

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Historie – obecné dějiny

PhDr. Jaromír Soukup

Britové v Porýní

**Příspěvek ke studiu britské okupace
Kolínské zóny v letech 1918-1926**

The British in the Rhineland

**A Contribution to the Study of the British Occupation
of the Cologne Zone in 1918-1926**

Dizertační práce

**Vedoucí práce
Doc. PhDr. Martin Kovář, Ph.D.**

Praha 2008

Prohlašuji, že jsem dizertační práci vypracoval samostatně, výhradně s využitím uvedených pramenů a literatury.

PhDr. Jaromír Soukup

Obsah

Úvod.....	6
------------------	----------

První kapitola

Počáteční fáze britské okupace Porýní (1918-1920).....	18
---	-----------

1. 1. Velká Británie a otázka Porýní v době příměří.....	18
1. 2. Velmoci a otázka Porýní na Versailleské mírové konferenci...	25
1. 3. Obchodní vztahy v obsazeném Porýní.....	35
1. 4. Počátky britské okupace Porýní.....	39
1. 5. Demobilizace a problémy s kázní britských vojáků.....	43
1. 6. Spory o správu okupovaného území a cesta k Rýnské dohodě.....	49
1. 7. Zřízení kontrolních komisí.....	59
1. 8. Separatistické hnutí v britské okupační zóně.....	62
1. 9. Problémy se zásobováním britské okupační zóny.....	68
1. 10. Život v okupační zóně.....	71

Druhá kapitola

Od ratifikace mírové smlouvy k rúrské krizi (1920-1923).....	79
---	-----------

2. 1. Britská reakce na francouzskou politiku v Porýní a Porúří na počátku roku 1920.....	79
2. 2. Každodenní problémy práce mezispojeneckých komisí a britsko-francouzské rozpory.....	85
2. 3. Dělnické stávky a nepokoje v britské okupační zóně na počátku roku 1920 a v období Kappova puče.....	92
2. 4. Britská okupační zóna a reparační krize v roce 1921.....	100
2. 5. Případ Josepha Smeetse a problémy v britsko-francouzských vztazích na přelomu let 1921 a 1922.....	110

2. 6. Cesta k rúrské krizi.....	114
2. 7. „Klidné časy na Rýně?“ Život v Kolínské okupační zóně v letech 1920-1923.....	126

Třetí kapitola

Britská okupační zóna a rúrská krize (1923-1924).....131

3. 1. Velká Británie a politika „benevolentní pasivity“	131
3. 2. Problémy politiky „benevolentní pasivity“ v praxi – železniční doprava přes Kolínskou zónu a celní sankce.....	135
3. 3. Proměny britské politiky ve vztahu k okupaci Porúří – od „benevolentní pasivity“ ke ztroskotání „pokusné intervence“	145
3. 4. Britská okupační zóna v období pasivní rezistence.....	152
3. 5. Britská politika v Porýní po odvolání pasivní rezistence.....	160
3. 6. Separatistické hnutí a vyhlášení Rýnské republiky.....	169
3. 7. Britské snahy o ukončení rúrské krize.....	173

Čtvrtá kapitola

Od Dawesova plánu k odchodu britské okupační armády z Kolínské zóny (duben 1924 – leden 1926).....178

4. 1. Dawesův plán a důsledky jeho přijetí pro okupaci Porýní.....	178
4. 2. Odložení evakuace tzv. severní zóny.....	184
4. 3. Evakuace Kolínské zóny.....	191

Závěr.....198

Prameny a literatura.....202

Abstrakt.....217

Abstract.....219

Úvod

První světová válka ukončila „dlouhé 19. století“, podle mnohých „svět jistoty“.¹ Po roce 1918 se změnila politická mapa Evropy. Staré říše přestaly existovat, místo nich se objevila řada nových státních útvarů. Předválečný svět se ocitl v troskách, nový se rozhodly vytvořit vítězné velmoci na Versailleské mírové konferenci.² Na ní se řešila otázka osudu Německa, „hlavního viníka“ rozpoutání světového konfliktu. „Vytvářený ‚versailleský‘ systém byl zároveň politickou a zeměpisnou tečkou za světovou válkou i naplňováním představ vítězů, jak opakování podobné války zabránit.“³ Mezi dohodovými velmocemi (*Entente Powers*) – Spojenými státy americkými, Francií a Velkou Británií – existovaly od samého počátku rozpory o tom, jak naložit s Německem. Francouzi prosazovali spíše uzavření „kartaginského míru“ jako odplaty za rok 1871 – ne náhodou došlo k zahájení konference 18. ledna 1919, tedy v den 48. výročí vyhlášení Německého císařství. Americká delegace a především prezident Woodrow Wilson přijeli do Paříže s cílem zamezit dalším konfliktům vytvořením Společnosti národů, jež by dohlížela na mezinárodní bezpečnost. Britská delegace vedená Davidem Lloydem Georgem oscilovala mezi oběma stanovisky. Zatímco na podzim roku 1918, během předvolební kampaně, britský ministerský předseda sliboval tvrdé potrestání Německa, v březnu 1919 se tzv. memorandum z Fontainebleau postavil spíše na stranu Spojených států. Británie však na rozdíl od Francie neměla na evropském dění takový zájem; svého hlavního cíle, tj. zničení

---

¹ Srv. Zweig, S., *Svět včerejška*, Praha 1994.

² K Versailleské mírové konferenci srv. Aldcroft, D. H., *The Legacy of the Versailles Settlement*, Manchester 1996; Elcock, H. J., *Portrait of a Decision. The Council of Four and the Treaty of Versailles*, London 1972; Goldstein, E., *Winning the Peace. British Diplomatic Strategy, Peace Planning, and the Paris Peace Conference, 1916-1920*, Oxford 1991; Keylor, W. R., *The Legacy of the Great War. Peacemaking 1919*, Boston 1998; Krumeich, G., Fehlemann, S. (Hrsg.), *Versailles 1919. Ziele, Wirkung, Wahrnehmung*, Essen 2001; Lentin, A., *The Versailles Peace Settlement. Peacemaking with Germany*, London 1991; MacMillanová, M., *Mírotvorci. Pařížská konference 1919*, Praha 2004; Nicolson, H., *Peacemaking 1919*, London 1964; Sharp, A., *The Versailles Settlement. Peacemaking in Paris 1919*, Basingstoke 1991; Tillman, Seth P., *Anglo-American Relations at the Paris Peace Conference of 1919*, Princeton 1961.

³ Kvaček, R., *A změněn svět*, Praha 1987, s. 74.

německého válečného loďstva a koloniálního panství, dosáhla poměrně snadno. Přesto nakonec souhlasila s tvrdými mírovými podmínkami, jež se Francouzům podařilo prosadit. Celý „versailleský systém“ nicméně velmi oslabilo rozhodnutí Kongresu USA v lednu 1920, který odmítl mírovou smlouvu ratifikovat.

Přestože Versailleská mírová konference jednala šest měsíců, řadu problémů se kvůli odlišným představám spojenců nepodařilo vyřešit. Tyto sporné body se pak v průběhu první poloviny dvacátých let staly příčinou neshod, zejména mezi Francií a Německem. První z nich bylo stanovení výše německých reparací,⁴ jež se řešilo na různých mezinárodních konferencích a stalo se konstantou evropské politiky po celá dvacátá léta. Stejně tak politici jednali o otázce bezpečnosti, již nedokázala Společnost národů bez účasti Spojených států amerických zajistit. Rozhodující událostí pro situaci v západní Evropě se stala francouzsko-belgická okupace Porúří v lednu 1923. Po ní kvůli špatnému odhadu Paříže došlo k hospodářskému oslabení Francie, takže klesal její vliv na evropské záležitosti. Jen díky tomu bylo možné dosáhnout úpravy německých reparačních povinností pomocí Dawesova plánu a přispět ke zklidnění do té doby velmi bouřlivých událostí v Německu. Významný mezník představovala Locarnská konference, na níž došlo ke garanci německých západních hranic, což mnozí politici i veřejnost mylně považovali za záruku trvalého míru v Evropě.

Zatímco analýza problematiky reparací a snahy o dosažení kolektivní bezpečnosti se staly hlavními tématy historiků, kteří se zabývali a zabývají mezinárodními vztahy ve dvacátých letech 20. století, problematika spojenecké okupace Porýní se ocitla poněkud v pozadí. Od uzavření příměří

---

⁴ K reparacím srv. Trachtenberg, M., *Reparation in World Politics: France and European Economic Diplomacy, 1916-1923*, New York 1980; Krüger, P., *Das Reparationsproblem der Weimarer Republik in fragwürdiger Sicht. Kritische Überlegungen zur neuesten Forschung*, in: Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte 29, 1981, s. 21-47; Schuker, S. A., *The End of French Predominance in Europe. The Financial Crisis of 1924 and the Adoption of the Dawes Plan*, Chapel Hill 1976; Rupieper, H., *The Cuno Government and Reparations 1922-1923*, The Hague 1979; Kent, B., *The Spoils of War. The Politics, Economics and Diplomacy of Reparations, 1918-1932*, Oxford 1989.

s Německem do podpisu mírové smlouvy potřebovaly dohodové mocnosti zajistit, aby Berlín neobnovil boje. Z tohoto důvodu se dohodly na okupaci levého břehu Rýna, tedy území, jež se mělo v případě německého útoku stát „nárazníkovým pásmem“. Tento problém se řešil rovněž na Versailleské mírové konferenci, na níž Francie zejména přes odpor britského ministerského předsedy Davida Lloyd George prosadila okupaci Porýní jako záruku toho, že Německo bude plnit povinnosti vyplývající z mírové smlouvy.

Jak jsem již uvedl, kontinentální Evropa nepatřila mezi oblasti, jimž Velká Británie věnovala hlavní zájem. Ten se týkal v první řadě jejího impéria. Proč se tedy „zapletla“ do dění ve střední Evropě a proč se podílela na okupaci Porýní a na práci nejrůznějších mezispojeneckých orgánů? Právě tyto a další podobné otázky jsou hlavním tématem mé dizertační práce.

Tato dizertace je pokusem o analýzu britské okupace Kolína nad Rýnem a jeho okolí v letech 1918-1926. Při výběru tématu jsem stál před nesmírně složitým problémem, a sice zda se zaměřit na celkový podíl Velké Británie na okupaci různých částí Německa a na činnost britských představitelů v rozličných mezispojeneckých institucích, nebo mám věnovat pozornost pouze jedné oblasti. Nakonec jsem vzhledem k šíři problematiky a pramenného materiálu zvolil analýzu britské okupace Porýní, respektive Kolínské zóny. Zcela záměrně jsem vynechal britské působení ve Wiesbadenu po roce 1926, protože podle mě nastoluje, hlavně v komparaci s předešlým obdobím (1918-1926), nové problémy a otázky, což by „rozbilo“ kompaktnost předkládané práce. Při analýze britské okupace Kolínské zóny jsem však nemohl ponechat stranou analýzu událostí v Porúří, zejména po francouzsko-belgickém obsazení této oblasti v lednu 1923, stejně jako analýzu činnosti britských zástupců v různých mezispojeneckých institucích. Právě zde totiž docházelo ke třenicím mezi zástupci Londýna a Paříže, jež se dále promítaly do dění v Porýní. V dizertační práci jsem analyzoval celkem tři roviny dané problematiky:

nejprve rozhodování o osudu okupačních oblastí na mezinárodní úrovni, kde se střetávala především stanoviska britské a francouzské vlády, poté dopady těchto rozhodnutí na činnost různých mezispojeneckých institucí a nakonec jejich účinky pro život v Kolínské zóně, v níž jsem se soustředil nejen na problémy soužití Britů a Němců, ale také na analýzu každodenního života vojáků Britské rýnské armády.

Dizertační práce je rozdělena do čtyř chronologicky řazených kapitol. První z nich je analýzou počáteční fáze britské okupace Porýní, tj. hlavně diplomatických jednání dohodových velmocí o otázce Porýní před a po uzavření příměří s Německem.⁵ V této souvislosti jsem si položil zásadní otázku, a sice proč Velká Británie, přestože nikdy neměla v Evropě trvalý zájem, přistoupila k okupaci Porýní. Další část práce jsem věnoval analýze jednání Versaillské mírové konference, především postojů britské delegace ke snaze Francie prosadit vytvoření „nárazníkového státu“ v Porýní.⁶ V následujících podkapitolách jsem se zamýšlel nad otázkami souvisejícími s vytvářením okupační správy na základě Rýnské dohody, podepsané společně s mírovou smlouvou,⁷ a s tím souvisejícím vznikem civilní Mezispojenecké rýnské vysoké komise, jež hrála v Porýní od ledna 1920 klíčovou úlohu.⁸ Významná část první kapitoly je též analýzou životních podmínek v britské okupační zóně.⁹ Zde jsem se zaměřil především na otázky, jakým způsobem Britové prosazovali svou autoritu a jak zapojovali do rozhodování německé úřady na okupovaném území. Současně jsem

---

⁵ Srv. Rothwell, V. H., *British War Aims and Peace Diplomacy, 1914-18*, Oxford 1971; Nelson, K. L., *Victors Divided. America and the Allies in Germany, 1918-1923*, London 1975; Nelson, H. I., *Land and Power. British and Allied Policy on Germany's Frontiers 1916-19*, London and Toronto 1963; Jordan, W. M., *Great Britain, France, and the German Problem 1918-1939*, London 1971.

⁶ McCrum, R., *French Rhineland Policy at the Paris Peace Conference, 1919*, in: *The Historical Journal*, Vol. 21, 1978, No. 3, s. 623-648.

⁷ Fraenkel, E., *Military Occupation and the Rule of Law. Occupation Government in the Rhineland, 1918-1923*, London and New York 1944.

⁸ Srv. Pawley, M., *The Watch on the Rhine. The Military Occupation of the Rhineland*, London and New York 2007, s. 127-141.

⁹ Jeffery, K., „Hut ab,“ „Promenade with Kamerade for Schokolade,“ and the Flying Dutchman: *British Soldiers in the Rhineland, 1918-1929*, in: *Diplomacy and Statecraft*, 16, 2005, s. 455-473.

neopomněl ani analýzu psychologického dopadu okupace na obyvatelstvo Kolínské zóny a problémů soužití mezi Němci a Brity.

Druhá kapitola dizertační práce je analýzou období od ledna 1920 do ledna 1923, tedy od ratifikace mírové smlouvy do propuknutí rúrské krize. Jedná se o dobu, kdy docházelo ke vzrůstu napětí mezi Velkou Británií a Francií, zejména v souvislosti s případem jednoho z německých separatistických vůdců, Josepha Smeetse. V této kapitole jsem se zabýval rovněž dopady neshod těchto dvou zemí na práci Vysoké komise. V první části jsem se zaměřil na otázku, jak britská vláda reagovala na francouzskou politiku v Porýní a v Porúří na začátku roku 1920, kdy Paříž v důsledku nepokojů v Porúří vyvolaných Kappovým pučem¹⁰ obsadila pět měst na pravém břehu Rýna. Kromě toho jsem zkoumal, jaké měla tato událost důsledky pro Kolínskou zónu. Velmi důležitou součástí této kapitoly je i analýza příčin vedoucích k rúrské krizi.¹¹ Právě během tohoto období se jasně ukázala bezmocnost britského zástupce ve Vysoké komisi, „který sám nemohl čelit přesile francouzského a belgického delegáta“. Britskou pozici oslaboval též „druhořadý zájem“ ministra zahraničí lorda Curzona o tuto problematiku, stejně jako spor mezi *Foreign Office* a ministerstvem financí o další orientaci politiky Londýna v otázce německých reparací a ve vztahu k Německu obecně.¹² V této části jsem si položil otázku, kde byly příčiny tohoto sváru; mimo to jsem analyzoval jeho dopady na situaci v Porýní a na evropskou politiku v předvečer rúrské krize.

Třetí kapitola je analýzou důsledků francouzsko-belgické okupace Porúří pro vztahy mezi Londýnem, Paříží a Berlínem a dopadů na jednání Vysoké komise, stejně jako na život v Kolínské zóně. Britští politici se v prvních měsících rúrské krize snažili uskutečňovat politiku „benevolentní

---

¹⁰ Ke Kappově puči srv. Erger, J., *Der Kapp-Lüttwitz-Putsch. Ein Beitrag zur deutschen Innenpolitik 1919/20*, Düsseldorf 1967; Reichhardt, H. J., *Kapp-Putsch und Generalstreik März 1920 in Berlin. Tage der Torheit, Tage der Not*, Berlin 1990; Hürten, H., *Der Kapp-Putsch als Wende. Über Rahmenbedingungen der Weimarer Republik seit dem Frühjahr 1920*, Opladen 1989; Schulze, H., *Freikorps und Republik, 1918-1920*, Boppard am Rhein 1969; Könnemann, E., Schulze, G. (Hrsg.), *Der Kapp-Lüttwitz-Ludendorff-Putsch. Dokumente*, München 2002.

¹¹ O’Riordan, E., *Britain and the Ruhr Crisis*, New York 2001.

¹² O’Riordan, E., *British Policy and the Ruhr Crisis 1922-24*, in: *Diplomacy and Statecraft*, 15, 2004, s. 221-251.

pasivity“, což znamenalo neposkytnutí otevřené podpory Francii ani Německu. V praxi se britský zástupce ve Vysoké komisi sice zúčastňoval jejího jednání, ale podle instrukcí z Londýna se měl zdržet hlasování.¹³ Podobně se měl vyhýbat podpoře Německa. V práci si proto kladu otázku, jak mohla země, která se účastnila okupace Porýní a jejíž zástupci se v Koblenci a v mezispojeneckých kontrolních komisích takřka denně stýkali s francouzskými a belgickými představiteli, vykonávat při zachování „benevolentní pasivity“ jí svěřené povinnosti dané Versailleskou mírovou smlouvou a Rýnskou dohodou.¹⁴ V další podkapitole jsem analyzoval britskou snahu o intervenci v patové situaci, do níž vyústila rúrská krize. Kladl jsem si přitom otázky, proč došlo ke změně britského postoje, zda se k němu londýnská vláda odhodlala kvůli tlaku z vnějšku, nebo po kritice na domácí politické scéně. V další části třetí kapitoly jsem věnoval pozornost vztahům, jež panovaly mezi zeměmi podílejícími se na okupaci Porýní a situaci v této oblasti po odvolání pasivní rezistence. Součástí této kapitoly je rovněž analýza dopadu francouzsko-belgického „dobrodružství“ a německé politiky pasivního odporu na život v Kolínské zóně.

V poslední čtvrté kapitole jsem analyzoval situaci a britskou politiku v Porýní od zveřejnění Dawesova plánu v dubnu 1924 po evakuaci Kolínské zóny, jež probíhala na přelomu let 1925 a 1926. V této části se jsem se zaměřil především na to, jaký měly Dawesův plán a Locarnská konference z října 1925 dopad na situaci v obsazených oblastech a jak se po roce 1924 změnil postoje představitelů okupační správy. Současně jsem analyzoval situaci v Kolínské zóně v letech 1924-1925/26, přičemž si jsem položil otázku, zda se v tomto období, kdy spojenci „přijali“ Německo opět mezi evropské velmoci, změnila podoba okupace a chování Němců ke spojeneckým úřadům v obsazených oblastech.

---

¹³ Pawley, M., *The Watch on the Rhine. The Military Occupation of the Rhineland*, London and New York 2007, s. 89-98.

¹⁴ O’Riordan, E., *British Policy and the Ruhr Crisis 1922-24*, in: *Diplomacy and Statecraft*, 15, 2004, s. 221-251.

Při práci na dizertaci pro mě představovalo zásadní problém obrovské množství pramenů a naopak poměrně malý počet odborných studií, jež se přímo věnují problematice britské okupace Kolínské zóny. Nevydané prameny, na nichž je má práce v principu založena, jsem studoval v *The National Archives* v Kew (Londýn). Mezi nejdůležitější archivní záznamy řadím především každoroční zprávy britské sekce Vysoké komise (FO 371/10756/C 5036; FO 371/12916/C 5051; FO 371/13640/C 2306) a dále pak úřední korespondenci mezi britskými zástupci v různých mezipojeneckých organizacích a *Foreign Office* (FO 371). V první kapitole jsem využil dokumentů týkajících se Versailleské mírové konference. Jde zejména o Kerrovy poznámky ze schůzí tajného výboru, který měl pracovat na určení hranic Německa (*Kerr's Notes of Discussion with M. Tardieu and Dr. Mezes*, FO 608/142, No. 4578), Balfourovy zprávy o francouzských snahách získat vliv na území levého břehu Rýna (Balfour, A. J., *Control of the Rhine*, FO 608/141, No. 5455) nebo relace Johna H. Morgana *The British Occupation of the Rhineland* (FO 608/142, 477/1/9, No. 9325). Mezi další použité zdroje patří zejména zprávy o pracovní situaci v britské okupační zóně *Labour Situation in the British Occupied Territory in the Rhineland* vydávané vždy pro několik měsíců (FO 371/4349, No. 180681; FO 371/7550/C 3153; FO 371/8793/C 12581; FO 371/8793/C 12581). K případu německého separatistického vůdce Josepha Smeetse¹⁵ jsem měl k dispozici depeše britských představitelů ve Vysoké komisi a záznamy jednání této instituce (*Memorandum on the Smeets Case*, FO 371/8681/C 9504; *Sentence of Imprisonment on Herr Smeets*, FO 371/7521/C 12507; *Suspension of Sentences Passed Against Herr Smeets*, FO 371/7522/C 13997). Dále jsem využil archivních záznamů ministerstva války (především *Short Record of the Work of the Civil Government under the Military Governor, British Occupied Territories*, WO 95/277) a

---

¹⁵ Viz druhá a třetí kapitola.

korespondence mezi představiteli okupačních orgánů a tímto ministerstvem. Využil jsme rovněž archivních záznamů Vysoké komise (FO 894).¹⁶

Dále jsem použil velké množství vydaných pramenů; především šlo o řady *Documents on British Foreign Policy* (DBFP) a *British Documents on Foreign Affairs* (BDFA) a memoáry. Pro první kapitolu své práce jsem mimo jiné čerpal ze vzpomínek a deníkových záznamů W. Robertsona (*From Private to Field Marshal*)¹⁷ a D. Haiga (*The Private Papers of Douglas Haig*),¹⁸ H. Wilsona (*Field-Marshal Sir Henry Wilson. His Life and Diaries*)¹⁹ pro třetí kapitolu též memoáry amerického generála H. T. Allena (*My Rhineland Journal*).²⁰ K jednání Versaillské mírové konference považuji ve své práci za nejdůležitější knihu Davida Lloyd George (*The Truth About the Peace Treaties*),²¹ H. Nicolsona (*Peacemaking 1919*)²² a osobní dokumenty plukovníka House.²³ „Každodenním životem“ v Kolínské zóně v letech 1919 a 1920 se zabývají paměti V. Markhamové (*A Woman's Watch on the Rhine*),²⁴ na období do roku 1924 v Porýní vzpomíná K. Tynanová (*Life in the Occupied Area*).²⁵ Velmi cenné byly memoáry příslušníků britské okupační moci R. Coulsona (*The Uneasy Triangle. Four Years of the Occupation*)²⁶ a F. Tuohyho (*Occupied 1918-1930. A Postscript to the Western Front*)²⁷ nebo kniha očitého svědka řady událostí a dopisovatele deníku *The Times* G. E. R. Gedyeho (*The Revolver Republic*).²⁸

Z dobového tisku jsem studoval především deníky *The Times*, *Manchester Guardian* a *Daily Chronicle*, díky nimž jsem mohl lépe

---

¹⁶ Viz seznam pramenů a literatury na konci práce.

¹⁷ Robertson, W., *From Private to Field Marshal*, London 1921.

¹⁸ Blake, R. (ed.), *The Private Papers of Douglas Haig*, London 1952.

¹⁹ Callwell, C. E. (ed.), *Field-Marshal Sir Henry Wilson. His Life and Diaries*, Vol. II, New York 1927

²⁰ Allen, H. T., *My Rhineland Journal*, Boston 1923.

²¹ Lloyd George, D., *The Truth About the Peace Treaties*, I, London 1938.

²² Nicolson, H., *Peacemaking 1919*, London 1964.

²³ Seymour, C. (ed.), *The Intimate Papers of Colonel House IV. The Ending of the War*, Boston and New York 1928.

²⁴ Markham, V. R., *A Woman's Watch on the Rhine*, London 1920.

²⁵ Tynan, K., *Life in the Occupied Area*, London 1925.

²⁶ „Apex“, *The Uneasy Triangle. Four Years of the Occupation*, London 1931.

²⁷ Tuohy, F., *Occupied 1918-1930. A Postscript to the Western Front*, London 1931.

²⁸ Gedye, G. E. R., *The Revolver Republic. France's Bid for the Rhine*, Bristol 1930.

analyzovat dopady jednotlivých událostí v Porýní a Německu obecně na britskou politickou scénu. V řadě případů jsem našel velmi důležité odkazy na dění v obsazených oblastech v novinách *Kölnische Volkszeitung* a *The New York Times*. Pro analýzu podoby britské okupace v Kolínské zóně jsem využil zejména deníku *Cologne Post*.

Sekundární literatura se britské okupaci Kolínské zóny začíná věnovat až v poslední době. Nejnovější syntézou, jež k tomuto tématu vyšla, je kniha Margaret Pawleyové (*The Watch on the Rhine*).²⁹ Vzhledem k tomu, že se jedná o celkový pohled na okupaci Porýní, jde spíše o přehledovou práci, vhodnou pro seznámení s tématem. Poněkud jiná je práce Davida G. Williamsona (*The British in Germany, 1918-1930. The Reluctant Occupiers*).³⁰ Jedná se o prvního historika, který podrobně analyzoval britskou účast na okupaci jednotlivých částí Německa a působení Britů v různých mezipojeneckých orgánech. Williamson založil své dílo na nevydaných pramenech. Přestože v úvodu avizuje odhodlání „ukázat, jak žili obyčejní vojáci, poddůstojníci civilní úředníci a jejich podřízení,“ nevěnuje této problematice příliš mnoho prostoru.³¹ Jedinou sondou do „každodenního života“ Kolínské zóny tak zůstává studie Keitha Jefferyho.³² Pouze britské okupaci Porýní se věnuje kniha sira J. Edmondse (*The Occupation of the Rhineland, 1918-1929*).³³ Její historie je velmi pozoruhodná. Brigádní generál sir John Edmonds již v roce 1930 navrhl, že sepiše historii Britské rýnské armády. Tento úkol mu byl ale oficiálně zadán až v roce 1942, kdy působil jako šéf *Cabinet Office Historical Section*. Vzniklo tak cenné dílo, do nějž Edmonds zařadil řadu pramenů (například text Rýnské dohody). Edmonds se nicméně zaměřil především na

---

²⁹ Pawley, M., *The Watch on the Rhine. The Military Occupation of the Rhineland*, London and New York 2007.

³⁰ Williamson, D. G., *The British in Germany, 1918 – 1930. The Reluctant Occupiers*, New York and Oxford 1991.

³¹ Tamtéž, s. 4.

³² Jeffery, K., „Hut ab,“ „Promenade with Kamerade for Schokolade,“ and the Flying Dutchman: *British Soldiers in the Rhineland, 1918-1929*, in: *Diplomacy and Statecraft*, 16, 2005, s. 455-473.

³³ Edmonds, J., *The Occupation of the Rhineland, 1918-1929*, London 1987. Jedná se o reedici tohoto díla, jež bylo původně vydáno v roce 1944.

vojenskou stránku okupace. Právní problematiku obsazení Porýní analyzuje dílo E. Fraenkela (*Military Occupation and the Rule of Law*).³⁴ Informace jsem čerpal také z řady odborných článků; mezi nejdůležitější patří práce D. G. Williamsona,³⁵ E. O'Riordanové,³⁶ B. T. Reynoldse³⁷ nebo Marie-Louise Reckerové.³⁸

Pro studium otázky Porýní po uzavření příměří a na Versailleské mírové konferenci jsem čerpal především z knih K. L. Nelsona (*Victors Divided*),³⁹ H. I. Nelsona (*Land and Power*),⁴⁰ W. M. Jordana (*Great Britain, France and the German Problem*)⁴¹ a článků S. A. Schukera,⁴² R. McCruma⁴³ a dalších. Ke klíčovým pracím, věnovaným separatistickému hnutí v Porýní, řadím knihy H. E. Nadlera (*The Rhenish Separatist Movements During the Early Weimar Republic*)⁴⁴ a E. Bischofa (*Rheinischer Separatismus 1918-1924*).⁴⁵ K politice Konrada Adenauera v Porýní je podle mého názoru stále dosud nepřekonaná kniha K. D. Erdmana (*Adenauer in der Rheinlandpolitik nach dem Ersten Weltkrieg*).⁴⁶ Pro britskou politiku během rúrské krize jsem využil především děl E.

---

³⁴ Fraenkel, E., *Military Occupation and the Rule of Law. Occupation Government in the Rhineland, 1918-1923*, London and New York 1944.

³⁵ Williamson, D. G., *Cologne and the British, 1918-1926*, in: *History Today*, Vol. 27, 1977, č. 11, s. 695-702.

³⁶ O'Riordan, E., *The British Zone of Occupation in the Rhineland*, in: *Diplomacy and Statecraft*, 16, 2005, s. 487-498.

³⁷ Reynolds, B. T., *A Review of the Occupation of the Rhineland*, in: *Journal of the Royal Institute of International Affairs*, Vol. 7, 1928.

³⁸ Recker, M-L., *Adenauer und die englische Besatzungsmacht (1918-1926)*, in: Stehkämper, H. (Hrsg.), *Konrad Adenauer, Oberbürgermeister von Köln. Festgabe der Stadt Köln zum 100. Geburtstag ihres Ehrenbürgers am 5. Januar 1976*, Köln 1976, s. 99-121.

³⁹ Nelson, K. L., *Victors Divided. America and the Allies in Germany, 1918-1923*, London 1975.

⁴⁰ Nelson, H. I., *Land and Power. British and Allied Policy on Germany's Frontiers 1916-19*, London and Toronto 1963.

⁴¹ Jordan, W. M., *Great Britain, France and the German Problem, 1918-39*, London 1971.

⁴² Schuker, S. A., *The Rhineland Question: West European Security at the Paris Peace Conference of 1919*, in: Boemeke M. F., Feldman, G. D., Glaser, E., *The Treaty of Versailles. A Reassessment After 75 Years*, Cambridge 1998, s. 275-312.

⁴³ McCrum, R., *French Rhineland Policy at the Paris Peace Conference, 1919*, in: *The Historical Journal*, Vol. 21, 1978, No. 3, s. 623-648.

⁴⁴ Nadler, H. E., *The Rhenish Separatist Movements During the Early Weimar Republic 1918-1924*, New York and London 1987.

⁴⁵ Bischof, E., *Rheinischer Separatismus 1918-1924. Hans Adam Dortens Rheinstaatsbestrebungen*, Bern 1969.

⁴⁶ Erdmann, K. D., *Adenauer in der Rheinlandpolitik nach dem Ersten Weltkrieg*, Stuttgart 1966.

O’Riordanové (*Britain and the Ruhr Crisis*),⁴⁷ C. Fishera (*The Ruhr Crisis*)⁴⁸ a studie D. G. Williamsona.⁴⁹

Na závěr bych rád poděkoval za vedení dizertační práce a řadu cenných rad svému školiteli a nejdražšímu příteli, řediteli Ústavu světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, doc. PhDr. Martinu Kovářovi, Ph.D. Mnohé díky patří také dalším členům tohoto ústavu i dalších historických pracovišť FF UK v Praze – prof. PhDr. Aleši Skřivanovi, CSc., prof. PhDr. Vladimíru Nálevkovi, CSc., prof. PhDr. Robertu Kvačkovi, CSc., prof. PhDr. Ivanu Jakubcovi, CSc., doc. PhDr. Františku Stellnerovi, Ph.D., doc. PhDr. Janu Pelikánovi, CSc., PhDr. Václavu Drškovi, Ph.D. a PhDr. et JUDr. Jakubu Rákosníkovi, Ph.D a všem, kdo mi během studia poskytli cenné rady, připomínky nebo tolik potřebné povzbuzení. Můj dík patří též doc. PhDr. Běle Plechanovové, CSc. a doc. PhDr. Dagmar Moravcové, CSc. (obě z Katedry mezinárodních vztahů Institutu politologických studií Fakulty sociálních věd UK v Praze) a kolegům a přátelům z Katedry hospodářských dějin Národohospodářské fakulty Vysoké školy ekonomické v Praze, především PhDr. Radku Soběhartovi. Za neochvějnou pomoc a povzbuzení bych rád vyjádřil dík i svému kolegovi a nejlepšímu příteli PhDr. Stanislavu Tumisovi, M.A. a PhDr. Blance Augustínové (oba z Ústavu světových dějin Filozofické fakulty UK v Praze). Poděkování patří rovněž mým kolegům, partnerům a přátelům v zahraničí, zejména prof. Dr. Winfriedu Beckerovi z Universität Passau, prof. Dr. Franzu Bosbachovi a prof. Dr. Hermannu J. Hierymu (oba z Universität Bayreuth), prof. Dr. Arnoldu Suppanovi z Universität Wien, Lucy a Jonovi Bushovým, Temple Wilcoxovi, M.A. a prof. Malcolmmu Gee (všichni University of Northumbria, Newcastle upon Tyne) a dalším kolegům a partnerům v zahraničí, kteří mi pomohli cennými radami. Dík

---

⁴⁷ O’Riordan, E., *Britain and the Ruhr Crisis*, Basingstoke 2001.

⁴⁸ Fischer, C., *The Ruhr Crisis 1923-1924*, Oxford 2003.

⁴⁹ Williamson, David G., *Great Britain and the Ruhr Crisis, 1923-1924*, in: *British Journal of International Studies*, 3, 1977, s. 70-91.

náleží též Filozofické fakultě UK v Praze za podporu mých zahraničních pobytů, bez nichž by tato práce nemohla vzniknout.

Za všestrannou pomoc a podporu děkuji rovněž svým rodičům, Zdeňce a Jaromíru Soukupovým. V neposlední řadě bych chtěl vyjádřit vřelé díky a hlubokou vděčnost své manželce PhDr. Martině Soukupové za obrovskou dávku trpělivosti, pomoc a podporu v době, kdy jsem tuto práci psal.

PhDr. Jaromír Soukup

První kapitola

Počáteční fáze britské okupace Porýní (1918-1920)

1. 1. Velká Británie a otázka Porýní v době příměří

Představitelé dohodových mocností (*Entente Powers*) zvažovali, jak v případě vítězství naloží s Německem, již v době, kdy byl konec první světové války v nedohlednu. V lednu 1917, tedy ještě před vstupem Spojených států amerických do tohoto konfliktu, nastínil premiér a ministr zahraničí Aristide Briand francouzské válečné cíle v osobním dopise velvyslanci republiky v Londýně, Paulu Cambonovi.⁵⁰ Druhým dokumentem, který se týkal téhož problému, byla francouzsko-ruská smlouva ze 14. února 1917, uzavřená bez vědomí Velké Británie. Francouzi v ní požadovali navrácení Alsaska, Lotrinska a Sárska, tedy historickou hranici z roku 1790. Na levém břehu Rýna měl vzniknout autonomní a neutrální stát, prozatímně okupovaný francouzskou armádou;⁵¹ po převzetí moci bolševiky v Rusku se však tato dohoda stala mrtvou literou.⁵² Britský ministr zahraničí a bývalý ministerský předseda Arthur James Balfour navíc prohlásil, že myšlenka „velkého Alsaska s hranicemi z roku 1790 nebo 1814 se nikdy nestane válečným cílem spojenců.“⁵³ Na podzim roku 1918 nabyly rozhovory o budoucnosti Německa na intenzitě.⁵⁴ Dne 4. října 1918

---

⁵⁰ Srv. Wachendorf, K., *Zehn Jahre Fremdherrschaft am deutschen Rhein. Eine Geschichte der Rheinlandbesetzung von 1918-1928*, Berlin 1928, s. 6-7; Erdmann, K. D., *Adenauer in der Rheinlandpolitik nach dem Ersten Weltkrieg*, Stuttgart 1966, s. 15; King, J. C., *Foch versus Clemenceau. France and German Dismemberment, 1918-1919*, s. 12.

⁵¹ King, J. C., *Foch versus Clemenceau. France and German Dismemberment, 1918-1919*, s. 12-13.

⁵² Nadler, H. E., *The Rhenish Separatist Movements During the Early Weimar Republic 1918-1924*, New York and London 1987, s. 2-3.

⁵³ Schuker, S. A., *The Rhineland Question: West European Security at the Paris Peace Conference of 1919*, in: Boemeke M. F., Feldman, G. D., Glaser, E., *The Treaty of Versailles. A Reassessment After 75 Years*, Cambridge 1998, s. 280-281.

⁵⁴ Srv. Soukup, J., *The Entente Powers and the Rhineland Question in the Armistice Period and during the Paris Peace Conference of 1919*, in: *Prague Papers on the History of International Relations* 10, Prague and Vienna 2007, s. 227-234; tentýž, *Počátky okupace Porýní. Britská okupační zóna v Kolíně nad Rýnem a jeho okolí v letech 1918-1919. (Příspěvek ke studiu britsko-německých vztahů po první světové válce a k příčinám politiky appeasementu)*, in: *Dvacáté století. Ročenka Semináře nejnovějších dějin Ústavu světových dějin FF UK v Praze*, ročník 2, 2005, s. 114-122.

zaslal nový německý kancléř Max Bádenský⁵⁵ do Washingtonu první ze svých diplomatických nót, v níž vyjádřil ochotu uzavřít příměří na základě Wilsonových Čtrnácti bodů.⁵⁶ Depeši však zachytila francouzská tajná služba, a urychlila tak rozhodnutí ostatních dohodových států sepsat vlastní podmínky příměří, aby mohly co nejpohotověji reagovat, až budou oficiální cestou informovány o německé nótě z Washingtonu.⁵⁷

V té době, 5.-9. října 1918, jednali ve Versailles představitelé Velké Británie, Francie a Itálie o důsledcích příměří uzavřeného s Bulharskem 29. září. Posléze se jejich pozornost soustředila i na možnost uzavření příměří s Německem. Dne 6. října 1918 sepsali Lloyd George, Clemenceau a Orlando hrubý koncept podmínek „klidu zbraní“. Na západní frontě požadovali, aby německá armáda vyklidila Belgii, Lucembursko, okupovaná území ve Francii a stáhla se za řeku Rýn. Berlín měl dále zastavit ponorkovou válku.⁵⁸ Následující den zaslali ministerští předsedové své návrhy ke konzultaci vojenským představitelům v Nejvyšší vojenské radě.⁵⁹ Ti celou záležitost 8. října zvážili a došli k závěru, že plán na uzavření příměří je málo tvrdý, a tudíž neposkytuje dostatečnou záruku k vytvoření vojenské převahy spojenců.⁶⁰

Dne 9. října 1918 předstoupil maršál Ferdinand Foch na konferenci s vlastní iniciativou. Jeho nástin podmínek se lišil jak od návrhu ministerských předsedů výše zmíněných zemí, tak jejich vojenských poradců. Fochův plán obsahoval tři hlavní body: 1) vyklizení území okupovaných německou armádou do čtrnácti dnů od podepsání příměří

---

⁵⁵ K vládě Maxe Bádenského srv. Moravcová, D., *Výmarská republika. Problémy demokracie v Německu 1918-1932*, Praha 2006, s. 16-19.

⁵⁶ Temperley, H. W. V., *A History of the Peace Conference of Paris*, Vol. I, London 1920, s. 115-136.

⁵⁷ Rothwell, V. H., *British War Aims and Peace Diplomacy, 1914-18*, Oxford 1971, s. 251.

⁵⁸ Watson, D. R., *Georges Clemenceau. A Political Biography*, London 1974, s. 332.

⁵⁹ Nelson, K. L., *Victors Divided. America and the Allies in Germany, 1918-1923*, London 1975, s. 9-10; Nelson, H. I., *Land and Power. British and Allied Policy on Germany's Frontiers 1916-19*, London and Toronto 1963; Jordan, W. M., *Great Britain, France, and the German Problem 1918-1939*, London 1971, s. 14.

⁶⁰ Podle jejich návrhů měl být požadavek stažení německé armády za Rýn doplněn odevzdáním zbraní, munice a zásob, které se nacházely na území mezi frontovou linií a levým břehem řeky Rýn. Srv. Callwell, C. E. (ed.), *Field-Marshal Sir Henry Wilson. His Life and Diaries*, Vol. II, New York 1927, s. 134.

(Foch mezi tato území zahrnul kromě Francie, Belgie a Lucemburska také Alsasko a Lotrinsko); 2) okupaci předměstí na pravém břehu Rýna (původně mělo jít o území u měst Rastadt, Štrasburk a Neu-Breisach) jako bezpečnostní záruky;⁶¹ 3) okupaci území na levém břehu Rýna jako garanci pro plánované splácení reparací (německá armáda se měla z tohoto území stáhnout do třiceti dnů od podepsání příměří).⁶² Představitelé dohodových mocností nicméně neznali odpověď prezidenta Wilsona na německou nótu, a proto usoudili, že bude lepší přenechat diskusi o této záležitosti na pozdější dobu.

Následně se uzavřením příměří s Německem a tedy i budoucností Porýní zabývala britská vláda. Lloyd George vyjádřil během jednání kabinetu názor, že bezvýhradné přijetí Wilsonových Čtrnácti bodů spojenci může mít za následek obětování nejdůležitějších britských válečných cílů. Dne 13. října dokonce „polekal“ členy kabinetu prohlášením, že je znepokojen myšlenkou na uzavření míru na základě Čtrnácti bodů, a vyjádřil názor, zda by nebylo lepší dosáhnout tohoto cíle rozhodným vítězstvím. Dále se svých kolegů otázal, zda by Německo nemělo být „skutečně poraženo“ (tj. aby spojenecké jednotky vstoupily na jeho území) a zda by Němci neměli pocítit válku na vlastní kůži.⁶³

Premiérova vůle pokračovat ve válce až do úplné porážky Německa vyvolala mezi ministry jisté obavy. Jejich příčinou byl znepokojivý stav některých vojenských jednotek a strach, že pokud vstoupí do Německa, které se podle nich ocitlo na prahu bolševické revoluce, budou „nakaženy“ myšlenkami radikální levice.⁶⁴ Proto byl do Londýna povolán sir Douglas Haig,⁶⁵ aby se zapojil do debat o příměří; dne 19. října se již se sirem

---

⁶¹ Hlavním cílem tohoto bodu bylo zajistit vojenské základny pro přechod spojeneckých armád do německého vnitrozemí v případě, že ztroskotají jednání o míru.

⁶² Srv. Nelson, K. L., *Victors Divided...*, s. 10- 11; Jordan, W. M., *Great Britain...*, s. 15.

⁶³ Gilbert, M., *The Roots of Appeasement*, London 1966, s. 38-39.

⁶⁴ Tamtéž, s. 39.

⁶⁵ K Haigově osobnosti srv. De Groot, G., *Douglas Haig, 1861-1928*, London 1988; Terraine, J., *Douglas Haig. The Educated Soldier*, London 1963.

Henrym Wilsonem zúčastnil schůze kabinetu.⁶⁶ Henry Wilson trval na odzbrojení, které prosazovali vojenští experti v Paříži 8. října, a na vyklizení a následné okupaci levého břehu Rýna.⁶⁷ Douglas Haig naopak tvrdil, že německá armáda je stále bojeschopná a že se tyto „tvrdé“ podmínky dotknou hrdosti Němců a přinutí je v zoufalství bojovat s ještě větší odvahou. Sam navrhoval jen okamžité vyklizení Belgie, Francie, Alsaska, Lotrinska a spojeneckou okupaci Met a Štrasburku. Podle jeho názoru bylo „třeba žádat v příměří o to, co si chceme ponechat, ... britská armáda nebude bojovat za něco, co není její záležitostí,“ řekl.⁶⁸ Také britští ministři, kteří se schůzky účastnili, byli rozděleni na dva tábory. Zatímco Andrew Bonar Law a Balfour se klonili k Wilsonovým argumentům, lord Milner a – pod tíhou přednesených argumentů – do značné míry překvapivě i Lloyd George byli spíše na Haigově straně.⁶⁹

Dne 23. října 1918 Wilson ve své třetí nótě německou vládu informoval, že veškerou korespondenci předal ostatním spojencům, aby společně s vojenskými odborníky vypracovaly konkrétní podmínky příměří.⁷⁰ Odpověď říšské vládě obsahovala také sdělení, že toto příměří má zabránit Německu, aby obnovilo boje.⁷¹

Nejrychleji v této situaci reagoval Clemenceau, který následující den pozval představitele spojenců na jednání o podmínkách „klidu zbraní“. Dále nařídil Fochovi, aby se sešel s ostatními spojeneckými vrchními veliteli a oznámil jim, že součástí příměří musí být i vojenská okupace levého břehu Rýna. Dne 25. října se v hlavním francouzském velitelství v Senlis sešli Foch, Haig, Pershing a Pétain. Na závěr setkání Foch sepsal vlastní návrh,

---

⁶⁶ Srv. Blake, R. (ed.), *The Private Papers of Douglass Haig 1914-1919*, London 1952, s. 332-333.

⁶⁷ Callwell, C. E. (ed.), *Field-Marshal Sir Henry Wilson...*, II, s. 138.

⁶⁸ Blake, R. (ed.), *The Private Papers of Douglass Haig 1914-1919*, London 1952, s. 333.

⁶⁹ Callwell, C. E. (ed.), *Field-Marshal Sir Henry Wilson...*, II, s. 138.

⁷⁰ The National Archives, Kew (dále TNA), CAB 23/14, War Cabinet 491 B, 26. 10. 1918.

⁷¹ Srv. Schwabe, Klaus, *Deutsche Revolution und Wilson-Frieden. Die amerikanische und deutsche Friedenstrategie zwischen Ideologie und Machtpolitik 1918/19*, Düsseldorf 1971, s. 144 an., Temperley, H. W. V., *A History of the Peace Conference...*, Vol. I, s. 130-131.

jenž následujícího dne předal Clemenceauovi a prezidentu Poincarému.⁷² Požadoval vyklidit do čtrnácti dnů Belgie, Francii, Alsasko, Lotrinsko a Lucembursko, do dvaadvaceti dnů levý břeh Rýna a obsadit předmostí v Mohuči, Koblenci, Kolíně nad Rýnem a ve Štrasburku. Na pravém břehu Rýna měla být vytvořena 40 km široká neutrální zóna, kterou měl poslední německý voják opustit pětadvacet dní po podpisu příměří. Foch navrhoval pro opuštění tohoto území tak krátkou dobu záměrně, aby německá armáda nestačila odvést značnou část válečného materiálu, který zde skladovala. Během schůzky v Senlis se ukázalo, že Fochovy představy plně sdílí pouze Pétain. Haig je naopak považoval za „příliš kruté“.⁷³

Britská vláda o problému okupace části německého území jednala na konci října 1918. Lloyd George tvrdil, že pokud budou Francouzi okupovat levý břeh Rýna, nebudou spěchat s jeho opuštěním, a Britové si tak budou moci „pojistit“ likvidaci nebo alespoň redukci německé válečné flotily. Proto souhlasil s účastí britské armády na okupaci Porýní. K tomu měl námitku lord Curzon, který jako záruku navrhoval ostrov Helgoland. Proti tomu se postavil admirál Wemyss. Podle něj nebyl Helgoland žádnou zárukou, protože „kdyby mírové rozhovory ztroskotaly, budou tam naše jednotky ponechány bez pomoci a nebude možné je zásobovat.“⁷⁴

Mezi 29. říjnem a 4. listopadem 1918 došlo k několika klíčovým jednáním mezi zástupcem prezidenta Wilsona, plukovníkem Housem, a dalšími představiteli spojenců, z nichž posléze vzešly podmínky příměří. Dne 1. listopadu se Lloyd George přesto pokusil své zahraniční kolegy přesvědčit, aby ještě jednou zvážili Haigovy argumenty proti okupaci. Foch se snažil Lloyd George přesvědčit, že návrhy britského generála neoslabí Německo natolik, aby nebylo schopné chopit se znovu zbraní. Pokud by Německo přerušilo mírová jednání, měli být spojenci v takové pozici, aby ho dokázali zničit; podmínkou ovládnutí Německa podle něj byla okupace

---

⁷² Nelson, K. L., *Victors Divided...*, s. 15.

⁷³ Jordan, W. M., *Great Britain...*, s. 18-19.

⁷⁴ TNA, CAB 23/14, War Cabinet 491 B, 26. 10. 1918.

předmostí a silná pozice na Rýně.⁷⁵ Nejvyšší vojenská rada nakonec 4. listopadu schválila podmínky příměří, které bylo podepsáno 11. listopadu 1918.

Ještě před uzavřením příměří došlo mezi ministry ve Whitehallu k rozruchu, který způsobil francouzský ministerský předseda. Ten poslal do Londýna dva telegramy,⁷⁶ jimiž „vyplašil“ Loyda George. V prvním z nich Clemenceau psal, že „Německo je na pokraji vypuknutí bolševické revoluce“, současně pochyboval o platnosti podpisu příměří zástupci vlády, jež „nebudou mít moc jeho podmínky splnit.“⁷⁷ Druhý telegram obsahoval pro Brity ještě více alarmující zprávu, a sice že německá válečná flotila je v rukou vzbuřenců a nebude možné ji předat spojencům. Lloyd George svolal ještě na večer 10. listopadu schůzi kabinetu. Během ní ministr námořnictva sir Eric Geddes⁷⁸ přítomné informoval o posledním vývoji událostí v Německu.⁷⁹ Vzhledem k nejnovějším zprávám premiér během schůze zneklidněl a vyděsil přítomné ministry tvrzením, že „události v Německu nabírají podobný směr jako o rok dříve v Rusku.“⁸⁰ Současně začal pochybovat o svém dřívějším rozhodnutí podílet se na okupaci Porýní: „Nechat pochodovat naše muže do Německa je jako poslat je do cholery zamořeného území. Němci to udělali v Rusku a nakazili se virem bolševismu. Bylo by krajně nežádoucí dovolit britským horníkům vstoupit do Vestfálska ovládaného bolševiky.“⁸¹

Jednání o okupaci Porýní však i přes obavy Lloyda George nadále pokračovala. Pro Foché mělo obsazení levého břehu Rýna „zásadní význam“. Jeho cílem se stalo oddělení Porýní od Německa a jeho přetvoření v satelitní státy orientované na Francii. Vzhledem k nezájmu sira

---

⁷⁵ Jordan, W. M., *Great Britain...*, s. 21.

⁷⁶ První telegram byl datovaný 9. listopadu a druhý 10. listopadu 1918.

⁷⁷ K oběma telegramům srv. TNA, CAB 23/14, War Cabinet 500 A, 10. 11. 1918.

⁷⁸ K této osobnosti srv. Gieves, K., *Sir Eric Geddes. Business and Government in War and Peace*, Manchester 1989, passim.

⁷⁹ K dění v Německu srv. Stellner, F., *Vilém II. a zánik monarchie v roce 1918*, in: Kovář, M., Nálevka V. (ed.), *Dvacáté století. Ročenka Semináře nejnovějších dějin Ústavu světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*, ročník 3, Praha 2006, s. 193-224; též, *Poslední německý císař. Z německých dějin v epoše Viléma II.*, Praha 1995, s. 347-384.

⁸⁰ TNA, CAB 23/14, War Cabinet 500 A, 10. 11. 1918.

⁸¹ Tamtéž.

Douglase Haiga a Davida Lloyda George na přípravě okupace připadl tento úkol právě Fochovi. Ten vytvořil již 9. listopadu podrobný plán, schválený čtyři dny po podepsání příměří. Klíčem k přidělení jednotlivých zón se staly počet vojáků, jež poskytly jednotlivé země, a pozice jejich armád na bitevním poli. Francouzi získali téměř polovinu území na levém břehu Rýna, Belgičané nevelkou oblast táhnoucí se od Cách k nizozemské hranici; klíčová politická a hospodářská centra Porýní, tj. Koblenec a Kolín nad Rýnem s jejich okolím, získali Američané a Britové. Foch původně navrhoval, aby předmostí Kolín, Koblenec a Mohuč okupovaly mezispojenecké síly, ale Haig to odmítl, protože se chtěl vyhnout problémům společné správy. Zpočátku ani netušil, že tak pro Francouze vytvořil překážku ke vzniku nezávislého Porýní – Kolín nad Rýnem byl totiž hlavním politickým a hospodářským centrem této oblasti a železničním uzlem celého západního Německa.⁸²

Fochovi podřízení poté sepsali pokyny pro okupaci Porýní, jež sloužily jako základ nařízení pro velitele zbývajících okupačních armád. Vojenské jednotky se v Porýní měly řídit haagskými konvencemi z roku 1899.⁸³ Na okupovaném území bylo vyhlášeno stanné právo, ale civilní instituce nadále pokračovaly v činnosti pod dohledem vojenských úřadů. Pořádek mezi civilisty měly zabezpečovat německá policie a německé soudy, pouze případy porušení nařízení, vyhlášených okupační správou, se dostaly před vojenský soud. Dále bylo zakázáno jakékoli spojení mezi okupovaným územím a zbytkem Německa, pokud to nebude nezbytně nutné pro chod továren nebo zásobování obyvatelstva.⁸⁴ Kvůli zásobovacím potížím v Německu dostali vojáci zákaz nakupovat zboží od místních obyvatel.⁸⁵ Aby se zajistila jednotná správa Porýní měli velitelé okupačních zón posílat každý týden do Fochova ústředí styčné důstojníky.

---

⁸² Williamson, D. G., *The British in Germany, 1918-1930. The Reluctant Occupiers*, New York and Oxford 1991, s. 15.

⁸³ Edmonds, J., *The Occupation of the Rhineland, 1918-1929*, London 1987, s. 360-362.

⁸⁴ Kromě přecházení obyvatel z okupovaného na neokupované území a naopak byly zakázané telefonní hovory mezi oběma oblastmi a poštovní a telegrafní spojení bylo cenzurováno.

⁸⁵ Edmonds, J., *The Occupation...*, s. 62-66.

Ještě předtím, 30. listopadu 1918, navštívili Clemenceau a Foch Londýn, aby si se svými britskými protějšky vyměnili názory na vývoj v Porýní po válce. Foch na schůzce s Lloydem Georgem nenavrhl pouze oddělení Porýní od Německa, ale také zapojení nezávislých států na levém břehu Rýna do vojenské a ekonomické soustavy, která by sdružila Francii, Belgii, Lucembursko a Velkou Británii. Britští politici však tento plán odmítli.⁸⁶

Na počátku prosince 1918 začaly vybrané spojenecké armády obsazovat Porýní. Během prvních týdnů okupace se toto území ocitlo pouze pod vojenskou správou. Spojenci totiž uzavřeli 11. listopadu příměří jen na pět týdnů a nikdo s jistotou nevěděl, zda Němci nezačnou znovu válčit. Velitelé jednotlivých okupačních armád se těšili ve svých zónách velké míře nezávislosti. Přesto se jednou měsíčně scházeli, aby v jednotlivých zónách koordinovali své kroky. Brzy vzniklo napětí mezi Ferdinandem Fochem a jednotlivými veliteli, jež se nepodařilo nikdy úplně překonat. Občas dokonce docházelo k tomu, že pokud se Fochova nařízení ocitla v rozporu se zájmy jiné země, podílející se na okupaci Porýní, nebyla vůbec uvedena v platnost.⁸⁷

1. 2. Velmoci a otázka Porýní na Versailleské mírové konferenci

Jednání o budoucnosti Porýní pokračovala i během Versailleské mírové konference.⁸⁸ Již několik dní před jejím zahájením, 10. ledna 1919, poslal Ferdinand Foch představitelům velmocí nótu, v níž zopakoval

---

⁸⁶ Lloyd George, D., *The Truth About the Peace Treaties*, I, London 1938, s. 77-80.

⁸⁷ Srv. Hunt, I. L., *American Military Government of Occupied Germany 1918-1920. Report of the Officer in Charge of Civil Affairs, Third Army and American Forces in Germany*, Coblenz 1920, s. 43; Allen, H. T., *The Rhineland Occupation*, Indianapolis 1927, s. 34.

⁸⁸ K Versailleské mírové konferenci srv. Aldcroft, D. H., *The Legacy of the Versailles Settlement*, Manchester 1996; Elcock, H. J., *Portrait of a Decision. The Council of Four and the Treaty of Versailles*, London 1972; Goldstein, E., *Winning the Peace. British Diplomatic Strategy, Peace Planning, and the Paris Peace Conference, 1916-1920*, Oxford 1991; Keylor, W. R., *The Legacy of the Great War. Peacemaking 1919*, Boston 1998; Krumeich, G., Fehleemann, S. (Hrsg.), *Versailles 1919. Ziele, Wirkung, Wahrnehmung*, Essen 2001; Lentin, A., *The Versailles Peace Settlement. Peacemaking with Germany*, London 1991; MacMillanová, M., *Mírotvorci. Pařížská konference 1919*, Praha 2004; Nicolson, H., *Peacemaking 1919*, London 1964; Sharp, A., *The Versailles Settlement. Peacemaking in Paris 1919*, Basingstoke 1991; Tillman, Seth P., *Anglo-American Relations at the Paris Peace Conference of 1919*, Princeton 1961.

myšlenky, které představil koncem listopadu 1918 v Londýně.⁸⁹ Proti této iniciativě se ostře vyslovil Lloyd George.⁹⁰ Také plukovník House odmítl vytvoření nárazníkového státu v Porýní; na setkání s Arthurem J. Balfourem 9. února 1919 pak vyjádřil názor, že vytvoření Rýnské republiky nemůže být stálým řešením, neboť podle práva národů na sebeurčení mají tamní obyvatelé nárok na opětovné připojení k Německu.⁹¹ „Jedinou nadějí Francie do budoucna zůstává Společnost národů... Pokud po jejím založení budeme tak hloupí, že necháme Německo vycvičit a vyzbrojit velkou armádu, jež se opět stane světovou hrozbou, zasloužíme si takový osud, který nám tato naše omezenost způsobí,“⁹² napsal. Během dalšího setkání s Balfourem o deset dní později byl House ochoten podpořit francouzskou okupaci předmostí do doby, než Němci splní závazky dané mírovou smlouvou.⁹³ Odmítavé stanovisko k Fochově plánu zastával též prezident Wilson, jenž 20. února Houseovi napsal: „Vím, že Vám i našim kolegům mohu věřit, že takovému projektu odoláte...“⁹⁴

Clemenceau se až do poloviny února 1919 na jednání Nejvyšší rady o Porýní vůbec nevyjadřoval, naopak se snažil se spojenci ochotně spolupracovat, například při vzniku Společnosti národů.⁹⁵ Během důvěrných setkáních s Wilsonem a Lloydem Georgem se pokoušel zjistit jejich názor na možnost vytvoření autonomního Porýní.⁹⁶ Dne 22. února 1919 se francouzský premiér sešel s plukovníkem Housem, jemuž sdělil, že podporuje vytvoření Rýnské republiky, která by neměla mít vlastní armádu;

---

⁸⁹ Srv. Nelson, H. I., *Land and Power. British and Allied Policy on Germany's Frontiers 1916-1919*, London and Toronto 1963, s. 199; King, J. C., *Foch versus Clemenceau...*, s. 24.

⁹⁰ Lloyd George, D., *The Truth...*, I, s. 395-6.

⁹¹ Schuker, S. A., *The Rhineland Question: West European Security at the Paris Peace Conference of 1919*, in: Boemeke M. F. – Feldman, G. D. – Glaser, E., *The Treaty of Versailles...*, s. 291-292.

⁹² Seymour, C. (ed.), *The Intimate Papers of Colonel House IV. The Ending of the War*, Boston and New York 1928, s. 345.

⁹³ Tamtéž, s. 346.

⁹⁴ Tamtéž, s. 335-336.

⁹⁵ MacMillanová, M., *Mírotvorci...*, s. 184. I později Francouzi často skrývali své úmysly. Na schůzi britské vlády dne 4. března 1919 Balfour poznamenal, že Foch i Tardieu své názory na budoucnost Porýní schovávají pod vágní formulace. TNA, CAB 23/15, War Cabinet 541 A, 4. 3. 1919.

⁹⁶ McCrum, R., *French Rhineland Policy at the Paris Peace Conference, 1919*, in: *The Historical Journal*, Vol. 21, 1978, No. 3, s. 626.

na druhé straně by nemusela platit reparace. Také další ekonomická opatření měla ukázat obyvatelům Porýní nevýhody setrvání v německé federaci. V případě, že by místní populace přece jen inklinovala k Berlínu, by byl vydán zákaz připojení k Německu.⁹⁷

André Tardieu zastával mírnější strategii. V obavách, že Clemenceauova lhostejnost k právu národů na sebeurčení posílí opozici vůči francouzským návrhům, následující den ujistil House, že Francouzi nebudou usilovat o to, aby Rýnské republiky bylo zakázáno znovu se spojit s Německem. „Po pěti či deseti letech, nebo později, až bude Společnost národů spolehlivě pracovat jako záruka proti válce, nebudou mít [Francouzi – J. S.] námitek, aby se obyvatelé vyjádřili, ke komu se chtějí připojit.“⁹⁸ Francouzská vláda ale tento návrh nepodpořila.⁹⁹

Prvním oficiálním stanoviskem v otázce Porýní se stalo memorandum z 25. února 1919, jež na žádost Clemenceaua sepsal André Tardieu. Podle tohoto dokumentu měla západní hranice Německa vést na Rýnu, předmostí měla trvale okupovat spojenecká armáda; navíc v tomto prostoru nemělo dojít k žádným dlouhodobým anexím.¹⁰⁰ Tardieu odmítl tvrzení, že by odzbrojení Německa a Společnost národů poskytl Francii dostatečné záruky bezpečnosti. Nesouhlasil ani s demilitarizací Porýní. Němci by podle něj i nadále usilovali o to vyrovnat se Francii, dokud mezi oběma zeměmi nenastane rovnováha sil. Právě toto „pokusení“ měl odstranit nárazníkový stát v Porýní. Tardieu se vyjádřil také o politických a hospodářských výhodách nového územního celku. Jeho obyvatelé sice podle tradice a jazyka patřili do Německa, bylo mezi nimi však možné sledovat „protipruské nálady“. Pakliže by vlastní Německo upadlo do politického a hospodářského chaosu, lidé na západním břehu Rýna by uvítali stabilitu, kterou jim nabízelo začlenění do západoevropského

---

⁹⁷ Seymour, C. (ed.), *The Intimate Papers...*, s. 334.

⁹⁸ Tamtéž, s. 346-347.

⁹⁹ Nelson, H. I., *Land and Power...*, s. 205.

¹⁰⁰ Jordan, W. M., *Great Britain, France and the German Problem, 1918-39*, London 1971, s. 173.

systému.¹⁰¹ Velmoci jim navíc byly ochotny nabídnout další výhody, například zproštění od vojenské služby, daňové úlevy, celní unii a nezávislou vládu pod dohledem Společnosti národů.¹⁰²

Na přelomu února a března 1919 jednala o problému okupace předmostí britská vláda. Většina ministrů byla zásadně proti trvalé okupaci. Na schůzi kabinetu z 28. února však Winston Churchill svým kolegům radil, aby o možnosti okupace přemýšleli, a to především ze dvou důvodů: 1) Británie bude potřebovat pomoc Francie v otázkách Blízkého východu; 2) smířlivá politika Londýna dovolí britským vyjednavacům v Paříži získat větší vliv na vývoj konference. Aby zmírnil francouzský strach z Německa, navrhl Churchill vybudovat pod La Manchem tunel, který by usnadnil přepravu vojska na kontinent.¹⁰³

Dne 4. března 1919 se ministři na dalším zasedání kabinetu přesto vyjadřovali proti umístění britské armády v Porýní. Neobvyklou strategii navrhl lord Curzon. Podle něj by bylo pro Velkou Británii nejlepší, kdyby Německo bylo zatlačeno za pravý břeh Rýna. Londýn měl plně podporovat francouzské zájmy v této oblasti, a tím odvést pozornost Paříže od koloniálních záležitostí.¹⁰⁴ Vyhlídku trvalé britské okupace Porýní ale i on odmítl jako „nemyslitelnou“. ¹⁰⁵ Bonar Law vyslovil názor, že Francie je připravena zajistit vojáky pro všechna předmostí. Až se ale situace v Evropě – a zejména v Německu – zklidní, bude méně ochotná nést náklady na okupaci.¹⁰⁶ Lloyd George vyjádřil naději, že Francii nakonec uspokojí odzbrojení Německa, demilitarizace Porýní a pomoc ze strany Společnosti národů. Austen Chamberlain, který se obával velkých finančních nákladů, připomněl, že „žádná britská vláda ... nemůže navrhnout obsazení Rýna vlastními vojáky na dobu delší, než po jakou bude

---

¹⁰¹ Viz Fochův návrh z 10. ledna 1919.

¹⁰² Nelson, H. I., *Land and Power...*, London and Toronto 1963, s. 205-206.

¹⁰³ Boadle, D. G., *Winston Churchill and the German Question in British Foreign Policy*, The Hague 1973, s. 28.

¹⁰⁴ TNA, CAB 23/15, War Cabinet 541 A, 4. 3. 1919.

¹⁰⁵ Boadle, D. G., *Winston Churchill...*, s. 29.

¹⁰⁶ TNA, CAB 23/15, War Cabinet 541 A, 4. 3. 1919.

z Německa dostávat odškodnění.“¹⁰⁷ Churchill znovu naléhal, stejně jako na schůzi z 28. února, na to, aby Britové „dali najevo Francii solidaritu a podpořili její plány“,¹⁰⁸ cynicky poznamenal, že pokud by měly být francouzské návrhy odmítnuty, dal by raději přednost tomu, aby konečné veto prosadili Američané.¹⁰⁹ S tímto názorem plně souhlasil i lord Curzon.¹¹⁰ Z výše uvedeného jasně vyplývá, že britská vláda stále velmi složitě hledala řešení, které by nejlépe vyhovovalo jejím zájmům.

Kritické stanovisko k okupaci a stanovení hranice na Rýně zastávali rovněž analytici z britského ministerstva války, kteří poukazovali na to, že řeka během světového konfliktu žádnou armádu nezastavila a že vývoj těžké vojenské techniky a letectva význam toků jako hranic do budoucna ještě zmenší. Ředitel vojenské rozvědky vyjádřil názor, že obsazení předmostí bude mít pouze nepatrný význam a že naopak „vloží mnoho otrávených trnů do bolestivých míst, které máme za úkol hojit.“¹¹¹

Také prezident Wilson memorandum z 25. února a snahu o oddělení Porýní od Německa kritizoval. Admirálu Greysonovi sdělil: „K ničemu takovému nesmí dojít. Tito lidé chtějí žít v podstatě v Německu. Pokud bychom toto území Německu odebrali, zavdali bychom tím všem Němcům příčinu k nenávisti. Chtěli by obnovit válku kvůli stejné hořkosti, již pociťovala Francie vůči Německu pro své ztracené provincie.“¹¹²

Dne 7. března 1919 se Lloyd George sešel s Clemenceauem a plukovníkem Housem,¹¹³ aby dosáhli v otázce Porýní shody. House však ještě tentýž den telegrafoval do USA Wilsonovi, že Clemenceau zaujal „nesmyslný postoj“ a obhajoval odtržení levého břehu Rýna od Německa. Schůzka tak skončila neúspěchem, především kvůli zatvrdlosti francouzského premiéra. Tardieu se nicméně pokusil nadřízeného

---

¹⁰⁷ Williamson, D. G., *The British in Germany, 1918-1930. The Reluctant Occupiers*, New York and Oxford 1991, s. 26.

¹⁰⁸ TNA, CAB 23/15, War Cabinet 541 A, 4. 3. 1919.

¹⁰⁹ Tamtéž. Srv. též Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 26.

¹¹⁰ TNA, CAB 23/15, War Cabinet 541 A, 4. 3. 1919.

¹¹¹ Schuker, S. A., *The Rhineland Question...*, s. 295.

¹¹² MacMillanová, M., *Mírotvorci...*, s. 184.

¹¹³ Prezident USA Wilson nebyl 14. února až 13. března 1919 přítomen jednání mírové konference.

přesvědčit, aby své stanovisko zmínil. House proto Wilsonovi v telegramu navrhol, že pokud Clemenceau alespoň v něčem ustoupí, mohl by prozatím akceptovat nárazníkový stát a okupaci předmostí.

Ráno 10. března 1919 se sešli Lloyd George, Clemenceau a House, aby sestavili tajný výbor, který by pracoval na určení hranic Německa, čímž sledovali zrychlení práce mírové konference. Členy výboru se stali Philip Kerr, André Tardieu a Houseův švagr Sydney Mezes.¹¹⁴ Ve stejný den však činnost výboru „podkopala“ instrukce prezidenta Wilsona Houseovi, aby nedával ani prozatímní souhlas s oddělením Porýní od Německa a vyčkal na jeho návrat do Paříže.

Výbor se sešel 11. a 12. března 1919. Od počátku však bylo jasné, že nepůjde o úspěšné jednání. Jako první vystoupil Tardieu, který předložil kolegům několik rezolucí, žádajících vytvoření nové západní hranice Německa na Rýnu, založení nezávislého státu v Porýní a okupaci rýnských předmostí.¹¹⁵ Na Kerrovu námitku, že ve Velké Británii není nikdo nakloněn dlouhé okupaci, Tardieu odpověděl, že stačí, aby Britové do Německa vyslali jednotky o velikosti brigády nebo divize. „Odpověděl jsem, že i tak bude v Británii mnoho lidí, kteří budou proti tomu, aby se Londýn jakýmkoli způsobem vměšoval do záležitostí na evropském kontinentu,“¹¹⁶ uvedl později Kerr.

Den nato Kerr posílil svůj argument tvrzením, že jednal s některými zástupci dominií, kteří tímto nápadem nebyli nadšeni nebo s ním přímo nesouhlasili. „Vysvětlil jsem, že dominia poslala do války milion mužů a že britská vláda nemůže jejich názor ignorovat.“¹¹⁷ Jednalo se o klasický britský způsob, jak „smést“ argument ze stolu. Tardieu se cítil zaskočen, nebo chtěl alespoň vzbudit ten dojem. Kerrovi řekl, že měl pocit, že se Clemenceau a Lloyd George dohodli přinejmenším na základních

---

¹¹⁴ Seymour, C. (ed.), *The Intimate Papers...*, s. 359.

¹¹⁵ *Kerr's Notes of Discussion with M. Tardieu and Dr. Mezes*, 11. 3. 1919, TNA, FO 608/142, No. 4578, s. 2-3.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 3.

¹¹⁷ *Kerr's Notes of Discussion with M. Tardieu and Dr. Mezes*, 12. 3. 1919, TNA, FO 608/142, No. 4578, s. 9.

principech přístupu k Německu, ale „nyní nabyl dojmu, že mezi britským a francouzským stanoviskem existuje podstatný rozdíl.“¹¹⁸ Nato představitel ostrovního státu nabídl své řešení, nepřijatelné pro Francii. Podle Kerra omezení německé armády na 100 000 mužů a zákaz jejího umístění na levém břehu Rýna byly dostatečnou zárukou proti případné invazi. Na plnění mírových podmínek měla dohlížet Společnost národů. „Řekl jsem, že nevidím pro Francii žádné nebezpečí.“¹¹⁹ Tardieua však tyto argumenty nepřesvědčily. Ostré diskuse Kerra s Tardieuem, o nichž budoucí lord Lothian poznamenal, že byly „naprosto přátelské“,¹²⁰ pouze ukázaly na velké rozpory mezi britským a francouzským stanoviskem. Jednání uvázla na mrtvém bodě.

Po Wilsonově návratu z USA do Paříže začala 14. března 1919 nová fáze jednání. Ještě téhož dne se k tajným rozhovorům sešli Wilson, Lloyd George a Clemenceau. Americký prezident a britský premiér francouzskému představiteli sdělili, že podporují krátkou okupaci Porýní, a to pouze jako garanci splácení reparací. Na oplátku nabídli britsko-americkou ochranu v případě napadení Francie Německem.

Dne 17. března 1919 předal Clemenceau Lloydovi Georgeovi a Wilsonovi svou odpověď. Francouzský premiér byl ochoten vzdát se za britsko-americkou ochranu oddělení levého břehu Rýna od Německa. Poznamenal ale, že samotná garance problém bezpečnosti Francie nevyřeší. Proto požadoval demilitarizaci levého břehu Rýna a padesátikilometrové zóny na pravém břehu řeky a vytvoření stálé britsko-americko-francouzské inspekční komise, jež by dohlížela na dodržování těchto nařízení Německem. Jakékoli narušení demilitarizované zóny německou armádou mělo být považováno za „akt agrese“, který by uvedl v činnost plánovaný systém garancí. Nadále měla pokračovat okupace levého břehu Rýna a předmostí, ne však na „neurčito“, jak původně Francouzi navrhovali, ale na dobu určitou a pouze jako záruka, že německá vláda bude plnit finanční

---

¹¹⁸ Tamtéž, s. 10.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 11-12.

¹²⁰ Tamtéž, s. 16.

podmínky mírové smlouvy. Francouzi dále požadovali, aby i po stažení okupačních vojsk měli právo znovu okupovat Porýní, pokud by inspekční komise ohlásila vstoupení německé armády do demilitarizované zóny nebo porušení vojenských klauzulí mírové smlouvy.¹²¹ Přestože se oproti původním francouzským požadavkům jednalo o značný ústupek, označili o den později Lloyd George i Wilson Clemenceauovy podmínky za nepřijatelné.

Téhož dne Balfour zaslal do Londýna zprávu o dosavadním jednání: „Argumenty, které nám Francouzi prezentují v souvislosti s levým břehem Rýna, jsou sice působivé, ale poněkud jednostranné. Vykreslují ponurý obrázek budoucích francouzsko-německých vztahů... Žádný pokus bránit se proti budoucím nebezpečím nemůže být označen za tak omezený jako ten, jenž věnuje přílišnou pozornost předmostím a strategickým hranicím... a který čerpá inspiraci od generálů a státníků pohlcených vzpomínkami na roky 1870 a 1914.“¹²² Následoval další měsíc nesnadného vyjednávání.

Někteří členové britské delegace v Paříži si v této době dělali starosti s německou reakcí na mírové podmínky. Lloyd George, znepokojený průběhem pařížských jednání, odjel s vybranými poradci¹²³ do Fontainebleau, kde sestavili memorandum, které premiér předložil 25. března.¹²⁴ Apeloval v něm na spravedlivý mír: „Můžete zbavit Německo kolonií, omezit jeho armádu..., pokud bude cítit, že s ním bylo během mírové konference nakládáno nespravedlivě, najde si prostředky k odplatě... Musí jít o takové urovnání, jež v sobě nebude obsahovat provokaci pro další války a neposkytne možnost k šíření bolševismu.“¹²⁵

---

¹²¹ Srv. Schuker, S. A., *The Rhineland Question...*, s. 297-298; McCrum, R., *French Rhineland Policy...*, s. 633-634; Nelson, H. I., *Land and Power...*, s. 221-222; Jordan, W. M., *Great Britain, France and the German Problem...*, s. 174-175.

¹²² Balfour, A. J., *Control of the Rhine*, 18. 3. 1919, TNA, FO 608/141, No. 5455, s. 3.

¹²³ Patřili mezi ně generál Jan Smuts, generál sir Henry Wilson, lord Cunliffe (bývalý guvernér *Bank of England*), J. M. Keynes, sir Maurice Hankey a Philip Kerr. S výjimkou Cunliffa všichni souhlasili s mírnějším přístupem k Německu.

¹²⁴ Morgan, K. O., *Lloyd George and Germany*, in: *The Historical Journal*, Vol. 39, 1996, No. 3, s. 760.

¹²⁵ Lloyd George, D., *The Truth...*, s. 404-409.

Francouzi reagovali ostře. Dne 31. března 1919 byl na žádost Clemenceaua předvolán před Radu čtyř Ferdinand Foch, který předložil další memorandum, podle něhož se Rýn měl stát hranicí mezi Německem a Francií. Foch tvrdil, že západní Evropa nikdy nebude v bezpečí, pokud velmoci Porýní pouze neutralizují.¹²⁶ Dne 2. dubna 1919 přišel s dalším memorandumem André Tardieu, jenž navrhoval zvětšit demilitarizovanou zónu na pravém břehu Rýna a zpřísnit kontrolní procedury.¹²⁷ O další dva dny později se před Radou čtyř objevil belgický král Albert I., žádající o „zvláštní zacházení“ s Belgií při jednání o německých reparacích. Clemenceau zařadil na pořad jednání také otázku levého břehu Rýna v očekávání, že se mu dostane podpory od belgického panovníka. Albert však k nelibosti francouzského premiéra podpořil myšlenku časově omezené vojenské okupace, a Clemenceau se proto rozhodl pro strategický ústup.¹²⁸

Dne 14. dubna 1919 přišel Clemenceau s dosud nejmírnějším plánem – Porýní mělo být rozděleno do tří zón, z nichž každá měla být evakuována po pěti letech; celková doba okupace by tudíž trvala patnáct let. Francouzský premiér dále plukovníku Houseovi sdělil, že pokud Wilson na jeho návrh kývne, bude souhlasit s americkými podmínkami ohledně demilitarizovaného pásma a bezpečnostních garancí.¹²⁹ Následující den Wilson nový plán odsouhlasil. House zprávu ihned sdělil Clemenceauovi, který „pevně uchopil mé ruce a poté mě objal.“¹³⁰ Americký delegát využil dobré nálady a postěžoval si premiérovi na útoky francouzského tisku proti Wilsonovi i Spojeným státům, které, jak tvrdil, narušovaly dobré vztahy mezi oběma zeměmi. Clemenceau si zavolal svého tajemníka a důrazně mu sdělil, že jakékoli invektivy vůči Wilsonovi a USA musí skončit. „Účinek

---

¹²⁶ Nelson, H. I., *Land and Power...*, s. 226.

¹²⁷ Schuker, S. A., *The Rhineland Question...*, s. 303.

¹²⁸ Jordan, W. M., *Great Britain, France and the German Problem...*, s. 176.

¹²⁹ Seymour, C. (ed.), *The Intimate Papers...*, s. 406-407.

¹³⁰ Tamtéž, s. 407.

byl magický. Ráno 16. dubna všechny pařížské noviny nešetřily chválou na prezidenta Wilsona.“¹³¹

Nyní zbývalo „pouze“ přesvědčit Lloyda George, který v Paříži v době jednání o novém francouzském plánu chyběl. Britský premiér byl ve složité situaci; počátkem dubna totiž dostal z Londýna telegram, podepsaný 370 poslanci, kteří s nevolí pozorovali jeho stále smířlivější politiku vůči Německu a připomínali mu protiněmecká předvolební hesla. Lloyd George se proto urychleně odebral do Londýna, kde 16. dubna 1919 pronesl na půdě Dolní sněmovny projev, jímž „zkrotil“ své kritiky.¹³² Když se však o dva dny později vrátil do Paříže, zjistil, že se situace značně změnila, tj. že se Wilson a Clemenceau dohodli na okupaci Porýní. Pod tímto tlakem Lloyd George nakonec s francouzským návrhem souhlasil. Koncem dubna ještě Wilson společně s Clemenceauem „doladili“ detaily okupace, které Lloyd George rovněž schválil.

Na začátku června se však britský premiér, jehož nyní z Londýna a dominií naopak kritizovali za to, že přistoupil na okupaci,¹³³ pokusil změnit tuto část smlouvy na jednání Rady čtyř. Požadoval kratší dobu okupace a redukci počtu spojenecké armády v Porýní.¹³⁴ Dne 16. června 1919 ale podepsal společně s Clemenceauem a Wilsonem deklaraci, jež se týkala právě trvání obsazení této oblasti a nákladů na ni. Deklarace stanovila, že spojenci předčasně odejdou z Porýní, pokud Německo poskytne dostatečné garance pro splnění svých povinností.¹³⁵

Během jednání o příměří a hlavně v průběhu konání Versailleské mírové konference se ukázalo, že velmoci mají odlišný názor nejen na budoucnost Porýní, ale také celého Německa. Zatímco Francie a Belgie požadovaly obsazení Porýní, aby zajistily svoji bezpečnost, Spojené státy americké a Velká Británie se okupace účastnily jen z toho důvodu, že považovaly francouzskou kontrolu Porýní za neslučitelnou se „světovou

---

¹³¹ Tamtéž, s. 408.

¹³² MacMillanová, M., *Mírotvorci...*, s. 199-200.

¹³³ TNA, CAB 29/28, *British Empire Delegation*, 33, 1. 6. 1919.

¹³⁴ Lloyd George, D., *The Truth...*, s. 692-718.

¹³⁵ Jordan, W. M., *Great Britain, France and the German Problem...*, s. 178.

bezpečností“. Jak napsal E. H. Carr, společná okupace s rozdílnými cíli vynesla na povrch odlišné názory Francie a Velké Británie na poválečný osud Německa.¹³⁶ Francie okupovala území na levém břehu Rýna s výhledem na jeho oddělení od Německa, zatímco anglosaské velmoci s perspektivou jejich zachování v jeho rámci.¹³⁷

1. 3. Obchodní vztahy v obsazeném Porýní

Obchodní vztahy mezi vítěznými mocnostmi a okupovaným územím představovaly složitý problém. Němci potřebovali především potraviny. Velmoci nicméně v dohodě o příměří stanovily, že jako prostředek k nátlaku během jednání o míru zůstane i nadále v platnosti blokáda, která ochromovala hospodářství na obsazeném území. Na druhé straně se ale součástí příměří stalo opatření, podle něhož mohli vítězové blokádu porušit v případě nutných dodávek potravin.

Velitelé čtyř armád dostali již od počátku okupace ve svých zónách volné ruce. Nejvyšší velení, jež mělo hlavní stan v Lucembursku, vydávalo pouze vzorová nařízení pro jednotlivé velitele, kteří podle nich sestavovali vlastní výnosy.

Francouzi, především pak Ferdinand Foch, usilovali po vyhlášení příměří o centralizaci správy okupovaných území, o ovládnutí klíčových postů a o celkové ovlivňování politiky v Porýní. Dne 14. listopadu 1918 vytvořil Fochův generální štáb zvláštní výbor tří expertů pro správu obsazených oblastí pod vedením Paula Tirarda. Tento orgán se poprvé sešel 22. listopadu, aby odeslal vrchním velitelům spojeneckých armád pokyny pro ustanovení okupační správy v obsazených oblastech. Dne 22. prosince 1918 zřídil výbor, nyní pod názvem *Contrôle général de l'Administration des Territoires Rhénans*, své ústředí v Lucemburku. V jeho čele opět stanul Paul Tirard. *Contrôle général* měl zvláštní podvýbory pro správní,

---

¹³⁶ Carr, E. H., *International Relations since the Peace Treaties*, London 1940, s. 49.

¹³⁷ Fraenkel, E., *Military Occupation and the Rule of Law...*, s. 5-6.

diplomatické, finanční a justiční otázky. Tirard organizoval setkávání zástupců jednotlivých zón. Navzdory snahám o větší centralizaci správy existovaly mezi nejvyšším velením a představiteli okupačních armád potíže a napětí, které se nikdy nepodařilo překonat.¹³⁸ Jednou z příčin byl i fakt, že *Contrôle général* ovládali hlavně francouzští civilní a vojenští zástupci, takže se stal „prodlouženou rukou francouzské okupační armády“.¹³⁹

Kromě toho Foch zřídil ještě tzv. Lucemburský hospodářský výbor (*Luxemburg Economic Committee*), jenž měl za úkol řídit ekonomické vztahy mezi obsazeným a neobsazeným územím v Německu. Ačkoli byl tento orgán formálně podřízen nově vzniklému spojeneckému Levobřežnímu výboru (*Left Bank Committee*) s centrem v Paříži, který měl stanovit obecné plány pro hospodářskou politiku na okupovaném území, stal se fakticky „oddělením“ *Contrôle général*.¹⁴⁰

Fochova snaha podřídit hospodářskou politiku Porýní Francii vzbuzovala u britských a amerických zástupců podezření. Generála Douglase Haiga znepokojovala především maršálova směrnice z 8. ledna 1919, jež nařizovala Lucemburskému hospodářskému výboru zřídít v každé zóně spojenecké podvýbory či ekonomická oddělení, která se měla zabývat hospodářskými problémy. Proti tomu se zvedl silný odpor. Britové tvrdili, že žádný spojenecký orgán nebude zasahovat do správy jejich zóny, a tak Foch nakonec musel spojenecký prvek v jednotlivých ekonomických odděleních odstranit.¹⁴¹

Francouzská hospodářská „ofenzíva“ v Porýní však pokračovala i nadále. Dne 15. ledna 1919 vydala pařížská vláda výnos, kterým – ještě před zrušením blokády – udělala krok k znovuzahájení obchodování s Porýním. Ve francouzské zóně se této aktivity chopila ekonomická oddělení – *sections économiques*, která udělovala německým firmám

---

¹³⁸ K jeho činnosti srv. Edmonds, J., *The Occupation of the Rhineland...*, s. 55-56; Fraenkel, E., *Military Occupation and the Rule of Law. Occupation Government in the Rhineland, 1918-1923*, London and New York 1944, s. 10.

¹³⁹ McCrum, R., *French Rhineland Policy...*, s. 629.

¹⁴⁰ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 38.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 38-39.

licence pro obchod s francouzskými podniky. Dále na německých producentech požadovala, aby vyplňovali složité dotazníky o jejich zásobách, potřebách a cenách. Tyto informace pak poskytovala francouzským protějškům. Aktivita *sections économiques* a metody francouzských obchodníků vyvolávaly značnou nelibost. Němci charakterizovali *sections économiques* jako „centra hospodářské špionáže“ a „nástroje k vydírání německých obchodníků za účelem francouzské mocenské politiky“. *Sections économiques* se podle nich zbavovaly starých vojenských zásob jako zkažených potravin nebo vlhkých cigaret. Němci vinili Francouze z toho, že do obsazeného území posílají velké množství luxusního zboží, a současně, protože se obávají německé konkurence, zakazují svým německým protějškům vyvážet zboží do Francie.¹⁴² Jak poznamenal plukovník francouzské armády Lebaud, „okupované území bylo považováno za švestku bohatě obdařenou plody, kterou se pro náš prospěch musí pořádně zatřást. Cožpak jsme nebyli v dobyté zemi? A cožpak neměl Skopčák platit?“¹⁴³

Tyto praktiky našly kritiky i v samotné Francii. Ekonom Georges Blondel v roce 1921 napsal: „Velké množství francouzských obchodníků přišlo do Porýní společně s naší armádou; jejich počet se odhaduje na šest tisíc. Mnozí z nich se poté začali věnovat aktivitám, které... musí být ve skutečnosti označeny za podlouný obchod;“¹⁴⁴ ten by nicméně nebyl možný bez spolupráce s některými německými obchodníky.

Činnost Francouzů silně znepokojovala rovněž Brity a Američany, kteří si stěžovali, že Francouzi pašují ve velkém zboží i do neokupované části Německa. Proto se snažili posílit vliv civilních expertů a vytvořit novou instituci, jež by formulovala společnou hospodářskou politiku v Porýní a byla „nezávislá“ na Ferdinandu Fochovi; ani pařížská Levobřežní komise ani Lucemburská komise nebyly totiž schopné dohlížet na jednotlivá ekonomická oddělení na okupovaném území, ani na

---

¹⁴² Fraenkel, E., *Military Occupation and the Rule of Law...*, s. 17-18.

¹⁴³ Tamtéž, s. 19.

¹⁴⁴ Blondel, G., *La Rhénane, son passé, son avenir*, Paris 1921, s. 201 an.

„pochybné“ francouzské obchodní iniciativy v Porýní. Pověstnou „poslední kapkou“ bylo, když se na začátku března 1919 ukázalo, že Britové v Kolíně nad Rýnem o existenci Levobřežní komise vůbec nevěděli. Americká a britská delegace na mírové konferenci v Paříži proto začala naléhat na Nejvyšší hospodářskou radu, vytvořenou v únoru 1919 z iniciativy prezidenta Wilsona (jejím úkolem bylo jednat o finančních a hospodářských problémech v neokupovaných částech Německa), aby převzala odpovědnost také za Porýní.¹⁴⁵

Dne 14. března 1919 bylo během konference v Bruselu¹⁴⁶ rozhodnuto, že v otázce zásobování potravinami bude okupované i neokupované Německo považováno za jeden celek. Jak napsal E. F. Wise, britský představitel v Nejvyšší hospodářské radě, „mnoho sporných otázek, jimiž je potřeba se zabývat, má spíše civilní, hospodářský nebo průmyslový než vojenský charakter a jako takové se musí řešit jako obecné problémy hospodářských vztahů s Německem jako celkem.“¹⁴⁷ Wise následně doporučil nahradit Lucemburskou komisi Mezispojeneckou rýnskou komisí (*Inter-Allied Rhineland Committee*) pod vedením Tirarda. Nejvyšší hospodářská rada Wiseovy návrhy 14. dubna 1919 přijala se dvěma americkými dodatky, jež měly ještě více oslabit francouzský vliv: 1) Rýnská komise měla mít sídlo v Kolíně nad Rýnem a ne v Lucemburku; 2) Tirard se měl vzdát funkce ředitele *Contrôle général*. Rada ministrů zahraničí tyto dodatky schválila 21. dubna.¹⁴⁸ Trvalo však další měsíc, než došlo k vymezení odpovědnosti nového úřadu; jeho sídlo bylo nakonec přeneseno do Koblence.¹⁴⁹ Vytvoření Mezispojenecké rýnské komise

---

¹⁴⁵ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 40.

¹⁴⁶ Během konference velmoci rozhodly poslat do Německa 270 000 tun potravin a dovolit Berlínu každý měsíc dovážet 70 tun tuku a 300 000 tun obilí. Vítězné mocnosti pak mohly rozhodnout, kolik jídla půjde do okupované a kolik do neobsazené části Německa. Srv. Bane, S. L., Lutz, R. H. (eds.), *The Blocade of Germany After the Armistice 1918-1919. Selected Documents of the Supreme Economic Council, Superior Blocade Council, American Relief Administration, and Other Wartime Organizations*, London 1942, s. 246-256.

¹⁴⁷ Nelson, K. L., *Victors Divided. America and the Allies in Germany, 1918-1923*, London 1975, s. 101.

¹⁴⁸ *Memorandum by the Sub-Committee on Germany for the Supreme Economic Council*, TNA, CAB 29/15, no. 38.

¹⁴⁹ Edmonds, J., *The Occupation of the Rhineland...*, s. 190-191.

představovalo důležitou kontrolu francouzské moci v Porýní; Britové a Američani nyní mohli efektivněji bránit francouzským pokusům o vytvoření nezávislého Porýní prostřednictvím manipulace místního hospodářství.¹⁵⁰

1. 4. Počátky britské okupace Porýní

V říjnu a listopadu 1918 nevypadala celková situace v Kolíně nad Rýnem příliš dobře. Nejprve zasáhla rýnskou metropoli epidemie chřipky, která měla během jednoho týdne na svědomí 324 obětí.¹⁵¹ Na počátku listopadu navíc do města pronikla revoluce námořníků z Kielu.¹⁵² Ke vzpouře přitom došlo již na konci října, kdy se námořníci postavili proti rozkazu svých nadřízených, kteří hodlali za zády nové vlády svést rozhodující bitvu s britským válečným loďstvem (i přes Wilsonův požadavek z 20. října, aby byla ponorková válka zastavena). Následné zatčení „vzbouřenců“ vyvolalo další vlnu nevole. Dne 1. listopadu proniklo povstání i na pevninu. O dva dny později se tři tisícovky povstalců (k námořníkům se přidávali i dělníci) shromáždily na jednom z vojenských cvičišť a po srážce s vojenskou hlídkou zůstalo na ulicích ležet devět mrtvých. Následující den vzbouřenci vytvořili vojenskou radu. Poté se revoluce rychle šířila do dalších měst Německa – nejprve 5. a 6. listopadu do přístavů na severu (Lübeck, Hamburk, Brémy, Wilhemshaven); 7. listopadu propukly nepokoje i v dalších německých městech (Hannover, Kolín, Mnichov); 9. listopadu se revoluce dostala do Berlína.¹⁵³

Dne 6. listopadu 1918 obdržel starosta Kolína nad Rýnem Konrad Adenauer zprávy, že do města směřují kielští námořníci. Adenauerovi se

---

¹⁵⁰ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 41-42.

¹⁵¹ Schwarz, H-P., *Adenauer. Der Aufstieg: 1876-1952*, Stuttgart 1986, s. 186.

¹⁵² K revoluci srv. Schwabe, Klaus, *Deutsche Revolution und Wilson-Frieden. Die amerikanische und deutsche Friedenstrategie zwischen Ideologie und Machtpolitik 1918/19*, Düsseldorf 1971, s. 144-175; Wehler, H. U., *Deutsche Gesellschaftsgeschichte. Vom Beginn des Ersten Weltkriegs bis zur Gründung der beiden deutschen Staaten 1914-1949*, München 2003, s. 148-197; Schulze, H., *Weimar. Deutschland 1917-1933*, Berlin 1989, s. 155-171; Winkler, H. A., *Von der Revolution zur Stabilisierung. Arbeiter und Arbeitsbewegung in der Weimarer Republik 1918 bis 1924*, Berlin und Bonn 1985, s. 34-67.

¹⁵³ Srv. Moravcová, D., *Výmarská republika...*, s. 19-21.

nepodařilo zastavit vlak, kterým do rýnské metropole vzbouřenci přijížděli, a 7. listopadu město naplno zasáhla revoluce, k níž se připojili také vojáci kolínské posádky.¹⁵⁴ Společně pak vytvořili revoluční radu a vyhlásili republiku. Starosta pochopil, že chce-li udržet pořádek, musí povstalce zapojit do správy města.¹⁵⁵ Vytvořil proto Výbor veřejného blaha města Kolína (*Wohlfahrtsausschuss*), v němž zasedali představitelé městské rady, státní úředníci, místní bankéři, odboráři a členové dělnických a vojenských rad.¹⁵⁶ Nedovolil však, aby na radnici visela rudá vlajka.¹⁵⁷

Během listopadu čekal kolínského starostu ještě jeden těžký úkol: zajistit ubytování a jídlo pro německou armádu, jež se stahovala ze západní fronty. Jednalo se přibližně o půl milionu vojáků, kteří měli poté pokračovat dále přes Rýn do vnitrozemí Německa, a to ještě před příchodem Britů. První vojáci dorazili do města 21. listopadu 1918 a místní obyvatelé je přivítali jako hrdiny. Poslední oddíl opustil Kolín 3. prosince 1918.¹⁵⁸

V této době se již Britové připravovali na okupaci Porýní. Základem britských okupačních sil se stala Druhá armáda pod velením generála Herberta Plumera.¹⁵⁹ Vojenským guvernérem britské zóny s odpovědností za kontrolu civilního obyvatelstva se stal generál Charles Fergusson,¹⁶⁰ jehož ale někteří považovali „za příliš vznešeného na podobný post“. Svědčí o tom i údiv samotného generála Plumera, který, když se o tomto jmenování dozvěděl, „na chvíli zmlkl a poté se udiveně zeptal, zda je to vůbec možné.“¹⁶¹ Velitelem Fergussonova štábu se stal sir Sidney Clive.

První britští vojáci vstoupili do Německa 2. prosince 1918. Následujících čtrnáct dní postupovaly do Kolína nad Rýnem další vojenské

---

¹⁵⁴ Koch, P., *Konrad Adenauer. Die Biographie*, Düsseldorf 2004, s. 35-36.

¹⁵⁵ Schwarz, H-P., *Adenauer...*, s. 187-192.

¹⁵⁶ Williams, C., *Adenauer. Otec nového Německa*, Praha 2002, s. 82.

¹⁵⁷ Winkler, H. A., *Von der Revolution zur Stabilisierung...*, Berlin und Bonn 1985, s. 62-63.

¹⁵⁸ Srv. Williams, C., *Adenauer...*, s. 83-4; Schwarz, H-P., *Adenauer...*, s. 195.

¹⁵⁹ *Short Record of the Work of the Civil Government under the Military Governor, British Occupied Territories*, TNA, WO 95/277, A.G. 2981/P.S.

¹⁶⁰ *Short Record of the Work of the Civil Government under the Military Governor, British Occupied Territories*, TNA, WO 95/277, A.G. 7357 (0).

¹⁶¹ *The Occupation of the Rhineland...*, s. 111. V letech 1924-1930 působil Fergusson jako guvernéř Nového Zélandu.

jednotky. Pochod Britů přes území, jež donedávna byla ještě německými, a překročení hranice Německa popsal Ferdinand Tuohy: „Každý den měl v sobě cosi svěžího. Obyvatelé osvobozených, vlajkami ověšených měst, do nichž vkročila ‘stará dobrá Druhá armáda’, se zbláznili – tak jako v Charleroi, osvětleného od jednoho konce k druhému, kde se obyvatelé srocovali kolem vojáků a nechtěli jim dovolit, aby odtáhli pryč. Místní muži jim nabízeli víno a ženy, velice často, samy sebe. Nejtěžší v těchto dnech bylo dodržet plán postupu...”¹⁶²

S prodlužujícím se pochodem a vstupem na německé území se nálada vojáků zhoršovala;¹⁶³ pochodovali však vítězně, za doprovodu vojenských kapel. Velení Druhé armády se obávalo skrytých střelců a, zejména, socialistické propagandy a „přátelení se vojáků s německými ženami“.¹⁶⁴ Strach panoval také z toho, jak se budou vojáci chovat ve své okupační zóně. Britský zástupce v Mírové komisi generál sir Richard Haking napsal polnímu maršálu Haigovi: „Naši muži zabíjeli Němce čtyři roky, takže jim nebude zabití jednoho Němce připadat horší než zamáčknot mouchu.“¹⁶⁵

První kontakty s domácím obyvatelstvem byly poněkud rozpačité, z německé strany plné obav a očekávání. Britští vojáci poprvé viděli německé civilisty, když „bílé, ustrašené tváře vykukovaly ze záclon. K jednomu z prvních ‘kontaktů’ došlo poté, co malá dívka, která slyšela klapání kopyt, přiběhla od rodinného stavení, aby (Britům – J. S.) zamávala. Později rolníci a další pocestní sundávali klobouky, když vojáci procházeli, někteří z nich zdravili ve francouzštině.“¹⁶⁶ „Tu a tam se někdo

---

¹⁶² Tuohy, F., *Occupied 1918-1930. A Postscript to the Western Front*, London 1931, s. 26.

¹⁶³ Mohly za to déšť a rozbředlý sníh, mokré boty a oblečení a především nedostatečné zásobování. Mnozí z nich pozorně prohlíželi okolní lesy, zda v nich náhodou neuvidí schované ostřelovače. Tamtéž, s. 30.

¹⁶⁴ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 17.

¹⁶⁵ Williams, C., *Adenauer...*, s. 85.

¹⁶⁶ Tuohy, F., *Occupied 1918-1930...*, s. 30-31.

rozplakal, spíše ale bylo vidět zasmušilé tváře, zakrývaný vztek a zlobu, jako by se [Němci – J. S.] ocitli ve zlém snu.¹⁶⁷

Od 3. prosince 1919 nabádal Konrad Adenauer Brity k urychlené okupaci Kolína nad Rýnem, aby se „zaplnilo vakuum“, jež vzniklo po odchodu německé armády.¹⁶⁸ Generál Plumer a maršál Foch bez váhání souhlasili a vyslali jezdeckou jednotku a několik obrněných vozů pod vedením brigádního generála Algernona Lawsona, které dorazily do Kolína v poledne 6. prosince. Lawson se ihned setkal s Adenauerem a projednal s ním otázku bezpečnosti a ubytování vojáků. Britský generál trval na rozpuštění domobrany a na vyloučení vojenských a dělnických rad z jednání s představiteli okupační armády.¹⁶⁹ Adenauer požádal Lawsona o ochranu skladišť se zásobami jídla. S neúspěchem se setkal starostův požadavek ohledně uspořádání vojenské přehlídky okupační armády ve městě, jež měla zastavit vlnu plenění a rabování, které se rozmohlo s koncem války. Adenauer během rozhovoru vyjádřil obavy z toho, aby nedůvěřiví vojáci nezaměňovali škodolibý, avšak nevinný šprým místních chlapců – pokládat na tramvajové koleje rozbušky – s počátkem povstání. Pobavený Lawson jej ujistil, že britští vojáci a kolínští chlapci se „brzy stanou těmi nejlepšimi přáteli“.¹⁷⁰ Na konci rozhovoru se starosta zeptal na plánovaný počet vojáků, kteří měli být ubytováni ve městě. Lawson na otázku odpověděl, že jeho muži jsou „pouze předkrmem neznámého počtu chodů.“¹⁷¹

Během několika následujících dní dorazily do města tři britské divize. Němečtí občané sledovali vojáky s apatií a mlčením, avšak jeden

---

¹⁶⁷ Wright, E., *The Allied March to the Rhine*, in: www.greatwardifferent.com/Great_War/1919/Rhine_01.htm.

¹⁶⁸ Recker, M-L., *Adenauer und die englische Besatzungsmacht (1918-1926)*, in: Stehkämper, H. (Hrsg.), *Konrad Adenauer, Oberbürgermeister von Köln. Festgabe der Stadt Köln zum 100. Geburtstag ihres Ehrenbürgers am 5. Januar 1976*, Köln 1976, s. 101.

¹⁶⁹ Srv. Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 18; Recker, M-L., *Adenauer und die englische Besatzungsmacht...*, s. 101; Reynolds, B. T., *A Review of the Occupation of the Rhineland*, in: *Journal of the Royal Institute of International Affairs*, Vol. 7, 1928, No. 3, s. 200.

¹⁷⁰ Williamson, D. G., *Cologne and the British, 1918-1926*, in: *History Today*, Vol. 27, 1977, č. 11, s. 695-696.

¹⁷¹ Prittie, T., *Konrad Adenauer*, London 1972, s. 42; Williamson, D. G., *Cologne...*, s. 696.

z vojáků radostně poznamenal: „Mladé ženy nás však vítaly s radostnými pokřiky a máváním kapesníčků.“¹⁷² Dne 11. prosince 1918 dorazil do Kolína vojenský guvernér sir Charles Fergusson a poté, co vykázal návštěvníky z hotelu „Monopol“, si zde nechal zřídit velitelství. „Davy Němců se shromáždily, aby viděly muže, který bude dohlížet na jejich životy během britské okupace. Když přijelo auto s guvernérem na náměstí, byli obyvatelé drženi opodál vlastní policií, zatímco skupina skotských dudáků hrála na pozdrav.“¹⁷³ Následující den se Fergusson sešel s Adenauerem a informoval ho o vyhlášení stanného práva. Adenauer se pokusil zmírnit dopady okupace tvrzením, že „obyvatelstvo Kolína je tak trochu jiné, na rozdíl od ostatních německých kmenů. Výsledkem mnoha století se v kolínské populaci krev smíchala natolik, že lze mluvit o veselosti či optimismu místních obyvatel.“¹⁷⁴ Fergusson ale odpověděl, že britská nařízení se pouze shodují s těmi, které Němci uplatňovali v Belgii. Jednání skončilo pesimistickou předpovědí kolínského starosty, že město má k dispozici zásoby potravin pouze na pět či šest týdnů a v souvislosti s dopravními potížemi bude třeba počítat s nejhorším.

Do 14. prosince 1918 vojáci obsadili předmostí na pravém břehu Rýna a začali s kopáním zákopů a pokládáním zátarasů z ostatních drátů pro případ obnovení bojů.¹⁷⁵ Jak napsal dopisovatel deníku *The Times*, „britský režim se snesl na oblast jemně jako sníh, ale zmrzl na tvrdý led.“¹⁷⁶ Na hranicích mezi okupovanou a neokupovanou částí Německa byly zřízeny kontrolní body.

1. 5. Demobilizace a problémy s kázní britských vojáků

Problémy s udržení disciplíny vojáků britské okupační armády se začaly objevovat hned po podepsání příměří s Německem. Veřejnost i britský tisk volaly po urychlené demobilizaci. Již na konci roku 1917

---

¹⁷² Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 18.

¹⁷³ www.firstworldwar.com/source/rhinelandoccupation_gibbs.htm

¹⁷⁴ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 18.

¹⁷⁵ Edmonds, J., *The Occupation of the Rhineland...*, s. 99-104.

¹⁷⁶ *The Times*, 14. 12. 1918.

varoval generál Douglas Haig ministerstvo války před „nevraživostí mužů, kteří budou bedlivě sledovat data odjezdu svých kolegů“, a zdůraznil, že v tomto období nebude radno podceňovat náladu vojáků.¹⁷⁷ Navrhoval proto demobilizovat vždy celé jednotky. Když se však na konci roku 1918 stala otázka propouštění z armády jedním z klíčových bodů volebního programu, převážil názor, že nejprve půjdou domů průmysloví dělníci.¹⁷⁸ Vzhledem k tomu, že vláda až do konce roku 1918 nepřišla s propracovaným plánem demobilizace, narůstala v řadách vojáků nespokojenost. Někteří se dokonce nevrátili z dovolené zpět ke svým jednotkám ve Francii a Německu.¹⁷⁹

Situace se vyhrotila na počátku roku 1919. Dne 4. ledna začaly protestovat posádky v Doveru a Folkestonu za urychlené propuštění z armády. Tyto demonstrace trvaly tři dny. V téže době docházelo k protestům i v jednotkách britské okupační armády v Porýní, kde však generál William Robertson situaci relativně uklidnil.¹⁸⁰

Dne 7. ledna 1919 britské ministerstvo války oznámilo nová pravidla pro demobilizaci. Vojsko mohli opustit pouze ti muži, jež měli konkrétní nabídku práce. V praxi to znamenalo, že muž, který sloužil čtyři měsíce a měl práci, mohl jít do civilu, zatímco voják s prodělanou čtyřletou službou musel v armádě zůstat.¹⁸¹ Když se stal Winston Churchill 10. ledna 1919 ministrem války, nálada mezi vojáky se rapidně zhoršovala. Dne 12. ledna proto Churchill na schůzce se sirem Henrym Wilsonem navrhl pozdržet demobilizaci mužů, kteří sloužili ve Francii méně než dva roky. Vše komplikovala skutečnost, že bylo třeba vytvořit několik okupačních armád. Rozhodnutí bylo nakonec dosaženo 17. ledna. Zhruba 2 200 000 mužů,

---

¹⁷⁷ *Haig to the Secretary of War*, 2. 10. 1917, TNA, WO 32/5241, No. A.G./E/8/5.

¹⁷⁸ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 33.

¹⁷⁹ Jeffery, K., „*Hut ab*“..., s. 463.

¹⁸⁰ Podle vzpomínek sira Archibalda Montgomery-Massingberda, který působil v roce 1919 jako velící důstojník, řešil Robertson problémy přímo na místě, aby zjistil skutečné důvody nespokojenosti, a mohl je snáze vyřešit. Příčinou velké řady sporů byl nedostatek kvalitních velících důstojníků. Ti důstojníci, kteří zde působili, často své muže zanedbávali. Robertson řešil tyto případy tím způsobem, že jmenoval nové, schopnější velitele. Některé protesty byly zapříčiněny „malichernostmi“ nebo komunistickou propagandou. Pro tyto případy neměl Robertson pochopení a tvrdě je potlačoval.

¹⁸¹ Gilbert, M., *Winston S. Churchill IV. 1917-1922*, London 1975, s. 181.

kterí narukovali v letech 1914 a 1915, mělo být dopraveno zpět do vlasti, zatímco zbylých 1 300 000 se mělo stát součástí nově zformovaných okupačních armád.¹⁸²

Ministr války se rozhodl poslat do Německa mladé osmnáctileté vojáky, kteří již nestačili zasáhnout do války. Jednalo se o devětašedesát praporů, přičemž část jich zůstala vcelku a nahradila odcházející vojáky Druhé armády; zbytek mužů byl rozdělen do praporů, jež v Německu zůstávaly.¹⁸³ Někteří ministři navrhovali vzhledem k vysokým finančním nákladům počet vojáků v Porýní ještě omezit; Churchill je ale přesvědčil, že by to oslabilo pozici Velké Británie na Versailleské mírové konferenci.¹⁸⁴ V této podobě zaslal Churchill návrh Lloyd Georgovi, jenž vyjádřil nespokojenost, protože s ním plán předem nikdo nepředjednal. Přes osobního tajemníka proto Churchillovi sdělil, že počet vojáků, kteří mají zůstat součástí okupačních armád, je příliš vysoký. „Jestliže taková čísla zveřejníte, nastanou v armádě velké problémy,“ psal Lloyd George.¹⁸⁵ Ministr války se nakonec s premiérem dohodl na ponechání 900 000 vojáků, protože britské armádní špičky naléhaly na urychlené vyřešení pravidel demobilizace.

Mezi členy kabinetu proběhla také debata o tom, zda má být plán publikován v tisku, neboť panovala obava, aby ponechání tak velkého počtu vojáků ve zbrani nevzbudilo nevoli veřejnosti. Churchill otištění pravidel demobilizace prosadil a na konci ledna 1919 poslal podrobnosti plánu lordu Northcliffovi společně s průvodním dopisem, v němž tiskového magnáta žádal o podporu. Nortcliffe mu z jižní Francie, kde tehdy pobýval, telegrafoval, že s jeho pomocí může počítat, a šéfredaktory instruoval, aby plán publikovali a náležitě jej podpořili.¹⁸⁶

Nahrazování Druhé armády prapory mladých vojáků způsobilo značný zmatek, který se nepodařilo překonat až do léta roku 1919. Jak

---

¹⁸² Tamtéž, s. 183-184.

¹⁸³ Edmonds, J., *The Occupation of the Rhineland...*, s. 145.

¹⁸⁴ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 34.

¹⁸⁵ Gilbert, M., *Winston S. Churchill IV...*, s. 187.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 191.

uvádí Edmonds, tito muži neprošli plným výcvikem, někteří z nich dokonce „nikdy nevystřelili z pušky, část dělostřelců pořádně neznala „svoji práci“ a jezdecké pluky měly tak málo mužů, že si musely půjčovat vojáky z jiných jednotek, aby jim pomáhali vést volné koně.“¹⁸⁷ Jejich příjezd do Německa navíc posílil touhu veteránů po návratu na Britské ostrovy. Původně se předpokládalo, že proces formování „nové“ Britské rýnské armády (*British Army of the Rhine*, BAOR) skončí na počátku dubna 1919. Když však 20. dubna přebíral post jejího vrchního velitele William Robertson, ukazovalo se, že se jednalo o velmi nereálné datum. V době, kdy maršál Ferdinand Foch volal po tom, aby okupační armády byly připraveny zasáhnout proti Německu, pokud Berlín odmítne mírovou smlouvu, trpěla BAOR nedostatkem důstojníků a dělostřelců. Robertson upozorňoval také na „mizernou náladu“ v těžkém dělostřelectvu, jež „se skládalo především z mužů středních let, kteří prahli po návratu domů k ženám a rodinám; někteří z nich pochybovali o věrnosti manželek, jiní se obávali o zdraví potomků; dalším setrváváním v armádě navíc přicházeli o peníze.“¹⁸⁸

Ve stejnou dobu, kdy byl plán demobilizace zveřejněn, došlo k problémům v britské posádce v Calais. Dne 30. ledna 1919 se zde vzbourilo pět tisíc britských vojáků, kteří se dožadovali návratu do vlasti. Haig nechal obklíčit povstalce dvěma „spolehlivými“ divizemi a generál Henry George Sandilands v čele 104. brigády „vpochodoval do tábora s nasazenými bajonety, nahnal vzbouřence na jedno místo a tři vůdce zatkl.“¹⁸⁹ Zbytek mužů byl rozdělen mezi jednotky ve Francii a v okupovaném Německu. V souvislosti s potrestáním představitelů vzpoury došlo ke sporu mezi Churchillem a Haigem. Zatímco generál navrhoval trest smrti jako odstrašující prostředek proti případným dalším pokusům o vzpouru, Churchill se odvolával na případný nepříznivý postoj veřejnosti. Svůj názor nakonec prosadil.

---

¹⁸⁷ Edmonds, J., *The Occupation of the Rhineland...*, s. 164.

¹⁸⁸ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 35.

¹⁸⁹ Gilbert, M., *Winston S. Churchill IV...*, s. 192.

Problémy a nespokojenost mezi vojáky nezpůsobovalo pouze pomalé tempo demobilizace, ale také potíže spojené s dopravou a zásobováním.¹⁹⁰ Špatné podmínky panovaly rovněž ve vlacích, jež vozily vojáky domů na dovolenou. Cesta, původně plánovaná na pětatřicet hodin, trvala i čtyři dny. Jelikož chyběly osobní vlaky, museli vojáci cestovat v nákladních vagonech. Symbolem „utrpení“ při jízdě na Ostrovy se stala tzv. *Archa Noemova*.¹⁹¹ Jednalo se o upravené nákladní vagony, původně otevřené, na něž se přidělala dřevěná konstrukce pobitá prkny. Vzhledem k nedostatku skla plnil funkci oken často naolejovaný hadr. Uvnitř některých vagonů se nacházely lavičky, v zimě se stala běžnou výbavou kamna.¹⁹² Každý vlak tohoto typu měl ještě jídelní vůz, protože zastávky v místech vhodných pro podávání stravy byly vzhledem ke značnému zpoždění vlaků nepravidelné.¹⁹³

Aby velení armády předešlo nespokojenosti vojáků, snažilo se zintenzívnit výcvik, propagovat sport a další „bezpečné rekreační aktivity“.¹⁹⁴ Mezi vojáky získaly oblibu fotbal, kriket, pozemní hokej a box.¹⁹⁵ Kromě sportování se mohlo mužstvo věnovat též vzdělávání. V Kolíně nad Rýnem a v okolních městech došlo ke zřízení několika škol, jež se zaměřily především na výuku technických, ekonomických nebo vojenských předmětů. Problém zpočátku představoval nedostatek instruktorů, ke spokojenosti úřadů se ale podařilo tuto záležitost vyřešit zajištěním vhodných osob z Velké Británie. Došlo zde rovněž k založení

---

¹⁹⁰ Například 20. prosince 1918 se kvůli špatnému vlakovému spojení zkazilo 15 000 kilogramů masa směřujícího do Kolína nad Rýnem. Ve stejném roce o Vánocích hrozilo, že nedorazí zásoby určené pro slavnostní program. Aby Haig předešel reptání a nespokojenosti vojáků, rozhodl se jim oznámit pravý důvod potíží. Vojáci přesto nabyli přesvědčení, že zásoby odcizili civilisté „číhající“ podél železniční tratě. Žádané zboží nakonec k úlevě velení dorazilo na poslední chvíli. Edmonds, J., *The Occupation of the Rhineland...*, s. 123.

¹⁹¹ *Explanatory Review. December 1918*, TNA, WO 95/41.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ O Vánocích 1918, kdy získal propustky větší počet vojáků, byl počet vlaků zvýšen. Kvůli nedostatku vagonů však chyběly jídelní vozy, což vedlo ke stížnostem a nespokojenosti vojáků.

¹⁹⁴ Jeffery, K., „*Hut ab*,“ „*Promenade with Kamerade for Schokolade*,“ and the *Flying Dutchman: British Soldiers in the Rhineland, 1918-1929*, in: *Diplomacy and Statecraft*, 16, 2005, s. 465.

¹⁹⁵ Armádní úřady vydaly 2380 rukavic na box, 37 000 párů bot do tělocvičny, 52 700 párů bot na kopanou, 530 hokejek a 90 míčků, 17 200 fotbalových dresů.

hudební společnosti. O dění nejen v okupovaných oblastech informovalo několik tiskovin vydávaných Britskou rýnskou armádou. Nejznámějším se stal deník *Cologne Post*, vycházející po celou dobu okupace.¹⁹⁶ Dále existoval sportovní týdeník a 2. armádní sbor měl ještě vlastní noviny nazvané *Watch on the Rhine*.

Vojáci mohli využívat kin a divadel. Jejich provozovatelé nesměli dávat filmy nebo představení, jež by povzbudily projevy nepřátelství vůči spojeneckým úřadům nebo vojákům. Režiséři divadelních her nebo majitelé kin mohli svoji produkci předem konzultovat se zaměstnanci oddělení pro civilní záležitosti generálního štábu, což také často činili.¹⁹⁷ Okupační úřady totiž jednotlivá představení sledovaly. Značné oblibě se v Kolíně nad Rýnem těšila opera, přičemž britští vojáci měli pro každé představení rezervovaná místa. Zpočátku okupace se často hrál Wagner. Ke změně došlo, když se v dubnu 1919 stal šéfem tajné služby v okupační zóně plukovník Edward Beddington, jenž odpovídal za to, jaká operní díla mají být na programu. Beddington ve vzpomínkách uvádí, jak Wagnerovy opery raději vyřadil z repertoáru a nahradil je „lehčími kusy“.¹⁹⁸

Po podepsání Versailleské mírové smlouvy snížila britská vláda vzhledem k zainteresovanosti své země v jiných částech světa k početní stav BAOR. Dne 6. srpna 1919 přišel do Kolína nad Rýnem rozkaz, aby se do Velké Británie vrátily čtyři divize¹⁹⁹ a 9. armádní sbor.²⁰⁰ V následujících dnech došlo k omezení počtu letectva a jízdy. Povinnosti BAOR se zredukovaly tím, jak Britové odevzdali v polovině srpna 1919 Belgičanům Malmédy, část území své zóny, které se po plebiscitu v roce 1920 stalo přímou součástí Belgického království. K ještě většímu zmenšení britské zóny došlo 3. listopadu 1919, kdy Francouzi získali od

---

¹⁹⁶ Když mělo vyjít první číslo deníku, přišel se poradit vojenský guvernér s velitelem okupační armády o jeho názvu. V té době byly hlavním problémem pro okupační úřady potíže s vlakovou dopravou. Plumer proto poznamenal: „Nazvěte si ho, jak chcete, hlavně ať se ale nejmenuje *Cologne Express*.“ Edmonds, J., *The Occupation of the Rhineland...*, s. 118.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 119-120.

¹⁹⁸ Jeffery, K., „*Hut ab*“..., s. 466.

¹⁹⁹ Jednalo se o divize *Highland, Western, Eastern a Midland*.

²⁰⁰ Jeho civilní součást přešla přímo pod úřad vojenského guvernéra a velení se stalo součástí desátého armádního sboru.

Britů rozsáhlé území sahající od oblasti Eupen a Malmédy až k hornímu toku řeky Erft. Dne 14. listopadu 1919 došlo k administrativnímu rozdělení území obsazeného Britskou rýnskou armádou na dvě části; první velel generál sir Thomas Morland, druhé generálmajor sir W. Heneker. Přesto počet vojáků sloužících v Porýní i nadále klesal;²⁰¹ postupně docházelo k nahrazování dočasných jednotek vojáky pravidelné armády. Jak píše Edmonds, na počátku roku 1920 byla BAOR natolik slabá, že nedokázala plnit ani policejní funkce a musela spoléhat na okupační armády ostatních spojenců.²⁰² Z toho důvodu Britové ještě 12. února 1920 předali Francouzům část území v okolí města Bonn. Tento vývoj, současně se změnou správy okupovaného území, vedl k tomu, že se sir William Robertson vzdal funkce vojenského guvernéra. Nahradil jej sir Thomas Morland.

1. 6. Spory o správu okupovaného území a cesta k Rýnské dohodě

Poté, co padla konečná rozhodnutí v této otázce, bylo nejdůležitějším úkolem určit podobu správy obsazeného území. Následovala rozepře mezi vojenskými a civilními představiteli o získání klíčových pravomocí. Francouzi se snažili o to, aby se stali rozhodující silou mezi spojenci. Britští vojenští a právní experti se ale již během Versailleské mírové konference pečlivě připravovali na vytvoření své okupační zóny.²⁰³ Ani mezi nimi však na tento problém neexistoval jednotný názor. Různá stanoviska výstižně ilustrují dva významní britští úředníci, J. H Morgan a Sydney Waterlaw.

²⁰¹ V únoru 1920 měla rýnská posádka 2032 vojáků pěchoty, 379 jízdy, 649 dělostřelectva a 252 ženistů.

²⁰² Počet vojáků v britské, francouzské a belgické zóně. Údaje jsou vždy z 1. ledna:

	Britská armáda	Francouzská armáda	Belgická armáda
1920	40 594	79 324	14 663
1921	12 421	68 488	-
1922	4 630	81 563	33 961
1923	8 730	87 991	30 704
1924	8 873	99 305	21 251
1925	8 118	77 800	16 176

Zdroj: Edmonds, J., *The Occupation of the Rhineland...*, s. 181.

²⁰³ Williamson, *The British in Germany...*, s. 61.

Generál J. H. Morgan ve zprávě nazvané *The British Occupation of the Rhineland* tvrdil, že podle dopisů a dokumentů, jež prostudoval, Němci v Porýní okupaci vítají, protože jim zajišťuje jistotu a ochranu, kterou jim jejich vláda nemůže poskytnout. Přesto Morgan doporučoval především ostražitost a „pevnou ruku“. „Německá povaha je taková, že pokud sevření povolíte, bude Němec vyvádět, když mu naopak uzdu přitáhnete, chová se jako ochočené zvíře.“²⁰⁴ Z tohoto důvodu Morgan navrhoval, aby hlavní úloha připadla vojenským úřadům. Na druhou stranu britský generál uznal, že vzhledem ke stále se rozšiřující působnosti Nejvyšší ekonomické rady a povinnostem, jež měly připadnout nově se formující Mezispojenecké rýnské komisi, bude zapotřebí zaměstnat velké množství zkušených civilních úředníků. Ti se měli v okupovaných oblastech stát prostředníky mezi německým obyvatelstvem a vojenskými úřady, jimž by byli podřízeni.²⁰⁵

Tomuto názoru vehementně oponovali jiní britští představitelé, především zástupce v pařížské Levobřežní komisi Sydney Waterlow. Ten tvrdil, že vojenské okupační úřady jsou sice odpovědné za pořádek a bezpečnost, jichž lze nicméně dosáhnout především díky bezproblémovým obchodním vztahům a správně načasovanému rozdělování potravin a surovin dovážených do okupovaného území. I Waterlow připouštěl, že okupační orgány nemohou tuto činnost přenechat Němcům.

Dne 8. května 1919 se Rada čtyř obrátila na vojenské poradce se žádostí o vypracování návrhu vojenské správy Porýní. Ti o tři dny později plán předložili. Jako základ vzali systém kontroly tohoto území, který existoval od listopadu 1918. V platnosti mělo zůstat stanné právo, hlavní slovo mělo připadnout představitelům spojeneckých armád. Německé úřady by se musely řídit nařízeními okupační správy, jež mohla upravovat legislativu Berlína.²⁰⁶ Američané a Britové dokument kritizovali a tvrdili,

---

²⁰⁴ Morgan, J. H., *The British Occupation of the Rhineland*, TNA, FO 608/142, 477/1/9, no. 9325, 7. 5. 1919.

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ Fraenkel, E., *Military Occupation and the Rule of Law...*, s. 73.

že početní převaha francouzské armády umožní Paříži kontrolovat Porýní.²⁰⁷ Americký představitel v Mezispojenecké rýnské komisi Pierrepont Noyes charakterizoval tento návrh jako „neskutečně krutý dokument.“²⁰⁸ Ještě dva dny předtím ale Noyes, popuzený pokusem velitele francouzské 10. armády v Mohuči generála Mangina vyvolat v Koblenzi separatistickou revoltu, napsal přímo prezidentu Wilsonovi. Ve svém dopise nastínil plán na podřízení okupačních armád v Porýní civilní mezispojenecké komisi, jež měla mít pravomoc vydávat nařízení, pokud by Němci porušili mírovou smlouvu či bezpečnost okupačních armád.²⁰⁹ Noyesovi se podařilo Wilsona svými argumenty přesvědčit.

Clemenceau nakonec souhlasil s vytvořením komise v čele s Louistem Louchérem,²¹⁰ jež měla původní plán přepracovat na základě Noyesových návrhů a která také vytvořila finální podobu Rýnské dohody. Komise převzala dvě základní myšlenky Noyesova plánu: ukončení stanného práva a vytvoření civilního úřadu, jenž se stal nejvyšším reprezentantem okupačních sil. Na rozdíl od Noyese nesouhlasila s tím, aby nový úřad mohl zasahovat za situace, kdy by došlo ze strany Německa k porušení Versailleské mírové smlouvy. Během jednání Louchérový komise britští delegáti doporučili, aby se jurisdikce tohoto úřadu rozšířila i na hospodářské otázky. Nakonec se ale britské návrhy součástí Rýnské dohody nestaly.²¹¹

Rýnská dohoda ukončovala první fázi okupace, jež se vyznačovala vysokými pravomocemi vojenských představitelů, řadou omezení pro civilní obyvatelstvo a stanným právem. Dokument se skládal ze třinácti

---

²⁰⁷ K britskému pohledu srv. McDougall, W., *France's Rhineland Diplomacy...*, s. 83.

²⁰⁸ Noyes, P. B., *While Europe Waits for Peace. Describing the Progress of Economic and Political Demoralization in Europe During the Years of American Hesitation*, New York 1921, s. 42.

²⁰⁹ Srv. Baker, R. S., *Woodrow Wilson and the Peace Settlement*, 3 vol., New York 1922, s. 255-256; Hunt, I. L., *American Military Government of Occupied Germany 1918-1920. Report of the Officer in Charge of Civil Affairs, Third Army and American Forces in Germany*, Coblenz 1920, s. 313-314.

²¹⁰ Blíže viz McDougall, W., *France's Rhineland Diplomacy...*, s. 83.

²¹¹ Fraenkel, E., *Military Occupation and the Rule of Law...*, s. 75-76.

článků, které podrobně vymezovaly formu další okupace. Druhý článek²¹² vytvářel Mezispojeneckou rýnskou vysokou komisi (*Inter-Allied Rhineland High Commission*), pro níž se začal používat zkrácený název Vysoká komise (*High Commission*).²¹³ Civilní Vysoká komise se skládala ze zástupce z Belgie, Francie, Spojených států amerických²¹⁴ a Velké Británie. Předsedou se stal představitel Francie. Každý zástupce měl jeden hlas; v případě nerozhodného hlasování disponoval rozhodujícím hlasem předseda. Komisaři byli odpovědní svým vládám. Vysoká komise měla především chránit vojáky a vydávat nařízení pro jejich bezpečí, podporu; v případě nutnosti mohla vyhlásit stanné právo. Všichni její zaměstnanci – ať již spojenci nebo Němci – byli podřízeni vojenskému právu a mohli být souzeni pouze vojenským soudem. Německé úřady měly poskytnout potřebné ubytování a kasárna; pokud by to nestačilo, mohli spojenečtí generálové nárokovat další potřebné prostory. Pakliže to vyžadoval vojenský zájem, přecházeli němečtí drážníci, poštovní a telegrafní zaměstnanci pod pravomoc vrchního velitele spojeneckých vojsk. Vždy, když chtěla Vysoká komise vydat nařízení, jež se nějakým způsobem dotýkalo vojenských úřadů, měla s nimi danou problematiku konzultovat. V případě vyhlášení stanného práva mohli vojenští velitelé zasahovat do německé státní správy pouze se svolením Vysoké komise.

Přestože podle pátého článku Rýnské dohody měly zůstat rozhodovací pravomoci v nižších správních celcích v rukou Němců,²¹⁵ jmenovala Vysoká komise v jednotlivých krajích vlastní zástupce. Jejich úkoly definoval Paul Tirard: „Měli ověřovat, zda německé úřady plní bez

---

²¹² Rhineland Agreement, Article II, in: Fraenkel, E., *Military Occupation and the Rule of Law...*, s. 233.

²¹³ K její práci viz Ireton, R. E., *The Rhineland Commission at Work*, in: *The American Journal of International Law*, Vol. 17, No. 3, July 1923, s. 460-469.

²¹⁴ Problém představovala americká okupační zóna, protože Kongres odmítl mírovou smlouvu s Německem ratifikovat. Z tohoto důvodu pro tuto oblast neplatily výnosy a nařízení Vysoké komise a americký představitel se nestal jejím plnoprávným členem a působil zde pouze jako pozorovatel. To ale neznamenalo, že by se úplně stáhl z jejího jednání. Ačkoli při rozhodování nedisponoval hlasem, přesto měl právo zasahovat do diskuzí a vyjádřit názor své vlády.

²¹⁵ Rhineland Agreement, Article V, in: Fraenkel, E., *Military Occupation and the Rule of Law...*, s. 234.

výhrad rozhodnutí Vysoké komise, neprotiví se Rýnské dohodě a neohrožují naši bezpečnost a prestiž.“²¹⁶ I když se jednalo o civilní úředníky, byli v Porýní značně neoblíbení. Jak uvádí Henry T. Allen, přispíval k tomu i fakt, že často překračovali své pravomoci a zasahovali do hospodářských záležitostí nebo do rozhodování místních zastupitelstev.²¹⁷ Němci tyto zástupce tak nenáviděli, že požadovali jejich nahrazení příslušníky okupační armády. Jeden z těchto úředníků napsal: „Skutečnost, že Němci dávají přednost vojákům před civilisty, ukazuje, jak tyto zástupce nenávidí. Jde to tak daleko, že nám s Gayem nařídili, abychom si raději při vykonávání svých povinností oblékali uniformu.“²¹⁸

Vysoká komise vydávala nařízení, jež se publikováním v jejím oficiálním věstníku (*Gazette*) stávala zákonem. Německým soudům zůstaly pravomoci nad civilním a trestním zákonodárstvím. Výjimku představovali příslušníci okupační armády či jejich zaměstnanci a případy, kdy došlo k trestnému činu, přestupku nebo ke škodám na majetku spojeneckých jednotek a orgánů. Výnosy Vysoké komise byly závazné pro všechny německé úředníky ve všech obsazených zónách. Ti jejich neuposlechnutím riskovali ztrátu zaměstnání či v horším případě vypovězení z této oblasti. Komise mohla rovněž vetovat jmenování jakéhokoli úředníka.²¹⁹ Všechny německé zákony musely být před vstoupením v platnost předloženy Vysoké komisi, jež měla pravomoc je měnit, odložit nebo zrušit.

K zástupcům Vysoké komise na úrovni krajů měly směřovat s dvoudenním předstihem i písemné žádosti o povolení shromáždění, jež musela kromě místa setkání obsahovat také jména pořadatelů. Často se stávalo, že komise tato shromáždění nepovolila. Bylo zakázáno vydávání urážlivých tiskovin, publikací, pořádání koncertů, divadelních her,

---

²¹⁶ Fraenkel, E., *Military Occupation and the Rule of Law...*, s. 94.

²¹⁷ Allen, H. T., *The Rhineland Occupation...*, s. 150-151.

²¹⁸ „Apex“, *The Uneasy Triangle. Four Years of the Occupation*, London 1931, s. 201-202.

²¹⁹ Mezi německé úředníky, jež museli dbát výnosů Vysoké komise, patřili policisté, četníci, celní úředníci, učitelé, starostové, zaměstnanci pošt, telegrafisté, telefonisté, ředitelé věznic a dozorcí a státní zaměstnanci na všech stupních správních oblastí.

přednášek nebo promítání filmů, jež by „očerňovaly“ spojení nebo kritizovaly jejich politiku. „Nevhodné“ tiskoviny okupační úřady zabavovaly; jejich autoři dokonce mohli stanout před vojenským soudem.

Vysoká komise fungovala rovněž jako odvolací soud poslední instance. Když došlo k odvolání, vyžádal si tento úřad obvykle dokumenty k případu od německých orgánů a poté je předal svému právnímu výboru, jenž se skládal ze čtyř zástupců – Američana, Belgičana, Brita a Francouze, k prošetření a doporučení řešení.²²⁰ Nejvyšší představitelé Vysoké komise došli na základě doporučení k rozhodnutí, které poslali německým úřadům.

Dne 16. června 1919 byla Rýnská dohoda parafována. Podepsána byla společně s Versailleskou mírovou smlouvou dne 28. června 1919.²²¹ Fungovat měla od ratifikace mírové smlouvy, k níž došlo až 10. ledna 1920. Předsedou Vysoké komise se sídlem v Koblenci²²² se stal Francouz Paul Tirard. Americký zástupce v právním výboru tohoto úřadu Robert E. Ireton jej charakterizoval jako „uznávaného, velmi inteligentního právníka s vyzrálými názory, jasnou vizí a pozoruhodným sebeovládáním. Je neúnavný pracant a dokáže zvládnout jakýkoli problém.“²²³ Britskými komisaři se postupně stali sir Harold Stuart, Arnold Robertson a lord Kilmarnock. Belgičané na toto místo vybrali barona Edouarda Rolin-Jaequemynse, jenž se zabýval mezinárodním právem. Americkým zástupcem se měl stát Pierrepont Noyes; nakonec ale Američané mírovou smlouvu neratifikovali, a proto působil ve Vysoké komisi jako pozorovatel generál Allen.

---

²²⁰ Výbor se dále rozděloval na dvě oddělení – sekci I (*Section I*), v níž působil britský a francouzský zástupce, kteří prověřovali odvolání z britské a francouzské okupační zóny a sekci II (*Section II*), ve které zasedal belgický a americký představitel. Ti řešili odvolání ze svých okupačních zón. Pokud se názor členů sekce shodoval, bylo jejich doporučení odesláno nejvyšším představitelům Vysoké komise pro konečné rozhodnutí. Jakmile se jejich názor lišil, řešili případ znovu obě sekce dohromady. Poté, co Američané ukončili okupaci Porýní, rozhodoval o odvoláních celý právní výbor. Ireton, R. E., *The Rhineland Commission...*, s. 464-465.

²²¹ K Rýnské dohodě srv. Weikardt, Ch. R., *Das Rheinland in den deutsch-britischen Beziehungen 1918-1923. Eine Untersuchung zum Wesen der britischen Gleichgewichtspolitik*, Bonn 1967, s. 43-49.

²²² O’Riordan, E., *The British Zone of Occupation in the Rhineland*, in: *Diplomacy and Statecraft*, 16, 2005, s. 441.

²²³ Ireton, R. E., *The Rhineland Commission...*, s. 466.

Vysoká komise vzbudila velkou nevoli u maršála Ferdinanda Foch, jenž v ní viděl omezení své moci v Porýní. Dokonce se obořil na Loucheura, že pravomoci tohoto úřadu „nemají v historii obdobu“. Když mu Loucheur připomněl, že komise bude chránit i jeho vojáky, označil Foch její práci za zbytečnou.²²⁴ Stejně jako Foch nebyli s podobou okupace spokojeni ani Němci. Spojenci proto neformálně souhlasili s tím, že s německými představiteli detaily této dohody prodiskutují.²²⁵ Rozhovory probíhaly od 11. července 1919. Němci požadovali, aby byla podepsána doplňující úmluva, jež by garantovala obyvatelům Porýní občanská práva a znovu obnovila politické, soudní, správní a hospodářské spojení s Berlínem, na což spojenci nepřistoupili. Souhlasili ale s tím, aby byl jako konzultant do Vysoké komise jmenován německý zástupce (*Reichkommissar für die besetzten Gebiete*).

Důvody vytvoření tohoto úřadu jsou komplikovanější. Německá vláda o něm začala uvažovat již v souvislosti s Dortenovým pučem.²²⁶ Primárním cílem bylo zabránit oddělení Porýní od Německa. *Reichstag* a sněmy čtyř zemí, jejichž území bylo zčásti okupováno (Prusko, Bavorsko, Hesensko a Oldenbursko), jmenovaly osmnáct představitelů, kteří měli spolupracovat s říšským komisařem a jeho podřízenými na tom, aby společně „ochránili“ zájmy obyvatel Porýní.²²⁷ Přestože spojenci souhlasili s vytvořením této instituce, neznamenal to, že by se zástupci Vysoké komise nemohli obracet přímo na německé úřady. Jako reprezentant Berlína a vlád zčásti okupovaných zemí však říšský komisař sloužil mezi nimi a Vysokou komisí jako důležitý komunikační kanál. Pole jeho působnosti stanovili říšský a pruský ministr vnitra v interní předpisech z 26. října a 12. listopadu 1919.²²⁸

---

²²⁴ McDougall, W., *France's Rhineland Diplomacy...*, s. 84.

²²⁵ Nelson, *Victors Divided...*, s. 157-158.

²²⁶ Viz podkapitola věnovaná separatismu.

²²⁷ Fraenkel, E., *Military Occupation and the Rule of Law...*, s. 112

²²⁸ Podle nich říšský komisař bránil u Vysoké komise zájmy okupovaného území a jeho obyvatel. Písemný i ústní styk s Vysokou komisí byl vyhrazen pouze říšskému komisaři. Jednotlivé německé úřady měly v případě nutnosti žádat o prostředkování mezi nimi a Vysokou komisí právě tohoto představitele.

Problém nastal s výběrem vhodné osoby pro tuto pozici. Nakonec se jím stal Carl von Starck, který se ale co do schopností nemohl měřit s Paulem Tirardem. Francouzi si jej neoblíbili hned od počátku, protože projevil diplomatickou neobratnost, když odmítl s Tirardem povečeřet a když zakázal svým zaměstnancům navazovat přátelské vztahy se členy Vysoké komise.²²⁹

Mezi britskými vojenskými a civilními úředníky vyvolala Rýnská dohoda smíšené reakce. Waterlow soudil, že díky ní skončí francouzské pokusy o ovládnutí tohoto území. Generál Robertson naopak předpovídal velmi složité období plné problémů. Pravděpodobně nejlépe zhodnotil pozici Velké Británie v Porýní Stuartův asistent při Vysoké komisi T. H. Urwick. Tohoto muže zneklidnilo, že tento úřad má pouze čtyři členy a že se jeho předsedou stal Francouz, jenž v případě rovnosti hlasů může rozhodnout. Jelikož Francouzi „měli Belgičany v hrsti“, získali ve Vysoké komisi rozhodující slovo.²³⁰ O britském a americkém zástupci v tomto úřadě se zmiňoval s velkým respektem a podotýkal, že vliv a úcta, jimž se oba těší, dokáže alespoň načas zabránit zneužívání moci ze strany Paříže. Přesto vyjádřil obavu, že vlády Spojených států amerických i Velké Británie budou během následujících několika let natolik zaneprázdněny domácími záležitostmi, že problémy, jimiž se budou jejich komisaři zabývat, zůstanou spíše okrajovou záležitostí.²³¹ Východisko Unwick spatřoval ve jmenování italského představitele do komise, čímž by se počet jejích členů zvýšil na pět. V závěru dopisu Stuartův asistent jasně shrnul svůj názor: „Nyní alespoň vidíte, jaké obavy cítím, když se dívám do budoucna. Jsem si zcela jist, že Francouzi budou mít moc i vůli jednat podle

---

²²⁹ Vztahy mezi Tirardem a von Starckem byly tak napjaté, že Vysoká komise navrhla dokonce zrušit instituci říšského komisaře a von Starcka chtěla z Porýní vypovědět. V roce 1921 Starck rezignoval, ale ani poté se vztahy mezi německým komisařem a členy Vysoké komise příliš nezlepšily, což se jasně ukázalo během rýnské krize v roce 1923, kdy byl nástupce v tomto úřadě vypovězen z okupovaného území. Srv. Fraenkel, E., *Military Occupation and the Rule of Law...*, s. 191; Edmonds, J., *The Occupation of the Rhineland...*, s. 115.

²³⁰ Unwick to Waterlow, 24. 6. 1919, TNA, FO 608/279, fo. 215.

²³¹ Tamtéž, fo. 215-216.

osobních i politických zájmů, aniž by museli brát ohledy na blaho ostatních spojenců a na část německého území, nad nímž vykonáváme dohled.“²³²

Sydney Waterlaw neměl se jmenováním Itala komisařem problém. Proto se Unwicka snažil uklidnit tvrzením, že pokud budou splněny dvě základní podmínky, „bude v dlouhodobějším výhledu francouzská vychytralost nakonec poražena britskou vytrvalostí.“²³³ Těmito podmínkami bylo obsazení místa komisaře „velmi schopným člověkem, pečlivým v práci, jenž bude mít patřičnou podporu z domova.“²³⁴ Na rozdíl od Unwicka ale Waterlaw věřil, že britská vláda problém Porýní nezanedbá.²³⁵

Jak se však ukázalo, měl k pravdě blíže spíše Unwick. Americká vláda totiž odmítla jmenovat svého komisaře a místo toho vyslala do Vysoké komise pouze „pozorovatele“ bez pravomoci zasahovat do jednání. Belgický zástupce podle předpokladů hlasoval společně s francouzským předsedou, takže ten ani nemusel využívat práva rozhodujícího hlasu; podle některých kritiků se stal „absolutním vládcem okupovaného území.“²³⁶ Velice výstižně charakterizoval v několika bodech Tirardovu pozici a politiku Ferdinand Tuohy: „Co největší omezení pravomocí Berlína. Prosazování francouzské kultury. Podpora separatismu. Průmyslové a obchodní zneužívání okupovaného území. Sankce. Snaha získat Porúří. A jako velké finále: vyvolat puč až bude levý břeh Rýna dostatečně demoralizován na to, aby snáze podlehl lákadlu připoutání k Francii.“²³⁷

Náplň práce a doporučení pro britského představitele ve Vysoké komisi shrnul ve svém dopise ministerstvu zahraničí zástupce ostrovního státu v Nejvyšší ekonomické radě E. F. Wise.²³⁸ Jak upozorňoval, nesl sir Harold Stuart zodpovědnost za bezpečnost britských vojáků a dodržování

---

²³² Tamtéž, fo. 217.

²³³ Waterlaw to Unwick, 27. 6. 1919, TNA, FO 608/279, fo. 218-219.

²³⁴ Tamtéž, fo. 218.

²³⁵ Tamtéž, fo. 219. Dne 31. července se Waterlaw přesunul zpět do Londýna, kde stanul v čele speciálně vytvořeného Rýnského oddělení při ministerstvu zahraničí.

²³⁶ Edmonds, J., *The Occupation of the Rhineland...*, s. 189.

²³⁷ Tuohy, F., *Occupied 1918-1930...*, s. 179.

²³⁸ Wise to Foreign Office, 24. 6. 1919, TNA, FO 608/279, fo. 239-241.

nařízení vyhlášených Vysokou komisí. Stejně tak musel být stále „ve střehu“ před francouzskou politikou v Porýní. Z tohoto důvodu Wise doporučoval, aby se Stuartovi dostalo z prestižních důvodů patřičného finančního ohodnocení a společenského postavení, jako má velvyslanec, což navrhoval i lord Robert Cecil. Stejně tak důležitý byl výběr Stuartova personálu. Wise vyjádřil obavu, že bude složité nalézt zkušené úředníky na místa, jež byla vzhledem k časově omezené okupaci pouze dočasná. Proto doporučoval „nalákat“ je na velmi dobré platové podmínky. „Bylo by osudovou chybou, zejména v souvislosti s úsilím Francouzů zaplnit okupované území předními odborníky, snažit se šetřit na zaměstnancích.“²³⁹

Po podpisu Rýnské dohody fungovala Mezispojenecká rýnské komise jako organizační výbor pro vytvoření Vysoké komise.²⁴⁰ Detailní práce na vytváření správy britské okupační zóny začaly v červnu 1919.²⁴¹ V Kolíně nad Rýnem vznikl podvýbor Vysoké komise, do jehož čela byl jmenován plukovník Rupert Ryan. Podvýbor se dále členil do sekcí, jež se zabývaly například zásobováním, politickými záležitostmi, právními problémy nebo ubytováním vojáků. S několika výjimkami, jakou představoval například profesionální diplomat Arnold Robertson, pocházela většina Stuartova osobního aparátu v Koblenci z armádních kruhů.²⁴² Stuart dával vojákům přednost, protože je Němci respektovali více než civilní úředníky; navíc „byli tito lidé při ruce“.²⁴³ V jeho aparátu se objevili velmi nadaní muži – bývalý klavírista s vojenskou zkušeností z Afriky Francis Quarry²⁴⁴ nebo kapitán Georgi, který „vyrostl“ ve francouzských koloniích.²⁴⁵

---

²³⁹ Tamtéž, fo. 241.

²⁴⁰ *Memorandum*, TNA, FO 608/279, fo. 110.

²⁴¹ *Stuart to Waterlaw*, 30. 6. 1919, TNA, FO 608/279, fo. 194-6.

²⁴² Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 67.

²⁴³ *Stuart to Waterlaw*, 30. 6. 1919, TNA, FO 608/279, fo. 195.

²⁴⁴ Francis Quarry studoval klavír v Německu, poté jej však studentský život omrzela, a proto vstoupil do armády; na konci 19. století sloužil v Africe. V roce 1905 se vrátil zpět do Německa, kde v Heidelbergu pokračoval ve studiu hry na klavír u Paderewského.

²⁴⁵ Stuart musel zajistit, aby měl jeho personál kvalitní sekretariát. Již v červenci pracovalo v britské sekci Vysoké komise v Koblenci přes třicet dívek, které se staly cílem zájmu

Přípravné práce pokračovaly poměrně hladce, i když je občas přerušily spory ve spojeneckém táboře. Vážnější rozepře vznikla v srpnu, kdy Francouzi přišli s tvrzením, že nedostatečný počet britských vojáků v Kolíně by měl být doplněn jejich vojáky. Stuart varoval londýnskou vládu, že pokud to dopustí, nebude moci efektivně plnit své úkoly. Koncem listopadu 1919 byla Rýnská komise připravena k přeměně ve Vysokou komisi: byla stanovena základní pravidla její práce, dohodnuto její uspořádání a jmenován potřebný personál.

1. 7. Zřízení kontrolních komisí

Teprve po podpisu mírové smlouvy s Německem se ukázalo, jakou ponese Velká Británie v poválečné éře odpovědnost. V době, kdy měla londýnská vláda problémy v Irsku, Indii a Egyptě, museli britští ministři najít do různých mezinárodních komisí dostatečný počet vojáků a schopných úředníků,²⁴⁶ kteří by uměli německy a ještě k tomu byli schopni rozpoznat a překazit francouzské pokusy o „výklad“ mírové smlouvy v jejich prospěch.²⁴⁷

Důležitým krokem spojenců se stalo zřízení kontrolních komisí. Za předpokladu, že po podpisu mírové smlouvy dojde k její ratifikaci, bylo vojenským představitelům dohodových zemí 28. června nařízeno, aby nachystali založení Mezispojenecké vojenské (*Inter-Allied Military Control Commission*, IAMCC), námořní (*Inter-Allied Naval Control Commission*, IANCC) a letecké (*Inter-Allied Aeronautical Control Commission*, IAACC) kontrolní komise. Jejich návrh doporučoval, aby všechny tři komise měly centrálu v Berlíně a byly rozděleny do podvýborů, které se věnovaly

---

tamní americké posádky. Jak ve své zprávě uvedla liberální britská novinářka Violet Carruthersová, dívky postrádaly disciplínu a patřičné vedení, jejich pracovní doba byla příliš krátká, a proto se až příliš věnovaly zábavě. Carruthersová následně doporučila, aby se dívky v Londýně lépe vybíraly, aby bydlely v hostelech v Koblenzi pod přísnějším dohledem a dostávaly týdně pouze dvě večerní propustky. Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 67.

²⁴⁶ K institucím působícím po první světové válce v Německu srov. Toynbee, A. J., *Survey of International Affairs, 1920-1923*, London 1925, s. 1-5; Jordan, *Great Britain...*, s. 57-60; Heideking, J., *Oberster Rat – Botschafterkonferenz – Völkerbund*, in: *Historische Zeitschrift*, vol. 231, 1980, s. 589-630; Fraenkel, E., *Military Occupation...*, s. 3-24.

²⁴⁷ Williamson, *The British in Germany...*, s. 60.

různým aspektům odzbrojení. Největší byla IAMCC, pod níž spadala tři pododdělení: 1) válečný materiál a zbrojení, 2) válečný personál a 3) opevnění. Ty měly centrály ve třinácti městech.²⁴⁸

Francouzský vliv v klíčové Mezispojenecké vojenské komisi byl zajištěn jmenováním Francouze do funkce prezidenta. Tím se stal generál Claude Nollet.²⁴⁹ V čele britské sekce stál generál sir Francis Bingham, který měl sice velké charisma, ale v práci jej omezovala neznalost němčiny a Německa. Jediným Britem, jenž se mohl rovnat Francouzům, byl brigádní generál Morgan, v civilním životě profesor práva na *University College* v Londýně, jehož mnozí právem obviňovali z profrancouzských postojů.²⁵⁰ Problém v britské sekci IAMCC představovaly spory těchto dvou mužů. Morgan pohrdal Binghamem pro neznalost poměrů; někteří Britové se naopak kriticky vyjadřovali ke jmenování Morgana, především kvůli jeho „nedostatku pochopení“ pro zahraniční politiku ostrovního státu. Generál Sackville-West, britský představitel v Nejvyšší vojenské radě, si Henrymu Wilsonovi stěžoval: „Máme čtyři tisíce nezaměstnaných důstojníků. Mezi nimi se určitě najde člověk, který by byl alespoň stejně dobrý jako Morgan.“²⁵¹ V ostatních mezispojeneckých kontrolních komisích se podobné problémy nevyskytly. IANCC vedl britský admirál Charlton, zatímco komodor Masterman se stal prezidentem IAACC.

Před Nolletem stál těžký úkol. Musel zajistit efektivitu mezinárodního týmu s často odlišnými názory jednotlivých členů. Proto pořádal každodenní schůze a setkání rady IAMCC, kterých se účastnili vyšší důstojníci a vedoucí jednotlivých podkomisí. Hlavním cílem těchto setkání bylo odstranit všechna nedorozumění. Tento postoj plně podporoval i Bingham, který například odmítl pozvání na večeři od německého ministra

---

²⁴⁸ Jednalo se o Berlín, Královec, Vratislav, Štětín, Drážďany, Mnichov, Stuttgart, Kolín nad Rýnem, Hannover, Düsseldorf, Frankfurt nad Mohanem, Münster a Kiel.

²⁴⁹ Dne 8. srpna 1919 vedoucí jednotlivých delegací schválili Nolletův požadavek ohledně početního stavu jeho personálu: 350 spojeneckých, US a Japonských důstojníků, 150 tlumočnicků a 800 dalších členů IAMCC. Původně mělo být 20 % těchto zaměstnanců britské národnosti, ale poté, co USA neratifikovala mírovou smlouvu, vzrostl tento podíl na 32 %. Francouzi přitom disponovali 45 % všech zaměstnanců.

²⁵⁰ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 70.

²⁵¹ Tamtéž.

obranu Noskeho, aby nedal příčinu zvěstem o britsko-francouzských rozporech. Potenciální napětí mezi IANCC a IAMCC bylo odstraněno, když britské ministerstvo námořnictví odsouhlasilo, že má Charlton během společných jednání v Berlíně považovat Nolleta za sobě nadřazeného.

Bingham vytvořil zárodek svého štábu v dubnu 1919, kdy již bylo známo, že do Německa bude vyslána kontrolní komise.²⁵² Větší část zaměstnanců získal z Britské rýnské armády; současně se v této době objevily v britských novinách inzeráty, které vybízely kohokoli, kdo se „zabýval německými záležitostmi..., aby navštívil nejbližší náborový úřad.“²⁵³ Charlton doplnil svůj technický personál odborníky z takových firem, jako byly *Armstrong Whitworth* nebo *Vickers*.

Mírová smlouva Němcům umožňovala přidělit k jednotlivým kontrolním komisím kvalifikované důstojníky, kteří se měli stát prostředníky mezi těmito institucemi a německými vojenskými a civilními úřady. Generál Hans von Seeckt dokonce vytvořil „opoziční“ organizaci nazvanou Vojenská mírová komise (*Heeresfriedenskommission*), jež se skládala z hlavní styčné kanceláře (*Hauptverbindungsstelle*) s hlavním sídlem v Berlíně; dále měla tři sekce, přesně podle IAMCC. V každém městě, v němž měly spojenecké kontrolní komise své zastoupení, zřídili Němci styčné kanceláře (*Verbindungsstelle*), které řídily obstrukce a varovaly před prohlídkami spojeneckých komisařů.²⁵⁴

Práce IAMCC nebyla snadná a komise často narážela na nepochopení.²⁵⁵ V celém Německu se nalézaly tajné sklady zbraní a válečného materiálu, ukrytého například v továrnách, na farmách, v restauracích, školách nebo i v soukromých domech. Komise o nich získávala zprávy díky informátorům. Když spojenci objevili v červenci 1920 v Královci sklad s 10 000 puškami, německé úřady pouze oznámily, že se zrovna chystaly tyto zbraně komisi předat. Strach z možných

---

²⁵² Roddie, S., *Peace Patrol*, London 1932, s. 31-33.

²⁵³ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 70.

²⁵⁴ Edmonds, J., *The Occupation of the Rhineland...*, s. 196.

²⁵⁵ Blíže viz Sharp, A., *The Enforcement of the Treaty of Versailles, 1919-1923*, in: *Diplomacy and Statecraft*, 16, 2005, s. 423-438.

incidentů dokonce přiměl Konferenci velvyslanců, aby zaměstnancům IAMCC fakticky zakázala provádět neočekávané prohlídky. O složité situaci komise svědčí její pozdější prohlášení, že „zbraně, zakázané mírovou smlouvou, se nacházejí na území Německa stále ve velkém množství a mohou být odhaleny pouze německou vládou.“²⁵⁶

V červenci 1919 se velmoci dohodly na ustavení Konference velvyslanců. Skládala se z britského, italského a japonského velvyslance v Paříži, dále pak z francouzského zástupce a belgického delegáta, jenž se účastnil jejího zasedání, pokud se jednalo o záležitostech týkajících se Belgie.²⁵⁷ Americký velvyslanec byl přítomen jednání pouze jako pozorovatel. Na činnost tohoto tělesa měly velmoci původně rozdílné názory. Britové a Američané ji prosazovali spíše jako instituci pro třídění a distribuci informací, zatímco Francouzi podporovaní italskými představiteli požadovali vytvoření instituce s dalekosáhlými pravomocemi, jež by vykládala a realizovala podmínky mírové smlouvy. Velmoci se nakonec přiklonily k francouzsko-italskému modelu. Předsedou byl zvolen zkušený francouzský diplomat Jules Cambon.²⁵⁸ Zatímco zpočátku spojenci efektivně spolupracovali, později, v letech 1920-1923, se stala spíše místem bojů o interpretaci mírových smluv. Jakmile se objevil problém nebo jednání uvízla na mrtvém bodě, rozhodovala o dalším postupu Nejvyšší rada.²⁵⁹ Mezi funkce Konference velvyslanců patřil také dohled nad kontrolními komisemi.

1. 8. Separatistické hnutí v britské okupační zóně

Jak jsem již naznačil, britská armáda se od počátků okupace Porýní musela potýkat s řadou problémů. Jedním z nich bylo separatistické hnutí.²⁶⁰ Výhodou pro Brity se stala skutečnost, že toto hnutí nebylo od

---

²⁵⁶ Edmonds, J., *The Occupation of the Rhineland...*, s. 201.

²⁵⁷ Jordan, *Great Britain...*, s. 60.

²⁵⁸ Williamson, *The British in Germany...*, s. 60.

²⁵⁹ Heideking, J., *Oberster Rat – Botschafterkonferenz – Völkerbund...*, s. 589 an.

²⁶⁰ Srv. Nadler, H. E., *The Rhenish Separatist Movements During the Early Weimar Republic 1918-1924*, New York and London 1987; Erdmann, K. D., *Adenauer in der Rheinlandpolitik nach dem Ersten Weltkrieg*, Stuttgart 1966; Köhler, H., *Adenauer. Eine politische*

počátku jednotné, a to co do stanovení základních cílů i metod, jak jich dosáhnout. Brzy se rozpadlo do dvou soupeřících křídel – přívrženců autonomie Porýní a skupiny, jež prosazovala úplné odtržení od Německa.²⁶¹ Autonomisté, kteří pocházeli zejména z Centra, (*Zentrum*) chtěli dosáhnout vytvoření vlastního státu v rámci německé federace, skládajícího se okupovaného Porýní a neobsazeného Vestfálska. Separatisté tvořili – vzhledem k tomu, že jejich jednání bylo považováno v Německu za zradu – pouze malou skupinu, jež závisela především na francouzské finanční a vojenské pomoci. Francouzi se zapojili do rýnského hnutí za odtržení od Německa již před jeho oficiálním vznikem v listopadu 1918. V červnu 1918 koupila francouzská vláda za milion marek bankrotující deník *Kölnische Volkszeitung*²⁶² a po válce jej využívala pro své cíle.

Strach z anarchie a případné revoluce přiměl některé kolínské členy Centra k tomu,²⁶³ aby 9. listopadu 1918 navštívili Konrada Adenauera. Na schůzce jej informovali, že Francouzi zamýšlejí anektovat Porýní; jedinou možností, jak tomu zabránit, bylo podle nich co nejrychleji vyhlásit Rýnskou republiku. Adenauer se však vzhledem k šířící se revoluci a očekávanému příchodu britské okupační armády rozhodl vyčkat a nedělat ukvapená rozhodnutí.²⁶⁴

Někteří členové delegace se s tímto rozhodnutím nesmířili. Protože se šířily zvěsti o tom, že vytvoření autonomní neutrální republiky uspokojí základní francouzské válečné cíle, vyvinuly některé vlivné osoby úsilí a přesvědčovaly své spoluobčany o výhodnosti tohoto řešení. V podobném duchu vyšel v *Kölnische Volkszeitung* v den podepsání příměří článek, jehož autorem byl Josef Froberger. Zprávy, které přicházely z Kolína nad Rýnem, nebyly pro Berlín příznivé. Příslušníci nižších vrstev se příliš

Biographie, Berlin 1994, s. 86-117; Bischof, E., *Rheinischer Separatismus 1918-1924*. Hans Adam Dortens *Rheinstaatsbestrebungen*, Bern 1969.

²⁶¹ Nadler, H. E., *The Rhenish Separatist Movements...*, s. 20.

²⁶² Srv. Köhler, H., *Autonomiebewegung oder Separatismus? Die Politik der Kölnischen Volkszeitung 1918-1919*, Berlin 1974, s. 18-26 a 105-111; Nadler, H. E., *The Rhenish Separatist Movements...*, s. 23; Häussermann, E., *Konrad Adenauer und die Presse vor 1933*, in: Stehkämper, H. (Hrsg.), *Konrad Adenauer, Oberbürgermeister von Köln...*, s. 216-229.

²⁶³ Šlo o Karla Hoebera, Josefa Frobergera, Karla Müllera a Bertrama Kasterta.

²⁶⁴ Erdmann, K. D., *Adenauer in der Rheinlandpolitik...*, s. 238-253.

nestarali o to, zda budou součástí Francie nebo Německa. Šlo jim zejména o to, aby netrpěli hladem.²⁶⁵ Ani rýnští průmyslníci neviděli ve Francouzích přílišnou hrozbu. Měli spíše strach z převzetí moci komunisty.²⁶⁶ Většina z nich by ale podle dochovaných pramenů zůstala své zemi loajální, kdyby došlo k vyhlášení demokratické ústavy.²⁶⁷

Dne 4. prosince 1918, tedy těsně před příchodem Britů, se v Kolíně konala demonstrace, kterou uspořádali rýnští představitelé Centra. Za hlavní cíl si stanovili vyhlášení „autonomní Rýnské republiky jako součásti Německa“.²⁶⁸ Akci podpořil 4. prosince deník *Kölnische Volkszeitung*, jenž ve vytvoření autonomní Rýnské republiky viděl „základní kámen nové Říše“.²⁶⁹ Nakonec byla přijata rezoluce, v níž se hovořilo o „neschopnosti Berlína vytvořit řádnou vládu a o přesvědčení, že porýnské kraje společně s Vestfálskem jsou politicky, hospodářsky a kulturně dostatečně vyspělé na to, aby vytvořily autonomní stát.“ Shromáždění vyjádřilo vůli „zachovat jednotu Říše“.²⁷⁰ Dále rozhodlo co nejdříve svolat zástupce všech rýnských a vestfálských politických stran, aby mohlo dojít k vyhlášení Rýnské republiky v rámci Německa.²⁷¹ Významný představitel porýnského Centra Konrad Adenauer se shromáždění neúčastnil; krátce předtím totiž zjišťoval postoj německé vlády k vyhlášení Rýnské republiky a dostal odpověď, že se vláda staví proti „jednostrannému vyhlášení nového státu“ a že do budoucna počítá s rozdělením Pruska. Adenauera proto požádali, zda by nemohl zajistit, aby k něčemu podobnému v Porýní nedošlo.

---

²⁶⁵ Nadler, H. E., *The Rhenish Separatist Movements...*, s. 26.

²⁶⁶ Z tohoto důvodu se mohlo separatistické hnutí opírat o podporu právě od majetných obyvatel Porýní. Stejně tak někteří z nich doufali, že spolupráci s dohodovými mocnostmi nebudou tolik ekonomicky postiženi.

²⁶⁷ Nadler, H. E., *The Rhenish Separatist Movements...*, s. 26.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 27.

²⁶⁹ *Kölnische Volkszeitung*, 4. 12. 1918.

²⁷⁰ *The Rhineland Separatist Movement*, in: A Short History of the General Administration and Activity of the Rhineland High Commission and of the Conditions in the Rhineland during the Year 1920, TNA, FO 371/9844/C 9474/9474/18, s. 37.

²⁷¹ *Entsliessung einer Versammlung der rheinischen Zentrums zur Gründung einer rheinisch-Westfälischen Republik*, 4. 12. 1918, in: Schraepfer, E., Michaelis, H. (Hrsg.), *Ursachen und Folgen. Vom Deutschen Zusammenbruch 1918 und 1945 bis zur staatlichen Neuordnung Deutschlands in der Gegenwart*. Bd. III, Der Weg in die Weimarer Republik, Berlin (n. d.), s. 145. Srv. též Clemenceau, G., *Velikost a bída jednoho vítězství*, Praha 1930, s. 197-198.

Představitelé britského vojenského velení si po zahájení okupace nebyli jisti, jak se mají k rýnskému separačnímu hnutí zachovat. Plukovník Ryan, ředitel Fergussonova politického oddělení, zpočátku Adenauera povzbuzoval, aby se separatismem „flirtoval v naději, že se hnutí stane probritské“.²⁷² Adenauer proto na 1. únor 1919 pozval do Kolína rýnské poslance, zvolené do Národního shromáždění, a starosty z Cách, Bonnu, Trevíru, Mönchengladbachu, Neussu, Rheydtu, Saarbrückenu a Koblence, aby jednali o budoucnosti Porýní.²⁷³ Na společném zasedání v budově kolínské radnice pak Adenauer navrhl vytvoření Západoněmecké republiky v rámci stávajícího Německa. Byl sestaven výbor „s úkolem připravit plán založení Západoněmecké republiky v rámci německého ústavního systému, opírajícího se o říšskou ústavu, kterou navrhne německé Národní shromáždění.“²⁷⁴ Předsedou výboru se stal právě Adenauer.

Ve stejnou dobu navštívila Porýní mezipojenecká propagandistická mise, jež si vytkla tři hlavní cíle: 1) přesvědčit „nepřítele“, že byl definitivně poražen a musí nést důsledky své agrese; 2) snažit se v okupovaném území „potlačit pangermánské a militaristické ideály“, považované za „importované“ z Pruska; 3) přesvědčit obyvatele tohoto regionu, že až Německo splatí náhradu škody a dojde k nastolení pořádku, „budou jeho obyvatelé moci žít svobodně v podmínkách, jaké si sami zvolí.“²⁷⁵

Dne 1. února 1919 se členové mise setkali s plukovníkem Ryanem, aby prodiskutovali možnosti agitace v britské okupační zóně. Ryan jim sdělil, že „v Kolíně nad Rýnem má propaganda značné pole působnosti... Veřejné mínění v Porýní je v současné době nakloněno vlivu okupačních armád, stejně tak německé úřady často hledají u britských vojenských představitelů rady a doporučení.“²⁷⁶ Poté se rozvinula debata o podobě

---

²⁷² K roli Konráda Adeauera v tomto hnutí srv. Köhler, H., *Adenauer...*, s. 86-117; Erdmann, K. D., *Adenauer in der Rheinlandpolitik...*, s. 21-70.

²⁷³ *The Rhineland Separatist Movement...*, TNA, FO 371/9844/C 9474/9474/18, s. 37.

²⁷⁴ Williams, C., *Adenauer...*, s. 89-90.

²⁷⁵ *Inter-Allied Propaganda Mission to the Occupied Districts of Germany*, TNA, FO 608/135, No. 2293.

²⁷⁶ Tamtéž.

případné agitace. Francouzští členové mise navrhovali, aby se najali agenti, kteří by si získali důvěru nebo se přímo spřátelili s vydavateli a šéfredaktory vlivných novin, a získali tak vliv na jejich politickou orientaci. Ryan se ale k tomuto plánu nestavěl příliš nadšeně a navrhoval spíše šířit „vhodnou“ literaturu a využít kinematografu.²⁷⁷

Plukovník Ryan se k případné agitaci a autonomistickým snahám stavěl celkem vstřícně, ale pouze do doby, než svůj názor vyjádřilo britské ministerstvo zahraničí. To tvrdilo, že úkolem britské politiky nemá být zasahování do vnitřních záležitostí Německa: „Podle Balfoura je nejdůležitější, aby nedošlo k žádnému kroku, jenž by nás zavazoval k nějaké akci.“²⁷⁸ Od té doby zůstala britská okupační armáda neutrální, a to navzdory počátečním sympatiím členů štábu vojenského guvernéra k separatistům. Když se na konci května 1919 pokusili někteří představitelé francouzské okupační armády zjistit, jak by se jejich britští kolegové zachovali v případě separatistického převratu pod „taktovkou“ Francouzů, byli informováni, že okupační armáda je pouze od toho, aby udržovala ve své zóně pořádek.²⁷⁹ Velitel Fergussonova štábu, generál Sidney Clive, dokonce odjel do Paříže pro radu k Davidu Lloyd Georgeovi. Ten mu sdělil, že Německo je „příliš důležitou bariérou proti bolševickému Rusku“, než aby bylo dále oslabeno odtržením Porýní.²⁸⁰

Neúspěšným završením separatistických snah bylo vyhlášení Rýnské republiky ve Wiesbadenu, v Mohuči a v dalších rýnských městech 1. června 1919,²⁸¹ za níž stál za podpory vrchního velitele francouzské zóny generála Charlese Mangina wiesbadenský prokurátor Adam Dorten.²⁸² Tyto události překvapily kolínského starostu i Brity. Generál Clive zakázal kolínskému tisku událost jakkoli komentovat a poté „pohřbil naděje“ separatistů tvrzením, že v britské zóně nedojde k žádné změně bez dohody

---

²⁷⁷ Tamtéž.

²⁷⁸ *Guest to Clive*, 14. 2. 1919, TNA, FO 608/136, No. 2094.

²⁷⁹ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 44.

²⁸⁰ Tamtéž.

²⁸¹ *The Rhineland Separatist Movement...*, TNA, FO 371/9844/C 9474/9474/18, s. 38-9.

²⁸² Clemenceau, G., *Velikost a bída...*, s. 204-213.

s okupačními úřady.²⁸³ Vojenští představitelé v americké zóně ostře odmítli francouzskou žádost o poskytnutí prostředků na pomoc separatistům a podali o této aktivitě zprávu prezidentu Wilsonovi. Ten protestoval u francouzské vlády. Clemenceau vyjádřil nad chováním francouzských vojenských představitelů v Porýní zklamání, protože netakticky odkryli francouzské plány.²⁸⁴ Francouzský premiér napsal: „Generál Mangin si vzal do hlavy, že překročí mé instrukce. Vyjednává s Dortenem, jemuž schvaluje nebo zamítá texty, než je propustí; nakonec zachází tak daleko, že začíná jednat s vojenskými šéfy spojenců bez vědomí jejich vlád, zatímco se sám obrací na prezidenta [francouzské – J. S.] republiky, který není kvalifikován, aby rozhodoval tuto otázku, ani žádnou jinou, bez ministrů, jež si vybral.“²⁸⁵

Přes neúspěch Dortenova puče zůstal separatismus skrytou hrozbou pro stabilitu poměrů v britské zóně. Nové problémy nastaly již v srpnu 1919, kdy došlo ke schválení ústavy Výmarské republiky.²⁸⁶ Osmnáctý článek sice dával právo formovat nové státy v rámci Říše, když si to bude přát většina tamních obyvatel, avšak podle 167. článku ústavy se tak nemohlo stát po následující dva roky.²⁸⁷ Proti tomu se stavěla část členů strany Centrum, stejně jako separatisté.²⁸⁸ Na začátku srpna 1919 založil Adam Dorten s Bertramem Kastertem v Kolíně nad Rýnem akční výbor, jenž volal po odstranění 167. článku z ústavy.²⁸⁹ Ze strachu, že se separatisté pokusí zabránit ratifikaci mírové smlouvy, jež zaručovala německou jednotu, Britové vydali nařízení, že do doby, dokud se budou podílet na okupaci, žádné změny nedovolí.²⁹⁰

---

²⁸³ Williams, C., *Adenauer...*, s. 92.

²⁸⁴ Piggott, J., *The Rhineland Republic*, Vol. I, in: *History Today*, Vol. 3, 1953, No. 12, s. 819.

²⁸⁵ Clemenceau, G., *Velikost a bída...*, s. 211-212.

²⁸⁶ K výmarské ústavě viz Moravcová, D., *Výmarská republika...*, s. 45-47.

²⁸⁷ *Ústava Výmarské republiky*, in: <http://www.dhm.de/lemo/html/dokumente/verfassung/index.html>.

²⁸⁸ *The Rhineland Separatist Movement...*, TNA, FO 371/9844/C 9474/9474/18, s. 39.

²⁸⁹ Nadler, H. E., *The Rhenish Separatist Movements...*, s. 128.

²⁹⁰ *Proclamation dated 21. 8. 1919*, TNA, FO 608/136, S/3001.

1. 9. Problémy se zásobováním britské okupační zóny

Větším nebezpečím pro stabilitu britské zóny se stal nedostatek jídla a surovin a také nezaměstnanost, která napomáhala rozšiřování komunistické agitace.²⁹¹ V samotném Kolíně nebylo bolševické nebezpečí příliš velké. Krátce po příchodu Britů došlo k rozpuštění vojenských a dělnických rad. Na severovýchodě předmostí, v průmyslových oblastech, jež sousedily s Porúřím, měli Spartakovci silnější pozice; jejich aktivity sledovali britskou tajnou službou najatí agenti.²⁹² V lednu 1919 se Spartakovci pokusili vyvolat nepokoje v řadách okupačních armád, když mezi britské a americké vojáky, kteří toužili dostat se konečně domů, začali rozšiřovat radikálně levicovou literaturu. Tento „komplot“ se však příliš nepovedl, neboť byl již zpočátku odhalen a hlavní viníci byli uvězněni.²⁹³

V první polovině roku 1919 proběhlo několik stávek, s nimiž se Ryan dokázal vypořádat. Podle zprávy pracovní sekce úřadu vojenského guvernéra Britské rýnské armády patřily mezi hlavní příčiny pracovních nepokojů rostoucí náklady na bydlení, stále se zvyšující ceny jídla a oblečení, klesající hodnota marky, komunistická propaganda nebo „přirozená touha pracujících mít něco z válečného zisku nahromaděného výrobci a majiteli velkých podniků.“²⁹⁴ Dne 16. dubna 1919 vydal generál Plumer prohlášení, jež slibovalo zvýšit dodávky jídla do oblasti a ochranu práv pracujících; na druhé straně však stavělo stávky mimo zákon.²⁹⁵

Jako první se tato nová nařízení rozhodli „vyzkoušet v praxi“ kovodělníci z Benrathu. Události dal do pohybu pracovní výbor vedený Carlem Huschem, který se, aniž by předem informoval odbory, rozhodl stávkovat za vyšší mzdy, prémie a delší dovolenou. Německý arbitrážní soud předal případ odvolacímu soudu, jenž odmítl požadavek na odměny,

---

²⁹¹ K situaci v Německu viz zpráva *Conditions in Germany*, 26. 2. 1919, TNA, FO 608/129, No. 3153.

²⁹² K tomuto tématu viz Peterson, L., *German Communism, Workers' Protest, and Labour Unions. The Politics of the United Front in Rhineland-Westphalia 1920-1924*, Dordrecht 1993, s. 20-49.

²⁹³ Williamson, D. G., *Cologne...*, s. 697.

²⁹⁴ *Work of the Labour Section of the Military Governor's Branch, British Army of the Rhine (1919)*, TNA, WO 95/277.

²⁹⁵ Tamtéž.

doporučil však zvýšení platu nejméně placeným dělníkům. Husch se s tímto kompromisem nesmířil a vyhlásil v Benrathu a jeho okolí generální stávkou, jež měla vyřadit z činnosti elektrárnu zásobující energií zhruba 75 % továren v této oblasti. Britové byli odhodláni prosadit platnost soudního rozhodnutí, a proto vyzvali stávkující, aby svůj protest ukončili. Když se tak nestalo, byli představitelé stávkujících zatčeni a odvezeni k soudu do Kolína nad Rýnem. Ty, kteří chtěli ve stávce pokračovat, Britové deportovali do neokupované části Německa.²⁹⁶ Události v Benrathu se staly jakousi „zkouškou“; stávkující dělníci i odbory sledovali, jak britské okupační orgány zareagují.

Pokud jde o zásobování obyvatelstva potravinami, v době britské okupace Kolína nad Rýnem se na první pohled zdálo, že obchody a kavárny nemají vážnější potíže. Tento dojem se ale ukázal klamný. Vojáci brzy přišli na to, že v koláčích chybí cukr a mouka, že se kolem nich stále točí hladové děti a že jsou rády za „každou kůrku chleba nebo za zbytky jídla.“²⁹⁷ Na konci roku 1918 bylo zjištěno, že Porýní má zásoby potravin pouze na měsíc dopředu.²⁹⁸ Problém představovala také špatná distribuce potravin i samotní farmáři, kteří své zásoby schovávali a prodávali je na černém trhu. Podle informací britské vlády se jednalo zhruba o 25 % všech potravin.²⁹⁹

V únoru 1919 se začaly šířit zprávy, že v Německu brzy propukne hladomor. Koncem února navštívil Kolín nad Rýnem britský delegát v Nejvyšší ekonomické radě E. F. Wise. V memorandu britské vládě z 6.

²⁹⁶ Tamtéž.

²⁹⁷ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 48.

²⁹⁸ Okupované oblasti nedokázaly zásobovat své obyvatele. Tabulka uvádí přiděly, jež jednotlivé zóny dokázaly svým obyvatelům poskytnout:

Potřebný denní příděl na osobu	Britská zóna 2 145 000 obyvatel	Belgická zóna 2 674 000 obyvatel	Americká zóna 850 000 obyvatel	Francouzská zóna 1 850 000 obyvatel
Mouka 320 g	58 g (18 %)	66 g (21 %)	110 g (34 %)	111 g (35 %)
Brambory 500 g	68 g (13 %)	133 g (27 %)	268 g (53 %)	223 g (45 %)
Tuky 30 g	1 g (3 %)	1 g (3 %)	6 g (20 %)	45 g (15 %)
Maso 80 g	1 g (2 %)	25 g (31 %)	8 g (10 %)	28 g (35 %)

Zdroj: *Food Conditions in British and American Occupied Areas*, 16. 6. 1919, TNA, FO 608/222, No. 12611.

²⁹⁹ Tamtéž.

března 1919 tvrdil, že neustálý kontakt vojáků s hladovými civilisty změnil jejich názor, a varoval, že pokud dojde k bouřím, je velmi pravděpodobné, že vojáci odmítnou proti hladovějícímu obyvatelstvu zakročit.³⁰⁰ V březnu vedly pokračující inflace a nedostatek jídla k růstu stávek a pracovních bouří. Fergusson se proto rozhodl poslat svého finančního a obchodního poradce, londýnského bankéře Franka Tiarkse, do Paříže, kde měl přesvědčit Lloyda George o nutnosti prosadit okamžitou potravinovou pomoc pro Kolín nad Rýnem. Britské ministerstvo financí slíbilo poslat do britské a americké okupační zóny 200 000 tun brambor z Norfolku a přebytky vojenských zásob. Potraviny měla Britům zaplatit berlínská respektive washingtonská vláda. Nakonec zásoby dorazily do Kolína až v dubnu 1919; vzhledem k devalvaci marky nebylo možné za ně zaplatit, a tak byly brambory nakonec vyloženy, až když z velké části na lodích shnily.³⁰¹

V první polovině roku 1919 již byla situace v Kolínské zóně kritická. Lidé museli vystačit v průměru s 1500 kaloriemi denně, přičemž Mezispojenecká výzkumná komise (*Inter-Allied Scientific Commission*) stanovila 2700 kalorií jako hranici nutnou pro zachování zdraví a potřebné výkonnosti. Obyvatelé žijící v britské okupační zóně byli „neteční, deprimovaní a k tomu trpí anémií. Jejich imunitní systém je oslaben. Roste počet případů tuberkulózy; tento trend očekáváme ještě následující rok či dva.“³⁰² K částečnému zlepšení došlo, když armáda rozprodala část svých zásob. Mnohem lepší byla situace v červenci a srpnu 1919 v důsledku podepsání Versailleské mírové smlouvy. Tehdy se zvýšil dovoz mléčných výrobků z Francie a Nizozemska. Snížení nezaměstnanosti³⁰³ zároveň

---

³⁰⁰ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 48-49.

³⁰¹ Generál Sidney Clive téměř po dvaceti letech vzpomínal, jak dav německých žen nakládal brambory takřka v „tekutém stavu“ do tašek a odnášel je pryč. Tamtéž, s. 50.

³⁰² *Food Conditions in British and American Occupied Areas*, 16. 6. 1919, TNA, FO 608/222, No. 12611.

³⁰³ V prosinci 1918 bylo v britské okupační zóně 38 455 nezaměstnaných, zatímco do počátku srpna 1919 tento počet klesl na 10 096. Pouze v Düsseldorfu, jenž se nacházel mimo obsazené území, bylo zhruba 12 000 lidí bez práce. Britské okupační úřady tohoto výsledku dosáhly například zavedením tří pracovních směn po osmi hodinách místo dosavadních dvou či

mnoha rodinám dovolilo zvýšit denní příděl potravin. Manuálně pracující v tomto období dosáhli až na 2000 až 2500 kalorií za den. Daleko více postiženi byli zaměstnanci ve státní správě, učitelé nebo důchodci.³⁰⁴ Nová krize ale nastala na přelomu roku 1919 a 1920. Podle zprávy britského ministerstva zahraničí tehdy klesl denní příjem jednoho obyvatele Kolína nad Rýnem a jeho okolí na 1090 kalorií.³⁰⁵

„Klíčem“ ke znovuoživení průmyslu a plné zaměstnanosti bylo uhlí. V britské okupační zóně se nacházela ložiska hnědého uhlí, které se používalo především v domácnostech; základní surovinou pro chod elektráren a továren bylo černé uhlí, jehož naleziště ležela hlavně v neobsazené části Německa. I když se hranice mezi okupovanou a neokupovanou částí Německa 14. prosince 1918 uzavřela, dodávky uhlí nadále směřovaly na levý břeh Rýna, ovšem v nedostatečném množství. V březnu 1919 již tak nevyhovující přísun černého uhlí ohrozil náhlý pokles těžby v Porúří. Frank Tiarks, znepokojený vývojem ekonomiky v britské zóně, tehdy neúspěšně naléhal na Lloyda George, aby dal svolení k okupaci Vestfálska. Britové ještě sjednali na 28. března 1919 schůzku s majitelem dolů Hugem Stinnesem. Ta ale nedopadla podle jejich představ; Stinnes jim totiž sdělil, že „nemohou očekávat žádné uhlí do té doby, než horníci budou mít něco k jídlu.“³⁰⁶ Přestože během léta 1919 došlo ke zvýšení těžby černého uhlí, ohrozil jeho nedostatek na konci roku 1919 chod mnoha továren.

1. 10. Život v okupační zóně

Každodenní život v Kolínské okupační zóně určovala řada omezení. Již 2. prosince 1918 vydal sir Herbert Plumer tzv. Devatenáct pravidel

---

zadáváním speciálních zakázek na stavby silnic. Viz *Work of the Labour Section of the Military Governor's Branch, British Army of the Rhine (1919)*, TNA, WO 95/277.

³⁰⁴ Jedna ze zpráv uvádí jako příklad jistého profesora univerzity v Bonnu Neumanna, jenž zhubl o dvacet kilogramů. *Food Conditions in British and American Occupied Areas*, 16. 6. 1919, TNA, FO 608/222, No. 12611.

³⁰⁵ *Food Situation in the Occupied Territories of Germany*, 16. 2. 1920, TNA, FO 371/4344, No. 179118.

³⁰⁶ *Minutes of a Meeting Held at the Hotel Monopol on March 28th in Room 61 at 11.15 a.m.*, TNA, FO 608/281, No. Lux. 23.

(*Anordnungen*), jež stanovily podmínky počátečního období okupace. Všichni civilisté museli mít identifikační průkazy a jejich pohyb mimo místo bydliště byl omezen. Plumer zavedl také zákaz vycházení od devatenácti hodin večer do šesti hodin ráno. Britové přísně kontrolovali telefonní hovory a telegrafní zprávy; civilisté měli zakázáno fotografovat. Největší pobouření vzbudilo 19. pravidlo, které stanovilo, že „všichni muži musí prokazovat britským důstojníkům... patřičnou úctu tím, že při každém setkání smeknou klobouk.“³⁰⁷ Někteří britští vojáci tohoto nařízení zneužívali. Často tak vznikaly absurdní scény, kdy „němečtí muži museli vstoupit do vozovky a smeknout klobouk, když je míjel britský důstojník nebo skupina pochodujících vojáků. Opomenutí mělo často za následek důrazné připomenutí slovy ‘Hut ab’.“³⁰⁸

Původní pravidla byla zmírněna již 5. ledna 1919, kdy generál Fergusson vydal nová nařízení. Podle nich museli civilisté „zdravit“ pouze v případě, když s důstojníkem hovořili. Netýkalo se to ale obyvatel v uniformě – policistů, drážních zaměstnanců nebo pracovníků pošty. Zákaz vycházení byl zkrácen na dobu od jedenadvaceti do pěti hodin.³⁰⁹ O den později vyšlo nové nařízení, týkající se pohybu osob v okupační zóně a vydávání propustek.³¹⁰ Úřad, který je vydával, brzy čítal pětadvacet britských zaměstnanců s dobrou znalostí němčiny a sto padesát Němců. Každý den bylo třeba v průměru vyřídit 2500 žádostí, z nichž úředníci zhruba pětinu zamítli.³¹¹ Na neobsazeném území byly následně objeveny tři „kanceláře“, jež prodávaly podvržené propustky. Trvalo však nějaký čas, než okupační úřady přesvědčily německou policii, aby proti tomuto zneužívání zasáhla.

---

³⁰⁷ Jeffery, K., „*Hut ab*,“ ..., s. 457.

³⁰⁸ Howard, T. H., *Tales of E.O.T.A. I. The British Army of the Rhine*, in: *Army Quarterly*, Vol. 47, 1943-44, s. 94.

³⁰⁹ Edmonds, J., *The Occupation of the Rhineland...*, s. 136.

³¹⁰ Existovalo dohromady devět rozdílných druhů propustek: identifikační průkaz, hnědá (muži) a zelená (ženy) propustka pro pohyb mimo britskou okupační zónu, modrá (dělníci), růžová (auto), žlutá (bicykl), bílá s pruhem (noční vycházení) a speciální průkazy pro drážní a lodní zaměstnance.

³¹¹ Edmonds, J., *The Occupation of the Rhineland...*, s. 114.

Přítomnost cizí okupační armády působila zpočátku na kolínského obyvatele skličujícím dojmem. Jedna britská pozorovatelka napsala: „Cestovatele, jenž opustí [kolínského, J. S.] vlakové nádraží, čeká ohromující scénérie. Vojáci v khaki uniformách se hemží ve všech směrech. Vojáci a zase vojáci; zaplavují vlakové nádraží, náměstí, hohenzollernský most. Pouze katedrála vyrůstá ve své pochmurnosti a vzpírá se moři khaki barvy.“³¹²

Vzájemné vztahy rozhodně nebyly bez problémů. Kolínská městská rada proto zřídila Okupační výbor, jenž musel vyřizovat mnoho stížností, například ohledně ničení chodníků vojenskými vozidly nebo cvičení britského letectva nad místními hřbitovy. Objevily se i případy nejružnějších výtržností a také tragické události.³¹³

Četné nepříjemnosti přinášelo zabavování domů pro vojenské účely.³¹⁴ Britská armáda zabrala všechny větší hotely ve středu města a dalších 300 budov, z nichž vytvořila kanceláře. Dále obsadila v Kolínském zóně 96 škol, které sloužily jako dočasná kasárna. Místní školské úřady se pro sebe neúspěšně snažily nalézt náhradu v soukromých domech, kostelech, kavárnách a knihovnách.³¹⁵

Obecně lze mluvit o nadšení a zvědavosti místních děvčat pro mladé britské vojáky. Ti však měli podle rozkazu ze 17. prosince 1918 zakázáno přátelit se s místními obyvateli. Toto nařízení se často ocitalo pod ostrou kritikou. Dne 10. února 1919 vyšly například v novinách 2. armádního sboru *The Watch on the Rhine* tyto satirické verše:

---

³¹² Markham, V. R., *A Woman's Watch on the Rhine. Sketches of the Occupation*, London 1920, s. 9.

³¹³ Dne 4. ledna 1919 dva opilí britští vojáci pobouřili místní obyvatele tím, že umístili nočníky na hlavy soch císaře a císařovny. V téže noci přistoupilo deset vojáků k nočnímu strážnému a dožadovalo se, aby jim našel nějaké ženy. V květnu 1919 pro změnu měli tři chlapci na kole oddíl britských vojáků. Jeden z nich vykřikl na své kamarády: „Nejezděte tak rychle, hajzlové“. Velitel oddílu se domníval, že šlo o urážku, a proto vypálil výstražné střely, které jednoho chlapce smrtelně zranily. Armáda poskytla rodině malou kompenzaci a degradovala zmíněného velitele; ten se ale bránil tím, že podobné metody využíval již v koloniích. Williamson, D. G., *Cologne...*, s. 700.

³¹⁴ Schwarz, H-P., Adenauer..., s. 197.

³¹⁵ Williamson, D. G., *Cologne...*, s. 699.

*But stern and grim an order came
Which caused us much surprise –
The Frauleins, from a distance love,
But you must not fraternise.*

*Now when a buxom fraulein says
„Sir, have you Cho-ko-lat?“
You have to scowl and utter „Nix“
And other words like that.
Of course, you still a sigh can heave,
Or love her with your eyes;
Don't put your arm around her waist
'cos then you fraternise.³¹⁶*

Voják, který se nechal nachytat s Němkou, měl být podle přísného nařízení uvězněn. Další instrukce upřesňovala: „Styk s místními obyvateli má být zdvořilý ale rezervovaný, omezený na nejnútnejší záležitosti.“³¹⁷ Podle většiny memoárů však bylo těžké přátelení vojáků s ženami zabránit, zejména vezmeme-li v potaz, že britská posádka v Kolínské zóně čítala na počátku roku 1919 téměř 290 000 mužů. Ferdinand Tuohy uvádí, že vojenská policie nemohla zkoumat, co se dělo v soukromí; „Kolín byl (navíc – J. S.) natolik velkým městem, že bylo možné schovat se v kdejaké postranní uličce.“³¹⁸

V červenci 1919 okupační úřady toto nařízení nakonec zrušily, což způsobilo značné sociální napětí; německé dívky totiž vyhledávaly společnost „mladých mužů, kteří nejenže vzbuzovali zvědavost, ale měli daleko lepší způsoby než místní mladíci a především více peněz... a zásob čokolády ze své jídelny.“³¹⁹ Věta „promenade with kamerad for schokolade“ se stala „uznávanou formou pozvání, které bylo zřídka odmítnuto, přičemž Fritz a Hans tomu museli pouze přihlížet.“³²⁰ Většina těchto schůzek byla počestná; některé vztahy končily navzdory malému nadšení okupačních úřadů svatbou, jež byly povoleny v březnu 1920. Podle

---

³¹⁶ Jeffery, K., „Hut ab“..., s. 459.

³¹⁷ Tuohy, F., Occupied..., s. 110.

³¹⁸ Tamtéž.

³¹⁹ Howard, T. H., *Tales of E.O.T.A I...*, s. 94.

³²⁰ Tamtéž.

neoficiálních zdrojů se ale sňatky uzavíraly i před tímto datem. V září 1919 sdělil jeden z vojáků deníku *The Times*, že viděl třiatdvacet britských vojáků, kteří si v kolínské katedrále brali za manželky Němky. „Když nad tím vyjádřil údiv, jeden z místních mu řekl, že se jedná o docela běžnou věc.“³²¹ Generál sir William Robertson, jenž v dubnu 1919 zastával funkci velitele okupační armády, učinil v tisku prohlášení, že se jedná o nepravdivou a nepodloženou zprávu.³²² V listopadu 1920 pak Robertson poukázal na fakt, že sňatky mezi Brity a Němkami jsou neslučitelné z hlediska bezpečnosti, a doporučil, aby vojáci, kteří se oženili s místními ženami, byli přesunuti z Porýní na jiné místo. Jeho návrh byl označen za „příliš tvrdý“ a nakonec nebyl přijat.³²³

Složitější problém představovaly prostitutky a šíření pohlavních chorob mezi vojáky.³²⁴ Úřady se jich pokoušely zbavit tím, že je z okupovaného území deportovaly. Vyhoštěny však mohly být pouze ty ženy, u nichž se prokázalo, že ohrožovaly zdraví vojáků.³²⁵ V Kolínské zóně probíhala i jejich registrace. Robert Coulson tvrdil, že mezi nejhorší a nejnepríjemnější práci patřilo „monitorování prostitutek“, jež provádělo zvláštní oddělení vojenské policie.³²⁶ Pokud během „monitoringu“ či razie narazil zvláštní oddíl na prostitutku, jeho členové ji zatkli a poslali na lékařské vyšetření. Zdravé propustili a nakažené předali německé policii, jež je poslala do nápravných ústavů.

---

³²¹ *The Times*, 17. 9. 1919.

³²² *The Times*, 23. 9. 1919.

³²³ Edmonds, J., *The Occupation of the Rhineland...*, s. 120.

³²⁴ „Kolín nad Rýnem se stal na dlouhou dobu doslova Klondikem pro lehké ženy, jež sem přicházely až od Dunaje.“³²⁴ Jeden důstojník vojenské policie poznamenal, že se jich ve městě vyskytuje takové množství, až se „téměř zdá, že je zde úmyslně shromáždili v roce 1918 sami Němci, aby zkazily morálku okupační armády.“ Jeffery, K., „*Hut ab*“..., s. 461.

³²⁵ „Apex“, *The Uneasy Triangle...*, s. 33.

³²⁶ „Jednoho dne jsem se měl účastnit razie na prostitutky, což byl jediný způsob, jak sebrat podezřelé ženy. Vyrázili jsme po setmění, oblečení v neobyčejnějších šatech. Když jsme přijeli na místo zátahu, dal nám velitel jednotky příkazy. Rozdělili jsme se do dvojic a toulali se po ulicích tak, abychom vypadali jako obyčejní chodci... Úkolem bylo sebrat ženy, které se procházely s vojáky, o nichž nic nevěděly... Najednou se na druhé straně ulice objevil voják a žena. Přiblížili jsme se k nim, obstopili jsme je a zahájili akci. Nejprve jsme je od sebe oddělili a položili jim řadu otázek o tom druhém. Kde a kdy se poprvé setkali, jak se jmenují a tak podobně. Odpovědi se porovnaly. Již spolu chodily rok a voják čekal pouze na povolení od svého nadřízeného, aby si ženu mohl vzít. Nechali jsme je jít.“ Tamtéž, s. 33-34.

Britské úřady v Kolíně věnovaly velkou pozornost také nebezpečí plynoucímu z šíření pohlavních nemocí. V roce 1920 velitel okupační armády generál sir Thomas Morland, který v březnu 1920 nahradil generála Robertsona, zjistil, že od podpisu mírové smlouvy vzrostl počet nakažených přibližně o 350 %. „Bojujeme s tím, jak nejlépe umíme, avšak ve městě, kde se nachází na 30 000 žen uvolněných mravů, je to složitý úkol.“³²⁷ Na druhé straně britské okupační úřady v Kolíně tolerovaly provozování nevěstinců, což se stalo v Británii terčem kritiky. V dubnu 1920 si lincolnský děkan stěžoval na smířlivost Britů k „tomuto nešvaru“.³²⁸ V roce 1921 se dostala otázka pohlavních chorob v Kolínské zóně i do Westminsterského parlamentu, když poslanci označili za nejlepší prevenci šíření osvěty a provádění dezinfekce mezi vojáky, jak tomu bylo dříve v samotné Británii.³²⁹

Někteří obyvatelé Porýní vyjadřovali s přítomností britských vojáků a úředníků spokojenost. Důkazem je řada deníků, pamětí nebo dopisů. Jeden voják vzpomínal po letech na situaci, kdy hovořil s německou služkou: „Nejsme snad tak špatní, jak jste čekali,“ zeptal se. „Všechno, co mohu říct, je to, že silnice jsou bezpečné, nekrade se a nemusím spát s revolverem pod polštářem,“ odpověděla mu žena.³³⁰ Percy Creek, jehož ubytovali u ředitele školy, vzpomínal, jak jeho domácí při každé možné příležitosti nadával na „německé válečné štváče“. Creek si nejprve myslel, že se pouze pokouší získat si jeho přízeň. „Když jsem ho však poznal lépe, zjistil jsem, že se jedná o velmi laskavého člověka, učenice, který nesnášel válku a chamtivost. Uvědomil jsem si, že své poznámky myslel upřímně.“³³¹

---

³²⁷ Jeffery, K., „Hut ab“..., s. 461.

³²⁸ *The Times*, 30. 4. 1920

³²⁹ K tomuto problému srv. Hall, L. A., *Veneral Diseases and Society in Britain, from the Contagious Diseases Acts to the National Health Service*, in: Davidson, R., Hall, L. A. (eds.), *Sex, Sin and Suffering: Veneral Disease and European Society since 1870*, London 2001, s. 120-136.

³³⁰ Howard, T. H., *Tales of E.O.T.A. I. The British Army of the Rhine*, in: *Army Quarterly*, Vol. 47, 1943-44, s. 93.

³³¹ Jeffery, K., „Hut ab“, ..., s. 456.

Obyvatelé britské okupační zóny věděli, že se těší větší svobodě než jejich spoluobčané v neobsazené části Německa. Důkazy podávají například jejich dopisy. „Okupační vojsko se chová bezchybně a jsme rádi, že tu je,“ psal jeden. Jiný sděloval: „Britové jsou velice dobře vychovaní. U nás jsou ubytováni nadporučík a tři vojáci, kteří se snaží, aby nám nepůsobili nějaké obtíže. Kdyby tu ‘Tommy’ nebyl, všechno by bylo mnohem horší, protože města v okolí Solingenu a Remscheidu jsou plné Liebknichtových stoupenců.“³³²

Řada britských vojáků se setkala s velkorysostí kolínských obyvatel. Velitelé jim před příchodem do města zakázali brát od místních lidí jídlo, protože – podle nich – mohlo být otrávené. Někteří vojáci toto nařízení porušovali; v dopisech domů psali, že je jejich domácí, kteří se obávali, co se bude dále dít, vítali horkou kávou, kterou po náročném pochodu neodmítli.³³³ Jedna žena viděla britské vojáky na pavlači, a protože žila osmnáct let v Birminghamu, byla méně ustrašená než její sousedi; nabídla jim tedy čaj a nějakou sladkost. „‘Ne milostpaní’, odpověděli [vojáci – J. S.] a kroutili hlavami, přičemž toužebně hleděli na konvici s čajem. Žena pochopila. Nejprve si nalila sama a napila se, načež si vojáci s radostí vychutnali svůj čaj.“³³⁴ Na Vánoce roku 1918 byli muži ubytovaní v rodinách překvapeni, když dostali dárky. Jeden nižší důstojník psal domů, že poté, co se vrátil do svého příbytku s těžkým nachlazením, mu jeho německá bytná „naordinovala“ teplou koupel a postel. Nato mu přinesla horké mléko s medem a kapky proti kašli; příští ráno pak byla potěšena, že rýma téměř zmizela.

Když v létě 1919 navštívili Kolín nad Rýnem první britští turisté, byli překvapeni přátelskými vztahy, které mezi okupanty a místními obyvateli panovaly. V Británii totiž v té době ještě stále převládaly nenávistné protiněmecké nálady. O těchto pocitech výstižně psala Violet Carruthersová (jako novinářka používala dívčí jméno Markhamová),

---

³³² Oba citáty viz Edmonds, J., *The Occupation of the Rhineland...*, s. 122.

³³³ Tynan, K., *Life in the Occupied Area*, London 1925, s. 4.

³³⁴ Tamtéž, s. 4-5.

manželka plukovníka okupační armády. „Je těžké vyjádřit slovy rozpor pocitů v mysli, když přijedete do Německa. Zcela jistě jste připraveni na něco dramatického. Poté je téměř šokující zjištění, že obyčejní Němci nemají rohy ani kopyta nebo další atributy satana. Vypadají jako kdokoli jiný: čistí, dobře oblečení, ohleduplní lidé... Když jsem přijela domů, ptali se mně přátelé a příbuzní, zda nebylo nebezpečné pobývat na takovém místě, zda jsem nechodila po městě sama, jestli na mně Němci plivali... a zda jsme měli na každém rohu kulomet připravený zahájit palbu.“³³⁵

Právě vojáci vracející se z Porýní se naučili hodnotit Němce jako jednotlivce. Kromě toho lépe porozuměli situaci v Německu, když na vlastní kůži zažili, jaké dopady měla blokáda na německé ženy a děti. Následující vzpomínka Violet Markhamové výtečně poukazuje na změnu názoru řady britských vojáků na Němce: „Blízko domu, v němž jsme bydleli, se každé odpoledne konala pout'ová zábava. Kolotoče, houpačky, střelnice..., zmrzlina, občerstvení a hudba, ta monotónně kolem dokola znějící hudba... Pohlednice, cetky a suvenýry na prodej. Střelnice plné vojáků, dychtivých vystřelit cokoli... Němci byli venku, aby bavili, Britové, aby se bavili. Skvělá nálada, jež se zde šířila, povzbuzovala kupující i prodávající... Většina vojáků opouštěla Kolín s nefalšovanou lítostí. Je to čisté, hezké město s dobrým pivem. Koneckonců, Fritz není vůbec špatný společník.“³³⁶

---

³³⁵ Markham, V. R., *A Woman's Watch on the Rhine...*, s. 6, 12.

³³⁶ Tamtéž, s. 14-15.

Druhá kapitola

Od ratifikace mírové smlouvy k rúrské krizi (1920-1923)

2. 1. Britská reakce na francouzskou politiku v Porýní a Porúří na počátku roku 1920

V roce 1920 došlo k několika zásadním událostem, jež vyostřily již tak napjaté vztahy mezi Velkou Británií a Francií. Třecí plochy vznikaly zejména v souvislosti s francouzským tvrdým postojem vůči Německu, dále během jednání v mezispojeneckých kontrolních komisích a mezi členy Vysoké komise. První vážná krize mezi Paříží a Londýnem nastala v důsledku francouzské okupace pěti měst v Porúří v dubnu 1920. V prvních měsících roku 1920 museli navíc Britové ve své okupační zóně čelit nedostatku potravin a rozsáhlému stávkovému hnutí.

Na konci roku 1919 ve Francii proběhly volby, které s velkou převahou vyhrál národní blok (*Bloc National*). Vládu sestavil bývalý socialista Alexandre Millerand, jenž během volební kampaně sliboval zlepšení hospodářské situace země a především „tvrdý kurs“ zahraniční politiky. Co se týče jeho postojů k Porýní a Porúří, působil v roce 1918 jako generální komisař pro Alsasko a Lotrinsko, a proto věděl, že tyto oblasti tvoří důležitý hospodářský celek. Jeho cílem bylo tyto vazby udržet, aniž by z toho Německo nějakým způsobem profitovalo.³³⁷

Clemenceaua finanční záležitosti nikdy příliš nezajímaly, čísla jej, jak vzpomíná Lloyd George, „nudila“.³³⁸ Nová vláda ale musela řešit poválečnou hospodářskou krizi. Zatímco francouzský ministr financí volal po úspornosti a plánoval zvýšení daní, Millerand se obával, že další „snížení životní úrovně Francouzů by bylo politicky nemyslitelné.“³³⁹ Jednou z možností, jak se tomuto dilematu vyhnout, se stalo důsledné

---

³³⁷ McDougall, W. A., *France's Rhineland Diplomacy...*, s. 98.

³³⁸ Lloyd George, D., *The Truth...*, I, s. 475, 499-507.

³³⁹ McDougall, W. A., *France's Rhineland Diplomacy...*, s. 100.

vymáhání reparací. Podle francouzské vlády bylo Německo schopné nést tíhu reparačních povinností, protože neutrpělo žádné hmotné škody.³⁴⁰ Tento názor ale nenašel pochopení ve Whitehallu. Britské ministerstvo zahraničí naléhalo na to, aby se Německo nejprve hospodářsky zotavilo a teprve poté začalo plnit své finanční závazky.

Millerand zvažoval sankce proti Německu, jež podle něj neplnilo své povinnosti, již tři týdny po ratifikaci mírové smlouvy. Lákala ho totiž možnost rozšíření okupace na část Porúří, kde se nalézalo hlavní centrum německého hutnictví. Na počátku února 1920 nadnesl francouzský premiér tento problém na londýnské konferenci britskému ministru zahraničí. Lord Curzon však tuto akci odmítl a celou záležitost doporučil přesunout na bedra Reparační komise,³⁴¹ v níž ovšem britský a italský představitel prosadili názor, že by se mělo s rozhodnutím ještě vyčkat, dokud nebudou známé ekonomické možnosti Německa.

Tehdy již začali Francouzi ztrácet trpělivost. Kritizovali zejména skutečnost, že Německo během ledna a února 1920 dodávalo pouze třicet procent dohodnuté náhrady. Na půdě francouzského parlamentu tuto situaci odsuzoval představitel těžkého průmyslu Amedée Peyroux: „Němci nám zničili doly na severu a my máme nyní žebrat o uhlí? Oni vytěží osm milionů tun uhlí za měsíc a my musíme vystačit s 3,8 milionu tun?“³⁴² Dále pak Peyroux obvinil Velkou Británii a Spojené státy americké, že se

---

³⁴⁰ Podle některých historiků Výmarské republiky zatěžovaly reparace německé hospodářství daleko méně, než uváděli doboví němečtí ekonomové. Působily však negativně spíše v politicko-psychologické rovině. Srv. Fischer, W., *Die Weimarer Republik unter den weltwirtschaftlichen Bedingungen der Zwischenkriegszeit*, in: Mommsen, H., Petzina D., Weisbrod, B. (Hrsg.), *Industrielles System und politische Entwicklung in der Weimarer Republik*, Bd. 1, Düsseldorf 1977, s. 26-50; Schulze, H., *Weimar. Deutschland 1917-1933*, Berlin 1982. K historickému diskurzu v souvislosti s hospodářskou situací Výmarské republiky a s reparacemi viz Moravcová, D., *Výmarská republika...*, s. 222-224. Podle historičky D. Moravcové působily reparace jako jeden z důvodů „urychlujících a prohlubujících četné vnitropolitické krize“. Moravcová, D., *Hospodářské a politické aspekty německých reparací 1918-1933*, in: *Acta Oeconomica Pragensia*. Vědecký časopis Vysoké školy ekonomické v Praze, č. 3, roč. 13, 2005, s. 48-68.

³⁴¹ Ačkoli Millerand před odjezdem do Londýna poslancům francouzského parlamentu sliboval, že bude prosazovat nekompromisní politiku, musel nakonec z tvrdé linie ustoupit, protože potřeboval domluvit zvýšení dodávek britského uhlí do Francie.

³⁴² McDougall, W. A., *France's Rhineland Diplomacy...*, s. 109.

obohacují na úkor Francie. Podobně kritický postoj zaujal i francouzský tisk.

Vztah mezi Velkou Británií a Francií dále prověřil tzv. Kappův puč.³⁴³ Oč se jednalo? Ráno 13. března 1920 obsadili odpůrci Výmarské republiky Berlín. Německá vláda následně opustila hlavní město a přesídlila nejprve do Drážďan a poté do Stuttgartu. Wolfgang Kapp rozpustil Národní shromáždění a sám se jmenoval kancléřem a předsedou pruské vlády.³⁴⁴ Jednalo se o krátkou epizodu, již 17. března puč ztroskotál. Kapp se totiž ocitl v izolaci, když nenašel podporu u většiny armády.³⁴⁵ Přesto tyto události vyvolaly bouřlivou reakci. Dne 13. března vyhlásil předseda Ústředního odborového svazu svobodných odborů (*Allgemeiner Deutscher Gewerkschaftsbund*, ADGB) generální stávku v Porúří.³⁴⁶ Situace se vyostřila, když zde začaly s přispěním KPD vznikat jednotky tzv. Rudé armády a docházelo ke střetům mezi nimi a oddíly podporujícími pučisty.

Dne 17. března 1920 oficiální německá vláda požádala velmoci o povolení vyslat do neutrální zóny vojáky.³⁴⁷ Na zasedání Konference velvyslanců v Paříži, jež proběhlo o den později, Francouzi německý požadavek odmítli. Foch navíc prosazoval, aby místo německých vojáků zasáhly v Porúří jednotky spojenců.³⁴⁸ Tento vývoj událostí dostal Brity do svízelné situace. Na jedné straně si nepřáli, aby v blízkosti jejich okupační zóny posílili pozice komunisté, jež by mohli ovlivňovat dění v Kolíně nad

---

³⁴³ Jednalo se o odpověď části německé armády na rozkaz ministra Noskeho rozpustit 2. námořní brigádu. Obecněji pak šlo o nesouhlas s vojenskými články versailleské mírové smlouvy, kvůli nimž přišlo o práci zhruba 20 000 aktivních důstojníků. Pokus o převrat získal podporu zejména u vlasteneckých a paramilitaristických skupin a pravicových odpůrců Výmarské republiky. Do čela spiknutí byl postaven Wolfgang Kapp. Ke Kappově puči srv. Erger, J., *Der Kapp-Lüttwitz-Putsch. Ein Beitrag zur deutschen Innenpolitik 1919/20*, Düsseldorf 1967; Reichhardt, H. J., *Kapp-Putsch und Generalstreik März 1920 in Berlin. Tage der Torheit, Tage der Not*, Berlin 1990; Hürten, H., *Der Kapp-Putsch als Wende. Über Rahmenbedingungen der Weimarer Republik seit dem Frühjahr 1920*, Opladen 1989; Schulze, H., *Freikorps und Republik, 1918-1920*, Boppard am Rhein 1969; Könnemann, E., Schulze, G. (Hrsg.), *Der Kapp-Lüttwitz-Ludendorff-Putsch. Dokumente*, München 2002.

³⁴⁴ Moravcová, D., Výmarská republika..., s. 49.

³⁴⁵ Kapp a další ministři jeho vlády dobrovolně odstoupili a utekli ze země.

³⁴⁶ Weikardt, Ch. R., *Das Rheinland in den deutsch-britischen Beziehungen...*, s. 72-85.

³⁴⁷ *Kilmarnock tel. 136*, 17. 3. 1920, *Documents on British Foreign Policy 1919-1939*, First Series, vol. IX, no. 137, s. 163 (DBFP).

³⁴⁸ *Meeting of Conference of Ambassadors*, 18. 3. 1920, DBFP, First Series, vol. IX, no. 147, s. 170.

Rýnem, na druhé straně nechtěli pouhé dva měsíce po ratifikaci mírové smlouvy uvalovat na Německo sankce za vyslání vojáků do neutrální zóny; navíc se obávali důsledků případného francouzského zásahu v Porúří.³⁴⁹ Zpočátku se proto britský velvyslanec v Paříži lord Derby snažil vyhýbat konečnému rozhodnutí.³⁵⁰ Přesto tlak na Brity neustále sílil.³⁵¹

Mezitím se začala situace v Porúří zhoršovat a nepokoje se postupně šířily i na okupované území. Dne 19. března 1923 Spartakovci zahnali zhruba 1500 vojáků *Reichswehru* do britské zóny, kde se vzdali britským oddílům. Ty je nejprve internovaly v Dellbrücku nedaleko Kolína nad Rýnem a později je přesunuly do vojenských pevností na levém břehu Rýna. O den později padly do rukou Spartakovců Düsseldorf a Duisburg a 22. března již ovládali fakticky celé Porúří.³⁵²

Vzhledem ke stále se zhoršující situaci v Porúří se Němci rozhodli jednat. Dne 20. března se německý chargé d'affaires v Londýně sešel s lordem Curzonem a požádal jej o podporu v souvislosti s německým zásahem v Porúří.³⁵³ Britská vláda se snažila najít kompromisní řešení. Berlín podle ní mohl zakročit, kdyby se dopředu zavázal, že své vojáky do určité doby stáhne a že německé jednotky doprovodí spojenečtí důstojníci, aby na akci dohlíželi.³⁵⁴ Foch však tento návrh odmítl, protože se „obával přítomnosti větší německé síly v blízkosti početně malých okupačních armád.“³⁵⁵ Na počátku dubna 1920 přišla z Paříže zpráva, že Millerand akceptuje německý zásah v Porúří pouze za předpokladu, že francouzská

---

³⁴⁹ K problémům s rozhodováním ohledně dodržování mírových podmínek v průběhu března a dubna roku 1920 viz Sharp, A., *The Enforcement of the Treaty of Versailles, 1919-1923*, in: *Diplomacy and Statecraft*, 16, 2005, s. 427.

³⁵⁰ Srv. *Meeting of Conference of Ambassadors*, 18. 3. 1920, DBFP, First Series, vol. IX, no. 147, s. 170; *Meeting of Conference of Ambassadors*, 20. 3. 1920, DBFP, First Series, vol. IX, no. 170, s. 193.

³⁵¹ O'Riordan, E., *The British Zone of Occupation...*, s. 443.

³⁵² Spojenci rovněž pátrali, jak se ke vzbouřencům dostávaly zbraně. Nakonec na to přišli dosti kuriózním způsobem. Kontrolní stanoviště na silnici mezi Opladenem a Düsseldorfem hlásilo nějakou dobu nárůst pohřebních průvodů, jež směřovaly z okupovaného předmostí na hřbitov v neutrální zóně. Nakonec vojáci pro jistotu jeden pohřeb zastavili a poručili otevřít rakev, v níž našli pušky, revolvery a munici. Edmonds, J., *The Occupation...*, s. 205.

³⁵³ *Tel. 262 to Derby*, 20. 3. 1920, DBFP, First Series, vol. IX, no. 177, s. 207.

³⁵⁴ O'Riordan, E., *The British Zone of Occupation...*, s. 443.

³⁵⁵ Edmonds, J., *The Occupation...*, s. 206.

armáda bude jako záruku stažení vojska z neutrální zóny okupovat pět měst: Frankfurt nad Mohanem, Darmstadt, Hanau, Homburg a Dieburg.³⁵⁶

Berlín ale nehodlal vyčkávat a rozhodl se raději zahájit akci s tím, že od spojenců získá souhlas dodatečně.³⁵⁷ Dne 3. dubna 1920 vstoupily německé jednotky do Porýní; následující den pak Němci spojence ujistili, že do týdne své vojáky z tohoto území stáhnou.³⁵⁸ Britové doufali, že Francouzi své hrozby neuskuteční, což se však nestalo. Dne 5. dubna referoval z Paříže britský chargé d'affaires sir George Grahame o nepříjemném rozhovoru s Millerandem, jenž mu sdělil, že francouzští vojáci dostali rozkaz provést potřebná protiopatření. Grahame se ještě francouzského premiéra snažil přesvědčit, aby nejednal ukvapeně, ale Paříž zůstala neoblomná.³⁵⁹

O den později Francouzi obsadili výše jmenovaných pět měst, čímž způsobili první vážnější „trhlinu“ v britsko-francouzských vztazích.³⁶⁰ Závažnost krize je patrná z rozhovoru, jenž proběhl mezi francouzským velvyslancem v Paříži Paulem Cambonem a předsedou Konzervativní strany Andrewem Bonarem Lawem. Cambon se snažil akci omluvit s tím, že Francouzi jen chtěli získat záruku pro odchod německé armády z této oblasti.³⁶¹ Bonar Law nicméně velvyslanci sdělil, že od vypuknutí první světové války je to poprvé, kdy jeden ze spojenců jedná proti vůli druhého.³⁶² „Výsledkem, ať již chtěným či nikoli, je postavení Velké Británie před hotovou věc. Její představitelé se nyní cítí v trapné pozici, kdy buď musí světu oznámit, že již neexistuje jednota spojenců, nebo vyjádřit souhlas s politikou, již považují za špatnou a nebezpečnou.“³⁶³

---

³⁵⁶ *Sir G. Grahame (Paris), tel. 406, 2. 4. 1920, DBFP, First Series, vol. IX, no. 265, s. 300.*

³⁵⁷ *Lord Kilmarnock, tel. 204, 3. 4. 1920, DBFP, First Series, vol. IX, no. 268, s. 303.*

³⁵⁸ *Lord Kilmarnock, tel. 208, 4. 4. 1920, DBFP, First Series, vol. IX, no. 281, s. 313.*

³⁵⁹ *Sir G. Grahame, tel. 421, 5. 4. 1920, DBFP, First Series, vol. IX, no. 288, s. 317.*

³⁶⁰ O'Riordan, E., *The British Zone of Occupation...*, s. 444.

³⁶¹ *Tel. 419 to Lord Derby, 6. 4. 1920, DBFP, First Series, vol. IX, no. 298, s. 324.*

³⁶² O'Riordan, E., *The British Zone of Occupation...*, s. 444.

³⁶³ *Tel. 419 to Lord Derby, 6. 4. 1920, DBFP, First Series, vol. IX, no. 298, s. 324.*

Francouzská akce vyvolala těžkosti rovněž ve Vysoké komisi. Největším kritikem Paříže se stal Pierrepont Noyes.³⁶⁴ Poté, co belgická vláda svému komisaři nařídila, aby podpořil Francouze, Tirard veřejně oznámil, že podpora akce v komisi je jednomyslná. Nato vydal Noyes v tisku prohlášení, kdy se od francouzského postupu distancoval.³⁶⁵

Kappův puč a následné povstání v Porýní daly další podnět francouzským snahám o povzbuzení rýnského separatistického hnutí. Britská vláda v této souvislosti požadovala provádět politiku „přísné neutrality“, ale britští úředníci tolerovali v Kolíně založení protiseparatistického oddělení.³⁶⁶ Proti francouzským snahám v Porýní se stavěla organizace nazvaná *Heimatsdienst*.³⁶⁷ Její aktivity na okupovaném území byly řízeny z Frankfurtu nad Mohanem. „Kanceláře“ měla v nejdůležitějších rýnských městech, v Sársku, Alsasku a Lotrinsku; její aktivita se ale soustředila především na francouzskou zónu. Kromě sbírání informací o jednotlivých okupačních armádách se pokoušela zamezit snahám o odtržení Porýní od Německa a ovlivňovala plebiscity ve prospěch Berlína. Agenti *Heimatsdienstu* pocházeli z různých společenských vrstev – od vládních úředníků, místních politiků až po představitele odborů nebo šéfredaktory novin.³⁶⁸ Další ranou pro separatistické hnutí bylo zatčení Adama Dortena v červenci 1920.³⁶⁹

---

³⁶⁴ Nelson, K., *Victors Divided...*, s. 164-8.

³⁶⁵ K americkému postoji během krize viz Girard, J. P., *American Diplomacy and the Ruhr Crisis of 1920*, in: *Military Affairs*, Vol. 39, No. 2, 1975, s. 59-61.

³⁶⁶ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 130.

³⁶⁷ K jejímu působení v britské okupační zóně srv. *Activities of the Heimatsdienst Organisation in British Occupied Territory*, 23. 8. 1920, TNA, FO 371/4835/C 4706/4394/18; *Activities of the Reichszentrale für Heimatdienst*, 21. 8. 1920, TNA, FO 371/4835/C 6976/4394/18. V britské zóně působil jako „agent“ této organizace Julius Becher, jehož britské úřady v roce 1920 zatkl. Byl odsouzen na dvanáct měsíců. K jeho případu viz *Trial and Conviction of Julius Becher – Agent of Heimatsdienst Organization in British Occupied Territory*, 19. 8. 1920, TNA, FO 371/4835/C 4394/4394/18.

³⁶⁸ Robertson, A., *Activities of the Heimatdienst in the Occupied Territory*, 13. 10. 1920, TNA, FO 371/4835/C 8948/4394/18.

³⁶⁹ *A Short History...*, TNA, FO 371/9844/C 9474/9474/18, s. 18-19.

2. 2. Každodenní problémy práce mezispojeneckých komisí a britsko-francouzské rozpory

Od 10. ledna 1920 začaly pracovat mezispojenecké kontrolní komise. Hned na počátku fungování musely řešit řadu nelehkých úkolů, mezi něž patřilo zabezpečení redukce německé armády na 100 000 mužů a dohled na uzavření továren na výrobu válečného materiálu, respektive na jeho likvidaci. Dále bylo třeba odzbrojit různé polovojenské organizace, jež vznikly po první světové válce.

Komisaři pracovali v malých skupinách, často ve velice napjaté atmosféře. Francouzský generál Maxime Weygand na jejich adresu prohlásil: „Čekali jsme, že se vždy některý z vás nevrátí z kontrolní mise živý.“³⁷⁰ Vyšetřovatelé ze všech tří komisí museli dokonce čelit fyzickým útokům, jež se přiosťřily v souvislosti s Kappovým pučem. Major Geary psal o své zkušenosti v Sasku. Líčil, jak jej při návštěvě kasáren v Drážďanech přivítali nespokojení vojáci: „Když jsme přijeli do kasáren, vyhlíželi muži z oken, troubili na trumpety, křičeli, dělali výtržnosti a nakonec začali zpívat *Deutschland über Alles*.“³⁷¹ První větší konflikt se udál během rutinní inspekce kasáren ve městě Prenzlau na severu země. Němečtí vojáci zaútočili kameny a cihlami na mezinárodní tým vyšetřovatelů, složený ze dvou britských, jednoho italského a belgického člena. Německý velící důstojník dokázal situaci uklidnit až poté, co jedna z cihel zasáhla belgického komisaře.³⁷² Terčem dalších incidentů již byli převážně Francouzi.

„Útok“, o němž se nejvíce diskutovalo v novinách, se odehrál v předvečer Kappova puče v restauraci hotelu *Adlon* v Berlíně. Hlavním viníkem byli Joachim Albrecht Hohenzollernský a jeho šlechtičtí přátelé Gottfried Hohenlohe-Langenburg a baron von Platen. V té době v restauraci večeřeli dva francouzští členové IAMCC – kapitáni Klein a Roughevin.

---

³⁷⁰ Shuster, R. J., *German Disarmament After World War I. The Diplomacy of International Inspection 1920-1931*, London and New York 2006, s. 121.

³⁷¹ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 137.

³⁷² Shuster, R. J., *German Disarmament...*, s. 122.

Podle dochovaných zpráv si příbuzný bývalého císaře nechal zahrát německou hymnu, při níž se Francouzi odmítli postavit do pozoru.³⁷³ Poté následovaly urážky na adresu Kleina a Roughevina a posléze tři zmiňovaní šlechtici za pomoci dalších německých účastníků na komisaře zaútočili. Oba postižení muži vyvázli pouze s lehkými zraněními, když je od většího neštěstí zachránili číšníci hotelové restaurace.³⁷⁴ Aféra skončila oficiální omluvou německé vlády; iniciátoři incidentu vyvázli bez větších problémů, museli pouze zaplatit finanční náhradu.³⁷⁵

Větší komplikace se vyskytly v souvislosti s Kappovým pučem, kdy se činnost komisí fakticky zastavila. Berlín a města v Porúří ochromila generální stávka a zahraniční diplomaté i komisaři, jež sídlili v německém hlavním městě, byli zhruba týden odříznuti od světa. Bingham si stěžoval na nedostatek potravin, elektřiny a tepla. V ještě horší pozici se ocitly jednotlivé kontrolní mise, jež „uvízly“ mezi Kappovými přívrženci³⁷⁶ a dělníky. Generál Thomas Morgan psal o jejich „volání o pomoc“, které se ozývalo z kanceláří po celém Německu. Komisaři je žádali o vyslání automobilů, jež by je odvezly do bezpečí v Porýní.³⁷⁷

V této době také došlo k nejhorším incidentům. Na konci března 1920 prováděl poručík Durieux prohlídku Kruppových závodů v Essenu. Před továrnou se ale shromáždil zástup rozhněvaných dělníků, který chtěl komisařům znemožnit jejich práci. Durieux „podlehl“ atmosféře a dal vojákům rozkaz, aby začali do davu střílet. Po střetu zůstalo na zemi ležet třináct Němců. Za viníka neštěstí byl nakonec označen Gustav Krupp, jenž podle oficiální zprávy dělníky k incidentu vyprovokoval.³⁷⁸

---

³⁷³ *The New York Times*, 10. 3. 1920.

³⁷⁴ *The New York Times*, 9. 3. 1920.

³⁷⁵ *The New York Times*, 17. 4. 1920.

³⁷⁶ Kapp neměl zájem na vedení útoku proti kontrolním komisařům, protože potřeboval získat uznání od spojenců. I když se dne 13. března 1920 na společné schůzce jejich představitelé dohodli, že budou novou vládu ignorovat, Kapp a jeho tiskový mluvčí Ignatius Timothy Trebitsch-Lincoln, bývalý britský poslanec, přes neustálé Kilmarnockovo či Binghamovo popírání rozhlašovali, že Whitehall a jednotliví britští důstojníci puč podporují.

³⁷⁷ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 138.

³⁷⁸ Shuster, R. J., *German Disarmament...*, s. 123.

Po březnových útocích na představitele kontrolních komisí začali spojenci řešit otázku, jak na podobné agrese reagovat. Nakonec bylo rozhodnuto, že k žádným protiakcím ze strany okupační armády nedojde; od německé vlády se vyžadovala pouze oficiální omluva a viníkům měla být vyměřena finanční náhrada. Na to reagoval generál Bingham, jenž varoval, že pokud se inspektorům nedostane ochrany, bude činnost kontrolních komisí „ochromena“. Konference velvyslanců jeho slova nevyslyšela, takže podmínky jejich práce zůstaly i nadále špatné. Zkušenosti jednotlivých příslušníků IAMCC, IANCC a IAACC se v řadě ohledů lišily, Němci s nimi totiž zacházeli podle jejich národnosti. Zatímco Francouzi se často stávali terčem útoků, Britové se až na výjimky těšili mezi Němci respektu. Dokladem toho byla i událost ze září roku 1920, kdy kontrolní komise konala prohlídku továrny v Hameln nedaleko Hannoveru. Na protest proti přítomnosti francouzského inspektora vyšli tamní dělníci z továrny a chtěli zničit auto, v němž členové IAMCC přijeli. Britským zástupcům se je však podařilo přesvědčit, aby se rozešli.³⁷⁹

Činnost IAMCC komplikovaly nejen britsko-francouzské vztahy, ale i osobní averze mezi britskými členy této komise – generály Morganem a Binghamem. První britsko-francouzské neshody vznikly v souvislosti s redukcí německé armády a válečného materiálu. Část britských zástupců v IAMCC v čele s Binghamem³⁸⁰ přesvědčila britský generální štáb o tom, že snížení počtu vojáků na 100 000, jež mělo proběhnout k 10. dubnu 1920, je vzhledem k neklidné situaci v Německu riskantní. Podle zprávy generálního štábu z února 1920 byla „situace v Německu sice lepší než na počátku roku 1919“, ale přesto panovaly obavy, že „nebezpečné živly,

---

³⁷⁹ Tamtéž, s. 121.

³⁸⁰ Sir Francis Bingham je v historické literatuře kontroverzní postavou. Zatímco Williamson nebo Maisel označují Binghamu za „proněmeckého“ – Maisel dokonce uvádí, že to byl právě Bingham, jenž v Německu viděl „vše v růžových barvách“ – Shuster uvádí, že tento britský zástupce v IAMCC byl „důsledným obhájcem likvidace výzbroje... a zničení německého dělostřelectva považoval za velmi naléhavý úkol.“ Srv. Shuster, R. J., *German Disarmament After World War I. The Diplomacy of International Inspection 1920-1931*, London and New York 2006, s. 40; Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 134-145; Maisel, E., *The Foreign Office and Foreign Policy 1919-1926*, Brighton 1994, s. 79.

živené poměry v Evropě, mohou způsobit velké problémy...“³⁸¹ Dne 6. července 1920 spojenci na konferenci ve Spa konstatovali, že demilitarizace neprobíhá podle plánu, neboť nebylo dosaženo požadovaného snížení počtu vojáků, stále existovaly různé polovojskové organizace a velké množství továren neprošlo inspekcí. Premiér Lloyd George proto navrhl posunutí konečného termínu na snížení stavu německé armády na 1. ledna 1921. Francouzům se nakonec ještě podařilo prosadit, že pokud nedojde k pokroku v odzbrojování do počátku října 1920, obsadí spojenci další část Německa.

Potíže mezi Brity a Francouzi způsoboval také nejednoznačný výklad mírové smlouvy. Šlo především o to, že Francouzi mohli zavřít továrnu, jež se podle nich podílela na válečné výrobě, a tím ochromit německý průmysl.³⁸² Dne 10. února 1920 bylo na popud sira Francise Binghamu rozhodnuto, že zničit se mají pouze ty závody, jež během války vyráběly zbraně a munici; ty co se věnovaly válečné produkci částečně, měly být upraveny pro mírovou výrobu. J. H. Morgan tento postup později kritizoval, když tvrdil, že díky podobným ústupkům zůstalo Německu zhruba 90 % strojů, jichž se využívalo pro válečné hospodářství.³⁸³

Jako další příklad „rozdílné interpretace“ na britské a francouzské straně může posloužit případ Kruppových závodů v Essenu. Kontrolní komise, jež zde začala pracovat v květnu 1920, zjistila, že tu dokončují zakázku zhruba šedesáti děl ráže 77 milimetrů pro *Reichswehr*. Bingham výrobu nejprve schválil, protože závody podle něj pouze nahrazovaly povolené staré zbraně *Reichswehru* za nové. Nollet naopak chtěl, aby výroba nových děl začala až poté, co IAMCC rozhodne, jaké továrny na ni získají licenci.³⁸⁴

---

³⁸¹ *The Present Situation in Germany. Memorandum by General Staff*, 5. 2. 1920, TNA, WO 155/2 (18C).

³⁸² Salewski, M., *Entwaffnung und Militärkontrolle in Deutschland 1919-1927*, München 1966, s. 100.

³⁸³ Morgan, J. H., *Assize of Arms: Being the Story of Disarmament of Germany and Her Rearmament, 1919-1939*, Vol. 2, London 1945, s. 319.

³⁸⁴ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 140.

Stejný problém rozděloval i britskou sekci IAMCC. Věc došla dokonce tak daleko, že se v ní vytvořily dva zneprátelené tábory, jež prosazovaly rozdílné cíle. Zatímco Bingham stál spíše na straně Berlína, Morgan prosazoval pevnější spojení s Paříží. Rozpory však byly mnohem hlubšího rázu.³⁸⁵ Projevovaly se například i v naprosto odlišných zprávách, jež oba muži posílali do Londýna. Binghamovy zprávy většinou líčily pouze pokroky v německém odzbrojování. Důvodem mohlo být jeho přesvědčení o „dobré vůli německé vlády a obyvatel“.³⁸⁶ Poněkud jiný názor zastával admirál Charlton, který na konci roku 1920 psal o rostoucí opozici ze strany Německa vůči práci kontrolních komisí a o schovávání válečného materiálu po celém Německu za aktivní pomoci vrcholných politických představitelů.³⁸⁷

Jako příklad dalšího „střetu“ obou mužů lze uvést Binghamovu snahu obnovit britsko-německé obchodní styky. Podle zpráv, jež měl k dispozici britský chargé d'affaires v Berlíně lord Kilmarnock, chtěly některé německé chemické závody „vzkřísit“ vztahy mezi oběma zeměmi tím, že by jim Britové dodávali suroviny a Němci by jim posílali výrobky. Jeden ze členů IAMCC v Kolíně nad Rýnem a Binghamův „stoupenec“, major C. J. P. Ball, využil svého postavení a pomohl navázat Němcům kontakty s britskou firmou *F. A. Hughes and Co. Ltd*, v níž se později stal výkonným ředitelem.³⁸⁸

V polovině roku 1920 začal John H. Morgan zprávy svého nadřízeného otevřeně kritizovat; obviňoval jej z naivity,³⁸⁹ protože využíval německé statistiky zničených zbraní. Současně se rozhodl posílat ministerstvu války vlastní depeše, v nichž se snažil upozornit na německé výmluvy a pomalé tempo odzbrojování. V srpnu 1920 se Bingham pokusil

---

³⁸⁵ Viz podkapitola 1. 7.

³⁸⁶ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 141.

³⁸⁷ *Charlton to Conference of Ambassadors*, 18. 12. 1920, TNA, ADM 116 1932, 69/38/A/1.

³⁸⁸ V roce 1935 vyjednal Ball povolení používat ve Velké Británii a dominiích patenty německé firmy *I. G. Farben*. Viz <http://www.magnesium.com/w3/data-bank/article.php?mgw=196&magnesium=272>.

³⁸⁹ Shuster, R. J., *German Disarmament...*, s. 40.

nepohodlného podřízeného „umlčet“, když mu zakázal posílat do Londýna samostatné zprávy; toto nařízení ale musel na příkaz šéfa britské vojenské rozvědky odvolat. Morgana nakonec „zachránil“ generál Charles Nollet, jenž jej jmenoval členem nově vytvořeného užšího výboru IAMCC, do něhož nebyl Bingham pozván. Binghamův vliv na druhou stranu vzrostl, když byl v červnu 1920 na post britského velvyslance v Německu jmenován Edgar Vincent, baron D'Abernon.³⁹⁰

Na konci roku 1920 se již nedorozumění mezi Londýnem a Paříží stalo konstantou evropské politiky. I přes varovné zprávy generála Johna H. Morgana o skutečném stavu německého odzbrojení se na ministerstvu zahraničí i války klonili spíše na stranu generála Bingham. Podle memoranda britského generálního štábu ze srpna 1920 již Německo nepředstavovalo vojenskou hrozbu. Hlavním problémem se stalo komunistické nebezpečí.³⁹¹ Ve stejném duchu hovořila zpráva z konce roku 1920.³⁹² Pokud by spojenci prosadili úplné odzbrojení, ocitlo by se Německo „vydáno na milost a nemilost“ komunistům: „Jak může 100 000 mužů bez děl a letadel potlačit bolševickou revoluci v Německu a současně hlídat východní hranici před útokem rudých? ... Měli bychom se již konečně vzdát myšlenek na odplatu a přestat zacházet s Němci jako s vyvrheli. Měli bychom jim pomoci hospodářsky a přizvat je zpět do rodiny evropských národů,“ psalo se v memorandu.³⁹³ Za největší překážku „usmíření“ označil tento dokument Francii a Belgii.³⁹⁴ Britská vláda v této době zároveň přemýšlela o nahrazení kontrolních komisí stálým výborem při Společnosti národů.³⁹⁵

---

³⁹⁰ Ke jmenování D'Abernona a britské politice k Německu srv. Johnson, G., *Lord Curzon and the Appointment of Lord D'Abernon as Ambassador to Berlin in 1920*, *Journal of Contemporary History*, Vol. 39, No. 1, 2004, s. 57-70.

³⁹¹ *German Situation from a Military Aspect. Memorandum by General Staff*, 16. 8. 1920, TNA, FO 371/4741/C 7032/45/18.

³⁹² *Report on Germany's Military Strength on November 1st, 1920*, TNA, FO 371/4757/C 11056/113/18.

³⁹³ *German Situation from a Military Aspect...*, TNA, FO 371/4741/C 7032/45/18.

³⁹⁴ Tamtéž.

³⁹⁵ *D'Abernon to Curzon*, 13. 11. 1920, TNA, FO 371/4758/C 11471/113/18.

Na konci roku 1920 dospěla britská vláda k názoru, že Německo v zásadě dokončilo odzbrojení. Poté, co byla zničena německá flotila, se Londýn necítil ze strany Berlína ohrožen. Lloyd George i ministerstvo války považovali od této chvíle zprávy a důkazy o porušování mírové smlouvy za pouhé „technické nedostatky“ a soustředili se spíše na otázky reparací a oživení německého hospodářství. Naproti tomu Francouzi každé překročení mírové smlouvy úzkostlivě sledovali a snažili se je využít k dalšímu tlaku na Německo. I když se Wirthův kabinet pokoušel v roce 1921 odzbrojení dokončit, aby se zbavil „nenáviděných“ kontrolních komisí, Nollet si vždy našel důvod, proč měla IAMCC v Německu i nadále působit. Zatímco Bingham v letech 1921 a 1922 neustále kritizoval Nolletův tvrdý postoj, Morgan se vždy stavěl na stranu šéfa IAMCC.³⁹⁶

Problémy se objevovaly i ve Vysoké komisi. Jejich příčinami byly časté „návštěvy“ Paula Tirarda na francouzském ministerstvu zahraničí. Tirard rovněž zamítl snahu sira Harolda Stuarta delegovat většinu rutinní práce (především šlo o prohlížení německých zákonů předtím, než v Porýní vstoupily v platnost) na podvýbory IARHC. Tím se práce tohoto orgánu ještě více zpomalila. Jak dále napsal Arnold Robertson, setkání komise „byla stále vzácnější a všichni čtyři komisaři se fakticky nikdy nesešli... Naše práce se ... neskutečně zpožďuje a my se stáváme terčem posměchu nejen ze strany armády, ale také německých úředníků.“³⁹⁷

Pro Němce se Vysoká komise stala synonymem „francouzské tyranie“. Říšský ministr vnitra Erich Koch-Weser si stěžoval Nejvyšší radě v Paříži, že udržování pořádku by mělo být záležitostí německých úřadů. Nařízení, jimiž se Vysoká komise řídila, podle něj porušovala suverenitu Německa.³⁹⁸ Berlín se zpočátku spolupráci s Vysokou komisí bránil, což se projevovalo průtahy v poskytování informací. Změna postoje nastala až na konci března 1920, kdy se německým kancléřem stal Hermann Müller. Ten německým úředníkům doporučil zlepšit vztahy se zaměstnanci Vysoké

---

³⁹⁶ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 184.

³⁹⁷ Tamtéž, s. 125.

³⁹⁸ *A Short History...*, TNA, FO 371/9844/C 9474/9474/18, s. 2.

komise proto, aby se pokusili zjistit rozdíly v názorech mezi spojenci. Z toho důvodu německý ministr potravin a zemědělství Andreas Hermes vyjádřil ochotu blíže spolupracovat s IARHC. Dne 7. května 1920 se sešel v Kolíně nad Rýnem se sirem Haroldem Stuartem a dohodl se s ním na tom, že mu bude posílat potřebné statistiky.³⁹⁹

V tomto období lze obecně mluvit o narůstající britské nespokojenosti s francouzskou politikou nejen v Porýní, ale i v Německu jako celku. Vzájemné rozpory obou zemí se v následujících letech nezmenšily, ale naopak dále narůstaly. Pomalu se měnil také vztah Velké Británie k Německu, kdy jisté kruhy v Londýně – zejména někteří představitelé ministerstva zahraničí a války – uvažovaly o zmírnění politiky vůči Berlínu.

2. 3. Dělnické stávky a nepokoje v britské okupační zóně na počátku roku 1920 a v období Kappova puče

V prvních měsících roku 1920 se britské okupační úřady musely ve své zóně vypořádat s do té doby nejrozsáhlejším stávkovým hnutím, jež vyvrcholilo v souvislosti s Kappovým pučem a vyhlášením generální stávky. Hlavními příčinami nepokojů na začátku roku se stala zhoršující se hospodářská situace, kdy příděl potravin na jednoho obyvatele poklesl natolik, že hrozilo vypuknutí hladomoru,⁴⁰⁰ dále pak devalvace marky a z toho plynoucí zhoršující se životní úroveň.⁴⁰¹

Příčiny stávkového hnutí rozvedl ve své zprávě z 31. ledna 1920 plukovník Rupert Ryan. Podle něj bylo třeba kromě ekonomických důvodů počítat ještě s těmi politickými. „Pracující nabyli dojmu, že za krizi mohou spekulanti a viní – ať již pravdivě či nikoli – vládu a magistrát z toho, že proti nim nezavedou přísná opatření. Zatímco jeho rodina žije v bídě, ve výlohách obchodů vidí zboží, na něž nemá, sleduje plná divadla a

---

³⁹⁹ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 126.

⁴⁰⁰ *Food Situation in the Occupied Territories of Germany*, 16. 2. 1920, TNA, FO 371/4344, No. 179118.

⁴⁰¹ *Labour Situation in the British Occupied Territory in the Rhineland for the Period 1. 1. 20-15. 2. 20*, TNA, FO 371/4349, No. 180681.

kabarety.⁴⁰² Německý dělník tak obecně obviňuje „kapitalistický systém“, což mělo podle Ryana za následek posílení pozic nezávislé sociální demokracie a komunistů na úkor většinové sociální demokracie. „V každém problému mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem je tisk USPD ve střehu, aby těchto událostí využil k vlastnímu prospěchu. Nedostatek potravin, vysoké ceny, černý trh, devalvace marky, stávky a obecná nespokojenost se dají využít pro rozšíření voličské základny.“⁴⁰³

„Pověstnou jiskrou“, jež „zažehla“ nepokoje, se stalo dojednávání nových platových podmínek.⁴⁰⁴ Jako první se proti tomu rozhodli na počátku ledna 1920 protestovat drážní dílenští zaměstnanci v kolínské čtvrti Nippes;⁴⁰⁵ v následujících dnech se stávka rozšířila do dílen po celé britské okupační zóně. Hlavní příčinou protestů se stal požadavek dělníků zvýšit hodinovou mzdu ze tří marek na hodinu na tři marky a třicet feniků. Dne 3. ledna 1920 zorganizovali zaměstnanci protestní průvod ulicemi Kolína, který měl skončit u budovy ředitelství drah. Demonstraci ale předtím rozehnali britští vojáci společně s německou policií. Drážní vedení delegaci dělníků přesto přijalo, ale jednání skončila neúspěchem. Britské okupační úřady musely společně s německými vydat prohlášení, jež stávkující vyzývalo, aby se vrátili zpět do práce. Situaci nakonec na čas uklidnila berlínská vláda, která stanovila hodinovou mzdu na tři marky a padesát feniků. I když se stávky účastnilo „pouze“ 500 až 600 zaměstnanců,⁴⁰⁶ vzbudila solidární hnutí v dalších částech britské a dokonce i belgické okupační zóny. Kvůli ní došlo též ke značným zmatkům a zpožděním dopravy potravin, uhlí a jiných důležitých surovin.⁴⁰⁷

Další nepokoje vyvolali elektrárenští zaměstnanci a horníci. Na levém břehu Rýna, zhruba patnáct až dvacet kilometrů od Kolína nad Rýnem, se nacházela naleziště hnědého uhlí, jež se využívalo v elektrárnách

---

⁴⁰² Ryan, R., *Political Report*, 31. 1. 1920, TNA, FO 371/3779, No. 177635.

⁴⁰³ Tamtéž.

⁴⁰⁴ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 126.

⁴⁰⁵ Srv. *Minutes of LARHC*, 11. 1. 1920, 1st Session, §VI, Min. 7, FO 894/1.

⁴⁰⁶ Britové zatklí během stávky pouze několik osob, jež byly propuštěny poté, co se dělníci vrátili zpět do práce.

⁴⁰⁷ *Labour Situation in the British Occupied Territory...*, TNA, FO 371/4349, No. 180681.

ležících nedaleko těžebních budov. Tyto elektrárny patřily z větší části společnosti *Rheinisch-Westfälisch Elektrizitätswerk* (RWE). Největší elektrárna v Knapsacku zásobovala elektřinou velký počet továren v této oblasti. Právě v ní 4. ledna 1920 vypukla stávka dělníků, pracujících v neděli. Poté, co byl odsouhlasen padesátiprocentní příplatek za nedělní práci, odmítli přijít do zaměstnání a požadovali stoprocentní nárůst. Vzhledem závažnosti situace, kdy se šířily zvěsti o možnosti sabotáží, se vedení závodu a německé úřady rozhodly 7. ledna požádat o pomoc Brity. Ti do Knapsacku vyslali vojáky,⁴⁰⁸ aby případným problémům zamezili.⁴⁰⁹ Nakonec se podařilo dosáhnout kompromisu, jenž spočíval v pětasedmdesátiprocentním zvýšení mzdy za nedělní práci. Přesto nepokoje v Knapsacku způsobily vlnu stávkové činnosti mezi horníky.

Brzy propukly bouře v Brühl, Frechenu a následně téměř ve všech dolech v Kolínské okupační zóně. V tomto případě se však jednalo o politickou stávku, již vyvolali agitátoři, kteří organizovali skupiny horníků. Ti měli za úkol přesvědčovat své „kolegy“, kteří ještě nestávkovali, aby zastavili práci. O uklidnění situace usilovaly odbory, jež vyzývaly muže, aby se vrátili do práce. Když tento postup nepomohl, zasáhly opět britské okupační úřady, které se snažily pozatýkat agitátory a nejaktivnější členy stávky.⁴¹⁰ K ukončení nepokojů přispěly nakonec také spojené odbory. Jejich členové na schůzce v Kolíně nad Rýnem rozhodli o neoprávněnosti stávky a vydali pamflety, jež se snažily přimět horníky k návratu do práce. Stávka, jíž se účastnilo zhruba 12 000 mužů, skončila 13. ledna 1920.⁴¹¹

Další nepokoje propukly v Kolíně mezi stavebními dělníky. Na začátku ledna 1920 formulovali zaměstnanci ve stavebnictví nové finanční požadavky, když žádali zvýšení hodinové mzdy ze tří marek a padesáti feníků na pět marek. Berlín na to odmítl přistoupit, a proto 31. ledna 1920 začala stávka, do níž se ale zpočátku zapojila pouze část dělníků. Někteří je

---

⁴⁰⁸ *War Diary of the General Staff, British Army of the Rhine*, 1. 1. 1920-31. 1. 1920, TNA, WO 95/24.

⁴⁰⁹ *Labour Situation in the British Occupied Territory...*, TNA, FO 371/4349, No. 180681.

⁴¹⁰ *War Diary of the General Staff, British Army of the Rhine...*, TNA, WO 95/24.

⁴¹¹ *Labour Situation in the British Occupied Territory...*, TNA, FO 371/4349, No. 180681.

podporovali alespoň finančně. Okupační orgány se na naléhání německých úřadů snažily prostředkovat a situaci uklidnit; Brity však tyto nepokoje nijak „neomezovaly“, a proto věnovali hlavní úsilí jiným, závažnějším problémům. Mnohem větší obtíže tato stávka přinesla Konradu Adenauerovi. Kolín tehdy trpěl nedostatkem obytných domů a další zdržení jejich výstavby bylo pro kolínského starostu důvodem neklidu. Nejprve se neúspěšně pokoušel prostředkovat mezi zaměstnavateli a stávkujícími dělníky; nakonec se zaměstnanci vrátili do práce poté, co se 7. února 1920 dohodli s vládou na postupném zvýšení platu.⁴¹²

Ještě větší starosti způsobila Britům do té doby nejrozsáhlejší stávka v jejich okupační zóně, jež zasáhla železářny v Solingenu, Ohlingsu, Waldu (obě místa jsou nyní předměstími Solingenu) a Opladenu (nyní součást Leverkusenu). Jednalo se o velmi hustě osídlenou oblast, v níž většinu obyvatel tvořili dělníci; nepokoje se zde tudíž šířily s větší intenzitou.⁴¹³ Původně začala stávkovat pouze část dělníků v Solingenu, kteří 4. února 1920 žádali o velký nárůst mzdy. Zaměstnavatelé tento požadavek odmítli a navíc oznámili, že 19. února dají výpověď všem zaměstnancům, kteří se nevrátí do práce. Jejich rozhodnutí vzbudilo odpor i u dalších dělníků, jež se rozhodli stávkující podpořit.⁴¹⁴ Zaměstnavatelé v Opladenu vyjádřili solidaritu svým kolegům ze Solingenu tím, že uzavřeli továrny a podniky.⁴¹⁵

Ke stávce se chtěli připojit i dělníci z jiných odvětví, ale v tomto případě již zasáhli představitelé Vysoké komise v Kolíně nad Rýnem, kteří pohrozili tvrdými sankcemi. Poštovní a drážní zaměstnanci tak zůstali v práci a ke stávce se připojila „pouze“ část stavebních dělníků, tesařů, prodavačů a dalších – pro Brity méně významných – profesí.⁴¹⁶

---

⁴¹² Šlo v podstatě o kompromis, kdy se od 1. března do 15. března 1920 zvedla zaměstnancům ve stavebnictví hodinová mzda o 35 feniků; od 15. března do 31. března 1920 došlo k dalšímu navýšení o 25 feniků.

⁴¹³ *Labour Situation in the British Occupied Territory...*, TNA, FO 371/4349, No. 180681.

⁴¹⁴ Tamtéž.

⁴¹⁵ *A Short History...*, TNA, FO 371/9844/C 9474/9474/18, s. 7.

⁴¹⁶ Tamtéž.

Situace se znovu přiosťřila 12. února 1920, kdy se stávkující opět pokusili přemluvit drážní zaměstnance, aby se k nim připojili; stejně jako v minulém případě ale zasáhli představitelé IARHC a rozšíření nepokojů překazili. Úspěšnější byli stávkující v Ohlingsu a Waldu, jimž se podařilo na nějaký čas převzít místní správu do vlastních rukou. Dokonce donutili obchodníky zavřít své podniky. Otevřené mohly zůstat jen obchody s potravinami, které musely mít za výlohou povolení od stávkových výborů.⁴¹⁷ Protestující dále požadovali, aby je v době, kdy nechodili do práce, platily ze svých fondů městské rady. Zastupitelstva nejprve na tento požadavek ze strachu přistoupila. Když jim později britské okupační úřady slíbily, že vyšlou do oblastí vojenskou podporu, svůj souhlas odvolala.⁴¹⁸

V té době navštívil nepokoji zasažená místa člen pobočky IARHC v Kolíně nad Rýnem kapitán Garrett. Hovořil se stávkovými výbory a připomněl jim, že pokud bude německá vláda donucena povolat britskou pomoc, budou za to nést plnou odpovědnost a Britové jejich vedoucí činitele potrestají. Garrettova snaha se setkala s úspěchem, stávkové výbory stáhly své hlídky.⁴¹⁹ Dne 14. února 1920 se vedení stávky ujaly odbory, které jako podmínku pro uklidnění situace vypracovaly patnáctibodový program a předložily jej zaměstnavatelům k jednání. Vyjednávání nicméně ztroskotala.

V Pruském zemském sněmu získali v té době poslanci informaci, že městská zastupitelstva v Solingenu, Waldu a Ohlingsu stávkující fakticky „podpořila“ tím, že schválila zřízení obecních jídelen financovaných z městských fondů. Německá vláda byla následně požádána, aby toto zneužívání obecních zdrojů zastavila. Vyjednávání se protahovala ještě přes měsíc; dne 21. března 1920 došlo k tajnému hlasování o pokračování stávky, jež podpořilo pouze 60 % zaměstnanců. Jelikož nebylo dosaženo tří čtvrtinové většiny, vyzvaly odbory dělníky, aby se vrátili do práce.⁴²⁰

---

⁴¹⁷ *Labour Situation in the British Occupied Territory...*, TNA, FO 371/4349, No. 180681.

⁴¹⁸ *A Short History...*, TNA, FO 371/9844/C 9474/9474/18, s. 7.

⁴¹⁹ *Labour Situation in the British Occupied Territory...*, TNA, FO 371/4349, No. 180681.

⁴²⁰ *A Short History...*, TNA, FO 371/9844/C 9474/9474/18, s. 8.

Příčinu neúspěchu stávky musíme hledat u zaměstnanců, jež se protestů účastnili pouze ze solidarity s dělníky v železářském průmyslu. Jednalo se zhruba o 8000 mužů, kterým by případný úspěch nepřinesl žádné materiální výhody.⁴²¹ Během nepokojů se objevily též násilnosti, zastrašování, vloupání a především krádeže. Za denního světla se z nádraží ztrácelo uhlí v takovém množství, že nemohly být uspokojeny požadavky okolních měst.⁴²²

Od 9. března 1920 měl vztahy mezi zaměstnanci a zaměstnavateli na okupovaném území zlepšit zákon o továrních radách (*Betriebsrätegesetz*). Každý podnik, jenž zaměstnával více než dvacet lidí, musel podle něj vytvořit výbor, v němž měli být zastoupeni dělníci i zaměstnavatelé. Jak později poznamenal Walter Rathenau, „dělníci získali zkušenosti s řízením podniků; s překvapením zjistili, že zaměstnavatelé nejenže nehromadí obrovské sumy peněz, ale musí se potýkat s řadou problémů.“⁴²³

Původním záměrem bylo, aby tato tělesa neměla politický charakter. Tento cíl podporovali sociální demokraté a odbory; nezávislá sociální demokracie však chtěla posílit svoji pozici tím, že by do továrních rad nominovala své kandidáty. Odbory naopak žádaly, aby tato tělesa byla podřízena právě jim. Nakonec se členové rad neobraceli s problémy na odborové předáky, ale na hierarchicky výše postavené orgány, jež zákon vytvářel – krajské a říšské dělnické rady (*Bezirks- und Reichsarbeiterräte*) a krajské a říšské hospodářské výbory (*Bezirks- und Reichswirtschaftsräte*). I když zákon o továrních radách vstoupil v platnost již 9. března 1920, následný Kappův puč, nepokoje v Porúří a německé volby nakonec zdržely jmenování představitelů do těchto orgánů až do konce června 1920.⁴²⁴

Na začátku roku 1920 se pozorovatelům zdálo, že se Německo ocitlo „na prahu revoluce“ nebo dokonce občanské války. Sir Harold Stuart se obával důsledků tohoto vývoje pro okupované území, včetně francouzských

---

⁴²¹ Tamtéž.

⁴²² Tamtéž.

⁴²³ Tamtéž, s. 16.

⁴²⁴ Tamtéž.

separatistických snah. Sepsal proto pro britské ministerstvo zahraničí přehled možností, jaké spojencům v případě spartakovského nebo monarchistického povstání nabízely. Podle něj měli představitelé velmocí podpořit tehdejší vládu nebo tu, jež by měla většinovou podporu obyvatel.⁴²⁵ Stuartův odhad situace se nakonec potvrdil v březnu 1920 v souvislosti s Kappovým pučem.

V den jeho vypuknutí, 13. března, jednala Vysoká komise o svých dalších krocích. Ještě téhož dne schválila nařízení, podle něhož získali představitelé krajů v okupovaných oblastech na určitou dobu zvláštní pravomoci pro nastolení pořádku. Současně komisaři rozhodli, že se zdrží intervence, a instruovali své místní zástupce, aby se ve své činnosti omezili pouze na předcházení stávek, jež by se dotkly veřejných služeb.⁴²⁶ Ve dnech 13. a 14. března 1920 vládl v Porýní na rozdíl od některých rúnských měst klid. V Kolíně nad Rýnem byly dokonce plné kabarety a restaurace; „nikdo jako by nevěděl, že se něco stalo.“⁴²⁷ Až 15. března došlo v několika městech na okupovaném území ke stávkám dělníků proti nové vládě, ale jednalo se spíše o izolované události. Představitelé Centra, sociálních demokratů a dalších demokratických stran v Kolíně vyhlásili loajalitu Bauerově vládě. Nezávislí sice odmítli společné akce se sociálními demokraty, zároveň se ale postavili proti Kappovi a jeho stoupencům.

Zástupci odborů se sešli v neděli 14. března 1920, aby se dohodli na dalším postupu. Následně požádali britské orgány v Kolíně nad Rýnem o povolení pořádat masovou demonstraci proti Kappově vládě. Plukovníka Ryana ubezpečili, že vše proběhne „v naprostém pořádku“. Ryan jim tedy požadované povolení udělil. Čtyřicetihodinová protestní stávka začala v pondělí 15. března v deset hodin dopoledne. Účastnilo se jí zhruba 200 000 lidí; všechny obchody, kavárny a banky ten den zůstaly zavřené, zastavena byla i doprava. Hlavní shromáždění proběhlo v kolínské čtvrti Deutz. Jak uvádí britská zpráva, jednalo se o „výborně zorganizovanou

---

⁴²⁵ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 128.

⁴²⁶ *A Short History...*, TNA, FO 371/9844/C 9474/9474/18, s. 9.

⁴²⁷ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 128.

demonstraci“.⁴²⁸ Londýn se poté 16. března 1920 obrátil na svého zástupce ve Vysoké komisi, aby zajistil spojení s Bauerovou administrativou, jež v té době našla azyl ve Stuttgartu.

Vážnější situaci museli Britové řešit na pravém břehu Rýna, kde demonstranti zabrali radnice ve Wiesdorfu, Langenfeldu a Opladenu; dělnické výbory obsadily drážní depa.⁴²⁹ Nezávislí i většinoví sociální demokraté tyto akce odsoudili a požádali britského delegáta IARHC v Kolíně nad Rýnem o pomoc. Ten na postižená místa vyslal své zástupce, jimž se podařilo situaci z větší části uklidnit. Během vyjednávání došlo k zatčení čtyř vůdců stávky, protože chtěli v odporu i nadále pokračovat. Vzhledem k tomu, že se jednalo o zaměstnance *Bayeru* sídlícího v Leverkusenu, založili zdejší pracující 17. března dělnické rady a hrozili stávkou, pokud jejich „kolegové“ nebudou propuštěni.⁴³⁰ Další, méně závažnější nepokoje proběhly v chemických závodech v Kalku, mezi řidiči tramvají na předměstí Kolína v Riehl, v závodech v Knapsacku nebo v Hermühlheimu.

Problémy pro britské okupační úřady nastaly také v souvislosti s útekem vzbouřenců z Porúří. Ti prchali před německými jednotkami do Kolínské zóny, kde se vzdali britské armádě. Do 7. dubna 1920 šlo zhruba o 5000 mužů, dalších 15 000 se ještě očekávalo. Příchod povstalců způsobil v Kolíně potíže kvůli nedostatku jídla a ubytování. Nakonec bylo rozhodnuto, že je okupační úřady umístí do tábora v Dellbrücku, kde bylo v té době internováno 1500 vojáků *Reichswehru*. Ti měli být přemístěni na jiné místo.⁴³¹ Při přesunu však došlo k události, kdy vlaky vezoucí obě zneprátené skupiny zastavily náhodou v jedné železniční stanici, přičemž došlo k potyčce, jež si vyžádala několik životů.⁴³² Spojenci poté začali vyjednávat s německou vládou o udělení amnestie pro povstalce. Ta nezahrnovala vedoucí představitele povstání a jiné delikventy. V britské

---

⁴²⁸ *A Short History...*, TNA, FO 371/9844/C 9474/9474/18, s. 9.

⁴²⁹ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 128.

⁴³⁰ *A Short History...*, TNA, FO 371/9844/C 9474/9474/18, s. 10.

⁴³¹ Viz podkapitola 2. 1.

⁴³² *A Short History...*, TNA, FO 371/9844/C 9474/9474/18, s. 12.

zóně proto raději zůstalo 1600 mužů, jež se směli vrátit po dalším naléhání spojenců na začátku května 1920.⁴³³

2. 4. Britská okupační zóna a reparační krize v roce 1921

Přelom roku 1920 a 1921 přinesl změny na francouzské politické scéně. V listopadu 1920 nahradil ve funkci britského velvyslance v Paříži lorda Derbyho bývalý ambasador v Rusku (1904-1906) a indický vicekrál (1910-1916) lord Hardinge.⁴³⁴ Na počátku roku 1921 padla francouzská vláda. Hardinge se obával toho, že jakákoli jiná administrativa bude vyžadovat důslednější plnění mírových podmínek; situace v Evropě se totiž „od doby Versailles“ hodně změnila. Nakonec jej potěšilo, když se premiérem a současně ministrem zahraničí stal Aristide Briand.⁴³⁵

Přesto v této době došlo k reparační krizi, jež skončila obsazením tří měst na pravém břehu Rýna.⁴³⁶ Během Versailleské mírové konference velmoci rozhodly, že Německo do 30. dubna 1921 zaplatí – ať již ve zlatě, zboží, cenných papírech nebo jiným způsobem – reparace ve výši 20 miliard zlatých marek (tj. 1 miliardu liber). Reparční komise měla k 1. květnu 1921 určit celkovou sumu náhrady.⁴³⁷ Od doby Kappova puče a následného povstání v Porúří se ale platby zpožďovaly,⁴³⁸ současně spojence popuzovalo chování některých Němců. Hugo Stinnes například v roce 1920 odmítl plnit dodávky uhlí, k nimž nakonec došlo až pod hrozbou obsazení Porúří.⁴³⁹

---

⁴³³ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 129.

⁴³⁴ K jeho působení na tomto postu viz Goold, D. J., *Lord Hardinge As Ambassador to France, and the Anglo-French Dilemma over Germany and the Near East, 1920-1922*, in: *The Historical Journal*, Vol. 21, No. 4, 1978, s. 913-937.

⁴³⁵ Tamtéž, s. 915. Briand se stal premiérem díky nejednotnosti národního bloku. Poté, co se jeho vedoucí představitel Alexandre Millerand stal v září 1920 prezidentem, měl se stát jeho nástupcem Raymond Poincaré. Část národního bloku ho ale odmítala a Briandova volba měla bývalého prezidenta „odstavit“. Srv. Hall, H., *Lloyd George, Briand and the Failure of the Anglo-French Entente*, in: *The Journal of Modern History*, Vol. 50, No. 2, 1978, On Demand Supplement, D1121-D1138.

⁴³⁶ K tomuto problému srv. Moravcová, D., *Výmarská republika...*, s. 55-62.

⁴³⁷ Srv. Maier, C. S., *Recasting Bourgeois Europe. Stabilization in France, Germany, and Italy in the Decade After World War I*, Princeton 1975, s. 233 an.

⁴³⁸ Williams, Ch., *Adenauer...*, s. 106.

⁴³⁹ Moravcová, D., *Výmarská republika...*, s. 57.

Na začátku roku 1921 předala Nejvyšší spojenecká rada německé vládě požadavek na reparace ve výši 226 miliard zlatých marek (11,3 miliard liber); roční splátky se měly pohybovat v rozmezí od 2 až 6 miliard a roční odvody ve výši 12 % výnosu německého vývozu.⁴⁴⁰ Německá vláda podala 1. března 1921 na konferenci v Londýně spojencům protinávrh, který však představitelé velmocí odmítli; místo toho dostal Berlín ultimátum, jež nepřijal. Následně došlo k okupaci Düsseldorfu, Ruhrortu a Duisburgu.

Dne 27. dubna 1921 Reparační komise stanovila německé závazky na 132 miliard zlatých marek (6,6 miliardy liber).⁴⁴¹ Na konferenci ve Spa v červenci 1920 se velmoci dohodly na tom, že Francouzi získají z celkové částky 52 %, Britové 22 %, Italové 10 %, Belgičané 8 % a ostatní poškozené země zbylých 8 %.⁴⁴² Tento plán předaly velmoci německé vládě v Londýně 5. května 1921; Berlín dostal šest dnů na rozhodnutí. Kdyby odmítl, hrozili spojenci okupací Porúří. Nový říšský kancléř Joseph Wirth proto londýnské ultimátum přijal.⁴⁴³

Život Britské rýnské armády ovlivnily v roce 1921 především události, k nimž došlo mimo vlastní okupační zónu. Dne 23. února dostal velitel BAOR od ministerstva války instrukce, aby vyslal čtyři z celkových osmi praporů za účelem udržení pořádku do Horního Slezska, kde se 20. března 1921 konal plebiscit. V době, kdy tyto vojáci opouštěli Kolínskou zónu, došlo k tzv. reparační krizi. Již tak málo početná britská vojenská síla byla vystavena novým potížím v souvislosti s okupací tří měst na pravém břehu Rýna ze 7. března 1921. Britové sem nakonec mohli vyslat pouze dvě eskadry jezdeckta, čtyři tanky, pět lodí Rýnské flotily a

---

⁴⁴⁰ Tamtéž, s. 58.

⁴⁴¹ K reparacím srv. Trachtenberg, M., *Reparation in World Politics. France and European Economic Diplomacy, 1916-1923*, New York 1980; Moravcová, D., Hospodářské a politické aspekty německých reparací..., s. 48-68.

⁴⁴² Doerr, P. W., *British Foreign Policy 1919-1939. „Hope for the Best, Prepare for the Worst“*, Manchester and New York 1998, s. 58-59.

⁴⁴³ Moravcová, D., *Výmarská republika...*, s. 58-59.

jednu letku RAF.⁴⁴⁴ Tyto jednotky se staly součástí francouzské 77. divize a účastnily se obsazení Düsseldorfu; zabraly přitom jižní část města.⁴⁴⁵

Kromě okupace Düsseldorfu, Duisburgu a Ruhrortu mělo dojít k ustavení celní bariéry.⁴⁴⁶ Robertson si nebyl zpočátku jist, zda půjde pouze o krátkodobé „trestné“ opatření nebo o dlouhodobější prostředek k získání finančních prostředků. Curzon jej ujistil, že se jedná jen o „dočasný nátlak“ na Německo, aby plnilo své povinnosti.⁴⁴⁷ Návrh schválila britská ministerstva zahraničí, války, financí a obchodu. Poté, co prošel i v Konferenci velvyslanců, uvedla Vysoká komise celní hranici 20. dubna 1921 v činnost. Současně byla vytvořena Celní správní rada (*Customs Managing Board*, CMB), jež měla na tento systém dohlížet.⁴⁴⁸ Jejími členy se stal britský, francouzský a belgický představitel. Přes neochotu francouzského ministerstva zahraničí měl právo zasahovat do jednání rady i italský zástupce, pokud se jednalo o sankce.⁴⁴⁹

Ještě předtím, než došlo k zavedení celní hranice, ozývala se z různých částí Porýní kritika a – zejména od majitelů podniků a továren – projevy zoufalství. Podle nich měla tato bariéra zničit rýnské hospodářství a zvýšit nezaměstnanost. Titulní stránky deníků zaplnily pesimistické články o odmítnutých nebo zrušených kontraktech, o úmyslech řady rýnských firem ukončit činnost. Z Düsseldorfu přišly zprávy o tom, že zaměstnavatelé hodlají propustit velký počet dělníků.

Britští představitelé ve Vysoké komisi museli v Kolíně nad Rýnem téměř každý den čelit „nátlaku“ průmyslníků a úředníků, jež se je snažili přesvědčit o tom, že celní hranice bude mít katastrofální důsledky nejen pro Porýní, ale i pro zájmy samotných spojenců.⁴⁵⁰ K protestům se přidala také

---

⁴⁴⁴ Edmonds, J., *The Occupation...*, s. 221.

⁴⁴⁵ Francouzi okupovali centrum a Belgičani sever města.

⁴⁴⁶ *Annual Report on Activities of Rhineland High Commission and Situation in the Occupied Territories during 1921*, 8. 4. 1925, TNA, FO 371/10756/C 5036/5036/18, s. 5. K ustavení celní bariéry viz *Report of the Inter-Allied Rhineland High Commission on Customs Organisation in the Rhineland*, 29. 3. 1921, TNA, FO 371/6021/C 6448/2740/18.

⁴⁴⁷ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 157.

⁴⁴⁸ *Annual Report on Activities...*, TNA, FO 371/10756/C 5036/5036/18, s. 8.

⁴⁴⁹ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 157.

⁴⁵⁰ *Annual Report on Activities...*, TNA, FO 371/10756/C 5036/5036/18, s. 7.

německá vláda, která své výhrady adresovala vládám Velké Británie, Francie, Belgie a Itálie i představitelům Vysoké komise. Poslanci Říšského sněmu, zastupující okupované oblasti, poslali voličům oběžník, v němž jim sdělovali, že cílem sankcí je nejprve oddělit Porýní od zbytku Německa hospodářsky, a poté tuto oblast „odtrhnout politicky“.⁴⁵¹ Obyvatelé Porýní byli vyzváni, aby „zůstali pevně připoutáni k vlasti, zachovali si svoji národnost a společně utvořili ‚hlídku na Rýně‘ (*Wacht am Rhein*).“⁴⁵²

Spojenci zastávali názor, že projevy rozhořčení a zoufalství v Porýní organizuje německá vláda.⁴⁵³ Jakékoli pokusy o vyvolání nepokojů ale neměly úspěch. Většina odborových organizací svým členům radila, aby nevstupovali do generální stávky a vyhýbali se účasti při případných pokusech o „násilný převrat“. Některé německé politické strany doufaly, že hrozba případné okupace celého Porúří vzbudí odpor pracujících vrstev, což povede ke stávkám, vytvoření hnutí odporu či k sabotážím. Sankce však nechaly většinu pracujících v klidu. Jak uvádí britská zpráva, „kdyby Francouzi provedli okupaci Porúří ve stejně pokojném duchu, v jakém proběhlo obsazení Düsseldorfu, kdy slíbili dělníkům stálý přísun potravin a spravedlivé zacházení, pravděpodobně by nemuseli čelit vážnějšímu odporu...“⁴⁵⁴

Po 20. dubnu 1921 se názor na celní hranici změnil. Na setkání sociálních demokratů v Kolíně nad Rýnem informoval Friedrich Wilhelm Sollmann o tom, že není důvod vyvolávat paniku, protože účinky nových cel nejsou ve skutečnosti tak ničivé, jak se předpokládalo. K podobným závěrům došly i křesťanské odbory. Podle jejich představitelů sankce sice nejprve omezovaly rýnská průmyslová odvětví, ty se „se vši pravděpodobností přizpůsobí novým podmínkám,“ tvrdily.⁴⁵⁵

Podobné problémy řešily i britské okupační úřady. Podobně jako Němci se obávaly, že sankce budou mít nepříznivý dopad na hospodářství

---

⁴⁵¹ Tamtéž.

⁴⁵² Tamtéž, s. 7-8.

⁴⁵³ Tamtéž, s. 8.

⁴⁵⁴ Tamtéž.

⁴⁵⁵ Tamtéž.

v jejich zóně. Julian Piggott se domníval, že rúrští uhelní baroni a přední průmyslníci sáhnou k odvetným opatřením a vytvoří „umělý“ nedostatek této suroviny, čímž vyvolají velkou nezaměstnanost. Proto předpokládal, že dělníci zaměří zlobu spíše proti spojencům než proti zaměstnavatelům. Někteří Britové v Kolíně dokonce vyjádřili přesvědčení, že o oddělení Porýní od zbytku Německa je fakticky rozhodnuto a pokud je bude Berlín chtít získat nazpět, bude muset vyhrát další válku.⁴⁵⁶ Robertson si plně uvědomoval nebezpečí, jež s sebou zavedení celní hranice přinášelo. Přesto podle něj bylo jedinou možností, jak skoncovat s problémy v této části Evropy, postavit se na stranu Francouzů a donutit Němce splnit podmínky spojenců.⁴⁵⁷

Nejsložitější problém pro Robertsona představovala otázka, jak zajistit dostatečný počet pracovních sil nutných pro dohled nad celní hranicí. Britský zástupce ve Vysoké komisi proto požádal vládu, aby vyslala do Porýní dva prapory, každý o síle 400 mužů.⁴⁵⁸ Situace byla kritická. Jak jsem již uvedl výše, Londýn vyslal polovinu vojáků BAOR do Horního Slezska. Místo toho, aby se tyto jednotky vrátily zpět do Kolína nad Rýnem, nařídila britská vláda jejich přesun do Velké Británie, kde v březnu a dubnu 1921 hrozili horníci, zaměstnanci drah a řidiči generální stávkou. Dalším důvodem stahování vojáků do vlasti se staly nepokoje v Irsku.⁴⁵⁹ Jak prohlásil generál Wilson, „je mnohem důležitější zničit *Sinn Féin* než chytit loď vplouvající do Kolína přes celní stanoviště.“⁴⁶⁰ Robertson se však nevzdal a nadále žádal britskou vládu, aby mu poslala posily. Kabinet nakonec na zasedání z 9. dubna 1921 rozhodl vytvořit dočasnou jednotku čítající 150 mužů, jež měla pomoci při dohlížení na dodržování celní bariéry mezi Kolínskou zónou a neokupovanou částí

---

⁴⁵⁶ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 158.

⁴⁵⁷ Tamtéž.

⁴⁵⁸ Edmonds, J., *The Occupation...*, s. 222.

⁴⁵⁹ Kovář, M., „Nepokoje“. *Příspěvek k analýze rozhodující fáze bojů Irů za nezávislost na Velké Británii v letech 1916/19-1922*, in: Dvacáté století. Ročenka Semináře nejnovějších dějin Ústavu světových dějin FF UK v Praze, ročník 1, 2004, s. 65-83; Kovář, M., *The „Small Nation’s“ Way to Freedom and Independence: the Case of Ireland (1919-1922)*, in: *Prague Papers on the History of International Relations* 6, Prague 2003, s. 111-122.

⁴⁶⁰ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 159.

Německa.⁴⁶¹ Vzhledem k neshodám mezi ministerstvem války a financí ohledně uvolnění peněz pro tuto jednotku k jejímu zformování nedošlo.⁴⁶²

Robertson musel vystačit pouze s dvaceti britskými úředníky, kteří přijeli do Kolína nad Rýnem 6. dubna 1921, a s pětapadesáti nižšími důstojníky, jež mohl postrádat generál Morland. S pomocí těchto mužů vytvořil „kostru“ celní služby. Curzonovi poslal velmi kritický dopis, v němž psal, že se nejspíše nechá inspirovat radou, aby „na kontrolních místech zřídil schránky a vyvěsil plakáty, na nichž bude stát: Anglie očekává, že každý procházející Němec zaplatí požadovanou dávku.“⁴⁶³ Když 20. dubna 1921 vstoupila celní hranice mezi okupovanou a neokupovanou částí Německa v platnost, probíhaly kontroly pouze na železnicích a na Rýně; na silnicích k nim došlo až po 10. květnu.⁴⁶⁴

Nové problémy vyvstaly v souvislosti s londýnským ultimátem z 5. května 1921.⁴⁶⁵ Podle instrukcí maršála Focha se Britská rýnská armáda od 6. května připravovala na případnou okupaci Porúří. Do severní části britského předmostí se mezitím přesunul francouzský 33. armádní sbor. Cílem již tak hodně zredukované BAOR bylo postarat se o bezpečné vystoupení francouzských jednotek z vlaků a v případě stávky německých drážních zaměstnanců chránit francouzský technický personál, který měl eventuelně stávkující nahradit.⁴⁶⁶ Britské letectvo mělo dohlížet na sklady paliva a zásob. Vzhledem k tomu, že německá vláda na poslední chvíli ultimátum přijala, k okupaci Porúří v roce 1921 nedošlo. Přestože Francouzi postupně stahovali z britské zóny své jednotky, zůstalo zde několik týdnů zhruba 25 000 francouzských vojáků a 9000 koní.⁴⁶⁷

O několik týdnů později se do poměrů v Kolínské zóně promítly události v Horním Slezsku. V květnu 1921 zde došlo ke Korfantyho

---

⁴⁶¹ *Preventive Police for Rhineland Customs Control*, 9. 4. 1921, TNA, FO 371/6023/C 7474/2740/18.

⁴⁶² *Foreign Office to Colonel Ryan*, 30. 4. 1921, TNA, FO 371/6024/C 8051/2740/18.

⁴⁶³ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 159.

⁴⁶⁴ *Annual Report on Activities...*, TNA, FO 371/10756/C 5036/5036/18, s. 8.

⁴⁶⁵ Viz výše.

⁴⁶⁶ Edmonds, J., *The Occupation...*, s. 223.

⁴⁶⁷ Tamtéž, s. 224.

povstání.⁴⁶⁸ Dne 23. května 1921 dostalo vedení BAOR od ministerstva války telegram, aby připravilo na přesun do této oblasti zbylé čtyři prapory.⁴⁶⁹ Velení malého zbytku armády v Kolínské zóně převzal plukovník C. J. Steavenson. Protože však s tímto počtem vojáků nemohl vykonávat svěřené povinnosti, dohodli se spojenci na tom, že generál Degoutte vyšle do britské zóny francouzskou brigádu, jež na čas nahradí funkce BAOR. Francouzské jednotky dorazily na konci května 1921; ubytovány byly v kasárnách v Kalku, Mülheimu a Riehl. Jeden pluk vojenské velení vyčlenilo pro celní službu a hlídání železničních stanic.⁴⁷⁰

Ještě předtím se stalo středem zájmu představitelů Kolína nad Rýnem a okolních měst vyslání zbytku Britské rýnské armády do Horního Slezska a především otázka, jaké jednotky nepřítomné Brity nahradí. Z tohoto důvodu navštívila plukovníka Ryana delegace složená ze dvou sociálnědemokratických poslanců Říšského sněmu za město Kolín a tři představitelé odborových organizací. Němci se snažili mluvit o „harmonických vztazích mezi britskými úřady a místními obyvateli od prvního dne okupace.“⁴⁷¹ Podle odborových předáků by umístění francouzských vojáků v Kolíně ohrozilo tyto pro obě strany výhodné podmínky. Deputace projevila ochotu dát okupačním úřadům během nepřítomnosti britských vojáků „garanci udržení práva a pořádku“, jen aby nedošlo k jejich nahrazení francouzskými jednotkami.⁴⁷² K tomu sice nedošlo, ale Francouzi brzy pochopili, že pro ně bude lepší, když své chování „přizpůsobí“ podmínkám panujícím v britské zóně, takže k žádným výstřednostem nedocházelo.

Britskou slabost v Porýní si v té době nejvíce uvědomoval Arnold Robertson. V dopise generálu Wilsonovi z poloviny června 1921 ironicky poznamenal: „Když jsem nedávno navštívil Kolín, abych si prohlédl naši

---

⁴⁶⁸ Moravcová, D., *Výmarská republika...*, s. 64-65.

⁴⁶⁹ Britský kontingent vyslaný do Horního Slezska – *The British Upper Silesian Force (Upsi)* – se skládal ze čtyř praporů Britské rýnské armády a dvou praporů vyslaných z Londýna.

⁴⁷⁰ Edmonds, J., *The Occupation...*, s. 226.

⁴⁷¹ *Annual Report on Activities...*, TNA, FO 371/10756/C 5036/5036/18, s. 9-10.

⁴⁷² Tamtéž, s. 10.

armádu, žádnou jsem tam nenašel. Následně jsem se dozvěděl, že jsem se s ní cestou zřejmě minul...“⁴⁷³ Robertson na rozdíl od Londýna pozoroval, jak Francouzi „zneužívají“ své síly v Porýní k „ofenzívě“, často nepříliš vydařené.

V polovině června 1921 uspořádalo francouzské kulturní oddělení IARHC výstavu výtvarného umění ve Wiesbadenu. Na slavnostní večeři u příležitosti otevření expozice, kterou pořádal Paul Tirard, bylo pozváno 150 francouzských ministrů, vojáků, diplomatů a úředníků. Výstavu, jež trvala tři měsíce, doplnily tenisové turnaje, dostihy, přehlídky koní a šermířské exhibice. Jak později se zadostiučiněním napsal lord Kilmarnock: „Tuto výstavu můžeme považovat za vrchol francouzské propagandy, jež bušila do obyvatel Porýní od počátků okupace... Její účinek byl ale většinou přesně opačný, než se zamýšlelo... Postoje francouzských úředníků, zásahy do jmenování učitelů ve prospěch těch, kteří prokázali pro-francouzské či separatistické cítění, existence obrovské okupační armády, jež si vynutila zabírání domů a škol, a další více či méně významné nepříjemnosti vyvolaly mezi místními obyvateli pocity hořkosti a nenávisti vůči Francouzům... Právě z těchto důvodů Němci výstavu ve Wiesbadenu bojkotovali.“⁴⁷⁴

V průběhu léta 1921 se Robertson snažil britskou pozici v Porýní posílit, ovšem z mnohem omezenějšími prostředky, než jaké na svoji propagaci vydávala Paříž. Využíval spíše populistická hesla, mezi než patřilo například zrušení celní hranice. Dále se neúspěšně pokoušel přesvědčit k návštěvě Kolína nad Rýnem Lloyda George nebo lorda Curzona, přičemž mělo jít pouze o politické gesto, jež by ukázalo, že britské vládě na Porýní záleží.⁴⁷⁵ Současně se Robertson domáhal návratu britských vojenských jednotek z Horního Slezska zpět do Kolína nad Rýnem. „Osobně jsem toho názoru, že pokud nedokážeme náležitě dostát

---

⁴⁷³ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 162.

⁴⁷⁴ *Annual Report on Activities...*, TNA, FO 371/10756/C 5036/5036/18, s. 11.

⁴⁷⁵ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 162.

naším povinností, bude lepší, když odsud odejdeme,⁴⁷⁶ napsal. Němci se podle něj v této době dívali na okupaci Porýní pouze jako na francouzskou záležitost, protože Britové neměli žádné vojáky, s nimiž by zde mohli počítat.⁴⁷⁷ Ministerstvo zahraničí se snažilo Robertsona „uklidnit“: „Všichni Vás tady chápeme a víme, že se nenacházíte v příjemné pozici, protože se v Porýní nijak nápadně neangažujeme. Na druhou stranu se domníváme, že pokud se budeme držet v pozadí, nebudeme v očích Němců identifikováni s útrapami, jež okupace přinesla.“⁴⁷⁸

Tato odpověď Robertsona neuspokojila, a proto se domáhal podpory přímo u ministra zahraničí. V dopise lordu Curzonovi sděloval, že pokud Velká Británie a Spojené státy americké nepřijmou v Porýní daleko aktivnější roli, mohou se v brzké době ocitnout ve složité situaci. Podle něj lze mezi obyvateli tohoto území pozorovat rostoucí pocity beznaděje kvůli stále většímu podílu Paříže na řízení obsazených oblastí a „provokativních projevech“ francouzských politiků a denního tisku. „Tento pocit narůstá s tím, co bych nazval... naprostou lhostejností britské a americké vlády; stejně hrozivá je skutečnost, že pokud se jejich [Britů a Američanů – J. S.] názory neshodují s francouzskými, tak jako v případě celních sankcí, nedokážou prosadit svůj názor.“⁴⁷⁹ Nakonec Robertson varoval, že sílící pocity nenávisti a touhy po odplatě ze strany Němců přiblíží další válku.⁴⁸⁰ Za tyto poznámky si britský představitel ve Vysoké komisi vysloužil kritiku na domácí politické scéně;⁴⁸¹ v listopadu 1921 jej britská vláda přesunula na konzulát do marockého Tangeru.

V souvislosti s uvolněním sankcí na britskou vládu naléhaly rovněž bankovní a obchodní zájmové skupiny, jejichž cílem bylo sjednat s Německem hospodářské dohody. Nakonec i Briand došel k přesvědčení, že politika sankcí je ve stávající podobě neudržitelná, a proto měla celní

---

⁴⁷⁶ *Robertson to Tufton*, 15. 6. 1921, TNA, FO 371/5972/C 12643/416/18.

⁴⁷⁷ Tamtéž.

⁴⁷⁸ *Tufton to Robertson*, 21. 6. 1921, TNA, FO 371/5972/C 12643/416/18.

⁴⁷⁹ *Robertson to Curzon*, 15. 7. 1921, TNA, FO 371/5973/C 14614/416/18.

⁴⁸⁰ Tamtéž.

⁴⁸¹ *Crowe's Minutes on Robertson's letter of 15 July*, TNA, FO 371/5973/C 12643/416/18.

hranici nahradit mezipojenecký *Licensing Committee* (LC),⁴⁸² jenž by dohlížel na to, aby Němci nediskriminovali obchodní styky spojenců.⁴⁸³ Byl vytvořen výbor expertů, který měl připravit projekt nové organizace a jednat v této souvislosti s německými úřady.⁴⁸⁴ Celní sankce byly 30. září 1921 zrušeny, vytvoření LC ale znemožnily neshody mezi Francouzi a Brity.

Současně se Britové pokusili zmenšit francouzský vliv v Porýní tím, že chtěli prosadit hranici ročních výdajů spojenců na okupaci ve výši 240 milionů zlatých marek. Nejvyšší rada v srpnu 1921 odsouhlasila zřízení výboru, jenž měl dosavadní náklady posoudit. Tento výbor nakonec přenesl odpovědnost na Vysokou komisi, jež dostala za úkol vybrat oblasti, v nichž by mohla „ušetřit“, a poté stanovit horní mez ročních výdajů. S tím ale nesouhlasila britská vláda, a proto celou záležitost předala Konferenci velvyslanců s doporučením, aby možnosti úspor dále prozkoumal výbor expertů. Tirard využil svých možností a iniciativu zmařil.⁴⁸⁵

Na konci roku 1921 byly britsko-francouzské vztahy zatíženy vzájemnou nedůvěrou. Jako příklad lze uvést jednání francouzských konzulů v Kolíně nad Rýnem a Düsseldorfu, kteří byli přesvědčeni, že plukovník Ryan vede tajná jednání s düsseldorfským starostou; francouzská tajná služba proto měla navázat kontakt se zaměstnankyní starosty, aby získala informace o jeho aktivitách.⁴⁸⁶ Stejně tak nahrazení Robertsona lordem Kilmarnockem 16. listopadu 1921 považovali Francouzi za snahu lorda Curzona a lorda D'Abernona mít v Koblenci „svého člověka“.⁴⁸⁷

---

⁴⁸² Od dubna 1921 již existoval jako součást sankční politiky *Licensing Committee* v Emži.

⁴⁸³ *Annual Report on Activities...*, TNA, FO 371/10756/C 5036/5036/18, s. 13.

⁴⁸⁴ *General Situation in Rhineland*, 8. 7. 1922, TNA, FO 371/7521/C 12842/336/18.

⁴⁸⁵ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 164.

⁴⁸⁶ Tamtéž, s. 165.

⁴⁸⁷ Tamtéž.

2. 5. Případ Josepha Smeetse a problémy v britsko-francouzských vztazích na přelomu let 1921 a 1922

Když 16. prosince 1921 dorazil do Porýní nový britský Vysoký komisař lord Kilmarnock, měl již opět k dispozici posádku zhruba 5000 vojáků a tým zkušených úředníků, kteří se těšili relativní důvěře místní populace.⁴⁸⁸ Jak konstatovala zpráva plukovníka Ryana, během posledního roku byly vztahy mezi Brity a Němci vcelku „uspokojivé a harmonické“. Obyvatelé Kolína nad Rýnem britským okupačním institucím důvěřovali a vojáci prokazovali „vynikající kázeň“.⁴⁸⁹ Ryan navíc lordu Curzonovi „škodolibě“ psal, že „nahromaděné hříchy našich spojenců se udržují stále v popředí zájmu, takže to vypadá, že Britové jsou poměrně přátelští chlapíci, žijící ve špatné společnosti.“⁴⁹⁰ Kilmarnock – stejně jako jeho předchůdce – se musel neustále potýkat s francouzskými snahami o prosazování vlivu v Porýní, stejně jako s nevelkým zájmem britské vlády o toto území. Na konci roku 1921 navrhlo britské ministerstvo financí snížení jeho platu na polovinu, což souviselo s celkovou snahou omezit výdaje v Porýní.⁴⁹¹

Prvním vážnějším problémem, jež musel Kilmarnock řešit, se stal britsko-francouzský střet ve Vysoké komisi v souvislosti s případem Josepha Smeetse, přívržence oddělení Porýní od Německa. Smeets působil jako majitel a šéfredaktor separatistického listu *Rheinische Republik*, vydávaného v Kolíně nad Rýnem, a jako předseda Rýnské republikánské lidové strany (*Rheinisch-Republikanische Volkspartei*).⁴⁹² Až do června 1921 se jednalo o téměř neznámou stranu; Smeets a jeho příznivci „se těšili“ spíše posměchu a pohrdání místních obyvatel.⁴⁹³ Smeets se však rozhodl ukázat, že by se s ním do budoucna mělo počítat, a 26. června 1921 uspořádal kongres své strany v Bonnu, jehož se zúčastnilo 209 členů.

---

⁴⁸⁸ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 199.

⁴⁸⁹ *Ryan to Curzon*, 24. 3. 1922, TNA, FO 371/7520/C 4528/336/18.

⁴⁹⁰ Tamtéž.

⁴⁹¹ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 199.

⁴⁹² *Annual Report on Activities...*, TNA, FO 371/10756/C 5036/5036/18, s. 25.

⁴⁹³ *General Situation in Rhineland*, 8. 9. 1922, TNA, FO 371/7521/C 12842/336/18, s. 8.

Výsledkem setkání byla rezoluce, vyzývající k vytvoření neutrální Rýnské republiky.⁴⁹⁴

To byl také jeden z důvodů, proč se o Smeetse začaly zajímat německé úřady. Na začátku července 1921 se předseda Rýnské republikánské lidové strany obrátil na Vysokou komisi se stížností, že byl předvolán před Zemský soud v Kolíně nad Rýnem v souvislosti s vydáním urážlivého článku na adresu německého úředníka. Smeets se hájil tím, že podle Výnosu číslo 70 vydaného Vysokou komisí nemůže být souzen za své politické názory. Vzhledem k těmto nesrovnalostem se kolínský soud rozhodl spor odložit na 5. prosince 1921.⁴⁹⁵

Ještě den před přelíčením se v Bonnu konal druhý kongres Smeetsovy strany, jehož se tentokrát zúčastnilo 504 členů z třidevadesáti měst a krajů. Pozvání přijali rovněž dva francouzští novináři, podporující separatistické tendence v Porýní, kteří byli zjevně napojeni na francouzské okupační instituce.⁴⁹⁶ Sjezd přijal opět několik rezolucí. Nejdůležitější volala po vytvoření rýnského parlamentu, jehož úkolem mělo být sepsání ústavy nového státu.⁴⁹⁷

Hlavní problém nastal 5. prosince 1921, kdy se Smeets nedostavil k soudnímu přelíčení, načež se u jeho domu objevila německá policie, aby ho zatkla. Smeets se obával, že bude eskortován do neokupované části Německa, a proto se obrátil se žádostí o schůzku na britského zástupce Vysoké komise v Kolíně nad Rýnem, jenž jeho požadavek nejprve odmítl; po intervenci tří francouzských novinářů, kteří v té době „náhodou“ pobývali ve Smeetsově domě, jej ale policie převezla k zastupujícímu šéfovi pobočky IARHC v Kolíně plukovníku Birchovi. Ten sice potvrdil, že

---

⁴⁹⁴ Tamtéž.

⁴⁹⁵ *Annual Report on Activities...*, TNA, FO 371/10756/C 5036/5036/18, s. 25.

⁴⁹⁶ *General Situation in Rhineland*, 8. 9. 1922, TNA, FO 371/7521/C 12842/336/18, s. 9.

⁴⁹⁷ Skutečnost, že Smeets vzbudil svým jednáním zájem a obavy, je patrná z jednání ostatních politických stran v Porýní. V reakci na bonnská shromáždění, se představitelé těchto politických stran sešli v Königswinteru v neokupovaném Německu. Zde pak přijali rezoluci, jež se obracela proti konání plebiscitu ohledně budoucnosti Porýní. V dubnu 1922 pořádala na stejném místě další podobné setkání strana Centrum, k níž se posléze přidaly další politické subjekty (kromě nezávislých socialistů a komunistů). Výsledkem pak mimo jiné bylo vyslovení podpory německé vládě proti separatistickým tendencím.

zatykač je v pořádku, ale zároveň policii uvědomil o tom, že předsedu Rýnské republikánské lidové strany nesmí vyvézt z okupovaného území.⁴⁹⁸

Právě tehdy se z místního sporu stal případ, který ještě po celý následující rok „kalil“ již tak špatné britsko-francouzské vztahy. Smeets podal odvolání k Vysoké komisi a ta začala o případu ihned jednat. Na začátku došlo k ostré výměně názorů mezi jejími členy. Na zvláštním zasedání IARHC ze 7. prosince 1921 přijel Paul Tirard ze schůzky s Briandem. Pro Paříž to byla dosti choulostivá záležitost. Francouzský ministerský předseda v té době obdržel petici pětadvaceti poslanců, kteří se dožadovali Smeetsova propuštění.⁴⁹⁹ Tirard svým kolegům v IARHC sdělil, že Briand a další ministři přikládají této záležitosti velký význam a kdyby „Vysoká komise odmítla intervenovat [ve prospěch Smeetse – J. S.], francouzská vláda by byla nucena úplně změnit svoji politiku v Porýní, takže by byla narušena soudržnost spojenců.“⁵⁰⁰ Tirard zašel tak daleko, že dalším přítomným členům IARHC sdělil, že se jedná v první řadě o politickou záležitost; právní rovinu sporu označil za okrajovou. Proti tomu se postavili britský a americký zástupce. Lord Kilmarnock navzdory tlaku francouzského a belgického komisaře odsoudil jakékoli vměšování do celé záležitosti a požadoval hlasovat o dalším postupu. Belgický představitel, jenž stál do té doby na Tirardově straně, změnil názor a prohlásil, že „když nebylo dosaženo jednomyslnosti, nemůže rozhodnout, aniž by věc předtím nekonzultoval se svojí vládou.“⁵⁰¹ Tirarda tento postoj zaskočil, protože s podporou Belgičana při případném hlasování počítal. Přesto se mu podařilo prosadit, aby byl Smeets až do konečného rozhodnutí Vysoké komise propuštěn na svobodu.

V polovině prosince 1921 jednala o tomto problému britská vláda, jež Kilmarnockův postup schválila. Současně došla k názoru, že jde o

---

⁴⁹⁸ *Annual Report on Activities...*, TNA, FO 371/10756/C 5036/5036/18, s. 25.

⁴⁹⁹ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 201.

⁵⁰⁰ *Annual Report on Activities...*, TNA, FO 371/10756/C 5036/5036/18, s. 25.

⁵⁰¹ Tamtéž, s. 26.

německou záležitost, do níž nemá Vysoká komise právo zasahovat.⁵⁰² Smeetsovo zatčení německými úřady a jeho následné propuštění, nařízené IARHC na základě Výnosu číslo 70, vzbudilo na okupovaném území nelibost a protesty proti „zasahování spojeneckých úřadů do nezávislosti německého soudnictví.“⁵⁰³

Smeetsův případ se vlekl ještě po většinu roku 1922. V lednu 1922 Vysoká komise rozhodla o tom, že by tuto měl řešit německý soud, ale Francouzi si vynutili, že se k ní budou moci vyjádřit ještě předtím, než rozsudek vstoupí v platnost.⁵⁰⁴ V únoru 1922 Smeets stanul před německým soudem. Proces pokračoval až do června 1922, kdy byl Smeets odsouzen k osmi a půl měsícům vězení.⁵⁰⁵ V srpnu 1922 se případ dostal opět před představitele IARHC, jež měli rozsudek odsouhlasit. Ještě než došlo k jednání komise, upořádal Joseph Smeets další shromáždění své strany, jež se konalo 24. září 1922 v Euskirchenu a jehož náplň tvořily obvyklé urážky na adresu pruské vlády. Schůzi narušily pokusy sociálních demokratů a svobodných odborů vniknout do sálu. Proti nim zakročili příslušníci francouzské vojenské policie, kteří sál hlídali. Mimo to stáli u vstupu dva členové francouzské kriminální policie, kontrolující doklady.⁵⁰⁶ Schůze nakonec skončila fiaskem.⁵⁰⁷

K očekávanému jednání Vysoké komise o osudu Josepha Smeetse došlo 28. září 1922. Britská vláda doporučila lordu Kilmarnockovi, aby se rozhodně nevzdával: „Pokud Francouzům ustoupíme, je velmi pochybné, že by to pomohlo našim vzájemným vztahům v Porýní prospět. Tento případ by zcela jistě využili jako precedens pro podobné záležitosti v

---

⁵⁰² Tamtéž, s. 27.

⁵⁰³ Tamtéž.

⁵⁰⁴ *Sentence of Imprisonment on Herr Smeets*, 4. 9. 1922, TNA, FO 371/7521/C 12507/336/18.

⁵⁰⁵ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 201.

⁵⁰⁶ *Activities of Herr Smeet's Party*, 7. 10. 1922, TNA, FO 371/7522/C 14092/336/18.

⁵⁰⁷ Na konci shromáždění vyšlo najevo, že si Smeets pronajal sál pod falešnou záminkou. V průběhu posledního proslovu totiž do sálu přiběhl majitel hotelu, kde se schůze konala, a dožadoval se, aby přítomní budovu vyklidili, protože mu při objednávce bylo sděleno, že půjde o mítink Křesťanské lidové strany. „Nakonec přítomné hrubě urážel a nutil je, aby okamžitě odešli. V té chvíli vstoupil do sálu nějaký dělník, který vykřikoval: ‘Jidáš zradil Krista, ale vy, darebáci, jste ochotni zradit 60 000 000 Němců.’“ *Activities of Herr Smeet's Party*, 7. 10. 1922, TNA, FO 371/7522/C 14092/336/18.

budoucnu.⁵⁰⁸ Plukovník Ryan, který na zasedání IARHC zastupoval nepřítomného lorda Kilmarnocka, Smeetsovo jednání odsoudil; mimo jiné prohlásil, že „rozsudek osmi a půl měsíce vězení se jeví přiměřený se zřetelem k povaze přestupků, z nichž byl Smeets obviněn.“⁵⁰⁹ Přesto byl po následném hlasování Smeets zproštěn obžaloby.⁵¹⁰

V důsledku francouzské politiky narůstaly útoky německých nacionalistů na Vysokou komisi.⁵¹¹ Současně se nenaplnily naděje Paříže vkládané do Josepha Smeetse. Koncem června 1922 přišli odpůrci separatismu na to, že vedou-li proti Smeetsovi důrazné tiskové kampaně, fakticky jeho straně pomáhají.⁵¹² Proto se rozhodli jeho aktivity ignorovat. Smeets tak postupně zjišťoval, že o jeho akcích přestávají noviny psát, v důsledku čehož pomalu upadal do zapomnění. Dalším důsledkem tohoto případu byla zvětšující se „trhlina“ ve vztazích mezi Londýnem a Paříží, což se projevilo na začátku roku 1923 v souvislosti s rúskou krizí.

2. 6. Cesta k rúské krizi

Na počátku roku 1922 nic nenasvědčovalo tomu, že by mělo dojít k další eskalaci napětí ve vztazích Londýna a Paříže. V lednu se konalo setkání Nejvyšší spojenecké rady v Cannes, na něž přivezl Lloyd George návrh britsko-francouzského bezpečnostního paktu. Na oplátku očekával Briandovu ochotu podílet se na hospodářské obnově Evropy, do níž se měly zapojit Německo i Rusko.⁵¹³ Briand souhlasil s myšlenkou svolání konference, jeho „ústupek“ Londýnu se ale stal terčem kritiky prezidenta Milleranda, konzervativního tisku i jeho soupeřů v parlamentu – Tardieua a Poincarého. Francouzské noviny dokonce zveřejnily fotografie Lloyda George, jak dává Briandovi lekce golfu. Pro mnohé Francouze se jednalo o

---

⁵⁰⁸ *Sentence of Imprisonment on Herr Smeets*, 4. 9. 1922, TNA, FO 371/7521/C 12507/336/18.

⁵⁰⁹ *Suspension of Sentences Passed Against Herr Smeets, Annex 2066, File 7570/I*, TNA, FO 371/7522/C 13997/336/18.

⁵¹⁰ Tamtéž.

⁵¹¹ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 203-204.

⁵¹² *General Situation in Rhineland*, 8. 9. 1922, TNA, FO 371/7521/C 12842/336/18, s. 10.

⁵¹³ Moravcová, D., *Výmarská republika...*, s. 67.

důkaz povýšeného britského chování: „Nezkušený francouzský představitel byl podle nich oklamán lstivým Velšanem.“⁵¹⁴

Dne 12. ledna 1922 hájil Briand svoji politiku v Národním shromáždění, ale ihned poté podal demisi.⁵¹⁵ O tři dny později sestavil novou vládu Raymond Poincaré, který se vyznačoval tvrdším postojem k Německu než jeho předchůdce. Podle jeho názoru by jakékoli snížení německých reparačí vedlo k posílení Německa, které by tak opět představovalo pro Francii hrozbu.⁵¹⁶ Jak tvrdil Lloyd George, „jeho mínění o Německu se podobají názorům členů Armády spásy na ďábla.“⁵¹⁷

Konference, jež měla řešit poválečné hospodářské problémy, se přesto sešla v dubnu 1922 v italském Janově.⁵¹⁸ Hned od počátku její vyhlídky mařila francouzská nedůvěra, neúčast zástupců Spojených států amerických a obavy Moskvy z „konspirace“ Francie a Velké Británie. K vyřešení hospodářských problémů a otázek bezpečnosti tudíž nedošlo. Jediným výsledkem se stalo podepsání smlouvy mezi sovětským Ruskem a Německem v Rapallu, která prolomila mezinárodní izolaci obou států. Většina historiků tvrdí, že uzavření této dohody vzbudilo u evropské veřejnosti i mezi politiky šok.⁵¹⁹ Ve Velké Británii nicméně o podobném vývoji událostí uvažovali již v srpnu 1920, což dokládá memorandum generálního štábu, nazvané *German Situation from a Military Aspect*.⁵²⁰

Po janovské konferenci byla Evropa svědkem růstu mezinárodního napětí, a to nejen v důsledku zpoždování německých splátek reparačí.⁵²¹ Ve druhé polovině roku 1922 pak mezinárodní vývoj zásadním způsobem

---

⁵¹⁴ Doerr, P. W., *British Foreign Policy...*, s. 66.

⁵¹⁵ McDougall, W., *France's Rhineland Diplomacy...*, s. 180.

⁵¹⁶ Srv. Marks, S., *Reparations in 1922*, in: Fink, C., Frohn, A., Heideking, J., Genoa, Rapallo, and European Reconstruction in 1922, Washington and Cambridge 1991, s. 65-76.

⁵¹⁷ Goold, D. J., *Lord Hardinge As Ambassador to France...*, s. 923.

⁵¹⁸ Srv. Williams, A., *The Genoa Conference of 1922: Lloyd George and the Politics of Recognition*, in: Fink, C., Frohn, A., Heideking, J., Genoa, Rapallo, and European Reconstruction in 1922, Washington and Cambridge 1991, s. 29-47

⁵¹⁹ Doerr, P. W., *British Foreign Policy...*, s. 67.

⁵²⁰ *German Situation from a Military Aspect. Memorandum by General Staff*, 16. 8. 1920, TNA, FO 371/4741/C 7032/45/18.

⁵²¹ V Itálii vyvrcholila na konci října 1922 vnitropolitická krize tzv. „pochodem na Řím“ a nástupem Benita Mussoliniho k moci, který přidal do evropských záležitostí prvky „nejistoty a nepředvídatelnosti“. Doerr, P. W., *British Foreign Policy...*, s. 67.

ovlivnily i události v Británii, kde v této době rostla nespokojenost s politikou Davida Lloyda George. Pověstnou „poslední kapkou“ se v této souvislosti staly události v Turecku v září 1922, označované jako tzv. chanacká krize.⁵²² Dne 19. října 1922 se sešli poslanci Konzervativní strany, nespokojení s vládou, v londýnském *Carlton Clubu*. Přestože řada předních toryů včetně Austena Chamberlaina, lorda Birkenheada a lorda Balfoura zůstala koalici věrná, většina řadových poslanců se postavila proti setrvání ve vládě. Nejvýznamnějším „odpadlíkem“ se stal ministr zahraničí lord Curzon. Ačkoli jej řada politiků považovala za kariéristu a oportunistu, jeho chování prozrazuje i rozhořčení nad tím, jak Lloyd George ovlivňoval zahraniční – zejména Evropy se týkající – politiku.⁵²³

V nové konzervativní vládě Andrewa Bonara Lawa, který prohlašoval, že jeho cílem je „klid a stabilita doma i v zahraničí“,⁵²⁴ „odložil“ staronový ministr zahraničí problematiku reparací a kolektivní bezpečnosti „na vedlejší kolej“; jeho prioritou se stala konference v Lausanne, jež měla vyřešit situaci v Turecku a již měly být podřízeny i další kroky ministerstva zahraničí. Curzon sice v projevu z 1. listopadu 1922 sdělil, že chce uvést do pořádku vztahy s Francií, na druhou stranu však poznamenal, že reparace i válečné dluhy jsou „příliš složitou záležitostí, než aby se do nich pustil v tuto dobu... Nejprve bude nutné začít

---

⁵²² V srpnu 1922 byla britská posádka v Chanaku ohrožena národním hnutím Mustafy Kemala. Lloyd George nedbal na stanovisko svých konzervativních politických partnerů a rozhodl se Turkům čelit, přičemž chtěl povolát na pomoc posily z dominií, aniž by to s jejich představiteli konzultoval.

⁵²³ David Lloyd George měl obrovský zájem o dění v Evropě a snažil se v tomto směru zasahovat do práce ministerstva zahraničí, což vedlo k řadě konfliktů. Kdykoli to bylo možné, premiér ministerstvo obcházel; pro diplomatické úkoly využíval osobní sekretáře a nechvalně známou „Garden Suburb“. Curzonovo rozhořčení je patrné z memoranda z listopadu 1922, v němž napsal: „Lloyd George nemá pro diplomacii pochopení, znalosti a schází mu jasná koncepce zahraniční politiky. Nenávidí prostředek s jehož pomocí by měl stále spolupracovat – t. j. ministerstvo zahraničí. Během jednání vlády nevynechá jedinou příležitost, aby neosočil jeho úředníky a nesnižoval jejich práci. Zřídil si osobní sekretariát, který pracuje za zády ministerstva zahraničí, intrikuje, posílá zprávy a dává rozhovory, o nichž nejsme předem informováni...“ Srv. O’Riordan, E., *Britain...*, s. 15; Turner, J. A., *The Formation of Lloyd George’s ‘Garden Suburb’*: ‘*Fabian-Like Millnerite Penetration*’?, in: *The Historical Journal*, Vol. 20, No. 1, 1977, s. 165-184.

⁵²⁴ Blake, R., *The Unknown Prime Minister: The Life and Times of Andrew Bonar Law, 1858-1923*, London 1955, s. 466.

na východě, a pokud tam dosáhneme dohody, bude to dobrý začátek pro zklidnění situace v Evropě.“⁵²⁵

Curzon se tak zbavil odpovědnosti za tuto problematiku a přesunul ji na bedra ministerského předsedy, jemuž 28. listopadu z Lausanne napsal: „Včera jsem do *Foreign Office* poslal telegram, v němž jsem dal na vědomí, že ... je pro mě obtížné zabývat se otázkou reparací nebo odpovídat na telegramy z Paříže a Bruselu. Usoudil jsem, že jakmile nebudete mít parlamentní povinnosti, budete se moci této problematiky ujmout.“⁵²⁶ Ministr zahraničí premiérovi radil, aby byl v evropských záležitostech opatrný a neohrozil jednání v Lausanne tím, že si znepřátelí Francii. Ještě před rúskou krizí George Curzon poznamenal: „Po válce zůstaly v Evropě pouze dvě velmoci – Francie a my... Dlouhou dobu teď bude spojení Velké Británie s Francií tak silné, že se mu žádná jiná aliance nebude moci postavit na odpor. Z toho vyplývá, že rozhodná a veřejně vyhlášená shoda mezi našimi zeměmi stát při sobě, pokud dojde k útoku na jednu z nich, zajistí ten nejtrvalejší mír.“⁵²⁷ Později nicméně poznamenal, že Velká Británie je jedinou silou, jež může Francii mírnit. „Jdeme ruku v ruce, ale druhou rukou ji držíme za límec. Pokud ji pustíme, nepřeji si vidět ty následky!“⁵²⁸

Andrew Bonar Law se ocitl v krajně nepříjemné situaci. Ministr zahraničí na něj na jedné straně „tlačil“, aby se řešení záležitostí týkajících se reparací snažil odkládat na pozdější dobu, na druhé straně ale sílil tlak z Francie, kde se premiér Raymond Poincaré snažil využít odchodu Lloyda George z vlády k tomu, aby donutil Británii zaujmout tvrdší postoj vůči Německu. Ministerský předseda musel navíc čelit napětí a rozporům mezi úředníky ministerstva zahraničí a financí. Všechny výše uvedené faktory sehrály důležitou úlohu v neschopnosti Bonara Lawa zaujmout na mezinárodní scéně sebevědomý postoj.

---

⁵²⁵ O’Riordan, E., *Britain...*, s. 18.

⁵²⁶ Tamtéž, s. 18.

⁵²⁷ Sharp, A., Jeffery, K., „*Après la Guerre...*“, s. 120.

⁵²⁸ Tamtéž, s. 125.

Úředníci *Foreign Office* uznávali, že se britsko-americké garance dané Francii během Versailleské mírové konference nerealizovaly, takže Paříž má oprávněný důvod obávat se Německa. Jak napsal v memorandu vysoký úředník ministerstva zahraničí Miles W. Lampson: „Cožpak není zřejmé, že dokud Francie nebude přesvědčena o bezpečnosti svých východních hranic proti případnému německému útoku, nedosáhneme v této otázce nějaké déle trvající dohody?“⁵²⁹ Ve *Foreign Office* příčinám tvrdého francouzského postupu daného neochotou Německa plnit reparační podmínky rozuměli, ale přesto zastávali názor, že rizika politiky Paříže v Porúří jsou příliš velká. Tvrdý postup podle nich mařil vyhlídky na získání reparací a do budoucna mohl zapříčinit kolaps Německa. To by zároveň znamenalo posílení francouzského vlivu v Evropě, další zhoršení již tak špatných francouzsko-německých vztahů a rozvrácení mezinárodního obchodu.⁵³⁰ Ministerstvo zahraničí ale nebylo v dané chvíli schopné navrhnout konkrétní řešení.

Na britském ministerstvu financí zaujali – na rozdíl od *Foreign Office* – jasné stanovisko, v němž upřednostnili finanční aspekty před bezpečnostními otázkami. Jejich hlavním cílem bylo získat zpět peníze, které Británie půjčila jiným státům během první světové války, aby dokázala splatit své závazky Spojeným státům americkým. Hlavním dlužníkem Velké Británie byla Francie, která se podle „pokladu“ snažila vyhnout placení neustálým poukazováním na problémy reparací a současně ze sobeckých strategických důvodů usilovala o zničení německého hospodářství. Návrhy ministerstva financí z velké části ovlivnily názory sira Johna Bradburyho, britského zástupce v Reparační komisi;⁵³¹ zakládaly se na hypotéze, že německá ekonomika musí být oživena, aby Berlín mohl dodržovat své finanční závazky.⁵³² Dne 23. listopadu 1922 tento názor

---

⁵²⁹ *Minute by Lampson*, 9. 12. 1922, TNA, FO 371/7489/C 17052/99/18.

⁵³⁰ *Minute of the Foreign Office*, 23. 11. 1922, TNA, FO 371/7487/C 16157/99/18.

⁵³¹ K osobě sira Johna Bradburyho a jeho činnosti v reparační komisi srv. Williams, A., *Sir John Bradbury and the Reparations Commission, 1920-25*, in: *Diplomacy & Statecraft*, Vol. 13, No. 3, 2002, s. 81-102.

⁵³² O’Riordan, E., *Britain...*, s. 19-20.

Bradbury obhajoval v rozhovoru s ministerským předsedou. Bonaru Lawovi přitom radil, aby Francii spíše „krotil“, což podle něj znamenalo odložit Francouzi navrhovanou mezinárodní konferenci a svolat k tomuto problému schůzku expertů. Bradbury navíc oznámil, že svůj názor hodlá prosazovat v Reparační komisi bez ohledu na mínění premiéra.⁵³³ Tento postoj rozčílil *Foreign Office*. Jeden z tamních oficiálů, Ralph Wigram, napsal: „Bradburyho způsoby posílily mé přesvědčení, které již dlouho zastávám, a sice že je nesmírně nebezpečné ponechat tak důležitou otázku, jako jsou reparace, současným i bývalým úředníkům z ministerstva financí, kteří jednají nezávisle na ministerstvu zahraničí.“⁵³⁴

V praxi však *Foreign Office* muselo v otázce reparací nakonec uznat převahu „pokladu“. Dosud totiž nevypracovalo jasný plán, a proto Bonar Law souhlasil s Bradburyho návrhem a pokusil se odložit Francouzi prosazovanou konferenci v Bruselu. Místo toho Poincarému navrhl předběžné setkání v Londýně. Až do začátku rozhovorů nicméně neexistoval návrh dohody s Francií, což bylo dané i nejednoznačnými zprávami o Poincarého pozici na tamní vnitropolitické scéně. Zatímco na počátku listopadu britský velvyslanec v Paříži lord Hardinge poznamenal, že se Poincarého postavení zhoršuje a pochyboval o jeho odhodlání vpadnout do Porúří, o měsíc později si již tak jistý nebyl. Tehdy naopak tvrdil, že francouzský ministerský předseda využije rúrského „dobrodružství“ k posílení své vnitropolitické pozice.⁵³⁵

Britští představitelé se nejprve snažili zbrzdit Poincarého snahy o svolání mezinárodní konference k „vyřešení otázky německých reparací“. Například na začátku listopadu 1922 lord Curzon využil jako záminku k jejímu odkladu volby a návštěvu Stanleyho Baldwina ve Washingtonu, kde jednal o válečných dlužích spojenců. Na konci listopadu Poincaré opět „tlačil“ na Brity prostřednictvím velvyslance v Londýně, který žádal Bonara Lawa, aby souhlasil s konáním konference v Bruselu ještě koncem

---

⁵³³ *Memorandum by Wigram*, 23. 11. 1923, TNA, FO 371/7487/C 16116/99/18.

⁵³⁴ Tamtéž.

⁵³⁵ O’Riordan, E., *Britain...*, s. 21.

roku 1922.⁵³⁶ Ministerský předseda ale navrhl uspořádat ještě přípravné setkání v Londýně ve dnech 9. a 10. prosince 1922. Poincaré na to přistoupil.

Nyní bylo na Britech, aby zformulovali svůj postoj. Podle navrženého plánu, který nepochybně vznikl na ministerstvu financí, by se Velká Británie zřekla podílu na reparacích a snížila francouzský dluh. Na oplátku očekávala, že Paříž přistoupí na omezení německé náhrady. Úředníci „pokladu“ současně věřili, že díky mírnějším podmínkám bude Německo ochotné spolupracovat.⁵³⁷ Protože Bonar Law nedokázal přijít s jinou alternativou, přijal tento plán jako „záchranné lano“.⁵³⁸ Zatímco některé kruhy na následující setkání hleděly s optimismem – například *The Times* popisovaly londýnskou konferenci jako „velkou příležitost“⁵³⁹ – premiér vlády Jeho Veličenstva tento postoj nesdílel. Dne 6. prosince redaktorovi *Manchester Guardian* sdělil: „Poprvé jdu na konferenci bez jasné politiky... Mohu si vybrat ze dvou zel – mezi roztržkou s Francií, což bude mít za následek chaos v Evropě a kapitulací, která bude znamenat velké neštěstí.“⁵⁴⁰

Poincaré již na začátku setkání debatu o tomto plánu odsoudil slovy, že žádná francouzská vláda nebude souhlasit s poskytnutím výhod Německu. Bonar Law se po celou dobu londýnské konference snažil získat čas pro Curzona jednajícího v Lausanne a udržoval co nejpřátelštější vztahy s francouzským ministerským předsedou. Dne 10. prosince dostal Bonar Law nótu od německého kancléře Wilhelma Cuna, v níž tento politik navrhoval, že Německo stabilizuje měnu; na druhé straně očekával moratorium na splácení reparací. Poincarého návrh rozzuřil, a proto naléhal na získání záruk ve formě okupace Bochumi a Essenu. Bonar Law se natolik obával rozpadu konference, že požádal francouzského premiéra o

---

⁵³⁶ *Memorandum on Conversation between Bonar Law and the French ambassador in London*, 28. 11. 1922, TNA, FO 371/7488/C 16247/99/18.

⁵³⁷ *Minute by Wigram*, 27. 11. 1922, TNA, FO 371/7487/C 16100/99/18.

⁵³⁸ O’Riordan, E., *Britain...*, s. 22-23.

⁵³⁹ *The Times*, 30. 11. 1922, s. 13.

⁵⁴⁰ Blake, R., *The Unknown...*, s. 485.

neoficiální schůzku. Na ní mu sdělil, že by bylo pro vnitropolitickou i zahraničně politickou pozici nepříznivé, kdyby se jeho prvním činem stalo přerušení přátelských vztahů s Francií. Poté Poincarého přemluvil k odložení konference na 2. ledna 1923 do Paříže.

Ačkoli někteří britští představitelé mluvili o zlepšení vztahů s Francií, Bonar Law optimisticky nesmýšlel. V dopise lordu Curzonovi napsal: „Naše konference byla naprostým neúspěchem... Nemohl jsem opravdu dělat nic jiného, než hrát o čas pro Vás v Lausanne. Nyní si až do začátku ledna můžete odechnout.“⁵⁴¹ Na zasedání vlády po londýnské konferenci ministrům sdělil, že Francouze již před okupací Porúří nic nezastaví.⁵⁴² Nejistota a pochybnosti, jež Bonar Law z konference získal, byly patrné i z jeho vystoupení v Dolní sněmovně 14. prosince 1922. V projevu, týkajícím se problematiky reparací, poslancům oznámil, že byl vždy skeptický k tomu, aby se „velké peněžní částky převáděly z jedné země do druhé“.⁵⁴³ Dále informoval o tom, že se Německo ocitlo na pokraji hospodářského kolapsu; současně kritizoval Berlín za to, že nic nedělá proti rostoucí inflaci, jež „dovoluje velkým průmyslovým skupinám získat obrovskou moc a zisk, který je nyní mimo dosah německé vlády, i když součástí dohody s řečenou vládou bylo to, že tyto prostředky budou použity na reparace.“⁵⁴⁴

Přes deklarovaný neúspěch londýnské konference zanechal Bonar Law při svém „debutu“ na mezinárodní scéně celkem příznivý dojem. Ostatní premiéři, kteří se setkání účastnili – Raymond Poincaré, George Theunis i Benito Mussolini –, se chovali přátelsky a podle „zákulisních“ zpráv na ně britský ministerský předseda zapůsobil vcelku dobře. Například Poincaré prohlásil, že dává přednost vyjednávání s Bonarem Lawem, protože na rozdíl od Lloyda George mu alespoň naslouchá. Britský premiér se dočkal pochvalných slov i na domácí politické scéně. Sir Maurice

---

⁵⁴¹ O’Riordan, E., *Britain...*, s. 24.

⁵⁴² Adams, R. J. Q., *Bonar Law*, London 1999, s. 345.

⁵⁴³ *House of Commons Debate*, 14. 12. 1922, TNA, FO 371/7490/C 17247/99/18.

⁵⁴⁴ Tamtéž.

Hankey, který se zpočátku obával, že jeho nový nadřízený je „v diplomatických vodách dítětem“, si s pobavením zapsal do diáře: „Bonar Law je lstivější, než jsem očekával. Ještě před začátkem konference se toužil před oficiálním jednáním sejít pouze s belgickou delegací bez vědomí pana Poincarého... Potkal jsem je, jak scházejí společně ze schodů. Theunis a Jaspar (Belgičané) poté vstoupili do konferenční místnosti obvyklým vchodem z předsíně, zatímco Bonar Law použil vstupu z pracovního osobního tajemníka. Jakmile se v konferenční místnosti přivítal s panem Poincarém, obrátil se k belgické delegaci (kterou opustil před minutou u schodiště) a srdečně se s ní přivítal... A to jak *Morning Post*, tak další noviny dnes ráno psaly o kontrastující ‚upřímnosti‘ Bonara Lawa a ‚pokrytectví‘ Lloyd George!“⁵⁴⁵

Britská delegace hodlala vystoupit na pařížské konferenci s podobným, ale propracovanějším plánem než na londýnském setkání; v zásadě ale šlo o tentýž projekt, který již Francouzi odmítli. S konkrétními návrhy přišel v polovině prosince 1922 sir John Bradbury. Ty se poté projednaly na ministerstvu financí a nakonec je sir Otto Niemeyer 20. prosince předložil k posouzení úředníkům *Foreign Office*. Jednalo se o to, že se Británie zřekne všech dluhů svých spojenců. Totéž měla učinit i Francie, od níž dále Britové očekávali souhlas se snížením německých reparačí.⁵⁴⁶ Úředníci ministerstva zahraničí dali plánu „zelenou“. Sami totiž stále nedokázali přijít s vlastním návrhem; jak se vyjádřil Miles Lampson, Londýn si svojí „nabídkou“ alespoň zachová tvář v očích ostatních států, jestliže Francouzi sáhnou k okupaci Porúří.⁵⁴⁷

Druhou alternativou, již rozehrál ministerstvo zahraničí, se stalo zapojení Spojených států amerických do této záležitosti. Dne 16. prosince 1922 zaslalo telegram britskému velvyslanci ve Washingtonu siru Aucklandu Geddesovi a požádalo ho, aby americkému státnímu sekretáři Charlesi Hughesovi zdůraznil, že jedinou možností, jak se vyhnout blížící

---

⁵⁴⁵ Adams, R. J. Q., *Bonar Law*, s. 345.

⁵⁴⁶ *Minute by Lampson*, 20. 12. 1922, TNA, FO 371/7491/C 17656/99/18.

⁵⁴⁷ *Minute by Lampson*, 19. 12. 1922, TNA, FO 371/7490/C 17273/99/18.

se katastrofě, je intervence USA.⁵⁴⁸ Londýn současně Washington požádal, aby na pařížskou konferenci vyslal pozorovatele.⁵⁴⁹ Geddes navštívil Hughe 18. prosince, nedokázal jej ale přesvědčit, aby Spojené státy do Paříže zástupce vyslaly. Hughes argumentoval tvrzením, že by USA musely předtím získat pozvání od všech spojenců.⁵⁵⁰

Dne 26. prosince 1922 Reparační komise přes odpor britského delegáta odhlasovala, že Německo odmítá splácet reparace; konkrétně se jednalo o dodávky telegrafních sloupů a trámů. Bradbury k tomu poznamenal, že „takto nebylo dřeva v historii využito od doby postavení trojského koně.“⁵⁵¹ O den později francouzský velvyslanec v Londýně Saint-Aulaire informoval lorda Crowa, že Francie v žádném případě od politiky „záruk“ neustoupí.⁵⁵²

Na počátku roku 1923 tak bylo diplomatické řešení reparační krize v nedohlednu. Bonar Law odjížděl na pařížskou konferenci s tím, že nemá žádnou šanci na úspěch. Maurice Hankey o tom napsal manželce: „Osobně si nemyslím, že bychom byli úplně bez naděje. Bonar je ovšem jako vždy velmi deprimovaný.“⁵⁵³ Podle dochovaných zdrojů přestal britský ministerský předseda doufat v kompromis již od londýnského setkání s Poincarém, jenž se netajil tvrzením, že Francie „získá Porúří za každou cenu“.⁵⁵⁴

---

⁵⁴⁸ Spojené státy americké ve skutečnosti navázaly kontakt s Francií 7. listopadu 1922 a nabídky vytvořit výbor expertů, který by se snažil najít řešení pro problematiku reparací. Dne 14. prosince Hughes znovu tento návrh tlumočil francouzskému velvyslanci ve Washingtonu Julesi Jusserandovi. Ve Velké Británii se šířily zvěsti o americko-francouzských rozhovorech. Lampson v této souvislosti poznamenal: „Jestliže Francouzi budou souhlasit (což je dosti nepravděpodobné) se zapojením Američanů, stejně jako s rozumnou částkou, jakou by Němci měli zaplatit, budeme mít nakročeno z těchto problémů.“ Crowe však vyjádřil skepsi nad tím, že by Francouzi souhlasili se zásahem USA v této záležitosti. Srv. *Minute by Lampson*, 19. 12. 1922, TNA, FO 371/7490/C 17399/99/18; *Minute by Crowe*, 19. 12. 1922, TNA, FO 371/7490/C 17399/99/18.

⁵⁴⁹ *Foreign Office to Geddes*, 16. 12. 1922, TNA, FO 371/7490/C 17369/99/18.

⁵⁵⁰ Neoficiální rozhovory mezi Washingtonem a Paříží, jež probíhaly od konce prvního týdne prosince, skončily 21. prosince 1922, kdy Poincaré odmítl americké návrhy na řešení reparační „krize“.

⁵⁵¹ Srv. Fischer, C., *The Ruhr Crisis...*, s. 28; Friedrich, O., *Before the Deluge. A Portrait of Berlin in the 1920s*, London 1974, s. 123; Artaud, D., *Die Hintergründe der Ruhrbesetzung 1923. Das Problem der interalliierten Schulden*, in: Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte 27, 2, 1979, s. 254.

⁵⁵² *Dispatch 3879 to Phipps (Paris)*, 28. 12. 1922, TNA, FO 371/7491/C 17747/99/18.

⁵⁵³ O'Riordan, E., *Britain...*, s. 30.

⁵⁵⁴ Tamtéž.

Dne 2. ledna 1923 Bonar Law na konferenci navrhl čtyřleté moratorium; následně mělo Německo čtyři roky platit 2 miliardy marek ročně, po dobu dalších dvou let 2,5 miliardy marek a poté 3,5 miliardy marek ročně. Na oplátku měla německá vláda stabilizovat svoji měnu a podrobit se sankcím (včetně vojenské okupace), pokud by neplnila závazky. Poincaré ale tento „projekt“ následující den označil za „naprosto nepřijatelný“. S neochotou Francie se setkal i německý plán na uzavření rýnského garančního paktu.⁵⁵⁵ Francouzská delegace na konferenci tvrdě trvala na systému „záruk“. Navrhla proto, aby do Porýní a Porúří velmoci vyslaly mezinárodní kontrolní misi, jež by zajistila pravidelné dodávky uhlí a koksu a současně vybírala daň z výroby přímo od výrobců; neplnění mělo být potrestáno konfiskací zásob uhlí. Pokud by se německá vláda postavila na odpor, mělo dojít k okupaci Porúří a jeho celnímu oddělení od zbytku Německa.⁵⁵⁶ Dalšího dne poslalo francouzské ministerstvo války tajné rozkazy vrchnímu veliteli spojeneckých sil v Porýní generálu Jean-Mariemu Degoutteovi, aby se připravil na invazi do Porúří; prvním hlavním cílem se mělo stát město Essen,⁵⁵⁷ sídlo Kruppových závodů a Porýnsko-vestfálského uhelného syndikátu (*Rheinisch-Westfälisches*

---

⁵⁵⁵ Srv. Moravcová, D., *Výmarská republika...*, s. 80; Kubů, E., *Příspěvek k prehistorii Locarna. Obsah a smysl německého návrhu bezpečnostního paktu z r. 1922*, in: *Československý časopis historický* 1985, ročník XXXIII, č. 6, s. 863-886.

⁵⁵⁶ Celní oddělení Porúří od zbytku Německa nebylo ve Francii všeobecně akceptovaným řešením. Ještě v květnu 1922 pověřil ministr veřejných prací Yves Le Trocquer generálního inspektora dolů Émila Costeho, aby vytvořil průmyslové instituce nezbytné pro dohled nad produkcí v Porúří. Coste se sešel s představiteli ministerstva financí, s generálem Weygandem, Ferdinandem Fochem a Le Trocquerem. Na konci května došlo ke schůzce výše jmenovaných představitelů s Paulem Tirardem. Coste nastínil opatření, která měla být v Porúří přijata; současně hovořil proti hospodářskému oddělení od zbytku Německa, protože podle něj by si tak Francie mimo jiné znepřátelila všechny strany. Srv. McDougall, W., *France's Rhineland Diplomacy...*, s. 217.

⁵⁵⁷ Již delší dobu probíhaly ostré debaty uvnitř francouzského vojenského velení o rozsahu a povaze vojenské operace. Generál Degoutte byl toho názoru, že vojenská akce v Porúří uspiší německou kapitulaci a pomůže Francii získat odškodnění z místní průmyslové výroby. Ferdinand Foch naopak soudil, že okupace celé oblasti Porúří by bylo pro Francii příliš „velkým soustem“. Ve spolupráci s Fochem navrhl 10. srpna 1922 generál Pierre-Henri Desticker pouze okupaci Essenu. Stejně tak na počátku roku 1923 Foch opět naléhal jen na obsazení tohoto města a jeho okolí a svůj názor obhajoval tím, že se sice jedná o rozlohou malé, ale průmyslově rozvinuté území, které bude možné ihned začít využívat bez větších administrativních a jiných těžkostí. Nakonec však převážily radikálnější názory generála Degoutteho. Srv. Fischer, C., *The Ruhr Crisis...*, s.34; Rupieper, H. J., *The Cuno Government and Reparations 1922-1923. Politics and Economics*, The Hague 1979, s. 82-5; Müller, B., *Passiver Widerstand im Ruhrkampf. Eine Fallstudie zur gewaltlosen zwischenstaatlichen Konfliktaustragung und ihren Erfolgsbedingungen*, Münster 1996, s. 114; McDougall, W., *France's Rhineland Diplomacy...*, s. 214-249.

Kohlensyndikat).⁵⁵⁸ Konference se „rozpadla“ poté, co belgická i italská delegace odmítly přijmout britské návrhy. Britové se přesto pokoušeli udržet přátelské vztahy s Francouzi. Hankey o tom poznamenal: „Poslední den se Poincaré snažil jednou či dvakrát vyvolat hádku, ale Bonar Law měl dobrou náladu a byl natolik ochotný, že se Poincarému nepodařilo způsobit vzplanutí vášní. Vzájemná roztržka byla ve skutečnosti mírná... rozešli jsme se spíše smutní než rozhořčení.“⁵⁵⁹

Britská politická scéna nebyla v hodnocení pařížské konference jednotná. Vláda se postavila za premiéra a politiku, kterou v Paříži prosazoval; zdůraznila přitom uspokojení nad tím, že – navzdory neschopnosti dosáhnout kompromisu – mezi britskou a francouzskou vládou nedošlo k otevřené roztržce. Nespokojenost s vývojem událostí naopak vyjádřili nový britský velvyslanec v Paříži lord Crewe a lord Curzon. Crewe psal ještě v průběhu konference Curzonovi: „Mezi námi, nemyslím si, že naše finanční opatření byla šťastně předložena. Je příliš patrné, že vycházejí z ministerstva financí... Osobně bych ... předložil spojencům mírnější plán.“⁵⁶⁰ Ani Curzon nešetřil kritikou, zejména premiéra; pokládal totiž britské jednání na konferenci za žalostné. Ministr zahraničí velvyslanci sdělil, že se krátce před pařížskou konferencí setkal s Bonarem Lawem, jenž jej ujistil, že jednání ve francouzském hlavním městě budou trvat alespoň dva týdny, čímž získá tolik potřebný čas pro jednání v Lausanne. Poté na premiéra zaútočil: „Obávám se, že jeho neznalost postupu nejen během konferencí, ale také v diplomacii obecně, jej vedla ke zbytečné a nerozumné ukvapenosti.“ Za další viníky Curzon

---

⁵⁵⁸ V roce 1893 založili hlavní producenti uhlí v Porúří sdružení, pomocí něhož uzavírali kartelové smlouvy, aby eliminovali konkurenci na trhu s touto komoditou. Syndikát fungoval jako obchodní a distribuční prostředník, určoval objem výroby a cenu. Do první světové války syndikát kontroloval zhruba 99,5 % produkce v Porúří. Po válce a ztrátě uhelných pánví v Lotrinsku, Sársku a Horním Slezsku dohlížel na distribuci tří čtvrtin až osmi desetin celkové německé produkce uhlí a koksu. K Porýnsko-vestfálskému uhelnému syndikátu srv. Kroker, E., Ragenfeld, Norma von, *Rheinisch-Westfälisches Kohlensyndikat 1893-1945*. Findbuch zum Bestand 33, Bochum 1980.

⁵⁵⁹ O’Riordan, E., *Britain...*, s. 32.

⁵⁶⁰ Tamtéž, s. 33.

pokládal úředníky na ministerstvu financí a sira Johna Bradburyho, jehož označil za člověka, kterého by se rád zbavil.⁵⁶¹

2. 7. „Klidné časy na Rýně?“ Život v Kolínské okupační zóně v letech 1920-1923⁵⁶²

Příslušníci Britské rýnské armády vedli v Porýní poměrně „pohodlný a nenáročný život“.⁵⁶³ „Kolín byl považován za dobré stanoviště. Díky kurzu marky k libře byly životní náklady nízké.“⁵⁶⁴ Déle sloužící vojáci, kteří strávili většinu služby v zahraničí, byli spokojení, protože se těšili privilegovanému postavení. „Jeden náš major, jenž strávil většinu života v Indii, často veřejně ventiloval své názory na toto téma. Každé ráno si vyléval zlost na německých čeledínech, protože mu nerozuměli, když na ně spustil směsicí angličtiny a hindštiny. „Na Rýnské armádě mám rád to, že tu jsi velké zvíře. Je to jako v Indii v devadesátých letech, kdy jsem tam nastoupil jako nižší důstojník. Časy se od války změnily, ale tady jsi bezpochyby stále hodně důležitý,“ říkával.“⁵⁶⁵

Výjimku tvořilo pouze „napětí“ v souvislosti se stávkami a Kappovým pučem na počátku roku 1920 a zapojení BAOR při udržování pořádku v Horním Slezsku v roce 1921. Britové se, snad kromě několika „ambiciózních“ důstojníků,⁵⁶⁶ na rozdíl od Francouzů o německé vnitřní záležitosti příliš nezajímali.⁵⁶⁷ Důstojníci i vojáci byli pevně svázáni s životem svého praporu.⁵⁶⁸ Většinu jejich volného času i nadále zabíraly sportovní aktivity. „Sport hrál velmi důležitou roli. Místní fotbalová liga vyvolávala každý rok zdravou soutěživost, utkání lákala tisíce vojáků; byly

---

⁵⁶¹ Srv. Fischer, C., *The Ruhr Crisis...*, s. 30; O’Riordan, E., *Britain...*, s. 33-34.

⁵⁶² Název *Quite Times on the Rhine* použil pro toto období J. Edmonds. Edmonds, J., *The Occupation...*, s. 227.

⁵⁶³ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 209.

⁵⁶⁴ Šampaňské přišlo na konci roku 1922 například na dvě pence za jednu láhev a zimní kabát na tři.

⁵⁶⁵ „Apex“, *The Uneasy Triangle...*, s. 7-8.

⁵⁶⁶ Jako příklad lze uvést událost, kdy v květnu 1921 německý občan oddělil od sebe tři chlapce, kteří se prali na ulici. Protože však jeden z těchto hochů byl synem vojáka Britské rýnské armády, byl tento civilista zadržen a postaven před soud, jež mu dal na „výběr“ vysokou pokutu nebo vězení. Williamson, D. G., *Cologne and the British...*, s. 700.

⁵⁶⁷ Tuohy, F., *Occupied 1918-1930...*, s. 277.

⁵⁶⁸ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 209.

zde zápasy v boxu v rozlehlé kolínské hale, jež měla kapacitu tři nebo čtyř tisíc míst, a přesto nedostačovala zájmu nadšených diváků tohoto nádherného sportovního odvětví. Kriketová hřiště vznikala všude tam, kde byl volný trávník. Stavěly se tenisové kurty... V Rodenkirchenu postavili osmnácti-jamkové golfové hřiště...⁵⁶⁹

Relativně vážnou příčinou neshod mezi příslušníky britských okupačních orgánů a obyvatel Kolínské zóny se stalo nařízení z července 1919, jež povolovalo manželkám s dětmi připojit se k mužům, ubytovaným v soukromých domech. Důstojníci si dokonce směli vybrat místnosti a požadovat ubytování i pro své sluhy. Britské ženy, za války vystavené protiněmecké propagandě, Němcům přirozeně nedůvěřovaly; mnoha místním obyvatelům se zdály „drzé a agresivní“. Němci je vzhledem k jejich chování považovali rovněž za netaktní. Například během operního představení „pojídaly bonbóny, nohou si podupávaly do rytmu a zabíraly lóže na zvláštní Wagnerovské večery, na něž chodily oblečené v golfových svetrech a nevhodných botách.“⁵⁷⁰ Okupační výbor města Kolína zaplavily stížnosti od německých žen také na způsob, že britské rodiny „špatně udržují čistotu jejich kuchyní, koupelen a nábytku“.⁵⁷¹

Když Britové předali v roce 1920 část své zóny Francouzům, vzrostl ještě více tlak na ubytování vojáků v Kolíně nad Rýnem. Navíc se jednalo období, kdy britskou zónu „zaplavili“ uprchlíci z Francouzi okupovaného území a z nepokoji zmítaného Porúří. Kolínské městské úřady se tak potýkaly s velkým množstvím lidí bez střechy nad hlavou; ubytovávání britských rodin proto působilo městu značné potíže. V listopadu 1920 se městská rada rozhodla zahájit rozsáhlý program bytové výstavby⁵⁷² a do roku 1923 většina ženatých vojáků již v německých rodinách nebydlela.

---

⁵⁶⁹ Tuohy, F., *Occupied 1918-1930...*, s. 219.

⁵⁷⁰ Williamson, D. G., *Cologne and the British...*, s. 701.

⁵⁷¹ Tamtéž.

⁵⁷² Kromě toho se Konrad Adenauer rozhodl vybudovat z Kolína nad Rýnem „velkoměsto“. Již v letech 1918-1919 vznikl urbanizační projekt rozvoje tohoto města, který počítal například s vybudováním univerzity, zvětšením přístavu, připojením některých obcí k městu (Worringen), výstavbou nových bytů nejen pro vojáky okupační armády, ale také pro dělníky. Kromě toho také chtěl vybudovat obrovský atletický stadion, což v tehdejších

Na začátku roku 1921 žilo v Kolíně nad Rýnem nebo v jeho okolí přibližně 1600 rodin britských vojáků. Děti a manželky zde měly k dispozici například skautské oddíly, svaz matek, vlastní školy – jedna byla přímo v Kolíně na Frankstrasse a další dvě v Solingenu. Fungovalo zde několik mateřských škol a obchody, jež se snažily využít „zvláštních“ potřeb vojáků Britské rýnské armády – knihkupectví s anglicky psanou literaturou nebo pekařství, specializující se na Brity oblíbené sladkosti.⁵⁷³

Od léta 1919 vzrostl v Kolíně také počet britských civilistů, takže na konci roku 1922 zde pobývalo 2500 osob.⁵⁷⁴ Většinou šlo o bývalé vojáky, kteří ze strachu, že doma neseženou práci, raději zůstali v Německu. Další lákaly nízké životní náklady. Ne všichni si však dokázali sehnat nějaké místo. G. E. R. Gedye psal v roce 1920 o demobilizovaných důstojnících, jež „chodili od jedné komise ke druhé, od britské banky k britské firmě ve snaze nalézt zaměstnání.“⁵⁷⁵

Již od roku 1919 se o Kolín nad Rýnem začali zajímat britští obchodníci. Na rozdíl od Gdaňsku nebo Horního Slezska totiž toto město nabízelo výborné komerční příležitosti a stabilitu, kterou zajišťovala BAOR.⁵⁷⁶ Na konci roku 1922 se zhruba čtvrtina britských civilistů v Kolíně věnovala obchodní činnosti,⁵⁷⁷ ve městě vznikla Britská obchodní

---

podmínkách vyvolávalo spíše pochybnosti a kritiku. Adenauer sehnal na svůj velkolepý projekt architekta z Hamburku profesora Fritze Schumachera. K rozvoji Kolína nad Rýnem srv. Schwarz, H-P., *Adenauer...*, s. 235-246.

⁵⁷³ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 210.

⁵⁷⁴ *The British Occupation of the Cologne Bridgehead and its Importance in Relation to British Commercial Interests*, Department of Overseas Trade, 16. 2. 1923, TNA, FO 371/8718/C 3858/313/18, s. 2.

⁵⁷⁵ Někdy byly osudy bývalých vojáků velmi dramatické. Příběh Roberta Eunsona se dokonce dostal až k lordu Curzonovi. Eunson byl zaměstnán jako úředník u firmy *Cox and Co.'s Shipping Agency*. Poté, co zavraždil svoji těhotnou německou milenkou, jej britské okupační úřady předaly německé policii. Eunson byl následně odsouzen a umístěn do vězení v Elberfeldu v neokupované části Německa. V březnu 1920 se mu poté, co na věznici zaútočili Spartakovci, podařilo uprchnout a schovat se u jednoho britského důstojníka v Kolíně nad Rýnem. Ten o dalším osudu tohoto muže tajně jednal s okupačními úřady; nakonec se mu podařilo domluvit, že britská vláda případ utají a Eunson se bude moci vrátit do Velké Británie. Ten však ještě předtím zmizel z Kolína. Podle některých zvěstí zemřel během nepokojů v Porúří, podle jiných zpráv zůstal naživu. Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 212.

⁵⁷⁶ *The British Occupation of the Cologne Bridgehead...*, TNA, FO 371/8718/C 3858/313/18, s. 3.

⁵⁷⁷ Velmi úspěšným obchodníkem se stal díky svým možnostem člen kontrolní komise C. J. P. Ball, který se spojil se společností *F. A. Hughes* a vybudoval úspěšný podnik na dovoz a vývoz. Z Ballových dopisů je patrné, že svého postavení zneužíval. Jako kontrolor v bývalých

komora a působilo zde sedmačtyřicet firem.⁵⁷⁸ Velké množství britského vývozu do Německa směřovalo právě přes Kolín. Mezi největší dopravce patřila *London and Cologne Steamship Company*.⁵⁷⁹ Ve městě působily rovněž tři britské banky (*Lloyds*, *National Provincial Foreign Bank* a *Barclays Bank*), které zaměstnávaly přes sto úředníků.

Na počátku roku 1923, kdy se v souvislosti s rúrskou krizí objevily úvahy o odchodu britské armády z okupovaného území, pracovníci Oddělení pro zámořský obchod (*Department of Overseas Trade*) poznamenali: „Kolín se stal centrem dojednávání všech obchodních záležitostí mezi Německem a Spojeným královstvím, týkajících se okupovaného území... Pokud ztratíme oporu, již máme v Kolíně nad Rýnem, přijdeme o obchodní styky v celé této oblasti, která spotřebuje velké množství našich výrobků...“⁵⁸⁰

Pro německé obyvatele v Kolínské zóně znamenala největší změnu Rýnská dohoda, jež vstoupila v platnost 10. ledna 1920. Kontrolní místa mezi okupovanou a neokupovanou částí Německa – kromě železnic a Rýna – byla zrušena. Stejně tak se uvolnil pohyb v Porýní. Napříště již nebylo třeba zvláštních propustek. Každý obyvatel nad čtrnáct let se ale na požádání musel prokázat identifikačním průkazem s fotografií.⁵⁸¹

Na rozdíl od britských vojáků se „obyčejný Němec“ v letech 1920-1923 potýkal s mnoha problémy. Na počátku roku 1920 se kromě výše jmenovaných stávek, jež zasáhly řadu obyvatel Porýní, musel vyrovnat s nedostatkem potravin. Ačkoli se situace v dalších letech zlepšila, v roce 1922 zasáhla Německo inflace, jež vyvolala nové nepokoje. Zpráva o situaci v okupovaném území uváděla, že „stále rostoucí ceny potravin jsou

---

zbrojních koncernech a továrnách měl nad průmyslníky velkou moc; někteří z nich se na něj obraceli o pomoc při dojednávání kontraktů. Kruppovi například Ball zařídil dohodu o vývozu železničního materiálu do Brazílie nebo rozbušek do Indie.

⁵⁷⁸ *The British Occupation of the Cologne Bridgehead...*, TNA, FO 371/8718/C 3858/313/18, s. 2.

⁵⁷⁹ Ročně tato společnost vyvezla z Velké Británie 35 000-37 000 tun zboží, z Německa zpět na Britské ostrovy zhruba 50 000 tun. Tamtéž, s. 1.

⁵⁸⁰ Tamtéž, s. 3.

⁵⁸¹ Edmonds, J., *The Occupation...*, s. 193.

příčinou přibývajících nespokojenosti ve všech vrstvách společnosti.⁵⁸² V průmyslových odvětvích vznikaly skupiny, jež volaly po růstu mezd. Zaměstnavatelé tyto požadavky ve většině případů „rozumně vyřešili“;⁵⁸³ během léta a podzimu 1922 inflace přesto dále prudce rostla. V srpnu bylo za jednu libru možné získat 5000 marek, v září 6500 marek; v říjnu byl kurz již na 14 000 markách za libru a v listopadu se více než zdvojnásobil.⁵⁸⁴ Důsledkem toho byl nedostatek bankovek. Některé firmy v okupovaném území se situaci snažily řešit vydáváním směnek, jiné platily zaměstnancům pouze poměrnou část jejich mzdy.⁵⁸⁵ Aby se zmírnil dopad inflace pro zaměstnance Vysoké komise a pro okupační armádu, vyjednaly úřady vydání „nouzového“ oběživa (*Notgeld*).⁵⁸⁶

V listopadu 1922 již většina obchodů měnila ceny po hodině.⁵⁸⁷ V Kolíně nad Rýnem se objevily plakáty s nápisem „Lidé vyjděte ven a bojujte proti hladu a lichvě (*Massen heraus zur Selbsthilfe gegen Hunger und Wucher*).“⁵⁸⁸ Kvůli zvyšujícím se cenám propukly výtržnosti v Kalku, Ehrenfeldu a Solingenu. Německá policie dokázala tyto nepokoje udržet pod kontrolou, a tak došlo „jen“ k „vyloupení několika obchodů a rozbití značného počtu oken.“⁵⁸⁹ Britské okupační úřady do nejvíce postižených míst raději vyslaly hlídky.⁵⁹⁰ Představitel IARHC v Kolíně nad Rýnem R. M. Garrett přesto varoval: „Nedávné nepokoje v Kolíně, i když nebyly samy o sobě vážné a škoda na obecním a soukromém majetku byla zanedbatelná, mohou být jasným signálem problémů, které můžeme v blízké budoucnosti očekávat ve větším měřítku.“⁵⁹¹

---

⁵⁸² *Report No. 33 on the Labour Situation in German Territory Occupied by the British and in the Zones Occupied by Our Allies for the Period Ending February 24th 1922*, TNA, FO 371/7550/C 3153/1298/18, s. 2.

⁵⁸³ Tamtéž.

⁵⁸⁴ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 205.

⁵⁸⁵ *Thurstan to Addison*, 14. 9. 1922, TNA, FO 371/7522/C 13227/336/18, No. 104.

⁵⁸⁶ *Kilmarnock to Curzon*, 15. 11. 1922, TNA, FO 371/7522/C 15790/336/18, No. 326.

⁵⁸⁷ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 206.

⁵⁸⁸ *Garrett to Piggott*, 13. 11. 1922, TNA, FO 371/7522/C 15789/336/18.

⁵⁸⁹ *Kilmarnock to Curzon*, 20. 11. 1922, TNA, FO 371/7522/C 15789/336/18, No. 325.

⁵⁹⁰ Tamtéž.

⁵⁹¹ *Garrett to Piggott*, 13. 11. 1922, TNA, FO 371/7522/C 15789/336/18.

Třetí kapitola

Britská okupační zóna a rúrská krize (1923-1924)

3. 1. Velká Británie a politika „benevolentní pasivity“

Po pařížské konferenci se události daly rychle do pohybu. Dne 6. ledna 1923 varoval generál Degoutte generála Godleyho, že hlavní vlna francouzských vojáků projde územím východně od Düsseldorfu a doporučil, aby železnici v Kolínské zóně, kudy měli Francouzi projíždět, chránili britští vojáci.⁵⁹² Dne 10. ledna dostal německý velvyslanec v Paříži oficiální oznámení o okupaci. „Ještě před rozbřeskem dne 11. ledna, kdy vysoké pece v Porúří zbarvily noční oblohu do červena, vtáhly francouzské a belgické oddíly kolem Düsseldorfu a Duisburgu do hospodářského srdce Evropy.“⁵⁹³ Okupace Porúří se stala skutečností.⁵⁹⁴ Ještě tentýž den vydal generál Degoutte dekret, jímž založil Mezispojeneckou komisi pro kontrolu továren a dolů (*Mission interalliée de Contrôle des usines et des mines*; MICUM). Skládala se z dvaasedmdesáti odborníků (čtyřiašedesát jich bylo z Francie, šest z Belgie a dva z Itálie) z vojenské oblasti, báňského průmyslu a stavebnictví. Prvním ředitelem komise se stal Francouz Émile Coste. Tito experti a jejich podřízení získali rozsáhlé pravomoci.

Přestože o snaze Paříže obsadit Porúří existovaly jasné signály, vyvolalo francouzsko-belgické „dobrodružství“ mezi britskými ministry a úředníky v Německu zděšení. Pro Velkou Británii nemohla okupace Porúří přijít v méně vhodné dobu. Londýnská vláda se potýkala s válečnými dluhy a neochotou Spojených států amerických snížit úrokovou sazbu,⁵⁹⁵ nemluvě o krizi na Blízkém východě. Zároveň řešila problémy doma, zejména špatnou ekonomickou situaci, nezaměstnanost, vrcholily rovněž přípravy na březnové doplňovací volby. Další komplikací byl zdravotní stav

---

⁵⁹² Edmonds, J., *The Occupation...*, s. 249. Britští vojáci zde zůstali až do 14. ledna 1923.

⁵⁹³ Fischer, C., *The Ruhr Crisis...*, s. 41.

⁵⁹⁴ Srv. Bariety, J., *Die französische Politik in der Ruhrkrise*, in: Schwabe, K. (Hrsg.), *Die Ruhrkrise 1923*, Paderborn 1985, s. 11-27.

⁵⁹⁵ V této době probíhala jednání britské delegace s Američany ve Washingtonu. Srv. Middlemas. Keith, Barnes, John, *Baldwin*, London 1969, s. 140; Adams, R. J. Q., *Bonar Law*, s. 346-352.

ministerského předsedy, který se od počátku roku 1923 začal rapidně zhoršovat.

Kabinet se musel rozhodnout, zda stáhne okupační vojska z Německa, což by znamenalo přerušení vztahů s Francií, nebo učiní Paříži ústupky, a vyjádří tak souhlas s její politikou v této oblasti. Ve vládě panovala shoda mezi premiérem, ministrem zahraničí lordem Curzonem a ministrem financí Stanleyem Baldwinem, že nejdůležitější je uchovat nepoškozené vztahy s dohodovými zeměmi.⁵⁹⁶ Silně „profrancouzskou kliku“ představovali ministr války lord Derby s ministrem námořnictva Leem S. Amerym. K důležitému hlasování vlády o orientaci britské politiky na okupovaném území došlo již 11. ledna.⁵⁹⁷ Na této klíčové schůzce chyběli lord Curzon, jenž se účastnil lausannské konference,⁵⁹⁸ i Baldwin, který v té době jednal ve Washingtonu o britském válečném dluhu. Většina přítomných ministrů se z opatrnosti nakonec přiklonila k politice tzv. „benevolentní pasivity“,⁵⁹⁹ jež měla minimalizovat příležitost „ochlazení“ britsko-francouzských vztahů během jednání nejruznějších mezispojeneckých výborů⁶⁰⁰ a současně se vyhnout otevřenému postavení proti Německu. Vláda tento krok interpretovala též jako snahu neposkytnout Berlínu psychologickou podporu proti Francii.⁶⁰¹ Podle politiky „benevolentní pasivity“ se měl britský zástupce ve Vysoké komisi zodpovědné za správu okupovaného Porýní, lord Kilmarnock, jejího zasedání nadále účastnit, v záležitostech okupace Porýní dostal nicméně od vlády instrukce zdržet se rozhodování či hlasování.⁶⁰²

Politiku vlády ostře kritizovali představitelé *Labour Party* a odborů, kteří se ještě 11. ledna 1923 otevřeně distancovali od politiky Francie v Německu; britskou politiku označili za stejně špatnou jako „faktickou

---

⁵⁹⁶ Blake, R., *The Unknown...*, s. 485.

⁵⁹⁷ K této schůzce srv. TNA, CAB 23/45, 1 (23); Williamson, David G., *Great Britain...*, s. 73.

⁵⁹⁸ Gilmour, David, *Curzon: Imperial Statesman, 1859-1925*, London 2003, s. 549-567.

⁵⁹⁹ Tento termín použil poprvé úředník ministerstva zahraničí Miles W. Lampson.

⁶⁰⁰ TNA, CAB 23/45, 1 (23).

⁶⁰¹ Williamson, *Great Britain...*, s. 73.

⁶⁰² TNA, CAB 23/45, 1 (23).

spolupráci“ s Paříží. Doporučovali dokonce ukončit britskou účast na okupaci Porýní.⁶⁰³ O jedenáct dní později vyjádřili solidaritu s německými pracujícími v Porúří a vyzvali Bonara Lawa, aby v této krizi diplomaticky intervenoval ve prospěch Německa.

Brzy se však ukázalo, že vykonávat politiku „benevolentní pasivity“ bude složitější, než ministři očekávali. Mezi britskými úředníky v Kolíně nad Rýnem a v Koblenci se totiž objevily rozdíly v chápání tohoto „pojmu“. Jak později napsal jeden z nich, první se klonili spíše na stranu Němců, zatímco druzí stáli o spolupráci s Francouzi.⁶⁰⁴ První vážné problémy se vyskytly poté, co německá vláda zcela zastavila dodávky reparací. Tím se otevřeně postavila proti Vysoké komisi, jež měla schvalovat všechna nařízení Berlína, týkající se obsazeného území. Němci svou legislativou postavili Brity před vážný problém. Pokud německý občan v britské zóně poslechl výnos své vlády a přerušil dodávky reparací, měl být britským soudem souzen za to, že porušil nařízení Vysoké komise. Tím by ale britští úředníci a soudci nedodrželi politiku „benevolentní pasivity“ a postavili by se na stranu Francie. Pokud by tak odmítli učinit, podporovali by Německo.⁶⁰⁵ Právě zde se poprvé ukázaly limity této politiky, které přivedly lorda Kilmarnocka do složité situace. Ten se proto obrátil o pomoc do Whitehallu.⁶⁰⁶ Zpět mu přišlo doporučení, aby jednal podle instrukcí z poloviny ledna. Pokud by musel rozhodovat proti německému občanovi v britské okupační zóně, měl vyjádřit neschopnost tak učinit. Současně měl důvěrně naznačit, že nebude klást překážky, „pokud mezispojenecké úřady budou vymáhat svá nařízení v britské zóně, ovšem pouze za předpokladu, že k tomu nebudou chtít využít britské vojáky či úředníky.“⁶⁰⁷

Ministerstvo zahraničí si uvědomovalo složité poměry, jež vznikly po okupaci Porúří, nedokázalo však přijít s uspokojivým řešením.⁶⁰⁸ Otázka

---

⁶⁰³ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 221.

⁶⁰⁴ *Hudleston to Lampson*, 23. 10. 1923, TNA, FO 371/8685, C 18483/313/18.

⁶⁰⁵ O'Riordan, E., *Britain...*, s. 39.

⁶⁰⁶ *Kilmarnock to War Office*, 19. 1. 1923, TNA, FO 371/8705, C 1167/313/18.

⁶⁰⁷ *Foreign Office to Kilmarnock*, 22. 1. 1923, TNA, FO 371/8705, C 1167/313/18.

⁶⁰⁸ *Minute by Lampson*, 22. 1. 1923, TNA, FO 371/8705, C 1213/313/18.

dalšího postoje Londýna přišla na pořad dne během zasedání kabinetu dne 26. ledna 1923. Ministři po schůzi upozornili Němce i Francouze na to, aby v britské zóně „nedělali problémy“, a neztěžovali tak pozice tamních úředníků. V opačném případě hrozili Britové stažením svých jednotek z Porýní. Tato výhrůžka měla pozitivní účinek. Dne 1. února Francouzi své kolegy v Londýně ujistili, že se konfliktů v Kolínské zóně vyvarují.⁶⁰⁹ Francouzi ani Němci nechtěli, aby britské jednotky odešly. Paříž v jejich přítomnosti spatřovala pokračování Dohody, Němci účinnou bariéru proti růstu francouzského vlivu.⁶¹⁰

Jak ukazují debaty mezi britskými představiteli v posledním lednovém týdnu, ani v Londýně ve skutečnosti nechtěli své jednotky stáhnout a využívali tuto možnost pouze jako prostředek k nátlaku. Se stejným názorem přijel do Německa po jednání v Londýně i podplukovník Ryan, britský zástupce ve Vysoké komisi. Podle něj chtěla vláda ponechat britskou armádu v Porýní a zachovat Dohodu. Proto bylo důležité vyvarovat se v Kolínské zóně jakýchkoli incidentů, které by mohly na Ostrovech posílit hlasy proti britské přítomnosti v Německu.⁶¹¹ Někteří vojenští představitelé i politici tvrdili, že odchod britských vojsk z Německa by vedl k daleko větším těžkostem. Rozšířeným názorem bylo, že Francouzi by to v současné situaci považovali za „nepřátelský čin“, přičemž by mohli na oplátku využít svého vlivu proti Velké Británii „na východě“.⁶¹² Stejně mínění zastával i lord Kilmarock, který tvrdil, že stažení armády by bylo interpretováno nejen jako opuštění neutrálního stanoviska, ale také jako podpora Německa. Na okupovaném území by to dále mělo za následek posílení francouzských šancí na vytvoření nezávislého Porýní a současně ztrátu obchodních výhod. „Pokud bychom opustili tuto oblast, můžeme si

---

⁶⁰⁹ O’Riordan, E., *Britain...*, s. 39.

⁶¹⁰ Například major Quarry tvrdil, že většina německého tisku stojí za zachování britských jednotek v Porýní ze dvou důvodů: 1) většina Němců se podle něj mylně domnívá, že „jakmile zůstaneme delší dobu, budeme moci i dále je chránit a pomáhat proti Francouzům...“ 2) Quarry rovněž konstatoval, že Němci mají zažitou představu, že „nás vmanévrují do společného spojení proti Francii“. Srv. *Major Quarry to Kilmarock*, 22. 1. 1923, TNA, FO 371/8707, C 1535/313/18.

⁶¹¹ Edmonds, J., *The Occupation...*, s. 250.

⁶¹² *Major Quarry to Kilmarock*, 22. 1. 1923, TNA, FO 371/8707, C 1535/313/18.

být jistí, že Francouzi proniknou na zdejší trhy a využijí svého postavení v náš neprospěch.“⁶¹³

Menší účast ve střední Evropě prosazovala pouze *Labour Party* s odbory a britský titulář v Berlíně baron Edgar Vincent D'Abernon. O změnu stanoviska levice se však postaral německý sociálně demokratický představitel Rudolf Breitscheid, jenž v únoru navštívil Londýn. Podle jeho názoru měli Britové v Porýní zůstat, neboť jejich přítomnost představovala jedinou překážku francouzské snaze o odtržení Porýní od Německa. Zároveň svůj názor tlumočil předním představitelům ministerstva zahraničí.⁶¹⁴ D'Abernon naopak tvrdil, že Británie potřebuje získat větší svobodu v jednání, jíž dosáhne pouze tím, že stáhne své jednotky z Porýní. „Jak to v současnosti vypadá, budoucnost střední Evropy je i podle nejoptimističtějších předpovědí nejistá. Proto se ptám, zda Británie nebude mít lepší vyjednávací pozici, bude-li se v tomto prostoru méně angažovat.“⁶¹⁵ Svě tvrzení podpořil argumentem, že je bezdůvodné, aby Londýn udržoval ve střední Evropě armádu, když je možnost velkých vojenských operací v této oblasti naprosto vyloučena.⁶¹⁶ Tento ojedinělý názor nicméně neměl na další jednání a orientaci vlády nakonec žádný účinek. Kabinet naopak 26. ledna rozhodl, že bude pokračování britské okupace Kolína nad Rýnem nadále podporovat.⁶¹⁷

3. 2. Problémy politiky „benevolentní pasivity“ v praxi – železniční doprava přes Kolínskou zónu a celní sankce

Další těžkosti spojené s uskutečňováním politiky „benevolentní pasivity“ se týkaly přepravy uhlí z Porúří a dopravy francouzských vojáků a zásob přes britskou okupační zónu. Jak v jednom ze svých telegramů

---

⁶¹³ *Kilmarnock to Foreign Office*, 24. 1. 1923, TNA, FO 371/8707, C 1558/313/18.

⁶¹⁴ *Minute by Lampson*, 13. 2. 1923, TNA, FO 371/8712, C 2808/313/18.

⁶¹⁵ *Telegram by D'Abernon to Foreign Office*, 24. 1. 1923, TNA, FO 371/8707, C 1567/313/18. Srv. též D'Abernon, Edgar Vincent, *Ein Botschafter der Zeitwende, Memoiren, Band II: Ruhrbesetzung*, Leipzig, bez data, s. 190-192.

⁶¹⁶ *Telegram by Lord D'Abernon to Foreign Office*, 24. 1. 1923, TNA, FO 371/8707, C 1567/313/18.

⁶¹⁷ TNA (PRO) CAB 23/45, 3 (23).

později napsal vysoký úředník ministerstva zahraničí Miles W. Lampson, „do obou těchto záležitostí je vláda Jeho Veličenstva zatažena proti své vůli, protože hlavní spojení mezi Porúřím a Francií vede přes Kolín nad Rýnem...“⁶¹⁸ Jako první upozornil na možnost výskytu problémů v této oblasti Bonar Law.⁶¹⁹ Miles W. Lampson si posteskl: „Obávám se, že vzniknou další potíže. Němečtí drážní zaměstnanci v britské zóně se vši pravděpodobností odmítnou manipulovat s dodávkami uhlí a koksu. Opět budeme muset řešit nějaké těžkosti.“⁶²⁰ Dne 22. ledna 1923 se v *Manchester Guardian* objevil článek, jenž Lampsonovy úvahy potvrdil. Německý drážní personál přestal vypravovat vlaky naložené uhlím, jež směřovaly přes Kolínskou zónu na jih do Francie. Tím byla podle novin ohrožena britská politika „benevolentní pasivity“; i kdyby totiž Francouzi donutili Němce v Porúří, aby pracovali, nepřimějí je ke spolupráci v Kolínské zóně. Zde by tak mohly učinit pouze britské okupační úřady, což by ale znamenalo konec britské neutrality.⁶²¹ Byl zde i další problém, a to možnost stávky německého drážního personálu. Britové neměli ve své zóně dostatek technických zaměstnanců, jež by zajistili nepřerušovaný provoz na zdejších komunikacích. Tím Francouzi získali záminku k tomu, aby do této oblasti vyslali „na pomoc“ své techniky.

Dne 6. února 1923 požádal francouzský velvyslanec v Londýně Saint-Aulaire britskou vládu o povolení převážet uhlí a koks do Francie přes Kolínskou zónu.⁶²² Stále více se ukazovalo, že britská politika „benevolentní pasivity“ je neudržitelná. Jak o týden později poznamenal Miles W. Lampson, nebylo možné souhlasit s německou politikou pasivní rezistence, a přitom „neházet Francouzům klacky pod nohy“.⁶²³ Jednou z možností, kterou navrhoval lord Kilmařnock, bylo „darovat“ Francouzům západní cíp britské zóny, jíž protínala železniční dráha mezi

---

⁶¹⁸ *Lampson to Lord Crewe*, 14. 2. 1923, TNA, FO 371/8712, C 2596/313/18.

⁶¹⁹ *Message to Foreign Office from Prime Minister's Private Secretary*, 22. 1. 1923, TNA, FO 371/8706, C 1293/313/18.

⁶²⁰ O'Riordan, *Britain...*, s. 40.

⁶²¹ *Manchester Guardian*, 22. 1. 1923, TNA, FO 371/8706, C 1293/313/18.

⁶²² *Note from the French Ambassador*, 6. 2. 1923, TNA, FO 371/8711, C 2329/313/18.

⁶²³ *Minute by Lampson*, 13. 2. 1923, TNA, FO 371/8712, C 2699/313/18.

Grevenbroichem a Dürenem, jež spojovala Porúří s francouzským územím.⁶²⁴

Ministerstvo zahraničí se zpočátku snažilo tomuto problému zcela vyhnout a ztotožnilo se míněním generála Godleyho, že osmadvacet vlaků denně může převážet uhlí z Německa do Francie a Belgie, aniž by musely využít železničních tratí v britské zóně. Poincarému tento názor tlumočil lord Crewe; přitom měl podle instrukcí ministerstva použít výhrůžky stažení britských vojsk z Porýní.⁶²⁵ Poincaré ovšem považoval za „hotovou věc“, že se Britové části své zóny (dráha Grevenbroich a Düren) ve prospěch Francie vzdají. Situaci ztížilo i tvrzení francouzského generála Degoutta, který se zřekl odpovědnosti za bezpečnost vojáků, pokud nebude mít pod kontrolou všechny železnice na okupovaném území. Současně byl britský velvyslanec upozorněn na desátý článek Rýnské dohody (*Rhineland Agreement*), podle něhož byli zaměstnanci na všech druzích komunikací (dráha, silnice, vodní doprava) podřízeni vrchnímu veliteli okupačních sil. „Tímto prohlášením jsem nebyl vůbec překvapen“, napsal v telegramu lord Crewe, „nicméně jsem myslel, že bude lépe, když se debatám o tomto problému prozatím vyhnu.“⁶²⁶ Poincaré nakonec rozhodl poslat přední francouzské odborníky do Londýna, kde měla být sporná otázka vyřešena při jednáních s představiteli britského kabinetu.⁶²⁷

Společné jednání obou stran jen potvrdilo napětí, jež panovalo v britsko-francouzských vztazích po okupaci Porúří. Francouzská delegace

---

⁶²⁴ *Telegram by Lord Kilmarnock*, 10. 2. 1923, TNA, FO 371/8712, C 2580/313/18. Dne 10. února se také Kilmarnock setkal s velitelem okupačních sil generálem Jean-Joseph-Marie Degouttem, s nímž tuto záležitost diskutoval.

⁶²⁵ *Foreign Office to Lord Crewe*, 9. 2. 1923, TNA, FO 371/8712, C 2596/313/18.

⁶²⁶ *Telegram from Lord Crewe to Foreign Office*, 11. 2. 1923, TNA, FO 371/8712, C 2596/313/18.

⁶²⁷ O’Riordan, *Britain...*, s. 43. Schůzky proběhly nakonec dvě, první 15. února a druhá o den později. Za britskou stranu se jich zúčastnili z těch nejdůležitějších premiér Andrew Bonar Law, lord Salisbury, ministr zahraničí lord Curzon, ministr války lord Derby, sir Eyre Crowe a Miles W. Lampson, oba z ministerstva zahraničí, a představitelé Britské rýnské armády; za francouzskou stranu se jednání účastnili ministr veřejných prací Y. Le Trocquer, francouzský velvyslanec v Londýně Count de Saint-Aulaire nebo generál Jean-Marie-Charles Payot. Blíže viz *Rough Notes of a Conversation held at 10 Downing Street on Thursday, February 15, 1923*, TNA, FO 371/8713, C 2922/313/18; *Rough Notes of a Conversation held at 10 Downing Street on Friday, February 16, 1923*, TNA, FO 371/8713, C 2945/313/18. K oběma schůzkám srv. též Williamson, *Great Britain...*, s. 75-6; týž, *The British in Germany...*, s. 224-225; O’Riordan, *Britain...*, s. 43.

se snažila čelit pasivní rezistenci německých drážních zaměstnanců a od Britů hodlala získat povolení dále využívat železnice v Kolínské zóně. Britští představitelé naopak hodlali udržet politiku „benevolentní pasivity“.⁶²⁸ Obě schůzky se týkaly železniční přepravy vojáků a surovin přes britskou okupační zónu i zajištění bezproblémového chodu a ochrany důležitých železničních uzlů.

První setkání se uskutečnilo 15. února 1923. Na začátku vyjmenoval francouzský ministr veřejných prací Yves Le Trocquer těžkosti, s nimiž se musela jeho vláda dosud potýkat. Jednalo se především o to, že německý drážní personál v Kolínské zóně po 10. únoru zcela přestal vypravovat vlaky s dodávkami reparací a francouzskými vojáky. Současně se podle něj zvýšilo riziko sabotáží, takže bylo zapotřebí zesílit dohled nad nejdůležitějšími stanicemi a zajistit dostatek technického personálu, jenž by zaručil hladký průjezd vlaků touto oblastí. Protože Britové neměli lidi k zajištění bezpečnosti, nabídli Francouzi své vojáky a drážní zaměstnance.⁶²⁹ Francouzští zástupci navíc podpořili svůj argument tvrzením, že až dosud Britové vstup těmito lidem do své zóny bez problémů umožňovali.⁶³⁰ Podle francouzského velvyslance v Londýně mohla mít záležitost vážné politické důsledky. Pokud by německá vláda zjistila, že má Paříž potíže s volným pohybem vojáků, povzbudilo by ji to k tomu, aby kladla další překážky a stupňovala obstrukce.⁶³¹

Britská vláda založila kompromisní návrhy na tolik diskutované myšlence postoupit Francii západní cíp své okupační zóny, kudy procházela dráha mezi Grevenbroichem a Dürenem; tak by se totiž nemusela přiklonit na francouzskou stranu a nadále mohla zachovávat politiku „benevolentní pasivity“. U francouzských představitelů se ale tato nabídka nesetkala s žádným nadšením. Argumentovali tím, že touto cestou nelze doručit potřebný objem surovin a zajistit dopravu vojáků mezi Porúřím a Francií.

---

⁶²⁸ Williamson, *Great Britain...*, s. 75.

⁶²⁹ „*Rough Notes*“, TNA, FO 371/8713, C 2922/313/18.

⁶³⁰ Williamson, *Great Britain...*, s. 75-76.

⁶³¹ Tamtéž.

Podle nich nejdůležitější doprava mezi Štrasburkem a Porúřím dosud probíhala právě přes Kolín nad Rýnem.⁶³² Z tohoto důvodu došlo ke střetu mezi lordem Curzonem a generálem Payotem. Britský ministr zahraničí chtěl vědět, zda Francouzi mají v úmyslu – v souvislosti se zajištěním bezpečnosti pro své vojáky – využívat Kolín ke každodennímu posílání potravin svým mužům v Porúří a případně i k transportu vojáků, pokud se vyskytnou nějaké problémy. „Kolín se vlastně stane centrem velké a významné železniční dopravy,“⁶³³ usuzoval Curzon. Na to mu Payot odpověděl, že nejde o nic nového, což britský ministr zahraničí komentoval slovy: „Naopak, po 11. lednu jde o něco naprosto nového.“⁶³⁴ Britský premiér nakonec jednání uzavřel s tím, že před konečným rozhodnutím bude muset věc konzultovat se členy kabinetu.

Ke druhé schůzce došlo následujícího dne. Britové přišli s dalším kompromisním návrhem. Kromě odevzdání části okupační zóny, kterou procházela trať mezi Grevebroichem a Dürenem, mohli Francouzi přes Kolínskou zónu posílat zhruba stejné množství vlaků jako před lednem 1923; podmínkou bylo, že je museli obsluhovat pouze němečtí drážní zaměstnanci.⁶³⁵ Le Trocquer o tomto návrhu pochyboval, protože by bylo složité zajistit bezpečný průjezd francouzských vojenských vlaků. Payot poté uvedl několik příkladů, kdy německý drážní personál odmítl tyto vlaky vypravit.⁶³⁶

Britští představitelé nejevili ochotu dále ustoupit, což vedlo k „výbuchu“ emocí generála Payota, jenž prohlásil: „Jestliže Francie zrovna teď diskutuje o otázce dopravy přes britskou zónu, je to z toho důvodu, že chce co nejvíce vyhovět britskému stanovisku. Francie má totiž dostatek prostředků, jak proti Německu zasáhnout. Pokud bude Francie chtít, přeruší Kolínu spojení ze všech stran.“⁶³⁷ Nato Bonar Law odpověděl, že taková

---

⁶³² „*Rough Notes*“, TNA, FO 371/8713, C 2922/313/18.

⁶³³ Tamtéž.

⁶³⁴ Tamtéž.

⁶³⁵ *Rough Notes of a Conversation held at 10 Downing Street on Friday, February 16, 1923*, TNA, FO 371/8713, C 2945/313/18.

⁶³⁶ Tamtéž.

⁶³⁷ Tamtéž.

ukvapená akce pouze posílí pozici opozice v Dolní sněmovně, která chce záležitost obsazení Porúří předat Společnosti národů.⁶³⁸ Britové požadovali, aby se k jejich nabídce vyjádřil francouzský premiér. Tímto jednání skončilo.

Raymond Poincaré nakonec na tento kompromis neochotně přistoupil. Podrobnosti dohody měli dojednat generál Godley s Degouttem a Payotem, jež se sešli 19. února 1923. Godley musel čelit dalším francouzským pokusům pozměnit podmínky tohoto ujednání ještě více v jejich prospěch. Šlo zejména o to, kolik vlaků s vojáky a vojenským materiálem pustit přes Kolínskou zónu. Francouzští představitelé nakonec neochotně souhlasili s jejich omezením na deset denně, což podle Godleyho mělo být pro Němce „ještě přijatelné“.⁶³⁹ Poté museli Britové přesvědčit německou vládu, aby kompromis přijala. Kdyby k dohodě nedošlo, německý drážní personál by se v britské okupační zóně připojil ke stávce a jejich činnost by museli převzít Britové nebo Francouzi. To by vzhledem ke snaze britské vlády o zachování neutrality učinilo předchozí složité jednání mezi Paříží a Londýnem zbytečným.

Dne 26. února 1923 se sešli předseda kolínského Železničního podvýboru (*Railway sub-Commission*) plukovník Manton a Kilmarnockův technický poradce kapitán Georgi s říšským ministrem dopravy generálem Groenerem a zástupcem německých drah ve Frankfurtu nad Mohanem. Groener zpočátku nastínil takové podmínky, jež Britové nemohli přijmout. Podle jeho názoru Francouzi mohli zásobovat své jednotky v Porúří, aniž by k tomu museli využít Kolínskou zónu. „Francouzským záměrem je pouze zajistit si úplnou kontrolu všech železnic v této oblasti, aby je mohli využít pro své politické a vojenské účely,“⁶⁴⁰ tvrdil a dodával, že na to nechce německá vláda přistoupit. Groener hovořil o tom, že bude složité přesvědčit německý drážní personál, aby manipuloval s francouzskými

---

⁶³⁸ Tamtéž.

⁶³⁹ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 225.

⁶⁴⁰ *Report of Conference Held on 26th February 1923 at the Headquarters of the Railway Administration – Frankfurt, TNA, FO 371/8721/C 4656/313/18.*

vlaky. Poté přišel s nerealistickými požadavky: 1) přes britskou zónu neměly proudit „reparační uhlí a koks z Porúří“ ani válečný materiál do této oblasti, 2) přes Kolínskou zónu mohly jezdit pouze dva velké zásobovací vlaky týdně a tři kyvadlové vlaky se čtyřmi až pěti vagóny denně s tím, že na poslední železniční stanici před opuštěním britské zóny budou na výměnu německých drážních zaměstnanců za Francouze dohlížet Britové.⁶⁴¹

Manton a Georgi seznámili Němce se záměrem britské vlády, aby v této oblasti fungovala stejná železniční doprava jako před 11. lednem 1923 a deset vojenských vlaků navíc. Německé požadavky označili za nereálné. Dále vysvětlili, že „otázka, co je a co není přiměřené využívání prostředků, tvořila předmět dlouhé debaty mezi Francouzi a Brity.“⁶⁴² Kromě toho Němcům připomněli konkrétní případy „shovívavého přístupu“ Velké Británie k Německu a pohrozili, že pokud bude Kolínská zóna vystavena „přílišným požadavkům ze strany Francie nebo omezování využívání prostředků Němci, odejde Britská rýnská armáda z Kolína.“⁶⁴³ Groener o poslední výhrůžce vyjádřil pochybnosti, nakonec ale po čtyř a půl hodiny dlouhém jednání přistoupil na to, že Francouzi budou moci přes britskou zónu posílat deset vojenských vlaků denně za předpokladu, že Britové budou dohlížet na výměnu německých a francouzských drážních zaměstnanců.⁶⁴⁴

Ještě předtím, než frankfurtská dohoda vstoupila 29. března 1923 v platnost, si Francouzi vynutili ústupek, a sice průjezd dalších dvou zásobovacích vlaků přes Kolínskou zónu navíc. Němci proti tomu protestovali, ale po hrozbách stažení britských vojáků z Porýní nakonec neochotně souhlasili.⁶⁴⁵ Dne 1. března 1923 vydala Vysoká komise Výnos číslo 149, na jehož základě byly železniční tratě v původních i na nově

---

⁶⁴¹ Tamtéž.

⁶⁴² Tamtéž.

⁶⁴³ Tamtéž.

⁶⁴⁴ *Summary of Arguments Put Forward by British Representatives*, TNA, FO 371/8721/C 4656/313/18.

⁶⁴⁵ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 226.

okupovaných územích (kromě Kolínské zóny) podřízeny francouzsko-belgickému úřadu *Régie des chemins de fer des territoires occupés* (zkráceně *Régie*, Správa železnic na okupovaném území).⁶⁴⁶ Již 2. března ovládla *Régie* trať z Koblence do Siegburgu, přičemž zde dala výpověď všem německých drážním zaměstnancům. Postupně se zmocnila i dalších linek a železničních uzlů, často dost nevybíravým způsobem. To je patrné z řady zpráv: „Francouzi pokračují v ... obsazování železničních stanic, aby získali vozové parky. V Mühlheimu a Dortmundu zabrali hlavní nádraží, čímž fakticky paralyzovali dopravu v horním Porúří. Mnoho dalších stanic potkal podobný osud.“⁶⁴⁷ Dne 7. března pak Francouzi vypravili první přímý vlak z Essenu do Paříže.⁶⁴⁸

Régie se musela „vyrovnat“ nejen s pasivní rezistencí, ale také častou sabotáží. Ta byla tvrdě trestána, Francouzi si brali do vlaků dokonce rukojmí. Francouzi a Belgičané museli do obsazených oblastí dovézt vlastní strojevůdce, techniky, hlídky, signalisty a hradlaře – původně jich zde měli 10 036; především díky dobrovolníkům jejich počet vzrostl na více než 15 000. Přesto se potýkali s nedostatkem zaměstnanců. Ti, kteří zde působili, dokázali zabezpečit pouze nejnutnější provoz.⁶⁴⁹ V britské zóně se němečtí drážní zaměstnanci k pasivní rezistenci naopak nepřipojili.

Ve stejné době, kdy se řešily problémy železniční dopravy, přišla na pořad jednání otázka celních sankcí. Dne 17. ledna 1923 oznámil francouzský velvyslanec v Londýně Bonaru Lawovi, že vzhledem k neplnění závazků ze strany berlínské vlády Francouzi zavádí na německé zboží diskriminační cla, která měla nabýt platnost nařízením Vysoké komise.⁶⁵⁰ Saint-Aulaire požádal britského premiéra, aby sankce zavedl i v Kolínské zóně. Bonar Law se tak opět ocitl v pozici, kdy byla ohrožena

---

⁶⁴⁶ *Memorandum on the Franco-Belgian Railway Régie, January 1924*, TNA, FO 371/9738/C1362/69/18. Srv. též Fischer, C., *The Ruhr Crisis...*, s. 103; Edmonds, J., *The Occupation...*, s. 253-255; Williamson, *Great Britain...*, s. 76.

⁶⁴⁷ *Thurstan to D'Abernon*, 9. 3. 1923, TNA, FO 371/8722/C 4708/313/18, No. 153.

⁶⁴⁸ Tamtéž.

⁶⁴⁹ Edmonds, J., *The Occupation...*, s. 254.

⁶⁵⁰ *Summary of Events arising out of French and Belgian Occupation of the Ruhr and out of the French and Belgian Punitive Action in the Rhineland, Foreign Office Minute*, TNA, FO 371/8711/C 2339/313/18, s. 2.

politika „benevolentní pasivity“: buď mohl dovolit zavedení cel a riskovat, že jej Němci obviní z „nadržování“ Paříži, nebo naopak odmítnout, a ještě více si Francii zneprátnit.⁶⁵¹ Bonar Law pokusil problém vyřešit tím, že dovolil Francouzům zavést nová diskriminační cla i v Kolínské zóně, ale jen s podmínkou, že se lord Kilmarnock ani britští vojáci nebudou zavádění a vykonávání sankcí účastnit.

Francouzi dokázali zavedení nových celních povinností ve Vysoké komisi prosadit až 12. února 1923. Poté došlo k vytvoření nových celních stanovišť po celém obvodu okupovaného území. Zboží mohlo proudit z obsazeného území do neokupovaného Německa pouze se speciální „vývozní licencí“ a po zaplacení desetiprocentního cla. Vývoz uhlí, koksu, ingotů, kolejnic nebo některých chemikálií byl – až na malé výjimky – zakázán.⁶⁵² Zboží z jiné země dovezené do Porýní nebo Porúří přes neokupované Německo bylo celní povinnosti zproštěno, pokud se dovozce prokázal certifikátem o původu zboží a účtem o zaplacení cla vydaného německými úřady. Pro export z obsazených oblastí přes neokupované Německo potřeboval vývozce speciální licenci vydanou v Emži (pro zboží z Porýní) nebo v Essenu (pro zboží z Porúří).⁶⁵³ Německá vláda však odmítla uznat platnost nařízení Vysoké komise, jež se týkalo celních sankcí, a vyžadovala, aby se clo i nadále platilo na úřadech v neokupovaném území – tím byl obchod mezi Porúřím, Porýním a zbytkem Německa zatížen dvěma druhy dávek na stejné zboží.⁶⁵⁴

Po zavedení sankcí začaly do Londýna docházet rozhořčené dopisy britských obchodníků. Podle Oddělení pro zámořský obchod desetiprocentní dovozní clo znemožňovalo podnikům nakupovat suroviny za konkurenční ceny, zatímco stejná vývozní sazba ochromila obchod. Výsledkem bylo, že obchodní styky, jež Británie od konce první světové

---

⁶⁵¹ O’Riordan, E., *Britain...*, s. 44.

⁶⁵² *Memorandum by the Board of Trade on Trade Control and Customs Régime in the Occupied Rhineland and the Ruhr*, 13. 3. 1923, TNA, FO 371/8721/C 4703/313/18, s. 1-2.

⁶⁵³ Tamtéž, s. 1.

⁶⁵⁴ O’Riordan, E., *Britain...*, s. 45.

války v této oblasti obtížně budovala, se ocitly „v troskách“.⁶⁵⁵ Tato situace se stala předmětem mezirezortního jednání ministerstev financí a obchodu dne 26. února 1923, které skončilo doporučením dosáhnout francouzských ústupků a zasáhnout ve prospěch britských obchodníků u německé vlády.⁶⁵⁶ Ve druhém případě Britové úspěchu nedosáhli. Německý ministr zahraničí Frederic von Rosenberg britskému velvyslanci sdělil, že problém nezpůsobili Němci, ale nezákonné jednání Francouzů.⁶⁵⁷

K uvolnění podmínek nakonec sáhli sami Francouzi a Belgičané, neboť se potýkali s rostoucím zmatkem v Porúří a zvětšující se „neoblíbeností“ kvůli narušení mezinárodního obchodu. Německé kontrakty uzavřené s firmami a podniky ve spojeneckých zemích před 25. lednem 1923 neměly být po tři měsíce podřízené diskriminačním ustanovením. Stejně tak do okupovaných území mohlo proudit uhlí ze zahraničí bez placení cla, pokud jeho dovozci měli licenci vydanou uhelným výborem (*Coal Committee*) při Vysoké komisi.⁶⁵⁸

Mnoho z těchto ústupků se ve skutečnosti nerealizovalo. Lord Kilmarnock psal, že celní úředníci je často ignorují a požadují zaplacení cla na britské uhlí dovážené do této oblasti. „Lodní náklad směřující z Nizozemska proti proudu Rýna belgičtí nebo francouzští celní úředníci zastaví buď v Ruhrortu nebo v Düsseldorfu. Celnice v těchto městech, zdá se, ignorují nařízení Vysoké komise... a požadují zaplacení desetiprocentního poplatku.“⁶⁵⁹ Ještě horší zkušenosti popisoval kapitán Georgi: „MICUM si vyhradil právo zabavit uhlí z jakékoli důvodu, jež uznají za vhodný... Agenti tohoto úřadu zabrali na Rýnu britské uhlí a rozdělili je, jak potřebovali.“⁶⁶⁰ Na začátku března 1923 se objevil další problém. Britské úřady sice Francouzům dovolily zavést nová

---

⁶⁵⁵ *Department of Overseas Trade to Foreign Office*, 9. 3. 1923, TNA, FO 371/8721/C 4477/313/18.

⁶⁵⁶ *Minutes of Interdepartmental Meeting*, 26. 2. 1923, TNA, FO 371/8796/C 3547/2751/18.

⁶⁵⁷ *Telegram No. 177 by D'Abernon*, 9. 3. 1923, TNA, FO 371/8721/C 4523/313/18.

⁶⁵⁸ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 227.

⁶⁵⁹ *Kilmarnock to Curzon*, 15. 3. 1923, TNA, FO 371/8722/C 4842/313/18.

⁶⁶⁰ *Coal Situation in Occupied Territory*, 9. 3. 1923, TNA, FO 371/8722/C 4842/313/18, s. 4-5.

diskriminační cla i v Kolínské zóně, ale nechtěly se podílet na blokádě Porúří. Britská okupační zóna proto nějaký čas sloužila jako „cesta“ pro dovoz a vývoz zboží z Porúří. Francouzi nicméně záhy obsadili území na východ od Kolínské zóny, čímž tuto možnost „zablokovali“. Jak psal Thurstan britskému velvyslanci v Berlíně, „britská zóna je nyní izolovaná od neokupovaného Německa. Někteří Francouzi zde jen těžko skrývají s tímto řešením spokojenost.“⁶⁶¹

Představitelé francouzské armády popuzovalo, že se musí řídit rozhodnutími „civilního úřadu“. Jeho politiku považovali za špatnou a byli přesvědčeni, že ústupky britskému obchodu pouze prodlouží dobu německého odporu. Stejný názor zastávali i francouzští celní úředníci, kteří se pokoušeli zastavit vývoz oceli a dovoz uhlí z Porýní. Jejich taktikou se stalo kladení překážek britským obchodníkům, například zdržováním jejich dodávek.⁶⁶² Přesto neustálým tlakem na Paříž dosáhl Londýn úplného otevření Porýní britskému uhlí a vývozu oceli na Ostrovy.⁶⁶³

3. 3. Proměny britské politiky ve vztahu k okupaci Porúří – od „benevolentní pasivity“ ke ztroskotání „pokusné intervence“

Díky politice „benevolentní pasivity“ Británie sice dokázala udržet neutrální postoj, ale neuspokojila tím Francii ani Německo. Politici v Londýně si navíc plně neuvědomovali dopady tohoto přístupu na činnost britských úředníků v okupovaném Německu. Ačkoli současníci kritizovali především Bonara Lawa, značný díl odpovědnosti za britské potíže v Porýní nesl i lord Curzon, který se sice až do 5. února 1923 účastnil lausannské konference, ale v zásadě těžce nemocnému ministerskému předsedovi nenabídl ve složité pozici pomocnou ruku.⁶⁶⁴ Britská vláda neměla kvůli své strategii v Porýní klid ani na domácí scéně, kde ji kritizovali labouristé

---

⁶⁶¹ *Thurstan to D'Abernon*, 9. 3. 1923, TNA, FO 371/8722/C 4710/313/18, No. 152.

⁶⁶² Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 228.

⁶⁶³ K výsledkům tohoto obchodu srv. *Board of Trade Note on Licensing Imports and Exports in Occupied Germany*, 3. 8. 1923, TNA, FO 371/8737/C 13324/313/18; *Memorandum on Effect on the British Trade of the Ruhr Occupation*, 26. 7. 1923, TNA, FO 371/8737/C 13324/313/18.

⁶⁶⁴ O'Riordan, E., *Britain...*, s. 47.

a dokonce vlastní poslanci „ze zadních lavic“, kteří volali po větší podpoře Paříže. Jak prohlásil jeden z nich: „Myslím si, že když jsme neodsouhlasili vyslání našich vojáků na pomoc Francii, měli bychom jí poskytnout alespoň morální podporu.“⁶⁶⁵

Další tlak pocítovala Velká Británie na mezinárodní scéně; zejména Itálie i další země vyjádřily přání, aby Londýn zaujal aktivnější postoj a stal se prostředníkem mezi znepřátelenými stranami. První italské pokusy z ledna a února 1923 ještě podporu v Británii nenašly, ale silící kritika ze strany parlamentu a zejména tisku a veřejnosti postupně postoj britské vlády změnila. Největší „vlna“ odsuzujících článků se objevila v březnu 1923; v té době *Manchester Guardian* volal po revizi britské zahraniční politiky⁶⁶⁶ a deník *The Times* psal o tom, že pasivní politika nepomůže Evropě ani Francii.⁶⁶⁷

Britská vláda pod tímto tlakem musela začít jednat. Lord Curzon se pokusil jako prostředníka získat Spojené státy americké, což by Londýnu umožnilo zůstat stranou. Dne 23. března 1923 se sešel americkým velvyslancem,⁶⁶⁸ avšak Washington nejevil ochotu v této záležitosti intervenovat.⁶⁶⁹ Již předtím lord Curzon po konzultaci s Bonarem Lawem sepsal 20. března 1923 přísně tajné memorandum, které následující den poslal francouzskému velvyslanci v Londýně.⁶⁷⁰ V něm formuloval názor, že pasivní politika Londýna působí britským úředníkům v okupovaných oblastech velké problémy, kromě toho je britská vláda za svůj postoj kritizována v parlamentu a tisku: „Vláda Jeho Veličenstva je neustále vyzývána, aby přestala být pasivní a zapojila se do řešení tohoto problému.“⁶⁷¹ Curzon francouzskou vládu požádal o informace týkající se

---

⁶⁶⁵ O’Riordan, E., *British Policy and the Ruhr Crisis 1922-24*, in: *Diplomacy and Statecraft* 15, 2004, s. 231.

⁶⁶⁶ *Manchester Guardian*, 12. 3. 1923, s. 6.

⁶⁶⁷ *The Times*, 14. 3. 1923, s. 13.

⁶⁶⁸ *Conversation between US Ambassador and Curzon*, 23. 3. 1923, TNA, FO 371/8725/C 5812/313/18.

⁶⁶⁹ *Telegram no. 333 by Geddes*, 28. 3. 1923, TNA, FO 115/2852/A 1895/45.

⁶⁷⁰ *Memorandum Communicated to the French Ambassador*, 20. 3. 1923, TNA, FO 371/8724/C 5302/313/18.

⁶⁷¹ Tamtéž.

jejích dalších záměrů.⁶⁷² Doufal, že se Poincaré bude snažit udržet Británii na své straně a nabídne jí nějaké ústupky.⁶⁷³ K tomu však nedošlo. Francouzský ministerský předseda 23. března 1923 odpověděl, že jeho politika v Porúří je jasná již od ledna a od té doby se nic nezměnilo.⁶⁷⁴ Curzon se tak ocitl ve velmi složité pozici, neboť na svoji stranu nezískal Spojené státy americké ani Francii. Jedinou možností bylo pokusit se přesvědčit německou vládu, aby učinila návrh, který by se stal základem pro další vyjednávání vedoucí k ukončení mezinárodně-politického patu.

Dne 20. dubna 1923 pronesl Curzon ve Sněmovně lordů projev, jímž se pokusil pozměnit dosavadní britské stanovisko k situaci v Porúří. Neutralita podle něj neznamenal, že Velká Británie musí stát stranou veškerého dění. Neutrální stát může být zpočátku „pouhým pozorovatelem“, ale kdykoli je schopen „změnit se ve velice efektivního zprostředkovatele“.⁶⁷⁵ Přesto se Curzon snažil zachovat zdání nestrannosti, když tvrdil, že současný pat zaviniily Francie a Německo společně. Poznamenal také, že pokud německá vláda učiní nějakou nabídku, může dojít k „prvnímu kroku“ k vyřešení krize.

Němci využili Curzonova podnětu a na začátku května 1923 poslali spojencům nástin možné dohody,⁶⁷⁶ jenž se podobal jejich návrhům z prosince 1922.⁶⁷⁷ Francouzi tento plán nepřijali, dokonce odmítli i snahu britského ministra zahraničí sepsat společnou odpověď. Plán získal podporu Italů a Japonců, a proto Curzon ve druhém květnovém týdnu zaslal německé vládě dopis, v němž jí vyzýval k dalekosáhlejšímu ústupkům. Nový německý návrh dorazil do Londýna 7. června 1923⁶⁷⁸ a, na rozdíl od toho předchozího, zaznamenal značné změny. Němci navrhli vytvoření nezávislé komise, jež měla přezkoumat jejich schopnost splácet reparace, souhlasili

---

⁶⁷² Tamtéž.

⁶⁷³ O’Riordan, E., *Britain...*, s. 60.

⁶⁷⁴ Tamtéž.

⁶⁷⁵ O’Riordan, E., *British Policy and the Ruhr Crisis...*, s. 232.

⁶⁷⁶ *Telegram 175 from D’Abernon*, 21. 4. 1923, TNA, FO 371/8728/C 7145/313/18.

⁶⁷⁷ Viz podkapitola 1. 6.

⁶⁷⁸ K tomuto problému blíže Feldman, G. D., *The Great Disorder. Politics, Economics and Society in the German Inflation, 1914-1924*, Oxford 1993, s. 663-667.

s kontrolou německého hospodářství a finančních dokumentů nebo nabídli garance na splácení reparací. Kromě toho požádali o svolání mezinárodní konference, jež by probrala další detaily.⁶⁷⁹ Někteří úředníci britského ministerstva zahraničí v úspěch nové německé „nabídky“ – i přes jasný posun k dosažení kompromisu – nevěřili. Crowe viděl hlavní nedostatek v tom, že Němci zcela vynechali problém pasivní rezistence. Z téhož důvodu Poincaré jednání o řešení rúrské krize opět odmítl.⁶⁸⁰

Neschopnost Velké Británie učinit rezolutní kroky a donutit usednout představitele Francie a Německa k jednacímu stolu vyvolala na domácí politické scéně zklamání; na povrch navíc vypluly rozepře ohledně řešení situace v Porúří.⁶⁸¹ Větší část ministrů podporovala spíše příklon k Francii. Mezi ně patřil například Leo Amery (ministr námořnictva), lord Derby (ministr války) nebo Neville Chamberlain (ministr zdravotnictví). Ministr letectva Samuel Hoare 17. července 1923 napsal novému ministerskému předsedovi Stanleyemu Baldwinovi, který nahradil v úřadu těžce nemocného Bonara Lawa, že špatné vztahy s Francií „prodlouží a dokonce ohrozí urovnání vztahů v Evropě.“⁶⁸²

Baldwin a Curzon byli rovněž pod tlakem těch, kteří chtěli otázku Porúří předložit Společnosti národů. Tato skupina nebyla tak vlivná jako ta předchozí, protože její členové nezastávali vládní posty. K jejím zastáncům ovšem náležel lord Robert Cecil (lord strážce tajné pečeti), který si svým postojem znepřátelil ministerstvo zahraničí i Curzona. Mezi další významné „protifrancouzské“ hlasy patřil Jan Smuts, který napsal, že si Baldwin bude muset vybrat mezi zachováním Dohody a udržením „britské sebeúcty, cti a prestiže imperiální mocnosti.“ Premiérovi radil, aby se „*Entente* slavnostně

---

⁶⁷⁹ *Communication from German Ambassador*, 7. 6. 1923, TNA, FO 371/8638/C C 9926/1/18. Srv. Fischer, C., *The Ruhr Crisis...*, s. 186.

⁶⁸⁰ Fischer, C., *The Ruhr Crisis...*, s. 187.

⁶⁸¹ O’Riordan, E., *British Policy and the Ruhr Crisis...*, s. 232.

⁶⁸² O’Riordan, E., *Britain...*, s. 73.

zřekl“.⁶⁸³ Také část veřejného mínění a obchodní kruhy politiku britské vlády kritizovaly a stále více se přikláněly na stranu Německa.⁶⁸⁴

Na konci července 1923 Francie zamítla britský návrh odpovědi Německu na jeho nótu ze 7. června.⁶⁸⁵ Paříž vyjádřila své odmítnutí dosti emotivně: „Oko za oko, zub za zub. Přesně podle příkladu Německa z roku 1871 odejdeme z Porúří, teprve až Německo zaplatí. Říše musí zažít takovou krizi, že bude raději plnit nařízení Versailleské mírové smlouvy... Německá rezistence musí skončit bez jakýchkoli ústupků.“⁶⁸⁶ Vlivní úředníci britského ministerstva zahraničí – zejména Lampson a Crowe – začali proto volat po mnohem aktivnější politice Velké Británie, namířené proti Francii. Jejich postoj podporovalo ministerstvo financí, které kolegům z *Foreign Office* poslalo 2. srpna 1923 svoji verzi možné odpovědi. Podle ní byla okupace Porúří nezákonným činem a jako taková měla být předložena k posouzení Mezinárodnímu soudnímu dvoru v Haagu. V případě, že by Poincaré urovnání konfliktu odmítl, hrozila Británie separátní akcí, jež měla vést k vyřešení patu.⁶⁸⁷

Curzon tyto argumenty převzal a 9. srpna 1923 je předložil k posouzení kabinetu. Proč ministři, stojící převážně na straně Francie, souhlasili s rozhodným postojem proti Paříži? Jedním z důvodů je, že všichni si přáli, aby Británie jasně vyjádřila svoji pozici, a ministr zahraničí je přesvědčil, že k žádné akci nedojde, protože takto formulovaná nóta bude stačit na ovlivnění postoje Paříže. Jiní doufali, že prohlášení tohoto typu uklidní britskou veřejnost. Nakonec dokument odsouhlasili s podmínkou, že dojde ke „zmírnění některých pasáží, jež by mohla francouzská veřejnost

---

⁶⁸³ *Telegram from Governor General of the Union of South Africa to Secretary of State for the Colonies*, 7. 7. 1923, TNA, CAB 24/161, CP 418.

⁶⁸⁴ Guvernér *Bank of England* Montagu Norman prezidentu *Reichsbank* Rudolfu E. A. Havensteinovi napsal, že pokud to bude v jeho silách, poskytne mu pomoc. Na konci července 1923 nakonec Bank of England půjčila Říšské bance 7, 5 milionu liber na posílení marky.

⁶⁸⁵ *Telegram no. 696 from Phipps*, 22. 7. 1923, TNA, FO 371/8644/C 12613/1/18.

⁶⁸⁶ Fischer, C., *The Ruhr Crisis...*, s. 190-191.

⁶⁸⁷ O’Riordan, E., *British Policy and the Ruhr Crisis...*, s. 233.

špatně nést.⁶⁸⁸ K tomu však nedošlo a Curzon předal nótu francouzskému velvyslanci v Londýně v původní podobě.

Reakce nebyla taková, jakou britská vláda očekávala. Přední deníky jako *The Times* nebo *Manchester Guardian* chválily její rozhodný postoj; *The Times* dokonce psaly, že nóta je tvrdá, ale „mohla být ještě rezolutnější. Byl již nejvyšší čas, aby Británie něco takového učinila.“⁶⁸⁹ Vlivné politické osobnosti jako sir John Simon, lord Parmoor nebo Austen Chamberlain iniciativu naopak odsoudily. Dne 20. srpna 1923 přišla do Londýna odpověď francouzské vlády. Jednalo se o dokument o osmasedmdesáti stranách, který shrnoval problematiku reparací od podpisu mírové smlouvy, a poté bod po bodu kritizoval britskou nótu z 11. srpna 1923; zaútočil zejména na rozporuplnost britského chování, tedy na skutečnost, že se Británie připravovala na okupaci Porúří v roce 1921, a o dva roky později v tom spatřovala spornou otázku, již chtěla řešit u Mezinárodního soudního dvora v Haagu.⁶⁹⁰

Zatímco před 11. srpnem existovala shoda mezi ministerstvy financí a zahraničí ohledně reakce na kroky Paříže, pod vlivem francouzské odpovědi se jejich názory střetly. Fischer Williams z „pokladu“ radil vůbec se dokumentem nezabývat a dosáhnout prosazení arbitráže,⁶⁹¹ úředníci z *Foreign Office* změnili názor a nadále již nejevili ochotu postavit se za stanoviska svých „kolegů“ – zejména z toho důvodu, že se jim Poincarého obvinění zdála racionální. Jejich pesimismus je patrný ze zprávy Milese W. Lampsona, který poznamenal: „Británie se nachází v situaci, v jaké byla v lednu 1923“.⁶⁹² I podle dalšího úředníka ministerstva zahraničí se vzhledem k Poincarého kategorickým prohlášením zdála britská tvrzení „poněkud problematická“.⁶⁹³ Současně se vyhrotila i situace ve vládě, když lord Derby na schůzce s Baldwinem na konci srpna 1923 pohrozil

---

⁶⁸⁸ O’Riordan, E., *Britain...*, s. 87.

⁶⁸⁹ *The Times*, 13. 8. 1923, s. 9.

⁶⁹⁰ Překlad této odpovědi viz *Dispatch 1940 form Phipps*, 21. 8. 1923, TNA, FO 371/8685/C 14380/1/18.

⁶⁹¹ *Fischer Williams to Lampson*, 24. 8. 1924, TNA, FO 371/8739/C 14705/313/18.

⁶⁹² *Minute by Lampson*, 22. 8. 1923, TNA, FO 371/8650/C 14380/1/18.

⁶⁹³ *Minute by Hurst*, 22. 8. 1923, TNA, FO 371/8650/C 14380/1/18.

rezignací, pokud ministerský předseda neprojedná spornou záležitost osobně s francouzským premiérem.⁶⁹⁴ Ve stejném duchu mluvil i Edward Wood.⁶⁹⁵

Baldwin s Curzonem měli nyní dvě možnosti: sáhnout k separátní akci a předat problém arbitrážnímu řízení, jak navrhovali úředníci z ministerstva financí, nebo se stáhnout a opět zaujmout neutrální postoj. Na konci srpna 1923 odjel ministerský předseda na dovolenou do Aix en Provence ve Francii. Curzonovi sdělil, že potřebuje čas na zvážení situace. Ve skutečnosti již přemýšlel o sblížení s Francií.⁶⁹⁶ Britové ještě doufali, že se jim podaří získat na svou stranu Itálii, ale tato možnost padla poté, co Mussolini 31. srpna 1923 okupoval řecký ostrov Korfu.

Dne 19. září 1923 se Stanley Baldwin na britském velvyslanectví v Paříži sešel ke dvouhodinové soukromé schůzce s Raymondem Poincarém. Francouzský premiér uspěl, neboť se mu podařilo odvrátit rozkol mezi spojenci, aniž musel ustoupit ze svých pozic a názorů ohledně německé politiky pasivní rezistence. Po setkání bylo vydáno komuniké, jež hovořilo o shodě názorů Paříže a Londýna a také o tom, že mezi oběma stranami neexistují žádné sporné otázky, jež by narušily spolupráci obou zemí.⁶⁹⁷

Curzona obsah dokumentu rozčílil. Poincarému se totiž podařilo využít zmatků na britské politické scéně ohledně otázky Porúří a získat nad Británií důležitou výhodu. Současně ukázal na rozporuplnost britské politiky. Váhavost Londýna vystihl Austen Chamberlain: „Zdá se mi, že se stáváme těmi, kteří v Evropě nejvíce láteří. Nejprve spěcháme, abychom pohrozili pěstí, že se toto musí změnit nebo tamto musí skončit. Ostatní nás

---

⁶⁹⁴ O’Riordan, E., *British Policy and the Ruhr Crisis...*, s. 234.

⁶⁹⁵ Myšlenka schůzky mezi Poincarém a Baldwinem se objevila již o dva měsíce dříve, 25. června 1923, kdy francouzský premiér vyjádřil přání se setkat se svým britským protějškem. Ke stejnému návrhu došlo ještě jednou, a to před britskou nótou z 11. srpna 1923. Tehdy však vzhledem k přípravě tohoto dokumentu to ministerstvo zahraničí nevidělo jako vhodný záměr. Situace se změnila ve druhé polovině srpna, kdy se Baldwin rozhodl uklidnit „profrancouzské“ křídlo ve vládě tím, že se s Poincarém setká. Srv. *Curzon to Phipps*, 3. 8. 1923, TNA, FO 371/8646/C 13356/1/18; *Note by Crowe*, 3. 8. 1923, TNA, FO 371/8646/C 13356/1/18; Telegram no. 801 from Phipps, 30. 8. 1923, TNA, FO 371/8654/C 14872/1/18.

⁶⁹⁶ O’Riordan, E., *Britain...*, s. 92.

⁶⁹⁷ Tamtéž, s. 98.

postupně přestávají mít rádi, nevěří nám a nerozumí našim krokům. Nakonec nedosáhneme ničeho a upadneme do pokorného ticha, nebo pracně vysvětlujeme, jak jsme spokojeni.“⁶⁹⁸

Dne 26. září 1923 Gustav Stresemann⁶⁹⁹ pod tlakem událostí politiku pasivní rezistence odvolal.

3. 4. Britská okupační zóna v období pasivní rezistence

V době od ledna do září 1923 hleděli Francouzi na britskou okupační zónu jako na „trojského koně“ a v politice „benevolentní pasivity“ spatřovali „záštitu, za níž se organizuje a financuje německý odpor k obsazení Porúří a separatismu.“⁷⁰⁰ Paříž si tento názor utvrdila v souvislosti s pokusem o zavraždění Josepha Smeetse, k němuž došlo 17. března 1923 v Kolíně nad Rýnem.

V důsledku francouzského a belgického „rúrského dobrodružství“ vzrostla v německém prostředí ještě více nenávist k Paříži, která se kromě sabotáží projevovala také zvýšenou agitací proti příznivcům oddělení Porýní od Německa. Kritika separatistů se otevřeně projevila právě v britské okupační zóně. Zhruba týden před útokem na Smeetse se v Kolíně nad Rýnem objevily plakáty s nápisy „Separatisté jsou zločinci! Zabijte je!“; ve stejnou dobu se městem šířily letáky s podobiznou Smeetse, jehož označovaly za zrádce.⁷⁰¹ Německá policie tyto plakáty na žádost britských okupačních orgánů strhávala, ale podle dochovaných zpráv se původce tohoto činu nepodařilo zjistit.⁷⁰²

---

⁶⁹⁸ O’Riordan, E., *British Policy and the Ruhr Crisis...*, s. 236.

⁶⁹⁹ Ke Stresemannovi srv. Baugart, C., *Stresemann und England*, Böhlau 1996; Berg, M., *Gustav Stresemann. Eine politische Karriere zwischen Reich und Republik*, Göttingen und Zürich 1992; Bretton, H. L., *Stresemann and the Revision of Versailles. A Fight for Reason*, Stanford 1953; Wright, J., *Gustav Stresemann: Weimar’s Greatest Statesman*, in: *History Today*, Vol. 52, Issue 11, 2002, s. 53-59.

⁷⁰⁰ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 230.

⁷⁰¹ *Kilmarnock to Curzon*, no. 145, doc. 97, 19. 3. 1923, in: Noakes, J. (ed.), *British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print, Part II, From the First to the Second World War, Series F: Europe, 1919-1939, Volume 34: Germany, 1923*, Bethesda 1994, s. 96 (dále BDFa).

⁷⁰² *Memorandum on the Smeets Case*, 25. 5. 1923, TNA, FO 371/8681/C 9504/129/18.

Smeets se začal obávat o život a 13. března se dožadoval u kolínského policejního šéfa osobní ochrany. O tři dny později se dokonce obrátil na Vysokou komisi v Kolíně nad Rýnem se žádostí o povolení nosit revolver. Ještě dříve než komisaři rozhodli, došlo k pokusu o jeho zavraždění. Zpráva o tomto incidentu uvádí: „Zločin spáchal muž kolem sedmadvaceti let vojenského vzezření, který mluvil spisovnou němčinou. Do Smeetsova domu vešel pod záminkou koupě výtisku jeho novin. Když se ocitl v pracovně, vytáhl revolver a dvakrát na něj vystřelil, zasáhl ho do hlavy a těžce jej zranil. Třetí rána minula novináře, jehož Smeets zaměstnával, poslední čtvrtý výstřel zabil jeho švagra, který se v tu dobu také nacházel v místnosti. Poté vrah opustil dům oknem a zmizel v davu, který se tu mezitím shromáždil.“⁷⁰³

Případ vyvolal spor mezi britskými a francouzskými představiteli Vysoké komise. Jak napsal ve své zprávě lord Kilrnarnock, „ačkoli by Smeets byl [za normálních okolností – J. S.] bezvýznamným mužem, stal se kvůli pozornosti, jež mu věnuje francouzský tisk předmětem značného zájmu nejen v Porýní, ale i významným faktorem ve francouzsko-německých vztazích. Skutečnost, že pobývá v britské zóně celou záležitost ještě zproblematizovalo.“⁷⁰⁴ G. E. R. Gedye v knize *The Revolver Republic* uvádí: „Francouzi, kteří nikdy ve svých komuniké neuváděli podrobnosti o střelení jejich hlídek na Němce, nyní kvůli pokusu o vraždu tohoto německého zrádce vyvolali bouři a v zákulisí hovořili o tom, že událost Brity potěšila. Situace byla tak vypjatá, že se britský komisař Julian Piggot šel raději do nemocnice přesvědčit, zda má zraněný k dispozici ty nejlepší chirurgy.“⁷⁰⁵

Na svém zasedání 19. března 1923 členové Vysoké komise rozhodli o prozatímním suspendování kolínského policejního šéfa, jehož

---

⁷⁰³ *Kilrnarnock to Curzon*, unnumbered, doc. 96, 19. 3. 1923, BDFA, Part II, Series F, Volume 34, s. 95.

⁷⁰⁴ *Kilrnarnock to Curzon*, no. 145, doc. 97, 19. 3. 1923, BDFA, Part II, Series F, Volume 34, s. 96.

⁷⁰⁵ Gedye, G. E. R., *The Revolver Republic. France's Bid for the Rhine*, Bristol 1930, s. 157.

francouzský představitel obvinil ze „závažného zanedbání povinností“.⁷⁰⁶ Současně byla nabídnuta odměna 1 000 000 marek za informace vedoucí k dopadení pachatele.⁷⁰⁷ V té době se do problému vložila francouzská vláda, jež požadovala zatčení policejního představitele a vyhlášení zákazu vycházení v Kolíně nad Rýnem.⁷⁰⁸

IARHC sice rozhodla zahájit vyšetřování policejního šéfa, jehož prozatím postavila mimo službu; Kilmarnock ale 21. března 1923 prosadil odklad jeho suspendování „s ohledem na energii, kterou věnoval Smeetsovu případu, a na snahu nepřerušit pátrání.“⁷⁰⁹ O dva dny později byl dopaden pachatel činu.⁷¹⁰ Gedye však uvádí, že pravého viníka se chytit nepodařilo; kolínská policie pod tlakem Vysoké komise nicméně potřebovala úspěch a toto zatčení „alespoň na chvíli uspokojilo Francouze a zajistilo německé policii a Britům v Kolíně dočasný klid.“⁷¹¹ Současně britský komisař Francouze přesvědčil, aby ustoupili od požadavku na zavedení zákazu vycházení v Kolíně nad Rýnem.

Kilmarnock se sice snažil dosáhnout co nejmenšího dopadu francouzských odvetných opatření v souvislosti s útokem na Josepha Smeetse, britské úřady v Kolíně nad Rýnem ale s podrážděním reagovaly na nařčení z toho, že se jejich zóna stala útočištěm teroristů a nacionalistických agitátorů. Aby prokázaly opak, nacionalisty stíhaly. Krátce po útoku na Smeetse britská vojenská policie prohledala dům poslance Říšského sněmu profesora Moldenhauera, který v dubnu 1922 pronesl několik kritických projevů na adresu Francouzů a ohledně výdajů spojených s britskou okupací Porýní.⁷¹² Stejně aktivní byly úřady i v odkrývání činů protifrancouzské propagandy a sabotérů; dne 26. června

---

⁷⁰⁶ *Memorandum on the Smeets Case*, 25. 5. 1923, TNA, FO 371/8681/C 9504/129/18.

⁷⁰⁷ *Kilmarnock to Curzon*, unnumbered, doc. 96, 19. 3. 1923, BDFA, Part II, Series F, Volume 34, s. 95.

⁷⁰⁸ *Memorandum on the Smeets Case*, 25. 5. 1923, TNA, FO 371/8681/C 9504/129/18.

⁷⁰⁹ Tamtéž.

⁷¹⁰ Tamtéž.

⁷¹¹ Gedye, G. E. R., *The Revolver Republic...*, s. 157.

⁷¹² Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 231.

1923 například zatkly v Ohligsu čtyři muže, jež chtěli zničit most nedaleko Düsseldorfu.⁷¹³

Kilmarnock však nedokázal zabránit vydání Výnosu číslo 167, zakazujícího pohyb mezi okupovanou a neokupovanou částí Německa od 20 do 5 hodin. Toto omezení se nevztahovalo pouze na vlaky. Náročným byrokratickým úkonem se stalo též získání povolení pro přechod mezi oběma částmi během dne. Kritici tohoto nařízení tvrdili, že „vstup a odchod kterékoli osoby závisí pouze na úsudku okupačních orgánů.“⁷¹⁴ Každý, kdo měl trvalé bydliště v obsazené oblasti, mohl vstoupit do neokupované části, pokud měl na svém identifikačním průkazu razítko místního zástupce Vysoké komise. Němec žijící mimo obsazené území to měl ještě složitější. K udělení povolení musel nahlásit konečné místo a záměr své cesty, data počátku a konce pobytu na okupovaném území, místo, kde chce překročit „hranici“, a směr, kterým se do cílové stanice vydá. Současně od něj úředníci vyžadovali jména osob, jež hodlá navštívit nebo u nichž se ubytuje. K žádosti ještě musel uhradit poplatek ve výši 2000 marek.⁷¹⁵

Britské ministerstvo zahraničí odmítlo dát souhlas k tomu, aby tato nařízení platila i pro Kolínskou zónu, protože by to fakticky znamenalo uznání francouzské okupace Porúří. V květnu obě strany dospěly ke kompromisu. Podle něj měly mít osoby žijící v britské zóně zjednodušený přístup do neokupované části Německa; podobné podmínky platily i pro obyvatele zbytku Německa, kteří chtěli navštívit Kolín nad Rýnem.⁷¹⁶ Stačilo pořídit si speciální propustku s razítkem britských okupačních úřadů.⁷¹⁷ Podle pramenů je zřejmé, že Francouzi i přesto působili obyvatelům Kolínské zóny – a někdy též britským představitelům – při přechodu z okupované do neokupované části Německa potíže.

Britský vicekonzul v Elberfeldu podal zprávu o tvrdých podmínkách, jež panovaly na přechodu ve Vohwinkelu: „Žádný Němec neprojde

---

⁷¹³ Tamtéž.

⁷¹⁴ *Sthamer to Curzon*, 9. 5. 1923, TNA, FO 371/8681/C 8375/129/18.

⁷¹⁵ Tamtéž.

⁷¹⁶ *Ryan to British Consul, Cologne*, 11. 9. 1923, TNA, FO 371/8684/C 16597/129/18.

⁷¹⁷ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 231.

kontrolou, nemá-li správné povolení podepsané spojeneckými představiteli. Nešťastníci, kteří se jím nemohou prokázat, jsou nemilosrdně a často i brutálně nacpáni do vlaku směřujícího opačným směrem bez ohledu na to, z jakého města přijeli.“⁷¹⁸ Podobně si stěžoval i na zacházení s příslušníky jiných národů: „Dva francouzští poddůstojníci prováděli velice vlažně kontrolu vlaku. Nejpomaleji, jak mohli, vstupovali do každého kupé, pečlivě za sebou zavřeli dveře, a pak velmi pozorně zkoumali propustky a pasy. Ve voze, v němž jsem jel já, byli ještě jeden Holanďan a Američan. Domnívám se, že francouzští poddůstojníci jsou natolik inteligentní, že poznají, že se nejedná o německé pasy, přesto jejich prohlídka trvala zhruba deset minut, aby se dostatečně přesvědčili o tom, že nejsme Němci, kteří se snaží uniknout.“⁷¹⁹ Se stížností přišli i obchodníci britského původu v nově okupovaných oblastech. Lionel Hurwitz, který pocházel ze Sunderlandu, ale několik let již žil ve Frankfurtu nad Mohanem, upozorňoval na potíže, jimž musel čelit, když cestoval autem mezi obsazeným a neobsazeným územím. Francouzi důkladně prohledávali každé osobní vozidlo a dokonce „donutili některé osoby zanechat vůz na místě, pokud nedokázaly, že jsou členy rodiny jeho majitele.“⁷²⁰ Hurwitz psal, že jako Brit by neměl mít problémy; „skutečnost je ale taková, že my, Britové, jsme na tom v tomto ohledu stejně jako Němci.“⁷²¹ Britské okupační úřady proto pracovaly na výnosech, jež by těmto excesům předcházely.⁷²²

V téže době začalo kulminovat napětí mezi francouzskými pohraničními hlídkami a britskými úředníky v Kolíně nad Rýnem. Francouzi nabyli přesvědčení, že v důsledku lhostejnosti Britů získala řada „nepohodlných“ Němců britské propustky. Proto občas sáhli k odvetnému opatření a tyto legitimace roztrhali, což vzbudilo u Britů obrovské rozhořčení: „Velice poškozuje naši prestiž, když francouzští vojáci trhají propustky nesoucí podpis britského úředníka přímo před Němci... Bylo by

---

⁷¹⁸ *Curtis to Thurstan*, 30. 8. 1923, TNA, FO 371/8684/C 16597/129/18.

⁷¹⁹ Tamtéž.

⁷²⁰ *Kilmarnock to Curzon*, 26. 5. 1923, TNA, FO 371/8682/C 9305/708/18.

⁷²¹ *Hurwitz to Kenworthy*, 13. 7. 1923, TNA, FO 371/8682/C 9305/708/18.

⁷²² *Kilmarnock to Curzon*, 26. 5. 1923, TNA, FO 371/8682/C 9305/708/18.

asi příliš doufat, aby na kontrolních místech u naší zóny byli též britští vojáci, tak alespoň zabraňte tomu, aby tyto legitimace ničili,⁷²³ psal Thurstan. Kilrnarnock musel nakonec uznat, že Francouzi měli pravdu. Ukázalo se, že osoby žijící trvale ve francouzské nebo belgické okupační zóně, se po odmítnutí v místě bydliště snažily s pomocí německých úřadů získat propustku v Kolíně nad Rýnem.⁷²⁴ Plukovník Ryan poukazoval i na to, že podle statistiky není důvod domnívat se, že francouzské úřady působí těžkosti v souvislosti s uznáváním britských propustek.⁷²⁵ V této době se navíc ukázalo, že některé z nich jsou podvržené. Jedna „stopa“ vedla do Elberfeldu, kde podle zpráv existovala dílna na jejich padělání.⁷²⁶ Druhý „zdroj“, směřující k britskému nižšímu úředníkovi Vysoké komise, se podařilo zjistit náhodou až v říjnu 1923.⁷²⁷ Britští úředníci dostali následně instrukce, aby nevydávali propustky bez důkladných informací o žadateli.⁷²⁸

Již ve druhé polovině roku 1922, ale zejména v následujícím roce se britské i německé úřady v britské okupované zóně musely v důsledku stále rostoucí inflace zabývat problémem nedostatku bankovek. Objevily se

⁷²³ *Thurstan to Kilrnarnock*, 4. 9. 1923, TNA, FO 371/8684/C 16597/129/18.

⁷²⁴ *Kilrnarnock to Curzon*, 22. 9. 1923, TNA, FO 371/8684/C 16597/129/18.

⁷²⁵ Podle statistiky ve dnech 30. srpna – 2. září 1923 francouzské hlídky zkontrolovaly na nejkritizovanější kontrolní stanici 68 690 osob, z nichž mělo 60 103 britskou propustku. Francouzi vstup přitom nepovolili pouze 692 osobám. *Ryan to British Consul, Cologne*, 11. 9. 1923, TNA, FO 371/8684/C 16597/129/18.

⁷²⁶ *Kilrnarnock to Curzon*, 22. 9. 1923, TNA, FO 371/8684/C 16597/129/18.

⁷²⁷ S obviněním přišel bývalý zaměstnanec Vysoké komise a podřízený dotyčného úředníka kapitán Huddleston. V pozadí udání stály zřejmě nenaplněné ambice a závist. Když se totiž vybírali jednotliví krajští úředníci IARHC, dostal před tehdejším poručíkem Huddlestonem přednost kapitán Lawson, který však na rozdíl od něj neuměl německy a neznal tak dobře německé prostředí. Huddleston se stal pouze jeho asistentem. Spor obou mužů se vyhrotil v souvislosti s tím, že Lawson dával před svým britským kolegou přednost společnosti řidiče italského původu a jeho německé manželky; všichni dokonce trávili společně i dovolenou. Ital i jeho manželka navíc získali byt v budově úřadovny Vysoké komise v Ohligsu, kde měli podle Huddlestona přístup k oficiálním dokumentům a korespondenci. Huddleston se proto obrátil na členy Vysoké komise v Kolíně nad Rýnem a následně dokonce i na lorda Kilrnarnocka a žádal nápravu. Místo toho byl však přeložen na méně významnou pozici, a proto následně na svůj post rezignoval a odcestoval zpět do Velké Británie. V říjnu 1923 pak poslal významnému představiteli ministerstva zahraničí Milesi W. Lampsonovi dopis, v němž Lawsons obvinil ze zneužívání britských propustek: „Krajský úředník [Vysoké komise – J. S.] kapitán Lawson předal svazek propustek s podpisem... německému tlumočnickovi a policistovi, kteří je orazítkovali a jinak nevyplněné je odvezli.“ *Huddleston to Lampson*, 23. 10. 1923, TNA, FO 371/8705/C 18483/129/18. K tomuto případu dále srv. *Huddleston to Kilrnarnock*, 1. 9. 1923, TNA, FO 371/8705/C 18483/129/18; *Troughton to Ober-Praesidium, Coblenz*, 26. 9. 1923, TNA, FO 371/8705/C 18483/129/18; *Huddleston to Kilrnarnock*, 27. 9. 1923, TNA, FO 371/8705/C 18483/129/18.

⁷²⁸ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 233.

dokonce pověsti o tom, že Francouzi využijí příležitosti k vytvoření nové rýnské měny, což bude krok k bližšímu připoutání této oblasti k Francii. Německá vláda proto do Porýní posílala pravidelné dodávky oběživa. Francouzi ji však právem podezírali, že část těchto peněz jde na financování pasivní rezistence.

V únoru 1923 zabavili francouzští vojáci zásilku 13 miliard marek a tiskařský lis směřující z Berlína přes Düsseldorf do Kolína nad Rýnem.⁷²⁹ Německá vláda tvrdila, že zhruba polovina této částky byla určena pro Britskou rýnskou armádu.⁷³⁰ Němci tím chtěli ještě více zjitřit vztahy mezi spojenci, ale Kilmarnock a Godley se snažili incident bagatelizovat. Godley osočil britské noviny ze zveličování události a deník *Daily Chronicle* obvinil ze lži. Podle jeho vyjádření nebyly žádné peníze ze zabavené částky určeny pro BAOR.⁷³¹ Do záležitosti se vložil prezident Říšské banky, který se snažil získat pomoc od guvernéra *Bank of England* Montagua Normana. Ten proti tomuto jednání protestoval u britského ministerstva zahraničí. Curzon však nepodal formální stížnost, ale poslal jeho dopis lordu Creweovi do Paříže, aby podle svého uvážení dal francouzské vládě na vědomí, jak o tomto incidentu smýšlí vysoké finanční kruhy ve Velké Británii.⁷³²

V červenci a srpnu 1923 ohrožoval nedostatek bankovek politickou a hospodářskou stabilitu Kolínské zóny. Situaci ještě více zhoršila stávka tiskařů v Berlíně a odhodlání francouzských a belgických orgánů zastavit přísun oběživa do Kolína, odkud se financovala pasivní rezistence v Porúří. Kolínské úřady získaly dodatečné dodávky bankovek z neokupované části Německa pro výplaty dělníků až po naléhavých žádostech britských představitelů.⁷³³ V srpnu 1923 dosáhl lord Kilmarnock povolení teprve pod

---

⁷²⁹ *Daily Chronicle*, 28. 2. 1923, TNA, FO 371/8722/C 4907/313/18.

⁷³⁰ Tamtéž.

⁷³¹ *Godley to lord Cavan*, 1. 3. 1923, TNA, FO 371/8722/C 4907/313/18.

⁷³² Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 229.

⁷³³ *Kilmarnock to Foreign Office*, 16. 7. 1923, TNA, FO 371/8682/C 12492/129/18.

pohrůžkou, že pokud dojde v Kolíně k nepokojům, bude veškerá odpovědnost ležet na francouzské a belgické straně.⁷³⁴

V září 1923 vyšlo ke zděšení Britů najevo, že německá vláda platí společnost *Instone Airlines*, aby dopravovala přes Londýn peníze do Kolína nad Rýnem, odkud se převážely do Trevíru, Koblence a do Cách. Podle zpráv zvláštního oddělení Metropolitní policie prováděli tuto činnost němečtí „agenti“, kteří převoz z Berlína do Londýna uskutečňovali přes Amsterdam nebo Rotterdam. Z letiště v Croydonu pak linkami společnosti *Instone Airlines* nebo *Surrey Flying Services* dopravovali bankovky do Kolína.⁷³⁵ Společnostem figurujícím v tomto „obchodu“ Vysoká komise v případě pokračování této činnosti pohrozila zákazem letů přes okupované území.⁷³⁶

Během letních měsíců roku 1923 se v Kolínské zóně prudce zhoršila hospodářská situace a opět narůstaly nepokoje. Mezi hlavní příčiny „krize“ patřily uzavření hranice mezi okupovanou oblastí a zbytkem Německa, hyperinflace a s tím související pokles životní úrovně. Zhruba od června 1923 se mezi dělníky šířil strach kvůli vysokým cenám potravin a nedostatku brambor.⁷³⁷ V prvních srpnových týdnech muselo mnoho podniků odložit vyplacení mzdy, protože jim chyběly bankovky. To na řadě míst vedlo k nepokojům a stávkám. Pracující požadovali od zaměstnavatelů stálé zvyšování platů podle tempa růstu inflace. K největšímu napětí došlo v Solingenu, kde německou policii musela posílit rota Britské rýnské armády; v Opladenu dělníci „obklíčili“ domy svých zaměstnavatelů a vynutili si zvýšení platu.⁷³⁸

K další vlně stávek došlo v září 1923. Alarmující byla situace v továrně na výrobu zrcadlového skla v Benrathu; tamní dělníci totiž získali pomoc komunistů a pracujících až z Düsseldorfu a 21. září 1923 vedení

---

⁷³⁴ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 230.

⁷³⁵ *Conveyance of German Marks by Air to Cologne*, TNA, FO 371/8684/C 17020/129/18.

⁷³⁶ *Foreign Office to Air Ministry*, 19. 9. 1923, TNA, FO 371/8684/C 15793/129/18.

⁷³⁷ *Report No. 41 on the Labour Situation in German Territory Occupied by the British for the Period Ending June 30th 1923*, TNA, FO 371/8793/C 12581/2410/18.

⁷³⁸ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 233.

podniku předložili ultimátum, že pokud nedostanou požadovanou finanční částku, obsadí továrnu a zničí stroje.⁷³⁹ To odmítlo na podmínky přistoupit a povolalo na pomoc místní policii, již se pomocí výhrůžek podařilo dav rozehnat.⁷⁴⁰ K dalším nepokojům došlo mezi telegrafisty a zaměstnanci elektrárny v Knapsacku, kteří se nakonec dohodli na zvýšení platu.⁷⁴¹ Již tak kritická situace se vyhrtila v polovině září 1923, kdy většina podniků přestala vyrábět. Zaměstnavatelé museli kvůli hyperinflaci každý týden měnit mzdové tarify, jež ale na jeho konci nestačily pokrýt základní životní náklady.⁷⁴²

3. 5. Britská politika v Porýní po odvolání pasivní rezistence

Ještě před ukončením pasivní rezistence zaznívaly v Británii hlasy, které předpovídaly změnu postavení Francie v evropské politice. Jak tvrdil sir Otto Niemeyer, „francouzské problémy tímto nekončí, ale naopak začínají.“⁷⁴³ Na britském ministerstvu financí převážil názor, že pro Londýn bude hospodářské oslabení Francie způsobené rúrskou krizí výhodné, protože mu poskytne lepší pozici při jednání o konečném uspořádání reparací. Dne 18. září 1923 psal ve stejném duchu sir John Bradbury britskému premiérovi. Podle něj bylo nejlepší nechat věci dospět do kritického stádia a pak využít příležitosti k většímu prospěchu Velké Británie.⁷⁴⁴ Zatímco ministerstvo financí usilovalo o to, aby se Británie držela stranou dění v Německu, britské firmy stály spíše na straně Berlína, případně se mu snažily pomáhat.⁷⁴⁵

---

⁷³⁹ *Report No. 42 on the Labour Situation in German Territory Occupied by the British for the Period Ending October 6th 1923*, TNA, FO 371/8793/C 12581/2410/18.

⁷⁴⁰ Tamtéž.

⁷⁴¹ Tamtéž.

⁷⁴² Například v elektrárně v Knapsacku byla hodinová mzda na konci června 1923 6770 marek, v polovině září ale již přes 21 milionů marek a na konci září přes 37 milionů marek. Srv. *Report No. 41 on the Labour Situation in German Territory Occupied by the British for the Period Ending June 30th 1923*, TNA, FO 371/8793/C 12581/2410/18; *Report No. 42 on the Labour Situation in German Territory Occupied by the British for the Period Ending October 6th 1923*, TNA, FO 371/8793/C 12581/2410/18.

⁷⁴³ O’Riordan, E., *Britain...*, s. 104.

⁷⁴⁴ O’Riordan, E., *British Policy and the Ruhr Crisis...*, s. 238.

⁷⁴⁵ Jako příklad lze posloužit firma *Messrs. Baldwins, Limited*, která posílala do Německa velké množství uhlí na úvěr.

Ve *Foreign Office* se prosadil poněkud odlišný kurs. Jeho úředníci doporučovali, aby Britové do událostí v Německu nezasahovali, a pouze hleděli na to, jak se Porýní a Porúří stává fakticky francouzskou „kolonií“. Podle nich bylo nejlepší monitorovat situaci a v případě potřeby zabránit tomu, aby Francouzi ohrozili celistvost Německa. Britská politika v poslední čtvrtině roku 1923 zaznamenala zásadní proměnu. Londýn využíval zdržovací taktiku, nechal Francii „zaplétat se“ stále hlouběji do problémů na obsazeném území.⁷⁴⁶ K nim patřilo dosažení dohod mezi Mezispojeneckou komisí pro kontrolu továren a dolů (MICUM) a rúorskými podnikateli, založení Rýnské emisní banky, otázka působení *Régie* i v britské okupační zóně a separatistické hnutí.

Poté, co německá vláda odvolala pasivní rezistenci, nabídl Gustav Stresemann Francii a Belgii vytvoření společné komise, jež by se soustředila na stanovení podmínek pro zahájení práce v dolech a továrnách v Porúří a na zotavení hospodářské situace na obsazeném území. Francouzská a belgická vláda ale odmítly jednat přímo s Berlínem pod záminkou, že pasivní rezistence ještě neskončila; jako příklad uváděly drážní zaměstnance, jež na mnoha místech odmítali pracovat.⁷⁴⁷ Poincaré se raději rozhodl vyjednat bilaterální dohody mezi jednotlivými rúorskými průmyslníky a komisí MICUM, čímž si chtěl zajistit reparační platby bez dalších průtahů.⁷⁴⁸ Na začátku října 1923 došlo k jednání mezi skupinou podnikatelů, již vedl Hugo Stinnes, a Stresemannem, v němž Berlín povolil uzavírání místních dohod a nakonec souhlasil s poskytnutím náhrady „až to podmínky dovolí“.⁷⁴⁹

Dne 5. října 1923 byla zahájena jednání mezi představiteli MICUM a Německým těžebním spolkem (*Deutsche bergbauliche Verein*); jednotliví podnikatelé ale brzy začali vyjednávat samostatně. Dne 17. října 1923

---

⁷⁴⁶ Podle britské historičky E. O’Riordanové udělal Raymond Poincaré obrovskou chybu, když nedokázal využít výhody, kterou získal v polovině září 1923. Francouzský ministerský předseda totiž neměl připravený další postup po případném ukončení politiky pasivní rezistence a pouze pokračoval v „tvrdé linii“ vůči Německu. O’Riordan, E., *Britain...*, s. 107.

⁷⁴⁷ *Memo on the MICUM Agreements*, 13. 6. 1923, TNA, FO 371/9766/C 9407/ 79/18.

⁷⁴⁸ McDougall, W., *France’s Rhineland Diplomacy...*, s. 293.

⁷⁴⁹ Fischer, C., *The Ruhr Crisis...*, s. 258-259.

uzavřel první dohodu s MICUM Otto Wolff.⁷⁵⁰ Do konce měsíce října podepsalo podobné dokumenty zhruba 17 % podnikatelů,⁷⁵¹ 1. listopadu přistoupil na podmínky Francouzů a Belgičanů také Krupp, jehož díky těmto jednáním propustili z vězení.⁷⁵² Nejdéle se jednání vleklo s tzv. „výborem šesti“ (*Sechserkommission*), do něhož patřil Hugo Stinnes. Bylo nakonec uzavřeno v Düsseldorfu až 23. listopadu 1923.⁷⁵³ Podle dohody měly doly dodávat pětinu své produkce (1,8 milionů tun měsíčně)⁷⁵⁴ v rámci reparačních plateb.⁷⁵⁵ Smlouva však byla uzavřena pouze do 15. dubna 1924.⁷⁵⁶ Ještě na konci ledna 1924 se představitelé MICUM snažili majitele dolů přesvědčit, aby procentní sazbu dodávek nahradilo fixní měsíční množství uhlí.⁷⁵⁷ Ti ale návrh odmítli.

Britská vláda se zpočátku obávala, zda francouzská iniciativa nepovede k nějaké formě sdružení, jež by ohrožovalo její zájmy. Dne 27. září 1923 lord Curzon německému velvyslanci sdělil, že by Berlín neměl přistoupit na tajná jednání nebo dohody s Francií, které mu přinesou pouze dočasné výhody. Dne 8. října 1923 velvyslanec *Foreign Office* ubezpečil, že jednání, jež Německo vede s Francií a Belgií, nebudou mít za důsledek bližší spolupráci mezi francouzskými a německými průmyslníky. Pokud by k něčemu takovému došlo, měl Berlín v úmyslu nejprve informovat všechny spojence, tedy i Velkou Británii.⁷⁵⁸ Podobné názory zastávali i britští představitelé v Porýní; kapitán Georgi ujišťoval ministerstvo zahraničí, že není důvod, aby se francouzsko-německými dohodami znepokojovalo, protože za stávajících podmínek nejsou na delší

---

⁷⁵⁰ *Memo on the MICUM Agreements*, 13. 6. 1923, TNA, FO 371/9766/C 9407/ 79/18.

⁷⁵¹ O’Riordan, E., *Britain...*, s. 110.

⁷⁵² *Memo on the MICUM Agreements*, 13. 6. 1923, TNA, FO 371/9766/C 9407/ 79/18.

⁷⁵³ Předtím ještě 10. listopadu 1923 podepsaly tyto dohody s MICUM ještě továrny na výrobu barviv. Viz *Agreement between the High Commission and the Dye Factories, Annex (B)*, TNA, FO 371/9766/C 9407/ 79/18.

⁷⁵⁴ Fischer, C., *The Ruhr Crisis...*, s. 258.

⁷⁵⁵ *Agreement between the M.I.C.U.M. and the Commission of Six (representing Stinnes, Thyssen, Haniel, Henschel, Hoesch, Klöckner, Stumm, Mannesmann, Rombach)*, November 23, *Annex (A)*, TNA, FO 371/9766/C 9407/ 79/18.

⁷⁵⁶ Tamtéž.

⁷⁵⁷ *Memo on the MICUM Agreements*, 13. 6. 1923, TNA, FO 371/9766/C 9407/ 79/18.

⁷⁵⁸ Tamtéž.

dobu proveditelné.⁷⁵⁹ Z toho důvodu si Britové od dění v Porýní „drželi odstup“; na druhé straně ale s pomocí Reparační komise mařili francouzské snahy tím, že znemožňovali uznání francouzsko-německých smluv.⁷⁶⁰

Společně s těmito jednáními vyvrcholila rovněž francouzská snaha o vytvoření Rýnské emisní banky. Cílem Paříže bylo zavedení tzv. rýnské měny,⁷⁶¹ což měl být první krok k nezávislému Porýní.⁷⁶² Tirard se v září 1923 setkal v Mohuči se členem *Barmer Bankverein*, který vyjádřil možnou podporu tomuto plánu ze strany *Darmstädter Bank* a *Dresdner Bank*. Belgický premiér Theunis projekt rýnské banky odmítl a místo toho se klonil k využití „nouzového“ platidla (*Notgeld*).

Nový impuls získala tato myšlenka na konci října 1923 v souvislosti s vypuknutím vlny separatismu. Tehdy navštívil Tirarda přední kolínský bankéř, prezident Kolínské obchodní komory a blízký spolupracovník Konrada Adenauera Louis Hagen, jenž projevil ochotu „připravit cestu“ k přijetí nové, zlatem podložené měny.⁷⁶³ Hagen, jenž byl rýnským patriotem a neprotivila se mu myšlenka autonomie, k tomuto kroku vedla snaha o obnovení prosperity Porýní. Poincaré se ihned chopil příležitosti a vyslal do Kolína nad Rýnem svého finančního experta. Zájem projevil rovněž francouzské banky (*Société Générale Alsacienne*, *Banque Nationale de Credit* a *Lazard Frères*). Francouzský ministerský předseda nařídil Tirardovi dokončit projekt ještě před plánovaným zavedením tzv. rentové marky (*Rentemark*).⁷⁶⁴ Pokud by totiž *Rentemark* uspěla, mohla obnovit důvěru v německou měnu, a tím na mezinárodní scéně francouzský pokus o vytvoření Rýnské emisní banky zdiskreditovat.⁷⁶⁵ Důležité bylo získat podporu Bruselu, protože společně mohli francouzský a belgický zástupce

---

⁷⁵⁹ *Minute by Captain Georgi, received* 4. 10. 1923, TNA, FO 371/8744/C 17190/313/18.

⁷⁶⁰ O’Riordan, E., *Britain...*, s. 111.

⁷⁶¹ První francouzský návrh na vytvoření rýnské měny se datuje již na začátek okupace Porúří, tehdy jej však odmítl francouzský ministr financí de Lasteyrie. Projekt nového platidla pak znovu ožil opět v červnu 1923. Tehdy Poincaré nařídil de Lasteyriemu připravit společně s příslušníky okupačních úřadů návrh na vytvoření nového rýnského platidla.

⁷⁶² McDougall, W., *France’s Rhineland Diplomacy...*, s. 325.

⁷⁶³ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 237.

⁷⁶⁴ Edmonds, J., *The Occupation...*, s. 258-259.

⁷⁶⁵ McDougall, W., *France’s Rhineland Diplomacy...*, s. 325.

ve Vysoké komisi zablokovat zavedení této měny na okupovaném území. Dne 12. listopadu 1923 německý velvyslanec v Belgii telegrafoval do Berlína, že Theunis podpoří zavedení rentové marky i v Porýní. Přesto některé belgické banky vyjádřily ochotu finančně se na vytvoření Rýnské emisní banky podílet.⁷⁶⁶ Dne 14. listopadu 1923 Francouzi předložili svůj návrh. Podle něj by banka disponovala počátečním kapitálem 25 milionů zlatých marek, přičemž Francouzi měli mít 30% podíl.⁷⁶⁷

Velká Británie se od počátku snažila francouzské iniciativě zabránit, neboť v zavedení rentové marky spatřovala záruku proti případnému „rozpadu Německa“.⁷⁶⁸ Na snahy o vytvoření Rýnské emisní banky se v Londýně dívali se skepsí. Ministerstvo financí tvrdilo, že se jedná o „neproveditelný záměr“ a doporučilo, aby britské banky do tohoto podniku peníze nevkládaly. Dokonce i když 17. listopadu 1923 psal lord Kilmarnock o „velké pravděpodobnosti vzniku Rýnské banky“,⁷⁶⁹ se britská vláda starala pouze o to, jak odradit zájem britského bankovního sektoru, který se chtěl na projektu podílet. Získala nakonec pomoc od generálního guvernéra *Bank of England* Montagua Normana. Ten využil svého vlivu a vysvětloval, že založení banky by vedlo k „zapletení země do politiky, již v Porýní sleduje Francie, tedy k jeho ekonomickému odtržení.“⁷⁷⁰

Mezitím se situace v Porýní kvůli hospodářským problémům neustále zhoršovala. Podle zpráv britských okupačních orgánů ze třetího listopadového týdne žilo v Kolíně nad Rýnem zhruba 350 000 osob na hranici bída. V Opladenu, Ohligsu a Solingenu propukly nepokoje a objevily se i pokusy obsadit místní radnice.⁷⁷¹

Na neokupovaném území se prosazovala nová rentová marka. Jak poznamenal Sebastian Haffner, „mzdy a platy se najednou vyplácely v rentových markách a o něco později, zázrak nad zázraky, se dokonce

---

⁷⁶⁶ Tamtéž, s. 325-326.

⁷⁶⁷ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 236.

⁷⁶⁸ *Telegram no. 371 from D'Abernon*, 16. 10. 1923, TNA, FO 371/8668/C 17895/8/18.

⁷⁶⁹ *Telegram no. 480 from Kilmarnock*, 17. 11. 1923, TNA, FO 371/8689/C 19954/129/18.

⁷⁷⁰ O'Riordan, E., *Britain...*, s. 119.

⁷⁷¹ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 240.

objevily desetníky a pětníky, tvrdé lesklé mince. Člověk je slyšel cinkat v kapse a ještě k tomu měly hodnotu. I ve čtvrtek si mohl něco koupit za peníze, které dostal předchozí pátek.⁷⁷² Totéž však neplatilo pro okupované území, kde se nadále používaly prakticky bezcenné papírové bankovky,⁷⁷³ protože Tirard chtěl – kvůli tomu, aby Paříž získala čas – zavedení rentové marky v Porýní co nejdříve pozdržet.

Kilmarnock, jehož děsila rostoucí nezaměstnanost a bída,⁷⁷⁴ upozorňoval *Foreign Office* na důsledky nezájmu britské vlády o situaci v okupovaných oblastech, kde podle něj napětí mohlo přerůst v otevřený konflikt, a ohrozit tak bezpečnost BAOR.⁷⁷⁵ Navrhoval proto, aby Londýn prozatím podpořil snahu Vysoké komise o regulaci tištění dalších bankovek.⁷⁷⁶ Dokonce byl ochoten podpořit i vytvoření Rýnské emisní banky za podmínek, že by došlo ke stabilizaci měny a oživení průmyslu.⁷⁷⁷ Proti podpoře francouzské politiky v Porýní a Porúří se ostře ohradil sir John Bradbury.⁷⁷⁸ Dne 28. listopadu 1923 britské ministerstvo financí odmítlo Kilmarnockovy návrhy, stejně tak velké bankovní instituce bojkotovaly jednání mezi Hagenem a Tirardem ohledně Rýnské emisní banky.⁷⁷⁹ Dne 13. prosince 1923 pak *Foreign Office* francouzskému velvyslanci v Londýně sdělilo, že „nehodlá v podniku takové povahy učinit žádné kroky, aby britské banky k účasti přesvědčila.“⁷⁸⁰

Dne 1. ledna 1924 se Montagu Norman sešel s novým prezidentem Říšské banky Hjalmarem Schachtem. Oba muži se ujistili, že jejich společným cílem je zastavit francouzské ambice na Rýně a podpořit hospodářskou stabilizaci v Evropě. Současně Schacht britského „kolegu“

---

⁷⁷² Haffner, S., *Příběh jednoho Němce. Vzpomínky na léta 1914-1933*, Praha 2002, s. 69.

⁷⁷³ Jen v Kolíně nad Rýnem se v listopadu 1923 vytisklo 4,2 bilionu marek. Srv. Williams, Ch., *Adenauer...*, s. 127.

⁷⁷⁴ Jen do poloviny listopadu 1923 na celém okupovaném území bylo přes dva miliony lidí bez práce, státní zaměstnanci nedostávali plat. Tamtéž.

⁷⁷⁵ *Kilmarnock to Curzon*, 21. 11. 1923, TNA, FO 371/8749/C 20343/313/18.

⁷⁷⁶ *Minutes of a Meeting held at the Foreign Office on Wednesday, November 28th, 1923*, TNA, FO 371/8750/C 20743/313/18.

⁷⁷⁷ *Kilmarnock to Curzon*, 29. 10. 1923, TNA, FO 371/8686/C 18908/129/18.

⁷⁷⁸ *Bradbury to Treasury*, 3. 11. 1923, TNA, FO 371/8748/C 19028/313/18.

⁷⁷⁹ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 242.

⁷⁸⁰ *Communication to French Ambassador, London*, 12. 12. 1923, TNA, FO 371/8691/C 21364/129/18.

zpravil o plánu založit v Berlíně diskontní banku, jež učiní projekt Rýnské emisní banky nepotřebným.⁷⁸¹ Ještě na počátku ledna 1924 Norman odmítl žádost představitelů *Banque de Paris et des Pays Bas* vložit kapitál do Rýnské emisní banky a informoval Schachta o tom, že tím celý projekt „pohřbil“.⁷⁸² Současně poskytl Berlínu počáteční kapitál a přesvědčil k účasti další centrální banky.⁷⁸³ Na konci ledna 1924 Hagen a další rýnští bankéři „připustili porážku“ a přerušili s Francouzi jednání.⁷⁸⁴

Když se Kilmarnock dozvěděl o rozhodnutí Londýna, pokusil se v Kolínské zóně minimalizovat dopady britské „politiky neintervence“: vyjednal snížení cla pro nožířské zboží ze Solingenu a současně se mu podařilo v tomto regionu dosáhnout snížení nezaměstnanosti.⁷⁸⁵ I když psal o tom, že na přelomu let 1923 a 1924 očekává ještě poměrně špatné hospodářské poměry, uznával, že došlo oproti předchozím měsícům k mírnému zlepšení: „Současná nálada se dá popsat jedním slovem – ‚úleva‘.“⁷⁸⁶ Situaci v Kolíně nad Rýnem „zachránil“ Konrad Adenauer, který vyjednal s Říšskou bankou, aby do ledna 1924 přijímala nouzové peníze jako oficiální platidlo.⁷⁸⁷

Poté, co skončila politika pasivní rezistence, se objevila otázka autonomní rúrské a rýnské železniční společnosti pod vedením spojenců. Francouzi předpokládali, že dohoda o omezeném průjezdu vlaků přes britskou okupační zónu, uzavřená na jaře 1923, ztratila opodstatnění. Proto navrhli převést všechny železniční tratě v Porýní – včetně těch v Kolínské zóně – pod kontrolu Francouzi ovládané *Régie*.

V Porýní i ve *Foreign Office* se v té době začaly objevovat hlasy, volající po alespoň základní spolupráci s Paříží. Dva hlavní představitelé britské okupační správy – generál Godley a lord Kilmarnock – dokonce vyjádřili ochotu podílet se na činnosti *Régie* s tím, že kontrola Kolína nad

---

⁷⁸¹ McDougall, W., *France's Rhineland Diplomacy...*, s. 350-351.

⁷⁸² Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 243.

⁷⁸³ McDougall, W., *France's Rhineland Diplomacy...*, s. 350.

⁷⁸⁴ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 243.

⁷⁸⁵ Tamtéž.

⁷⁸⁶ *Kilmarnock to Curzon*, 22. 12. 1923, TNA, FO 371/8691/C C22105/129/18.

⁷⁸⁷ Williams, Ch., *Adenauer...*, s. 127.

Rýnem, strategického železničního uzlu v Porýní, Britům zajistí spolurozhodování o jejích krocích.⁷⁸⁸ V podobném duchu vyznělo rovněž memorandum ministerstva zahraničí. To hovořilo o nutnosti podílet se společně s Paříží na politice tzv. „produktivních záruk“ s tím omezením, aby to příliš nezatěžovalo německé hospodářství. Podle úředníků *Foreign Office* tak mělo být dosaženo udržení Dohody na jedné a zachování dobrých vztahů s Německem na straně druhé.⁷⁸⁹ Curzon to ale odmítl.

Dne 1. října 1923 se v Londýně konala schůzka představitelů britské okupační správy a ministerstva zahraničí. Podle Curzona měla Británie díky Kolínu nad Rýnem v rukou důležitý prostředek, jak ovlivnit jednání o případné společné drážní správě na obsazeném území. Britové dále hodlali této výhody využít k provádění obstrukcí Francouzům, čímž chtěli „odvrátit pozornost“ od důležitějších otázek týkajících se reparací.⁷⁹⁰ Dne 4. října 1923 *Foreign Office* lordu Kilrnockovi sdělilo, že si Británie nepřeje zasahování Francie a Belgie do správy železnic v Kolínské zóně.⁷⁹¹ Současně Londýn požádal německou vládu, aby nevstupovala s Paříží do separátních jednání, jež by znevýhodňovala britskou pozici v Porýní.⁷⁹²

V polovině října 1923 Kilrnock referoval do Londýna o neúspěchu Paříže; německá vláda sice instruovala ředitelství železnic v Kolíně nad Rýnem, že od 17. října 1923 se zaměstnanci drah mají řídit pokyny *Régie*,⁷⁹³ britský postoj ale znemožnil její fungování v Kolínské zóně.⁷⁹⁴ Francouzi se ještě pokusili o „protiofenzívu“, když sáhli k důraznějším krokům a začali zdržovat vojenské vlaky mezi Kolínem a

---

⁷⁸⁸ *Kilrnock to Curzon*, 25. 9. 1923, TNA, FO 371/8743/C 16883/313/18.

⁷⁸⁹ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 238.

⁷⁹⁰ *Srv. Minute by Wigram*, 1. 10. 1923, TNA, FO 371/8743/C 16883/313/18; *Minute by Curzon*, 2. 10. 1923, TNA, FO 371/8743/C 16883/313/18.

⁷⁹¹ *Foreign Office to lord Kilrnock*, 4. 10. 1923, TNA, FO 371/8743/C 16883/313/18.

⁷⁹² Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 239.

⁷⁹³ *Telegram no. 395 from Kilrnock*, 14. 10. 1923, TNA, FO 371/8745/C 17705/313/18.

⁷⁹⁴ *Telegram no. 397 from Kilrnock*, 15. 10. 1923, TNA, FO 371/8745/C 17810/313/18.

Velkou Británií.⁷⁹⁵ Šéf *Régie* H. Bréaud se dokonce nechal slyšet, že pokud to bude nutné k uzavření dohody, sáhne k izolaci britské zóny.⁷⁹⁶

Za této situace Kilmarnock opět doporučoval zvážit, zda by kvůli případným hospodářským těžkostem nebylo lepší s Francouzi spolupracovat.⁷⁹⁷ Z toho důvodu se 22. října 1923 v Londýně sešla konference, na níž byl pozván rovněž britský představitel ve Vysoké komisi. Sir John Bradbury na setkání prosazoval, aby dráhy v Kolínské zóně zůstaly pod německou správou a britským dohledem,⁷⁹⁸ přítomní ale nakonec došli k závěru, že bude třeba najít způsob, jak s *Régií* spolupracovat – tím se stala možnost využívat železnice na Brity okupovaném území pro osobní přepravu. Britové posléze poskytli své drážní zaměstnance, kteří měli v případě potřeby zabránit konfliktům mezi představiteli *Régie* a *Reichsbahn*.⁷⁹⁹ Dne 9. listopadu 1923 se sešel kapitán Georgi s vedením *Régie*, jež s kompromisem souhlasilo, navrhlo však, že bude platit mzdy drážních zaměstnanců v Kolínské zóně. S tím nesouhlasil generál Godley, jenž v této „nabídce“ viděl snahu Francouzů získat zde větší vliv.

Dne 14. prosince 1923 představitelé *Régie* přistoupili na to, že fungování železničních tratí v britské zóně bude zajišťovat pod dohledem místních okupačních orgánů kolínské ředitelství drah. Tirard ale dohodu odmítl, neboť podle něj bylo nebezpečné nechat tak významný dopravní uzel fakticky v rukou Němců; 21. prosince 1923 opět doporučil zahrnout oblast Kolína a jeho okolí do pravomoci *Régie*.⁸⁰⁰

Na začátku ledna 1924 došlo k diplomatickému „incidentu“, když německé noviny vydaly oběžník této francouzsko-belgické instituce, v němž se uvádělo, že v případě ztroskotání jednání s britskými úřady

---

⁷⁹⁵ *Telegram no. 401 from Kilmarnock*, 16. 10. 1923, TNA, FO 371/8745/C 17824/313/18.

⁷⁹⁶ Tamtéž.

⁷⁹⁷ *Memorandum by Lord Kilmarnock on the Situation in the Occupied Territories*, 20. 10. 1923, TNA, FO 371/8746/C 18170/313/18.

⁷⁹⁸ O'Riordan, E., *Britain...*, s. 123.

⁷⁹⁹ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 239.

⁸⁰⁰ Tamtéž, s. 244.

budou zásilky zboží do Kolína omezeny na potraviny a vojenský materiál.⁸⁰¹ Tato zpráva vzbudila v Británii pobouření. Generál Godley se snažil mírnit reakci vlády, které radil, aby nepodnikala kroky, jež by mohly *Régii* vyprovokovat k úplné blokádě britské zóny. Když se britský velvyslanec v Paříži francouzské vlády dotázal na původ tohoto dokumentu, byl okamžitě ujištěn, že se jedná o oběžník z března 1923 a že Němci touto snahou chtěli poškodit vztahy mezi spojenci. Později se zjistilo, že uvedený dokument vydala *Régie* až 9. ledna 1924.⁸⁰²

3. 6. Separatistické hnutí a vyhlášení Rýnské republiky

V poslední čtvrtině roku 1923 došlo na okupovaném území k rozmachu separatistického hnutí, jež nacházelo podporu hlavně u členů francouzské okupační správy. Jediným místem, kde separatisté neuspěli, byla britská okupační zóna. Kolín nad Rýnem se stal „trnem v oku“ představitelů odtržení Porýní od Německa; britská vojenská rozvědka zde dokonce objevila několik „center“ zaměřených na protifrancouzskou propagaci (jedno z nich sídlilo na ředitelství drah).⁸⁰³ Zhruba od července do září 1923 konali vedoucí činitelé separatistického hnutí – Adam Dorten, Joseph Smeets a Friedrich Matthes – řadu shromáždění ve významných rýnských městech. Zatímco francouzská vláda se vyhýbala otevřené podpoře separatistů, Tirard naopak pomáhal se zařizováním pronájmů místností a zajišťoval bezpečnost během shromáždění.⁸⁰⁴

Právě v této době se začaly dokonce i v novinách objevovat zprávy o tom, že na chystané demonstraci v Düsseldorfu, plánované na 30. září 1923, dojde k vyhlášení Rýnské republiky. Lord Kilmarnock se proto obrátil na *Foreign Office*, aby mu poslala instrukce, jaký má k této akci zaujmout

---

⁸⁰¹ *Discrimination by Régie against Railways in British Zone*, 21. 1. 1924, TNA, FO 371/9738/C 2158/69/18.

⁸⁰² Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 245-246.

⁸⁰³ *Discovery of Propaganda Centres in Cologne*, 5. 7. 1923, TNA, FO 371/8682/C 11790/129/18.

⁸⁰⁴ McDougall, W., *France's Rhineland Diplomacy...*, s. 299-302.

postoj. Londýn mu poradil neintervenovat do té doby, než vláda „zhodnotí situaci a posoudí případné vyhlídky nového státního útvaru.“⁸⁰⁵

Ještě před shromážděním se konala tajná schůzka separatistů, na níž došlo ke sjednocení jednotlivých skupin. Podle některých zpráv plánoval Friedrich Matthes během demonstrace v Düsseldorfu útok svých „úderných oddílů“ na policejní síly. Policie měla být podle něj odzbrojena buď Francouzi nebo jeho muži; získané zbraně měly být použity k vybavení „separatistické armády“.⁸⁰⁶ V Düsseldorfu nevzbudil připravovaný mítink přílišné nadšení; politické strany od nacionalistů po socialisty se sjednotily a vydaly manifest, v němž vyzývaly obyvatelstvo, aby „mezi jednou a čtvrtou hodinou, kdy se shromáždění konalo, nevycházelo z domovů. Tramvajová doprava se zastavila, všechna kina, kavárny a restaurace zůstaly zavřené.“ V neděli 30. září ráno tak město „bylo mrtvolně tiché“.⁸⁰⁷ Brzy však Düsseldorf zaplnily davy lidí, jejichž dopravu zajistila částečně *Régie*.⁸⁰⁸

K vyhlášení Rýnské republiky nakonec prozatím nedošlo.⁸⁰⁹ Zhatily to totiž násilnosti, které si vyžádaly několik obětí. Celou akci, později nazvanou „krvavou lázní“ (*Blutbad*), sledoval i britský dopisovatel deníku *The Times* G. E. R. Gedye. Po prvních výstřelech, jež vyšly z davu, zavládla panika; v této chvíli zasáhla policie. „Za stromy a rohy budov leželi nebo se schovávali separatisté, kteří po nich [policistech – J. S.] pálili. Viděl jsem jednoho, jenž vyprazdňoval zásobník, jak nejrychleji dovedl. Zabil dva policisty, pak ho kulka zasáhla do nohy. Svíjel se bolestí, načež mu druhá kulka prošla hlavou.“⁸¹⁰ Střet mezi separatisty a policií ukončila francouzská armáda, která německé „muže zákona“ odzbrojila: „Člověk tak mohl vidět nešťastné zástupce práva a pořádku se svěřenými hlavami..., jak

---

⁸⁰⁵ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 246.

⁸⁰⁶ Gedye, G. E. R., *The Revolver Republic...*, s. 163.

⁸⁰⁷ Tamtéž, s. 165.

⁸⁰⁸ Piggot, J., *The Rhineland Republic II*, in: *History Today*, Vol. 4, No. 1, 1954, s. 16.

⁸⁰⁹ Uvádí se, že shromáždění se účastnilo 10 000-30 000 separatistů, policie měla k dispozici 500 mužů. Tuohy, F., *Occupied 1918-1930...*, s. 204.

⁸¹⁰ Gedye, G. E. R., *The Revolver Republic...*, s. 168.

jsou beze zbraní doprovázeni francouzskými jednotkami do vězení.“⁸¹¹ Dohromady během incidentu přišlo o život dvanáct demonstrantů a pět policistů, další čtyři stovky osob byly zraněny. Tento „masakr“ podle Nadlera oddálil separatistický puč, plánovaný na první polovinu října.⁸¹²

Britové se konkrétnější zprávy o chystaném vyhlášení Rýnské republiky dozvěděli 20. října 1923 od belgického velvyslance Ludovica Moncheura, který představitelům *Foreign Office* sdělil, že k této akci má dojít v belgické okupační zóně. Belgické úřady měly podle jeho slov zachovat neutralitu. Když se však otázal, jak by se s podobným problémem vypořádaly britské úřady v Kolínské zóně, dostal odpověď, že *Foreign Office* odmítá k této „hypotetické situaci“ vyjádřit svůj názor.⁸¹³ Dne 21. října 1923 více než dvě stovky příslušníků Rýnské ligy nezávislosti (*Rheinischen Unabhängigkeitsbund*) vedené Leem Deckersem vyhlásily v Cáchách Rýnskou republiku (*Rheinische Republik*). Povstalci obsadili radnici a další veřejné budovy;⁸¹⁴ v následujících dnech došlo k podobným událostem i v dalších městech – Deckersovi muži vyhlásili republiku v Dürenu a Krefeldu, Matthesovi stoupenci obsadili veřejné budovy v Trevíru, Emži, Mönchen-Gladbachu, Bonnu, Duisburgu i v Koblenci. „Revolvery ozbrojení rváči a bývalí trestanci, vydávající se za „právoplatné představitele Rýnské republiky“, zrekvírovali rýnským městům skrovné zásoby potravin, jež jim zbyly po deseti měsících hospodářského strádání.“⁸¹⁵ Separatističtí vůdci si s Tirardovým souhlasem rozdělili oblasti svého působení. Současně se v rýnských městech objevily plakáty, že s Tirardovým svolením byla vytvořena prozatímní rýnská vláda.⁸¹⁶

Dne 23. října 1923 svolal sir Eyre Crowe k situaci v Porýní zvláštní schůzi britského ministerstva zahraničí. To posléze vydalo usnesení, že se Londýn staví proti separatismu a autonomismu. Souhlasil by pouze v

---

⁸¹¹ Tamtéž, s. 169.

⁸¹² Nadler, H. E., *The Rhenish Separatist Movements...*, s. 309.

⁸¹³ Tamtéž, s. 318-319.

⁸¹⁴ Tuohy, F., *Occupied 1918-1930...*, s. 205.

⁸¹⁵ McDougall, W., *France's Rhineland Diplomacy...*, s. 307.

⁸¹⁶ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 246.

případě, kdy by autonomii pro Porýní schválila sama německá vláda.⁸¹⁷ Kilmarnock navíc dostal instrukce, aby v žádném případě neposkytl separatistům „povzbuzení nebo podporu“, i kdyby šlo jen o autonomní postavení Porýní v rámci Německa. Za první oficiální stanovisko britské vlády k tomuto problému lze považovat projev britského ministerského předsedy v Plymouthu na konci října 1923. Stanley Baldwin v něm prohlásil, že nesouhlasí s tím, aby jakákoli část Německa vyhlásila samostatnost.⁸¹⁸

V této době do dění zasáhl rovněž kolínský starosta, jenž se dne 25. října 1925 sešel v Hagenu s Gustavem Stresemannem, a získal od něj „omezenou pravomoc“ k jednání s francouzskými představiteli, od nichž měl zjistit jejich případné další záměry.⁸¹⁹ Následně dvaapadesát představitelů Porýní sestavilo tzv. Výbor patnácti (*Komitee der Fünfzehn*), jehož předsedou se stal právě Adenauer. Ten pak požádal Tirarda o setkání. Francouzský představitel jej ale odmítl, protože předtím dostal pokyn od francouzského ministerského předsedy, aby podpořil separatistické hnutí.⁸²⁰ Tirard navíc kvůli převaze kolínských členů označil Výbor patnácti za „nevyvážený orgán“. Svůj postoj změnil až po 30. říjnu 1923, kdy se sešel s Poincarém. Oba muži totiž došli k závěru, že „pouze člověk jako Adenauer dokáže završit nezávislost Porýní.“⁸²¹ Schůzka mezi kolínským starostou a Tirardem proběhla 14. listopadu 1923. Přestože Adenauer mluvil o hospodářské spolupráci mezi oběma zeměmi, ke konkrétní dohodě nedošlo. Rozhovory nakonec neuspěly, protože francouzský představitel nepřistoupil na Adenauovy návrhy rýnského státu, jenž by byl součástí Německa.⁸²²

V důsledku událostí v Porýní se vyhrtila též stanoviska britského a francouzského člena Vysoké komise. Kvůli Tirardově nepřítomnosti

---

⁸¹⁷ *Separatist Movement in the Rhineland*, 24. 10. 1923, TNA, FO 371/8685/313/18.

⁸¹⁸ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 247.

⁸¹⁹ K této schůzce srv. Erdmann, K. D., *Adenauer in der Rheinlandpolitik...*, s. 87-106.

⁸²⁰ Williams, Ch., *Adenauer...*, s. 126-127.

⁸²¹ McDougall, W., *France's Rhineland Diplomacy...*, s. 319.

⁸²² Srv. Erdmann, K. D., *Adenauer in der Rheinlandpolitik...*, s. 136-155.

nemohlo být v říjnu svoláno plenární zasedání tohoto orgánu. Uskutečnilo se až 5. listopadu 1923 a došlo na něm k ostré výměně názorů mezi Kilmarnockem a Tirardem, na jehož žádost nebyl proveden zápis z jednání.⁸²³ Tirard odmítl odpovědět na dotazy ohledně separatistických aktivit ve francouzské okupační zóně a Kilmarnockovy kritické poznámky zcela ignoroval.⁸²⁴

V té době se separatistické hnutí již „vyčerpávalo“. Dne 4. prosince 1923 nový německý kancléř Wilhelm Marx podpořil jednotu Německa. Na počátku listopadu 1923 navíc mezi představiteli separatistického hnutí začaly vznikat spory. Ke konečnému rozpadu došlo 7. listopadu 1923, kdy se již fakticky bezmocný Dorten přemístil do Emže, kde spřádal intriky proti Matthesovi. O neoblíbenosti separatistického hnutí svědčil například incident označovaný jako „bitva u Bad Honnefu“. V polovině listopadu 1923 se skupina separatistů z Bonnu snažila vymáhat na venkově potraviny. U Bad Honnefu se při tom střetla s místními sedláky, kteří při útoku ze zálohy zastřelili čtrnáct jejích členů a dalších sedm zranili.⁸²⁵ Jedinou „baštou“ separatismu po 5. listopadu 1923 zůstávala rýnská Falc.⁸²⁶ Protože Francouzi nemohli vzhledem k hospodářským problémům⁸²⁷ zdejší autonomní vládu podpořit, byla i ona 17. února 1924 rozpuštěna.⁸²⁸

3. 7. Britské snahy o ukončení rúrské krize

Kritická situace berlínské vlády, zprávy o nedostatku potravin, o hyperinflaci způsobené mimo jiné okupací Porúří a francouzská neústupnost, sehrály důležitou roli v tom, že část britských elit i veřejnosti

---

⁸²³ *Kilmarnock to Curzon*, 6. 11. 1923, TNA, FO 371/8687/C 19292/313/18.

⁸²⁴ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 248.

⁸²⁵ McDougall, W., *France's Rhineland Diplomacy...*, s. 328.

⁸²⁶ Rýnská Falc patřila z hlediska formálního uspořádání k Bavorsku. Separatisté odsud vyhnali bavorské úředníky. Kvůli této oblasti se střetl francouzský a britský delegát ve Vysoké komisi. Dne 2. ledna 1924 totiž IARHC proti hlasu lorda Kilmarnocka rozhodla registrovat dekrety zdejší autonomní vlády, což se rovnalo oficiálnímu uznání. Britská vláda pak na základě zpráv svého generálního konzula v Mnichově žádala zrušení uznání s tím, že většina obyvatelstva je proti. Velká Británie se v této záležitosti obrátila i na Mezinárodní soudní dvůr. V únoru 1924 nakonec Francie své uznání stáhla.

⁸²⁷ Kemp, T., *The French Economy, 1913-39. The History of Decline*, London 1972, s. 76-77.

⁸²⁸ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 252.

nahlížela na Německo jako na „oběť“.⁸²⁹ Jak po návštěvě Velké Británie poznamenal profesor univerzity ve Freiburgu Hermann Kantorowicz, Britové se zajímali především o utrpení Němců.⁸³⁰ Pomoc jim nabízela různá sdružení. Mezi nimi vynikl například *Mosley Committee* pod vedením lady Cynthie Mosleyové nebo *The German Distress Relief Fund*, v jehož výboru působili J. A. Hobson, Arthur Ponsonby či Bertrand Russell. Proti situaci v Porúří se na konci roku 1923 ohradil i canterburský arcibiskup. Zájem o německé problémy se nevyhnul ani britským univerzitám. Když profesor Koffka z univerzity v Giessenu navštívil v březnu 1924 Cambridge a *University College* v Newcastlu upon Tyne, narazil na „velmi pozorné posluchače, kteří chtěli porozumět našemu stanovisku, a pokud to bude možné, i pomoci.“⁸³¹ Většina obyvatel Velké Británie však nestranila Německu ani Francii. Ve všeobecné „poválečné vyčerpanosti“ toužili Britové především po míru a po urovnání evropských záležitostí.

Jak jsem již naznačil, v poslední čtvrtině roku 1923 zaujala britská vláda v Německu opět pasivní politiku. Na druhou stranu se snažila s pomocí Spojených států amerických získat souhlas Francie s vytvořením komise expertů, jež by upravila německé reparace. Washington (od návrhu státního tajemníka Hughese z prosince 1922 na svolání mezinárodní konference o reparační otázce) do evropských záležitostí nezasahoval.⁸³² Změna přišla až po smrti prezidenta Hardinga. Mezi příčinami tohoto „obratu“ bývá uváděn odklon amerického veřejného mínění od Francie, a to zejména tehdy, když Paříž po ukončení politiky pasivní rezistence odmítla jednat s německou vládou. Na začátku října 1923 navíc Spojené státy americké navštívil bývalý britský premiér David Lloyd George, jenž ve svých projevech mluvil o strašných podmínkách, které v Evropě panují, a volal po americké intervenci. Mnohem důležitější byla snaha části

---

⁸²⁹ K tomuto tématu srv. Soukup, J., *Attitude of British Political Elites towards France and Germany during the Ruhr Crisis*, in: *Prague Papers on the History of International Relations* 10, Prague and Vienna 2007, s. 495-499.

⁸³⁰ Williamson, D. G., *Great Britain...*, s. 78.

⁸³¹ Tamtéž, s. 80.

⁸³² Moravcová, D., *Výmarská republika...*, s. 97.

amerických obchodních kruhů, jež rovněž naléhaly na vládu, aby zasáhla ve prospěch uklidnění evropských záležitostí.⁸³³

Dne 9. října 1923 americký prezident Calvin Coolidge vyjádřil podporu svolání mezinárodní konference o otázce reparací. Velká Británie se chopila této příležitosti a vyžádala si od Američanů bližší informace, za jakých by byla ochotna účastnit se tohoto setkání na nejvyšší úrovni. Washington si jako podmínku stanovil podporu všech spojenců.⁸³⁴ Nyní tedy bylo na Londýnu, aby především francouzskou vládu přiměl k souhlasu.

Raymond Poicaré sice nevyjádřil mezinárodnímu jednání podporu, současně ale nemohl kvůli problémům, jež mu okupace Porúří způsobovala, britskou iniciativu úplně odmítnout. Proto přistoupil na návrh, že možnosti Německa splácet reparace „prošetří“ mezinárodní tým expertů pod záštitou Reparační komise. Dále však trval na tom, aby v této komisi, jež měla mít pouze poradní funkci, nebyl německý delegát, a aby nebyla změněna konečná suma reparačních povinností z května 1921.⁸³⁵ Po namáhavých mezivládních jednání se nakonec 30. listopadu 1923 sešla Reparační komise, na níž bylo rozhodnuto sestavit dvě skupiny expertů.⁸³⁶ Dne 11. prosince 1923 Američané souhlasili s vysláním svých odborníků. Důležitější první skupinu měl vést americký finančník Charles G. Dawes, druhou londýnský bankéř Reginald McKenna.⁸³⁷

Dawesova komise začala pracovat 14. ledna 1924. V té době ale po všeobecných volbách ve Velké Británii padla konzervativní vláda a nový kabinet dne 22. ledna sestavila poprvé v historii *Labour Party*. Ta se již v průběhu rúrské krize netajila proněmeckým postojem; někteří její členové hráli aktivní roli v *Mosley Committee* nebo *The German Distress Relief*

---

⁸³³ Srv. Kent, B., *The Spoils of War. The Politics of Reparations 1918-1922*, Oxford 1989, s. 229.

⁸³⁴ O’Riordan, E., *Britain...*, s. 128.

⁸³⁵ *Conversation between French Chargé d’Affaires and Cadogan*, 29. 10. 1923, TNA, FO 371/8659/C 18704/1/18.

⁸³⁶ O’Riordan, E., *Britain...*, s. 139.

⁸³⁷ Moravcová, D., *Výmarská republika...*, s. 99.

*Fund.*⁸³⁸ Podle britského levicového tisku měla nová vláda „vést křížové tažení proti Poincarého ‚bonapartismu‘.“⁸³⁹

Nový ministerský předseda a ministr zahraničí Ramsay MacDonald však postupoval proti stranickému přesvědčení. Ze všeho nejvíce si přál ukončit rúrskou krizi, a poté se pokusit realizovat ambicióznější plány, jež by přispěly ke zmírnění napětí, hospodářské obnově Evropy a kolektivní bezpečnosti, garantované Společností národů.⁸⁴⁰ Společně s Poincarém si vyměnil několik dopisů, v nichž vyjádřil naději, že se podaří vyřešit neshody mezi oběma zeměmi, a navrhl vytvořit na hranicích „jistých států“ neutrální území pod kolektivním dohledem a garancemi.⁸⁴¹ Tato smířlivá politika vůči Francii vyvolala u členů Labouristické strany obavy. Vedení odborů a výkonného výboru *Labour Party* na společném zasedání v březnu 1924 dokonce premiéra vyzvalo, aby veřejně prohlásil, že Británie nepodpoří politiku, jež by „nějakým způsobem porušovala suverénní postavení Německa.“⁸⁴²

Na začátku dubna 1924 předložila Dawesova komise svůj plán.⁸⁴³ Britské ministerstvo financí naléhalo na MacDonalda, aby jej přijal v takovém znění, v jakém byl předložen, „i když se jeho jazyk jeví jako řeč duševně zdravého člověka, jenž se ocitl v blázinci a nyní se musí přizpůsobit ve vyjadřování jeho chovancům.“⁸⁴⁴ Dále úředníci „pokladu“ upozorňovali, že to byla Británie, jež podpořila vytvoření výboru expertů, stejně jako se dožadovala americké pomoci. „Tento plán je jediným

---

⁸³⁸ Soukup, J., *Attitude of British Political Elites...*, s. 497.

⁸³⁹ Williamson, D. G., *Great Britain...*, s. 85.

⁸⁴⁰ Srv. Lyman, R., *The First Labour Government 1924*, New York 1975, s. 157-181.

⁸⁴¹ Tamtéž, s. 70.

⁸⁴² Williamson, D. G., *Great Britain...*, s. 86.

⁸⁴³ Podle něj mělo Německo zaplatit v nejbližších letech částku 1 miliardy zlatých marek, postupně pak 2,5 miliardy marek – podle výkonnosti německého hospodářství. Pouze část mělo Německo platit ze státního rozpočtu, zbytek pak z obligací průmyslu a železnic. Tím se fakticky vytvořila vazba mezi německým hospodářským ozdravením a reparacemi. Ke stabilizaci získal Berlín valutovou půjčku ve výši 800 milionů zlatých marek. Kontroly plnění těchto závazků se ujal výbor zahraničních expertů. Dále byla reorganizována Říšská banka a fungovala pod mezinárodním dohledem. Dawesův plán ale také rovněž zaručil celistvost Německa. Srv. Moravcová, D., *Výmarská republika...*, s. 97-101.

⁸⁴⁴ *Reports of Expert Reparation Committees*, 15. 4. 1924, TNA, FO 371/9740/C 6331/70/18.

návrhem pro záchranu současné situace, jež by – pokud by se neřešila – mohla vést k válce ... mezi Francií a Německem.“⁸⁴⁵

MacDonald však tyto „pokyny“ nepotřeboval, protože považoval zprávu Dawesova výboru za klíčový dokument pro své záměry v Evropě. Také ve Francii se vytvořily dobré podmínky pro schválení plánu, když na jaře 1924 padla Poincarého vláda. Cesta k ukončení rúrské krize tak byla otevřena.

---

⁸⁴⁵ Tamtéž.

Čtvrtá kapitola

Od Dawesova plánu k odchodu britské okupační armády z Kolínské zóny (duben 1924 – leden 1926)

4. 1. Dawesův plán a důsledky jeho přijetí pro okupaci Porýní

Dne 16. dubna 1924 přijala německá vláda Dawesův plán. Britského ministerského předsedu proto čekal složitý úkol, tj. přesvědčit Berlín, aby od Francouzů neočekával v krátké době změnu postoje vůči Německu. Ramsay MacDonald nicméně připustil, že nová francouzská vláda by na rozdíl od té předchozí přece jen „mohla realizovat umírněnější politiku“.⁸⁴⁶ Zároveň doufal, že Paříž kromě schválení Dawesova plánu nabídne Německu nějaké ústupky.

MacDonald byl rozhodnut realizovat Dawesův plán co nejdříve, a proto pozval nového francouzského premiéra Édouarda Hérriota do Chequers, aby se s ním dohodl na podrobnostech. Jednalo se o „příjemný a konstruktivní rozhovor“. „Poincarého ... striktní, ale v zásadě negativní postoj, nahradilo Hérriotovo odhodlání hledat společně přijatelný postup v evropských záležitostech.“⁸⁴⁷ MacDonald Hérriotovi na setkání přislíbil, že až dojde ke schválení plánu, bude se zabývat otázkou bezpečnosti v Evropě.⁸⁴⁸ Britský premiér rovněž navrhl informovat Německo o tom, že pokud nebude plnit své povinnosti, bude napříště čelit jednotné „frontě spojenců“.⁸⁴⁹ Hérriot si pouze vymínil, aby na připravované konferenci v Londýně o plánu rokovaly nejprve spojenecké delegace. Německo mělo být pozváno k jednání až poté, neboť v případě, že by německá vláda byla přizvána již od počátku, obvinila by francouzská veřejnost Hérriota „z kapitulace“.⁸⁵⁰

---

⁸⁴⁶ *MacDonald to D'Abernon*, 29. 5. 1924, TNA, FO 371/9746/C 8478/70/18.

⁸⁴⁷ Williamson, D. G., *Great Britain...*, s. 88.

⁸⁴⁸ *Minutes of Chequers Meeting between Mr. MacDonald and Monsieur Herriot*, TNA, FO 371/9749/C 10427/70/18.

⁸⁴⁹ Tamtéž.

⁸⁵⁰ Tamtéž.

Londýnská konference začala 16. července 1924 a účastnili se jí delegáti z Velké Británie, Francie, Belgie, Itálie, Japonska, Portugalska, Řecka, Rumunska, Království Srbů, Chorvatů a Slovinců a jako pozorovatelé zástupci Spojených států amerických. MacDonald, jenž usedl do předsednického křesla, zahájil setkání optimistickými slovy: „Jedna věc mi dodává důvěru. Všichni zde jsme nakloněni uzavření dohody.“⁸⁵¹ Britský ministerský předseda usiloval od počátku o to, aby jednání úspěšně skončila co nejdříve. Jeho cílem bylo ohlásit slavnostně v Dolní sněmovně „uzavření definitivního míru“ k desátému výročí vyhlášení války Německu. MacDonald doufal, že by to mohlo mít na poslance „mimořádný psychologický účinek“.⁸⁵² Pomalé tempo jednání však jeho snahu zhatilo.

Dne 5. srpna 1924 přizvali spojenci na konferenci i německou delegaci a o třináct dní později se podařilo dospět k dohodě. Francouzi a Belgičané se přitom písemně zavázali, že se do dvanácti měsíců stáhnou z Porúří. Fakticky se jednalo o francouzskou porážku.⁸⁵³ Paříž již předtím akceptovala vznik výboru expertů a musela se vzdát vytvoření vlastní rýnské měny i nezávislé železniční soustavy. Londýnská konference to jen „podtrhla“. Pokud by se francouzská vláda chtěla napříště opět uchýlit k sankcím kvůli faktickému či údajnému neplnění reparačních povinností ze strany Německa, nemohla již tak „hladce“ prosadit intervenci podobnou té z ledna 1923. Kdyby se Berlín opoždřoval s platbami, měl se připojit k jednání Reparační komise též americký představitel; v případě přehlasování mohl i jeden člen tohoto orgánu předat celý případ Mezinárodnímu soudnímu dvoru v Haagu.⁸⁵⁴

Zatímco většina britských konzervativců přijala výsledky londýnské konference s nadšením, mezi labouristy zavládly smíšené pocity. V obchodních a průmyslových kruzích se mluvilo o „úlevě“ z ukončení rúrské krize, byly tu ale patrné i obavy z obnovení německé hospodářské

---

⁸⁵¹ O’Riordan, E., *Britain...*, s. 165.

⁸⁵² Williamson, D. G., *Great Britain...*, s. 89.

⁸⁵³ McDougall, W., *France’s Rhineland Diplomacy...*, s. 369.

⁸⁵⁴ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 269.

moci. Například Národní svaz výrobců (*National Union of Manufacturers*) se stavěl k Dawesově plánu kriticky, zatímco Federace britských průmyslových odvětví (*Federation of British Industries*) mu vyjádřila podporu; její představitelé však vyjádřili přesvědčení, že v některých oblastech dojde v budoucnu k větší konkurenci.⁸⁵⁵

Stejně jako v ostatních částech Německa, také v Kolínské zóně sílila již od konce roku 1923 agitace nacionalistů.⁸⁵⁶ Britové spatřovali příčiny tohoto jevu zejména ve francouzské politice v Porúří a v podpoře Paříže separatistickému hnutí. V Londýně proto doufali, že nová Hérriotova vláda podnikne kroky, které povedou ke zklidnění situace v Porúří a Porýní. Ještě než došlo ke schůzce v Chequers, obdržel Tirard od francouzského ministerského předsedy pokyny, aby dovolil úředníkům vyhnaným z rýnské Falce vrátit se do původních zaměstnání; na konci června 1924 dostalo amnestii zhruba 40 000 Němců deportovaných z Porúří.⁸⁵⁷

Ještě před londýnskou konferencí se představitelé MICUM a *Régie* pokoušeli zachránit tyto instituce před zrušením. H. Bréaud přišel s tím, aby *Régie* i nadále ovládala železniční tratě v Porýní, což ale Britové zamítli. Tirard posléze navrhl dvě možnosti: 1) umístit do Porýní deset praporů spojeneckých vojáků, kteří by měli za úkol chránit dráhy před případnými německými pokusy ochromit zdejší dopravu; 2) vedení *Reichsbahn* v této oblasti by umožnilo působení spojeneckých odborníků a drážních zaměstnanců, kteří by dohlíželi na práci německých železničářů.⁸⁵⁸ Podobně i prezident MICUM Paul Frentzen usiloval o to, aby se i „jeho“ instituce přetvořila v mezispojenecký orgán, sloužící jako prostředník mezi Reparační komisí a německými průmyslníky při plnění Dawesova plánu.⁸⁵⁹ Návrhy na prodloužení fungování MICUM a *Régie* Brity zneklidnily, nakonec ale Frantzenova iniciativa „ztroskotala“ ještě před londýnskou

---

⁸⁵⁵ Williamson, D. G., *Great Britain...*, s. 90.

⁸⁵⁶ Srv. *Minutes of 221st Sitting of the IARHC, 18th, 20th and 23rd February 1924*, Annex No. 4615, TNA, FO 894/18, s. 81.

⁸⁵⁷ *Annual Report of the Inter-Allied Rhineland Commission for 1924*, TNA, FO 371/12916/C 5051/5051/18, s. 14-15.

⁸⁵⁸ Tamtéž, s. 69-71.

⁸⁵⁹ Tamtéž, s. 80.

konferenci; Francie Tirardovy plány po rozhodném britském a německém nesouhlasu během jejího jednání stáhla.⁸⁶⁰ Po přijetí Dawesova plánu v listopadu 1924 došlo ke zrušení obou institucí. Zároveň byly anulovány výnosy Vysoké komise, jež při schvalování neměly podporu všech jejích členů.⁸⁶¹

V listopadu 1924 vytvořila IARHC revizní výbor s cílem uklidnit situaci na okupovaném území.⁸⁶² Na podzim roku 1924 se v Británii dostala k moci opět Konzervativní strana, jež ve vztahu k Porýní pokračovala v podobné politice jako MacDonaldova administrativa. Nový ministr zahraničí Austen Chamberlain na konci listopadu 1924 vznik výboru přivítal stejně jako jeho snahu nedoporučit ke schválení výnosy, jež odporovaly Rýnské dohodě. Do začátku prosince 1924 tento orgán zrušil některá sporná nařízení a jiná upravil, čímž přispěl k dalšímu uvolnění napětí v jednotlivých okupačních zónách.⁸⁶³ Jak napsal jeden z britských vojáků: „Dokud jsme se o nich [nařízeních – J. S.] nedoslechli, netušili jsme, že byla tak krutá. Mnohá z nich totiž v britské zóně neplatila... Nejvíce změn se týkalo francouzské zóny. Nepřekvapilo nás, že francouzská armáda přijala tyto změny dosti neochotně. Jejich vláda byla nicméně rozhodnutá provádět ‚politiku ústupků‘, takže všechny těžkosti byly snadno překonány.“⁸⁶⁴

Významným ustanovením Dawesova plánu se stala změna způsobu financování spojeneckých armád v Porýní. Výdaje na okupaci již napříště neměla platit německá vláda, ale staly se součástí reparací.⁸⁶⁵ Slovy J. Edmondse, „čím více spojenci na okupaci utratí, tím méně ... si pak budou

---

⁸⁶⁰ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 274.

⁸⁶¹ *Annual Report of the Inter-Allied Rhineland Commission for 1924*, TNA, FO 371/12916/C 5051/5051/18, s. 88.

⁸⁶² Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 274.

⁸⁶³ Srv. *Annual Report of the Inter-Allied Rhineland Commission for 1924*, TNA, FO 371/12916/C 5051/5051/18, s. 89-93; „Apex“, *The Uneasy Triangle...*, s. 108-109.

⁸⁶⁴ „Apex“, *The Uneasy Triangle...*, s. 109. Robert Coulson použil v tomto případě výrazu „policy of appeasement“.

⁸⁶⁵ Podle německých odhadů Berlín do 1. září 1924 zaplatil na výdaje okupačních armád 5,5 miliard zlatých marek, tedy zhruba jednu miliardu ročně.

moci mezi sebou rozdělit.“⁸⁶⁶ Hlavním úkolem se tedy v nejbližší době stalo určení výše sumy, jež měla jít na výdaje okupačních armád a stanovení procentuálních částek pro jednotlivé spojence. Britské ministerstvo financí počítalo s významným omezením výdajů na BAOR, ale i přesto chtělo z celkové sumy určené na okupační armádu získat alespoň dvacetiprocentní podíl.⁸⁶⁷

Ve dnech 6.-14. ledna 1925 se otázkou přidělení finančních prostředků pro Vysokou komisi zabývali ministři financí Velké Británie, Francie a Belgie. Představitelé spojenců se dohodli na částce deset milionů zlatých marek ročně, jež měla být rozdělena mezi Francii, Británii a Belgii v poměru 62:22:16.⁸⁶⁸ Lorda Kilmarnocka rozzuřilo, že zatímco Paříž a Brusel měly při jednání k dispozici jako poradce členy IARHC, britský ministr financí tuto „pomoc“ odmítl: „Nejenže se [konference – J. S.] neúčastnil žádný britský odborník, jenž by dokonale znal zdejší podmínky, a mohl tak daleko lépe reagovat na argumenty Francouzů a Belgičanů“, zástupci „pokladu“, mající o fungování Vysoké komise jen mlhavé představy, navíc Kilmarnockovi způsobili značné potíže.⁸⁶⁹ Lord musel výrazně omezit svůj personál, který se na jaře roku 1925 skládal již pouze z devíti úředníků (včetně komisaře a jeho zástupce), jedenadvaceti pomocných administrativních pracovníků a řidičů.⁸⁷⁰ Britská sekce IARHC skončila v prvním pololetí roku 1925 i tak s deficitem, zatímco francouzský komisař, jak si Kilmarnock stěžoval, „měl dostatečné finanční prostředky,

⁸⁶⁶ Edmonds, J., *The Occupation...*, s. 267.

⁸⁶⁷ Podle výpočtů britského ministerstva financí měly náklady na jednotlivé okupační armády vypadat takto:

	Počet vojáků	Výdaje (ve zlatých markách)
Francie	45 200	90 000 000
Velká Británie	7500	20 000 000
Belgie	9650	17 000 000

V memorandu se dále upozorňovalo, že Velká Británie má oproti Francii a Belgii větší náklady na jednoho vojáka. Srv. *Treasury Memorandum on Army of Occupation Costs*, 23. 12. 1924, TNA, FO 371/9797/C 19183/499/18.

⁸⁶⁸ *Inter-Allied Rhineland High Commission, Annual Report for 1925*, TNA, FO 371/13640/C 2306/2306/18, s. 58.

⁸⁶⁹ Tamtéž, s. 59.

⁸⁷⁰ Tamtéž, s. 61.

takže mohl vydržovat značný počet zaměstnanců, s jejichž pomocí v minulosti katastrofálně zasahoval do dění v Porýní.⁸⁷¹

Po zveřejnění Dawesova plánu a zejména po jeho přijetí na londýnské konferenci lze pozorovat také vzrůstající sebedůvěru Němců v obsazeném i v neobsazeném území. Marka se stabilizovala a dokonce posilovala vůči franku, ceny potravin klesaly. Toto sebevědomí se projevovalo i v chování obyvatel k okupačním úřadům.⁸⁷² První reakcí Němců na získání větší svobody byly demonstrace vlasteneckého cítění při každé možné příležitosti. Jak napsal Robert Coulson: „Měli téměř dětinské potěšení z věcí, jež byly do té doby zakázány. Mnohem více si dovolovali. Kapely hrály nacionalistické pochody, objevily se patriotistické filmy a divadelní hry. Lidé vyvěšovali černo-bílo-červené vlajky i na těch na nejnemožnějších místech ... Z tohoto předvádění jsme si nic nedělali. Podobalo se třeštění malých chlapců..., kteří se raději přesyťí, než je přerušit nějaký dospělý.“⁸⁷³

Všichni britští vojáci však nesmýšleli stejně. Někteří na toto chování reagovali s rozmrzelostí nebo odporem. V srpnu 1924 se udál incident v Möderathu nedaleko Kolína nad Rýnem, když čtyřleté dítě hodilo kámen na auto britského důstojníka. Po krátké šarvátce, kdy se rodiče snažili zabránit tomu, aby „postižený“ Brit vyvekl jejich syna z domu, došlo venku k větší potyčce, po níž bylo zatčeno dvě stě obyvatel a byl vyhlášen desetidenní zákaz vycházení.⁸⁷⁴

V roce 1924 psal deník *The Times* o útocích na britské vojáky, například o napadení kapitána Shawa z Královského armádního lékařského sboru (*Royal Army Medical Corps*) v srpnu tohoto roku.⁸⁷⁵ Docházelo rovněž k vloupáním do ubikací britských vojáků. Důstojník z Lehké

---

⁸⁷¹ Tamtéž, s. 58.

⁸⁷² Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 276.

⁸⁷³ „Apex“, *The Uneasy Triangle...*, s. 114-115.

⁸⁷⁴ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 277.

⁸⁷⁵ Kapitán Shaw, vracející se autem z kriketového zápasu, narazil na silnici zablokovanou dvoukolovými vozy, jejichž majitelé je nechtěli odstranit. Po neúspěšném pokusu o uvolnění průjezdu se britský důstojník zmocnil štítu se jménem majitele jednoho z vozíků. Němci na něj poté zaútočili biči, i když Shaw „opakovaně v angličtině vykřikoval, že je britským důstojníkem.“ Zachránili jej až další dva Němci, jež incident sledovali. *The Times*, 7. 8. 1924.

pěchoty vévody z Cornwallu (*Duke of Cornwall's Light Infantry*) zažil po probuzení nepříjemné překvapení, kdy mu jeden z pachatelů „mířil na spánek jeho služební zbraní“, zatímco další dva plenili byt. Když odcházeli, „vytáhl [postižený důstojník – J. S.] automatickou pistoli z pod polštáře, ... jednoho muže zastřelil a dalšího vážně zranil.“⁸⁷⁶ Tresty se v podobných případech pohybovaly od čtyř do dvanácti let vězení.⁸⁷⁷ I když podobné incidenty oproti předchozímu období narůstaly, obecně nelze hovořit o nenávisti kolínského obyvatelstva k britským okupačním úřadům. Jak uvádí Keith Jeffery, vztahy mezi Brity a Němci byly v této době založené spíše na vzájemném respektu.⁸⁷⁸

Schválení Dawesova plánu a smířlivá politika vůči Německu měly nepříznivý dopad na život okupační armády také z jiné stránky. Poté, co došlo ke stabilizaci marky, vzrostly Britům v Německu životní náklady. Směnný kurz činil tehdy osmnáct marek za jednu libru, což vojáky nutilo k tomu, aby nakupovali potraviny ve vojenských jídelnách.⁸⁷⁹ Jeden z vojáků si v této souvislosti posteskl: „Přestali jsme fungovat jako okupační armáda..., jsme již pouze těžce platící hosté.“⁸⁸⁰ Z úsporných důvodů Britové předali Němcům řadu hřišť a prostor, v nichž do té doby fungovaly jejich kluby. Deník *Cologne Post* si proto stěžoval, že život se v Kolínské zóně stává „obyčejnou rutinou bez dobrodružství.“⁸⁸¹

4. 2. Odložení evakuace tzv. severní zóny

Versailleská mírová smlouva počítala s evakuací první okupační zóny po uplynutí pěti let. V lednu 1925 měli spojenečtí vojáci podle plánu opustit první, tzv. severní zónu, jejíž součástí byla i ta britská. Ramsay MacDonald doufal, že přijetí Ženevského protokolu poskytne Paříži dostatečnou záruku bezpečnosti, takže nebude opuštění severní zóny

---

⁸⁷⁶ *The Times*, 22. 10. 1924.

⁸⁷⁷ Jeffery, K., „*Hut ab*“..., s. 469.

⁸⁷⁸ Tamtéž.

⁸⁷⁹ Edmonds, J., *The Occupation*..., s. 267.

⁸⁸⁰ „Apex“, *The Uneasy Triangle*..., s. 114.

⁸⁸¹ *Cologne Post*, 11. 12. 1924.

„brzdit“. Poté, co se v Británii k moci dostali opět konzervativci, ale tento pokus ztroskotal. Francouzská vláda se v důsledku neschválení bezpečnostního paktu snažila argumentovat tím, že kvůli porušování článků mírové smlouvy, týkajících se odzbrojení ze strany Německa, musí Kolín nad Rýnem zůstat i nadále v rukou spojenců.

Berlín upozornil na blížící se termín evakuace již v březnu 1924, ale MacDonald záležitost odložil až na dobu po londýnské konferenci. *Foreign Office* zpočátku doufalo, že se podaří otázku německého odzbrojení a opuštění severní zóny rozdělit; v listopadu 1924 se však ukázalo, že i „nepříliš významné nesplnění závazků“ může odchod Britské rýnské armády z Kolína nad Rýnem ohrozit.⁸⁸² Nový britský ministr zahraničí Austen Chamberlain neskrýval skepsi ohledně toho, že by spojenci nebo Společnost národů do budoucna dokázali zabránit přípravě Německa nebo kterékoli jiné země na další válku.⁸⁸³ Dne 17. prosince 1924 se nakonec britský kabinet rozhodl evakuaci Kolínské zóny odsunout, přičemž jako důvod uvedl setrvávání francouzských jednotek v Porúří.⁸⁸⁴ V nótě z 5. ledna 1925 spojenci tvrdili, že mají důkazy o porušování Versailleské mírové smlouvy ze strany Německa, a proto plánovanou evakuaci severní zóny odložili.⁸⁸⁵

Německá vláda toto rozhodnutí následující den kritizovala, přičemž mimo jiné uvedla, že posunutím odchodu okupačních jednotek ze severní zóny spojenci „pouze prokázali neplnění svých slibů... Rozhodnutí, jež mělo za následek tak závažné sankce, nemůže být ospravedlněno naprosto druhořadými detaily.“⁸⁸⁶ Ve Velké Británii panovala obava, že nóta nakonec povede ke zmaření výsledků londýnské konference z léta 1924. Podle úředníků ve *Foreign Office* se tak zbrzdilo úsilí o urovnání evropských záležitostí. U německého obyvatelstva v britské okupační zóně

---

⁸⁸² Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 282-283.

⁸⁸³ *Austen Chamberlain's Minute*, 26. 11. 1924, TNA, FO 371/9833/C 17812/4578/18.

⁸⁸⁴ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 283.

⁸⁸⁵ *Memorandum Respecting the Present State of German Disarmament*, 16. 6. 1925, TNA, FO 371/10709/C 8109/21/18, s. 8.

⁸⁸⁶ Tamtéž.

vzbudila nevoli především skutečnost, že spojenci celou záležitost dopředu nekonzultovali s berlínskou vládou nebo nenabídli jako kompromis alespoň odchod z Porúří.⁸⁸⁷ Přesto podle zpráv britských úředníků „přijali obyvatelé tuto zprávu poměrně klidně.“⁸⁸⁸ Kolínské deníky zpočátku rozhodnutí velmocí nijak nedramatizovaly, po „káravých poznámkách novin vydávaných na neobsazeném území o nedostatku patriotismu se ale i ony nakonec připojily k ostřejší kritice s pomocí stejných titulků..., jaké používaly berlínské deníky.“⁸⁸⁹

S blížícím se 10. lednem 1925, kdy měli britští vojáci Kolínskou zónu původně opustit, se okupační úřady obávaly případných nepokojů nebo incidentů. Německé politické strany se tento den rozhodly uspořádat shromáždění, na nichž hodlaly přijmout protestní rezoluce proti pokračující okupaci. Britští představitelé Vysoké komise v Kolíně nad Rýnem zakázali na jejich jednání přístup širší veřejnosti; mělo se tedy jednat pouze o uzavřené schůze členů těchto stran. Zástupci tisku byli upozorněni, aby se ve zprávách z těchto shromáždění vyvarovali invektiv na adresu zemí, podílejících se na okupaci Porýní.⁸⁹⁰ Politické mítinky proběhly bez větších komplikací a obyvatelé Kolína směřovali svoji kritiku spíše na členy městské rady, kteří odmítli poskytnout prostory pro „karnevalové radovánky“, což byla událost, na níž se sjížděli lidé z celého Německa.⁸⁹¹

Přestože se velmocí rozhodly s odchodem ze severní zóny vyčkat, Britská rýnská armáda se již od března začala připravovat na evakuaci této oblasti. Její představitelé ukončili činnost vojenské školy a zavřeli čtyři vojenské jídelny. Britské banky působící v Kolíně nad Rýnem doporučily klientům, aby zrušili své účty.⁸⁹² Okupační úřady však i nadále vykonávaly každodenní povinnosti.

---

⁸⁸⁷ *Inter-Allied Rhineland High Commission, Annual Report for 1925*, TNA, FO 371/13640/C 2306/2306/18, s. 2.

⁸⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁸⁹ Tamtéž.

⁸⁹⁰ Celkově všechny shromáždění navštívilo zhruba 5200 obyvatel. Tamtéž.

⁸⁹¹ Tamtéž.

⁸⁹² Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 286.

Lord Kilmarnock pokládal v této době za největší zdroj neklidu v Porýní respektive v Kolínské zóně působení různých nacionalistických organizací, jejichž cílem byl tajný výcvik se zbraněmi, a především obnovení činnosti NSDAP na počátku roku 1925. Prvním „sdružením“, odhaleným v britské okupační zóně, byl *Reiterverein*, který pod záminkou výuky jízdy na koni poskytoval vojenský výcvik. Poté, co jej okupační úřady zrušily, se změnil ve svaz pro zlepšení chovu koní. Vysoká komise přerušila na obsazeném území také činnost podobných spolků, zaměřených především na mladé lidi – *Kyffhäuserverband der Vereine deutscher Studenten, Deutscher Pfadfinderverband a Wehrverbände*.⁸⁹³

V Porýní existovaly i další svazy či spolky, skrývající své „pravé poslání“ pod hlavičkou různých sportovních klubů. Sebastian Haffner k tomu poznamenal: „Nacionalisti“, hloupí a těžkopádní jako vždy, byli přesvědčeni, že jsme zdravým instinktem objevili skvělou náhražku chybějící vojenské služby. Jako by nám záleželo na tělesné zdatnosti! ‚Levice‘, přemoudřelá, a proto snad ještě hloupější než nacionalisti..., pokládala za vynikající, že si teď mládež ‚odreaguje‘ válečné instinkty na mírovém zeleném trávníku během a cvičením, a světový mír se jim zdál zajištěn. Nezaráželo je, že ‚němečtí mistři‘ si bez výjimky připínali černo-bílo-červené stužky, ačkoli říšskými barvami tehdy byly černá, červená a zlatá. Nenapadlo je, že se takto trénuje a udržuje vzrušení z válečné hry, topos velkého napínavého souboje národů – ‚odreagování‘ válečných instinktů‘ to v žádném případě nebylo.“⁸⁹⁴

V květnu 1925 se Němci pokusili u Vysoké komise dosáhnout povolení pro činnost alespoň tří „patriotických společností“,⁸⁹⁵ ale IARHC jejich žádost zamítla.⁸⁹⁶ Závažnější problém představovalo zrušení zákazu NSDAP německou vládou z ledna 1925. Adolf Hitler tehdy začal

---

⁸⁹³ Edmonds, J., *The Occupation...*, s. 278.

⁸⁹⁴ Haffner, S., *Vzpomínky jednoho Němce...*, s. 76-77.

⁸⁹⁵ Jednalo se o *Kyffhäuserverband*, *Rheinischer Pfadfinderverband* a *Hochschulring Deutscher Kunst*.

⁸⁹⁶ Edmonds, J., *The Occupation...*, s. 279.

s reorganizací strany, která založila pobočku také v Porýní.⁸⁹⁷ Představitelé Vysoké komise proto museli řešit otázku, jaký postoj k této straně zaujmou. Situaci zkomplikovala žádost německého velvyslance v Londýně, jenž se u britské vlády přimlouval za zrušení zákazu činnosti NSDAP na okupovaném území, platícího od července 1923.⁸⁹⁸ Vzhledem k tomu, že žádný ze členů Vysoké komise nechtěl „přidělovat mraky na jasnícím se politickém nebi“,⁸⁹⁹ rozhodli se zákaz odvolat, třebaže nikdo nevěřil ujištěním NSDAP, že strana „nechce podporovat militarismus a bude pouze bojovat s bolševismem“.⁹⁰⁰ Toto rozhodnutí nacisty povzbudilo k další činnosti.⁹⁰¹

V roce 1925 Vysokou komisi zneklidnily plány týkající se pořádání oslav v Porýní k tisícímu výročí připojení této oblasti k Německé říši, jež se měly konat od 16. května. Podle zpráv přišel s nápadem na tuto akci vysoký úředník v Düsseldorfu, který získal podporu rýnského provinčního zemského sněmu a posléze i dalších významných osob pruské státní správy i německé vlády.⁹⁰² Ta dokonce na oslavy přispěla dvěma miliony marek; podle neoficiálních zdrojů šlo dokonce o dvojnásobnou sumu.⁹⁰³

Organizátoři původně doufali, že v roce 1925 bude již severní zóna evakuována a půjde tedy o oslavu spojenou s „obnovením svobody“ v této oblasti.⁹⁰⁴ Protože k tomu nedošlo, získala příprava „milénia“ poněkud odlišný význam. Do organizačních výborů se prosadila řada nacionalistů, kteří chtěli ze slavností učinit „demonstraci proti pokračující okupaci Porýní“.⁹⁰⁵ Jakmile provinční zemský sněm schválil konání oslav, začala jednotlivá rýnská města zvažovat, jaké akce k výročí uspořádají. Většinou

---

⁸⁹⁷ *Inter-Allied Rhineland High Commission, Annual Report for 1925*, TNA, FO 371/13640/C 2306/2306/18, s. 3. Srv. Williams, C., *Adenauer...*, s. 135.

⁸⁹⁸ Tamtéž.

⁸⁹⁹ Tamtéž.

⁹⁰⁰ Tamtéž.

⁹⁰¹ Tamtéž, s. 4.

⁹⁰² *Der 20. Juni 1925. 1000 Jahrfeier des Rheinlandes in Koblenz. Landesarchivverwaltung Rheinland Pfalz*, in: <http://www.landeshauptarchiv.de/blick/archiv.html?20.06.0>

⁹⁰³ *Notes on the Rhenish Millenary Celebrations*, 10. 7. 1925, TNA, FO 371/10758/C 9321/6306/18.

⁹⁰⁴ *Inter-Allied Rhineland High Commission, Annual Report for 1925*, TNA, FO 371/13640/C 2306/2306/18, s. 9.

⁹⁰⁵ Tamtéž, s. 19.

se jednalo o atletické nebo gymnastické závody, historické průvody nebo výstavy. V Koblenci začali organizovat výstavu vinařství, Trevír se zaměřil na zemědělství a průmysl, Duisburg na říční plavbu, Cáchy uspořádaly vzpomínkovou slavnost na dobu Karla Velikého, v Mohuči se na Gutenbergovu počest zaměřili na tiskařství a Düsseldorf hostil výstavu umění. Kromě toho tělocvičné spolky (*Turnvereine*) zorganizovaly v červnu 1925 nedaleko Bonnu rýnské sportovní hry.⁹⁰⁶

Kolín nad Rýnem, jenž se měl stát centrem oslav, uspořádal výstavu tisícileté historie Porýní z politického, kulturního, náboženského i uměleckého úhlu pohledu.⁹⁰⁷ Výstava se stala jednou z nejnavštěvovanějších akcí oslav „milénia“. Jejího slavnostního zahájení se měl účastnit i nově zvolený německý prezident Paul von Hindenburg. Ten však stále figuroval na seznamu válečných zločinců⁹⁰⁸ a po naléhání spojenců se nakonec z akce omluvil. Přítomni tak byli „pouze“ kancléř Hans Luther, ministr zahraničí Gustav Stresemann a další významní němečtí politici.⁹⁰⁹ Denně ji vidělo 15 000 až 20 000 návštěvníků, dohromady pak zhruba jeden milion lidí.⁹¹⁰ Představitelé Vysoké komise popudilo, že s nimi organizátoři myšlenku na uspořádání monumentální slavnosti předem nekonzultovali. V lednu 1925 instruoval Tirard krajské zástupce IARHC, aby organizátory oslav „milénia“ varovali před akcemi, jež by mohly narušit bezpečnost okupačních úřadů. Dne 5. března 1925 se sešli členové zpravodajského oddělení Vysoké komise se zástupcem vrchního prezidenta pro rýnskou provincii, jenž je měl informovat o podrobném programu a cíli slavností. Německý delegát ale spojencům sdělil, že žádné oficiální informace nemá a ví pouze o

---

⁹⁰⁶ *Inter-Allied Rhineland High Commission, Annual Report for 1925*, TNA, FO 371/13640/C 2306/2306/18, s. 19.

⁹⁰⁷ Tamtéž.

⁹⁰⁸ Williams, C., *Adenauer...*, s. 133.

⁹⁰⁹ *Inter-Allied Rhineland High Commission, Annual Report for 1925*, TNA, FO 371/13640/C 2306/2306/18, s. 11.

⁹¹⁰ *Notes on the Rhenish Millenary Celebrations*, 10. 7. 1925, TNA, FO 371/10758/C 9321/6306/18.

plánovaných akcích v Kolíně, Cáchách a Düsseldorfu. Další dvě setkání proběhla 14. a 21. dubna bez konkrétních výsledků.⁹¹¹

Tirard se nakonec o slavnostech více dověděl především z tajně získaného dopisu pruského ministra vnitra adresovanému zástupci místní správy v Düsseldorfu. V listu se hovořilo o nutnosti vzbudit „německé cítění u obyvatelstva, vystaveného cizímu útisku, jež navíc dlouho trpělo nouzí.“⁹¹² Dalšími zdroji informací se staly pamflety, brožury a programy, šířené různými nacionalistickými organizacemi a hnutími. K nervozitě spojenců v té době přispělo i prohlášení jednoho z vedoucích rýnských činitelů Německé lidové strany (DVP), jenž v deníku *Kölnische Zeitung* tvrdil, že oslava „milénia“ by měla ukázat „bezpráví, jehož obětí bylo právě Porýní“.⁹¹³

Celá záležitost vzbudila obavy i v Londýně. Dne 8. května 1925 vyličil lord Kilmarnock členům britské vlády situaci v Porýní a doporučil jim, aby se pokusili Berlínu naznačit možnou škodu ve vztazích mezi Němci a spojenci, kterou způsobili němečtí politici podporou slavností. Jeho zpráva vzbudila ve *Foreign Office* značné pobouření. Lord D'Abernon měl německé vládě oznámit, že Londýn považuje oslavy „milénia“ za „trestuhodnou bláhovost“.⁹¹⁴ Austen Chamberlain pak 15. května 1923 obvinil v rozhovoru s německým velvyslancem v Londýně Berlín ze „zlého úmyslu“ při podpoře oslav, jež mají „proti-spojenecký charakter“. Dále Chamberlain velvyslanci sdělil, že britské okupační úřady některé akce nepovolí.⁹¹⁵ Stejně tak se Britové pokusili získat kontrolu nad vydáváním publikací k oslavě „milénia“, avšak, jak naznačil v depeši plukovník Ryan, „hojnost těchto materiálů brání úplnému dohledu.“⁹¹⁶

---

⁹¹¹ *Inter-Allied Rhineland High Commission, Annual Report for 1925*, TNA, FO 371/13640/C 2306/2306/18, s. 19.

⁹¹² Tamtéž, s. 20.

⁹¹³ Tamtéž.

⁹¹⁴ Tamtéž, s. 21.

⁹¹⁵ Tamtéž.

⁹¹⁶ *Notes on the Rhenish Millenary Celebrations*, 10. 7. 1925, TNA, FO 371/10758/C 9321/6306/18.

Německá vláda se proti kritice spojenců bránila tvrzením, že dopis pruského ministra vnitra byl podvržený. Co se týče slavností, Berlín prohlašoval, že k nim má spíše rezervovaný postoj, a přislíbil udržet je „v umírněném duchu“, bez výpadů proti spojencům.⁹¹⁷ Velmoci se ale později přesvědčily o pokryteckém jednání německé vlády, ať už se jednalo o štědré finanční příspěvky, které na akci poskytla, zahajovací ceremonii, jíž se účastnili kancléř a někteří ministři, nebo o veřejné poděkování kolínského starosty říšské a pruské vládě za jejich „aktivní podporu“.⁹¹⁸

Problém spočíval rovněž v tom, že oslavy „milénia“ zhoršily francouzsko-německé vztahy právě v době před uzavřením Rýnského garančního paktu.⁹¹⁹ Spokojenost nevládla ani mezi všemi Němci. Především levice a její tisk kritizovaly „zbytečné“ výdaje, mezi něž patřilo například nákladné přivítání delegace Říšského sněmu v Düsseldorfu⁹²⁰ nebo celkové náklady na slavnosti.⁹²¹

4. 3. Evakuace Kolínské zóny

Opuštění Kolínské zóny spojenci záviselo – přes snahu Austena Chamberlaina tyto problémy neslučovat – na německém tempu odzbrojení. Britská vláda v této době spoléhala na generála Wauchopea, který nahradil v IAMCC sira Francise Binghamu. Jeho úkolem bylo sledovat, zda Francouzi nezveličují neplnění závazků ze strany Berlína. Ve srovnání s Binghamem měl Wauchope větší diplomatické „nadání“ a nemusel čelit kritice svého chování ze strany Johna H. Morgana, jenž se v roce 1923 vrátil na Ostrovy. Wauchope se navíc mohl plně spolehnout na britského velvyslance v Berlíně, s nímž „vytvořil silný tým“.⁹²²

---

⁹¹⁷ *Inter-Allied Rhineland High Commission, Annual Report for 1925*, TNA, FO 371/13640/C 2306/2306/18, s. 22.

⁹¹⁸ Tamtéž.

⁹¹⁹ *Notes on the Rhenish Millenary Celebrations*, 10. 7. 1925, TNA, FO 371/10758/C 9321/6306/18.

⁹²⁰ Pro přivítání delegace připravili představitelé města 200 kilogramů jahod a 4 000 litrů vína.

⁹²¹ *Notes on the Rhenish Millenary Celebrations*, 10. 7. 1925, TNA, FO 371/10758/C 9321/6306/18.

⁹²² Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 288.

V září 1924 začala generální kontrola stavu německého odzbrojení, jež skončila na konci ledna následujícího roku.⁹²³ Během práce na zprávě pro Mezispojenecký vojenský výbor ve Versailles (Versailleský výbor, *Inter-Allied Military Committee*) o výsledcích šetření došel Wauchope k závěru, že se Francouzi pokouší prezentovat situaci vážněji, než jaká ve skutečnosti je, aby oddálili odchod spojeneckých vojáků ze severní zóny. Britský ministr zahraničí podal proti francouzskému postupu protest; Versailleský výbor měl na žádost lorda Crewa jasně formulovat případy porušení mírové smlouvy.

Práce tohoto orgánu trvala až do počátku června 1925, kdy spojenci Berlínu oznámili, že severní zóna bude evakuována, jakmile dojde ze strany Německa ke zlepšení ve třinácti klíčových oblastech, mezi něž patřily například reorganizace policie, dokončení přeměny některých továren na plně mírovou výrobu a uspořádání armády podle ustanovení Versailleské mírové smlouvy.⁹²⁴ Německá vláda s odpovědí dlouho otálela, což vzbudilo nevoli především u Francouzů.⁹²⁵

S blížícím se setkáním v Locarnu rostla také nervozita, že se v odzbrojení nepodaří dosáhnout požadovaného výsledku, což by mohlo jednání ve švýcarském letovisku ohrozit. Od září 1925 probíhaly téměř každodenní diskuse o klíčových problémech mezi německými úředníky a zástupci IAMCC. Na úspěšné ukončení odzbrojovacích jednání naléhali hlavně Britové, kteří dokonce Němce přesvědčovali, aby „učinili nějaká symbolická gesta, jež Francouze uspokojí a umožní konání klíčového setkání v Locarnu na začátku října.“⁹²⁶ Wauchope tak mohl do Londýna hlásit, že „během posledního měsíce nebo dvou Němci prokázali ochotu

---

⁹²³ Srv. Fox, J. P., *Britain and the Inter-Allied Military Commission of Control, 1925-1926*, in: *Journal of Contemporary History*, Vol. 4, No. 2, 1969, s. 143-164.

⁹²⁴ Srv. *Memorandum Respecting the Present State of German Disarmament*, 16. 6. 1925, TNA, FO 371/10709/C 8109/21/18, s. 14.

⁹²⁵ *Memorandum Respecting German Disarmament and the Evacuation of Cologne*, 4 June – 16 November, 1925, 30. 11. 1925, TNA, FO 371/10711/C 15299/21/18, s. 1.

⁹²⁶ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 290.

plnit spojenecké požadavky jako nikdy předtím.⁹²⁷ Přesto bylo třeba dořešit ještě řadu problémů, takže IAMCC měla podle něj pokračovat v práci až do jara 1926.⁹²⁸

Locarnská konference, jež se konala 5.-16. října 1925, vytvořila předpoklady pro návrat Německa „do rodiny evropských zemí“. V západní Evropě zavládla euforie; lidé věřili, že válka je minulostí. Okupace Porýní se po Locarnu se stala do jisté míry anachronismem. Od této doby až do roku 1930, kdy došlo k evakuaci poslední okupační zóny, spojenci stále obtížněji ospravedlňovali svoji přítomnost v Porýní před Němci, ale i na domácí politické scéně.⁹²⁹ Uzavření Rýnského garančního paktu v polovině října 1925 (k podpisu locarnských dohod došlo v prosinci 1925) otevřelo cestu k evakuaci Kolínské zóny. Německá vláda navíc v nótách z 11. a 13. listopadu 1925 přislíbila učinit další kroky ke splnění spojeneckých požadavků.⁹³⁰ Konference velvyslanců proto rozhodla o vyklizení britské zóny, jehož datum stanovila na 1. prosince 1925.⁹³¹

V téže době došlo k jednání o omezení pravomocí Vysoké komise a okupačních armád. Je nanejvýš pozoruhodné, že v tomto ohledu byli Francouzi ochotni k větším ústupkům než Britové. Tirard například navrhl zrušit strukturu krajských zástupců IARHC, s čímž nesouhlasil plukovník Ryan, jenž tyto úředníky považoval za prostředkovatele mezi okupačními armádami a civilním obyvatelstvem. Obával se, že jejich odstranění umožní větší zásahy vojáků do života jednotlivých zón na úkor Vysoké komise, a proto navrhoval ponechání alespoň jednoho civilního úředníka v každé okupované oblasti. Se svým návrhem však neuspěl.⁹³²

---

⁹²⁷ *Memorandum Respecting German Disarmament and the Evacuation of Cologne*, 4 June – 16 November, 1925, 30. 11. 1925, TNA, FO 371/10711/C 15299/21/18, s. 3.

⁹²⁸ Tamtéž.

⁹²⁹ Jacobson, J., *Locarno Diplomacy. Germany and the West, 1925 – 29*, Princeton 1972, s. 60-67.

⁹³⁰ *Memorandum Respecting German Disarmament and the Evacuation of Cologne*, 4 June – 16 November, 1925, 30. 11. 1925, TNA, FO 371/10711/C 15299/21/18, s. 6.

⁹³¹ *Inter-Allied Rhineland High Commission, Annual Report for 1925*, TNA, FO 371/13640/C 2306/2306/18, s. 15.

⁹³² Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 294.

Představitelé Rýnské armády kritizovali zejména rozhodnutí přesunout některé přestupky z kompetence vojenských soudů na německé civilní soudy. Ve skutečnosti následovaly mnohem pronikavější změny. Vysoká komise omezila své pravomoci ohledně omezování platnosti německých zákonů na okupovaném území; současně si ale ponechala právo pozměnit nebo na čas pozastavit účinnost těch ustanovení, jež by podle ní ohrožovaly bezpečnost okupačních armád. Uvolnila se kontrola tisku a došlo k úplnému zrušení poštovní cenzury; usnadnil se pohyb mezi obsazenou a neobsazenou částí Německa; IARHC omezila též možnost vetovat jmenování úředníků.⁹³³

Již od září 1924 se britské ministerstvo války snažilo prosadit, aby BAOR získala po evakuaci Kolínské zóny pod svoji správu Koblenc a její okolí.⁹³⁴ Kromě strategicky důležité pozice, jakou toto město představovalo, argumentovalo ministerstvo případným kratším dopravním spojením mezi mateřskou zemí a novou okupační zónou.⁹³⁵ Stejně tak *Foreign Office* argumentovalo tím, že Velká Británie by měla mít pod svou správou oblast, která by odpovídala „důstojnosti a prestiži této země“; touto oblastí podle něj byla právě Koblenc.⁹³⁶ Francouzi se však nechtěli dopustit stejné chyby jako v roce 1918, kdy Britům „darovali“ klíčové centrum a dopravní uzel v Porýní. Francouzský premiér Paul Painlevé proto společně s dalšími francouzskými vojenskými představiteli „vybrali“ Wiesbaden, který podle nich více vyhovoval velikosti Britské rýnské armády.⁹³⁷ Austen Chamberlain vyjádřil ochotu ustoupit; následně toto rozhodnutí přijal i ministr války a vojenský guvernér v Kolíně nad Rýnem, sir John Du Cane.⁹³⁸

---

⁹³³ *Inter-Allied Rhineland High Commission, Annual Report for 1925*, TNA, FO 371/13640/C 2306/2306/18, s. 50.

⁹³⁴ *Memorandum on the Re-Allocation of Zones in the Rhineland*, 11. 2. 1925, TNA, FO 371/10750/C 12020/950/18.

⁹³⁵ Tamtéž.

⁹³⁶ Tamtéž.

⁹³⁷ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 296.

⁹³⁸ *Foreign Office to War Office*, 14. 7. 1925, TNA, FO 371/10750/C 9015/950/18.

Ještě předtím, než Britové opustili Kolín nad Rýnem, museli vyřešit dva závažné problémy. Prvním bylo ochránit Němce, kteří pomáhali britským úřadům během okupace. Lord Kilmařnock proto německé vládě navrhl dohodu, podle níž neměla podnikat žádné právní kroky proti těm občanům, kteří spolupracovali s Brity, a na oplátku navrhoval udělení amnestie Němcům, jež se provinili proti výnosům Vysoké komise (pokud nešlo o špionáž) nebo způsobili škody na majetku BAOR. Ve druhém prosincovém týdnu roku 1925 se sešli němečtí právní experti s právními poradci Vysoké komise. Berlínská vláda nakonec vyjádřila ochotu „udělat vše, co je v jejích silách“, aby zabránila odvetným opatřením proti německým občanům kvůli jejich vztahu s okupačními orgány v době od počátku okupace do 10. ledna 1923 a od 1. září 1924 do 1. prosince 1925. Nezahrnula do toho jen osoby jež se dopustily zrady nebo špionáže.⁹³⁹ Vzhledem k francouzské „zdrženlivosti“ došlo k uzavření těchto dohod až 10. září 1926.⁹⁴⁰

Britové se museli vypořádat také s problémem ubytování BAOR ve Wiesbadenu. Francouzskou armádu, již Britové v této oblasti měli vystřídat, tvořili pouze branci. Pro vojáky pravidelné Britské rýnské armády, z nichž mnohé doprovázely rodinní příslušníci, bylo složitější najít ve Wiesbadenu a jeho okolí dostatečné ubytovací kapacity. Jako možné řešení se nabízelo poslat některé jednotky BAOR domů. Nedostatek kasáren v Británii – v důsledku ztráty značného množství vojenských budov poté, co část Irska (Irský svobodný stát) získala nezávislost – ale „dovolil“ přesunout na Ostrovy pouze jeden prapor pěchoty a jednu baterii dělostřelectva.⁹⁴¹ Problém se zajištěním ubytování tak patřil k faktorům, které oddálily odchod britských vojáků z Kolínské zóny. První skupina se do Wiesbadenu přesunula 31. října 1925, poslední opustila Kolín 30. ledna 1926. „Ve tři hodiny studeného, šedivého odpoledne byla při krátké slavnosti v britském

---

⁹³⁹ *Inter-Allied Rhineland High Commission, Annual Report for 1925*, TNA, FO 371/13640/C 2306/2306/18, s. 41.

⁹⁴⁰ Tamtéž.

⁹⁴¹ Edmonds, J., *The Occupation...*, s. 283.

armádním velitelství stažena britská vlajka. Němečtí hosté nadšeně svolávali slávu... Zbylá speciální jednotka pak odpochovala s nasazenými bajonety v čele s důstojníkem s taseným kordem přes Domplatz na nádraží. Jejich odchodu přihlížel velký dav lidí zachumlaných kvůli lezavému počasí, v oknech se tísnili zvědaví diváci a početný sbor kolínské policie udržoval volnou cestu na nádraží. Po průchodu vojska lidé svolávali slávu a mávali kapesníky. V 15 hodin 10 minut začali vojáci nastupovat do vojenského vlaku. Když se vlak rozjel, ozvaly se opět ovace a výkřiky sbohem. Kolem půl čtvrté byla vztyčena kolínská vlajka na místě, kde po sedm let vlála britská. Okupace Kolína skončila.⁹⁴²

Civilní úředníci Vysoké komise v Kolíně nad Rýnem byli propuštěni. Jedinou výjimkou byl plukovník Birch, jenž se stal styčným důstojníkem mezi vojenským ústředím ve Wiesbadenu a úředníky Vysoké komise v Koblenzi.⁹⁴³ Britští civilisté žijící v Kolíně (tzv. *Cognials*) byli posláni zpět do Británie.

Po odchodu Britů z Kolína hodnotil místní tisk období sedmileté okupace vcelku příznivě. Kromě nacionalistického *Rheinische Tageszeitung* kolínské deníky uznávaly, že „Britové byli shovívavými okupanty“.⁹⁴⁴ *Rheinzeitung* dokonce tvrdil, že přispěli k mezinárodnímu smíru.⁹⁴⁵ Konrad Adenauer sice během oslav u příležitosti osvobození „podlehl atmosféře“ a pronesl větu o tom, že Němci museli sedm let „snášet těžké břímě pod tvrdou pěstí vítězů“,⁹⁴⁶ v soukromí však chování Britů označoval za „úzkostlivě spravedlivé“.⁹⁴⁷ Britská okupace Porýní přispěla rovněž ke zlepšení vztahů mezi Londýnem a Berlínem; někteří bývalí důstojníci BAOR, Vysoké komise a kontrolních komisí aktivně působili v různých britsko-německých společnostech.

---

⁹⁴² Williams, C., *Adenauer...*, s. 135.

⁹⁴³ Edmonds, J., *The Occupation...*, s. 295.

⁹⁴⁴ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 300.

⁹⁴⁵ Williamson, D. G., *Cologne and the British...*, s. 702.

⁹⁴⁶ Williams, C., *Adenauer...*, s. 135.

⁹⁴⁷ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 300.

Pro řadu Britů, kteří zde během okupace působili, zůstal Kolín nad Rýnem místem, kam se často vraceli ve vzpomínkách; někteří z nich dokonce později aktivně zasáhli ve prospěch jeho obyvatel. Především je třeba připomenout přímluvu bývalého vojenského guvernéra Clivea, jenž se v roce 1935 u německého velvyslance v Londýně zastával Konrada Adenauera, jehož nacisté obviňovali ze separatistických postojů v letech 1919 a 1923. Poslední „připomínkou“ britské přítomnosti v Porýní byla v roce 1946 volba bývalého člena *Coldstream Guards*, jenž v Německu zůstal i po odchodu Britů, starostou Siegburgu, neboť se všeobecně předpokládalo, že bude vhodnou osobou pro vyjednávání s britskými okupačními úřady po druhé světové válce.⁹⁴⁸

---

⁹⁴⁸ Tamtéž, s. 299.

Závěr

Britská okupace Porýní v letech 1918-1929/30 je vzhledem k politice, již do té doby Londýn zastával, v řadě ohledů překvapivá. Jednou z odpovědí na otázku, proč Britové v této oblasti zůstávali tak dlouho, je skutečnost, že aktivní účastí v různých mezispojeneckých komisích chtěli dosáhnout změny Versailleského mírového systému; podle některých historiků londýnské politiky „znepokojoval spíše francouzský než německý ‚problém‘.“⁹⁴⁹ V očích Britů to byli především Francouzi, kteří způsobovali Němcům těžkosti tím, že ohrožovali jednotu Německa a bránili jeho hospodářské obnově.

Podoba okupace se v průběhu první poloviny dvacátých let měnila. Od prosince 1918 až do evakuace Kolínské zóny na přelomu let 1925 a 1926 lze vysledovat čtyři důležité etapy. V období od obsazení Kolína nad Rýnem do ratifikace Versailleské mírové smlouvy se Porýní ocitlo pouze pod vojenskou správou. V praxi to znamenalo, že velitelé jednotlivých okupačních armád se ve svých zónách těšili velké míře nezávislosti. V této době lze také hledat počátek napětí mezi francouzskými a britskými představiteli v souvislosti s budoucí podobou správy obsazeného území a délkou okupace. Na mírové konferenci ve Versailles se nakonec dohodové velmoci – přes odpor Davida Lloyd George – dohodly na tom, že Porýní bude rozděleno do tří zón, z nichž každá měla být evakuována po pěti letech.

V prvním období okupace hrozilo v oblastech bezprostředně sousedících s Kolínskou zónou tzv. spartakovské hnutí; Britové se obávali, aby nezískalo vliv také na jimi obsazeném území. K nestabilitě v Kolíně nad Rýnem a jeho okolí přispívaly též vysoká nezaměstnanost, nedostatek potravin a paliva. Hlavním úkolem Britů bylo zajistit klid a dohled nad rozdělováním potravin, aby se předešlo „rudému nebezpečí“. Britové ve své zóně vyhlásili stanné právo, zákaz nočního vycházení, omezili volný pohyb

---

⁹⁴⁹ Williamson, D. G., *The British in Germany...*, s. 4.

mezi okupovaným a neokupovaným Německem, zakázali používání soukromých telefonů a cenzurovali noviny a poštu. Problém pro Brity představovali rovněž francouzští vojenští představitelé, kteří se pokusili o vyhlášení samostatné Rýnské republiky. I přes pokořující porážku a deprimující vyhlídku stanného práva spatřovali obyvatelé Kolínské zóny a jeho okolí v britské přítomnosti záruku proti revolučnímu chaosu a snahám Francie o vyhlášení samostatného „loutkového státu“ na levém břehu Rýna.

Vstup Rýnské dohody v platnost v lednu 1920 ukončil první fázi okupace, jež se vyznačovala vysokými pravomocemi vojenských představitelů, řadou omezení pro civilní obyvatelstvo a již zmíněným stanným právem. Společně s Versailleskou mírovou smlouvou vstoupila v platnost Rýnská dohoda, která zásadním způsobem změnila formu okupace. V lednu 1920 se nejvyšším reprezentantem okupačních sil stala civilní Mezispojenecká rýnská vysoká komise (Vysoká komise) se sídlem v Koblenci, jež měla především chránit vojáky, vydávat nařízení pro jejich bezpečí; v obsazených oblastech mohla také vetovat německé zákony. V lednu 1920 ale Kongres Spojených států amerických odmítl ratifikovat Versailleskou mírovou smlouvu, čímž „odsoudil“ americké představitele v různých mezispojeneckých komisích do role pouhých pozorovatelů bez hlasovacího práva. Fakticky se tím také zvýšil vliv Francie, která s pomocí Belgie získala rozhodující vliv v obsazených územích.

V tomto období se projevila také první vážnější krize se mezi Velkou Británií a Francií. Došlo k ní v souvislosti s generální stávkou, vyvolanou Kappovým pučem a zásahem německého vojska v neutrální zóně; Paříž totiž přes nesouhlas většiny londýnských politiků sáhla k odvetnému opatření a okupovala pět měst na pravém břehu Rýna. Na začátku roku 1920 se Britové museli ve své okupační zóně vypořádat s do té doby nejrozsáhlejším stávkovým hnutím, jež vyvrcholilo v souvislosti s dramatickými událostmi v Německu. Hlavní příčinou nepokojů na začátku roku 1920 se stala zhoršující se hospodářská situace, jež hrozila přerůst v hladomor. Další důležitý zlom nastal s příchodem Raymonda Poincarého

do čela francouzské vlády v lednu 1922. Nový ministerský předseda prosazoval tvrdý kurz proti Německu, formálně vzato kvůli zpoždování reparačních plateb, jenž vyústil k okupaci Porúří.

Dne 11. ledna 1923 vstoupila francouzská a belgická vojska do rúrské oblasti, „aby zajistila opožděné dodávky reparací“, čímž vyvrcholila krize, která „zatěžovala“ evropskou politiku již od Versailleské mírové konference. Tímto krokem začalo třetí období okupace, které skončilo předložením Dawesova plánu v dubnu 1924. Obsazení Porúří mělo obrovský dopad na život v Kolíně nad Rýnem a v jeho okolí. Zóna se potýkala s nedostatkem potravin, po přerušení průmyslových vazeb mezi kolínskou zónou a Porúřím začala stoupat nezaměstnanost. Během léta 1923 se situace ještě zhoršila: rostly reálné ceny potravin, v okupovaných územích propukaly stávky. Na konci léta byl Kolín na pokraji zhroucení.

Britové se snažili vyhnout problémům ve své okupační zóně i na mezinárodní scéně vyhlášením tzv. politiky „benevolentní pasivity“, jejímž hlavním cílem bylo vyvarovat se během okupace Porúří konfliktů s Francouzi a Němci. Dodržování této politiky se s postupem času stávalo stále obtížnějším, a navíc způsobovalo Britům vážné těžkosti při jednání s Paříží i Berlínem. Proto se od poloviny roku 1923 britská vláda pokoušela intervenovat, aby se Francouzi s Němci dohodli. Poté, co neuspěla, se opět vrátila k neutralitě; přesto se od září 1923 do dubna 1924 snažila bránit francouzským pokusům připravit „ekonomickou síť“ pro vytvoření nezávislého Porýní. V této době dosáhlo vrcholu také separatistické hnutí vyhlášením Rýnské republiky, jež se ale přes podporu francouzských okupačních úřadů zhroutila. Hlavní příčinu je třeba vidět v začínajících problémech Francie v souvislosti s okupací Porúří a německou politikou pasivní rezistence.

Přestože rúrská krize a německou vládou vyhlášená politika pasivní rezistence měly obrovský negativní dopad na hospodářství Německa, nevyhnuly se potíže ani Francii. V posledním analyzovaném období od dubna 1924 do odchodu Britů z Kolínské zóny v lednu 1926 došlo

k poklesu vlivu Paříže, což se projevilo například jejím souhlasem s vytvořením komise expertů, jež měla upravit reparační povinnosti Německa.

Díky Dawesově plánu a po uzavření Rýnského garančního paktu lze pozorovat růst sebevědomí v obsazeném i neobsazeném Německu, což bylo patrné zejména v souvislosti s konáním oslav „milénia“ připojení Porýní k Německé říši. V tomto období se stabilizovala marka, ceny potravin klesaly. Nově nabytá sebedůvěra Němců se projevovala i v chování některých obyvatel k okupačním úřadům, které si stěžovaly na nárůst kriminálních činů proti jejich zaměstnancům a vojákům Britské rýnské armády. Přesto, jak uvádí většina pamětí, vztahy mezi Brity a Němci zůstaly až do jejich odchodu v lednu 1926 založeny především na vzájemné toleranci.

Okupace v Porýní nevzbudila ve Velké Británii takovou pozornost jako problémy v Irsku, v Indii či na Blízkém východě. Přesto bylo možno, především v důsledku francouzské politiky vůči Německu, na Ostrovech ve dvacátých letech 20. století pozorovat výrazný posun sympatií řady politiků a části veřejného mínění ve prospěch Německa na úkor dohodového spojence – Francie, jež se po první světové válce stala na kontinentě dominantní silou, narušující tradiční britskou „politiku rovnováhy sil“ (*balance of power*). Hlavním úsilím britské okupační armády a správy v Porýní se tedy stala snaha nedovolit Paříži ještě více posílit její pozice. Tento záměr se Britům do značné míry podařilo naplnit.

Prameny a literatura

1) Nevydané prameny

The National Archives, Kew- London

a) Foreign Office, Political Departments: General Correspondence (FO 371):

-FO 371/3779; FO 371/4344; FO 371/4349; FO 371/4741;
FO 371/4757; FO 371/4758; FO 371/4835; FO 371/5972; FO 371/5973;
FO 371/6021; FO 371/6023; FO 371/6024; FO 371/7487; FO 371/7488;
FO 371/7489; FO 371/7490; FO 371/7491; FO 371/7520; FO 371/7521;
FO 371/7522; FO 371/7550; FO 371/8638; FO 371/8644; FO 371/8646;
FO 371/8650; FO 371/8654; FO 371/8659; FO 371/8668; FO 371/8681;
FO 371/8682; FO 371/8684; FO 371/8685; FO 371/8686; FO 371/8687;
FO 371/8689; FO 371/8691; FO 371/8705; FO 371/8706; FO 371/8707;
FO 371/8711; FO 371/8712; FO 371/8713; FO 371/8718; FO 371/8721;
FO 371/8722; FO 371/8724; FO 371/8725; FO 371/8728; FO 371/8737;
FO 371/8739; FO 371/8743; FO 371/8744; FO 371/8745; FO 371/8746;
FO 371/8748; FO 371/8749; FO 371/8750; FO 371/8793; FO 371/8796;
FO 371/9738; FO 371/9740; FO 371/9746; FO 371/9749; FO 371/9766;
FO 371/9833; FO 371/9844; FO 371/9797; FO 371/10709; FO 371/10711;
FO 371/10750; FO 371/10756; FO 371/10758; FO 371/12916;
FO 371/13640

b) Peace Conference: British Delegation, Correspondence and Papers (FO 608):

-FO 608/129; FO 608/135; FO 608/136; FO 608/141; FO 608/142;
FO 608/222; FO 608/279; FO 608/281

c) Records of the Cabinet Office (CAB):

-CAB 23/14; CAB 23/15; CAB 23/45; CAB 24/161; CAB 29/28

d) Minutes of the Inter-Allied Rhineland High Commission (FO 894):

-FO 894/1; FO 894/18

e) War Office: First World War and Army of Occupation War Diaries (WO 95):

-WO 95/24; WO 95/277; WO 95/41

f) War Office and successors: Registered Files (WO 32):

- WO 32/5241

g) War Office: Allied Military Committee of Versailles and its commissions (WO 155):

-WO 155/2

h) Foreign Office: Embassy and Consulates, United States of America: General Correspondence (FO 115):

- FO 115/2852

i) Admiralty: Record Office, Cases (ADM 116):

- ADM 116 1932

2) Vydané prameny

a) *Edice dokumentů*

-Bane, S. L., Lutz, R. H. (eds.), *The Blocade of Germany After the Armistice 1918-1919. Selected Documents of the Supreme Economic Council, Superior Blocade Council, American Relief Administration, and Other Wartime Organizations*, London 1942

-Noakes, J. (ed.), *British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print, Part II, From the First to the Second World War, Series F: Europe, 1919-1939, Volume 34: Germany, 1923*, Bethesda 1994

-Butler, R., Bury, J. P. T., Lambert, M. E., *Documents on British Foreign Policy 1919-1939, First Series, vol. IX: German Affairs 1920*, London 1960.

b) *Paměti, deníky a zprávy*

-„Apex“, *The Uneasy Triangle. Four Years of the Occupation*, London 1931

-Allen, H. T., *My Rhineland Journal*, Boston 1923

-Blake, R. (ed.), *The Private Papers of Douglass Haig 1914-1919*, London 1952

-Callwell, C. E. (ed.), *Field-Marshal Sir Henry Wilson. His Life and Diaries, Vol. II*, New York 1927

-Clemenceau, G., *Velikost a bída jednoho vítězství*, Praha 1930

-D'Abernon, Edgar Vincent, *Ein Botschafter der Zeitwende, Memoiren, Band II: Ruhrbesetzung*, Leipzig, b. d.

-Gedye, G. E. R., *The Revolver Republic. France's Bid for the Rhine*, Bristol 1930

-Haffner, S., *Příběh jednoho Němce. Vzpomínky na léta 1914-1933*, Praha 2002

-Hunt, I. L., *American Military Government of Occupied Germany 1918-1920. Report of the Officer in Charge of Civil Affairs, Third Army and American Forces in Germany*, Coblenz 1920

-Könnemann, E., Schulze, G. (Hrsg.), *Der Kapp-Lüttwitz-Ludendorff-Putsch. Dokumente*, München 2002

-Lloyd George, D., *The Truth About the Peace Treaties*, I, London 1938

-Markham, V. R., *A Woman's Watch on the Rhine. Sketches of the Occupation*, London 1920

-Morgan, J. H., *Assize of Arms: Being the Story of Disarmament of Germany and Her Rearmament, 1919-1939*, Vol. 2, London 1945

-Nicolson, H., *Peacemaking 1919*, London 1964

-Seymour, C. (ed.), *The Intimate Papers of Colonel House IV. The Ending of the War*, Boston and New York 1928

-Tuohy, F., *Occupied 1918-1930. A Postscript to the Western Front*, London 1931

-Tynan, K., *Life in the Occupied Area*, London 1925

-Wachendorf, K., *Zehn Jahre Fremdherrschaft am deutschen Rhein. Eine Geschichte der Rheinlandbesetzung von 1918-1928*, Berlin 1928

-Zweig, S., *Svět včerejška*, Praha 1994

3) Tisk

Cologne Post

Daily Chronicle

Kölnische Volkszeitung

Manchester Guardian

The New York Times

The Times

4) Odborná literatura

- Adams, R. J. Q., *Bonar Law*, London 1999
- Aldcroft, D. H., *The Legacy of the Versailles Settlement*, Manchester 1996
- Allen, H. T., *The Rhineland Occupation*, Indianapolis 1927
- Artaud, D., *Die Hintergründe der Ruhrbesetzung 1923. Das Problem der interalliierten Schulden*, in: Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte 27, Nr. 2, 1979, s. 241-259.
- Baker, R. S., *Woodrow Wilson and the Peace Settlement*, 3 vol., New York 1922
- Bariety, J., *Die französische Politik in der Ruhrkrise*, in: Schwabe, K. (Hrsg.), *Die Ruhrkrise 1923*, Paderborn 1985, s. 11-27
- Baugart, C., *Stresemann und England*, Böhlau 1996
- Berg, M., *Gustav Stresemann. Eine politische Karriere zwischen Reich und Republik*, Göttingen und Zürich 1992
- Bischof, E., *Rheinischer Separatismus 1918-1924. Hans Adam Dortens Rheinstaatsbestrebungen*, Bern 1969
- Blake, R., *The Unknown Prime Minister: The Life and Times of Andrew Bonar Law, 1858-1923*, London 1955
- Boadle, D. G., *Winston Churchill and the German Question in British Foreign Policy*, The Hague 1973
- Bretton, H. L., *Stresemann and the Revision of Versailles. A Fight for Reason*, Stanford 1953
- Carr, E. H., *International Relations since the Peace Treaties*, London 1940
- De Groot, G., *Douglas Haig, 1861-1928*, London 1988
- Doerr, P. W., *British Foreign Policy 1919-1939. „Hope for the Best, Prepare for the Worst“*, Manchester and New York 1998
- Edmonds, J., *The Occupation of the Rhineland, 1918-1929*, London 1987

- Elcock, H. J., *Portrait of a Decision. The Council of Four and the Treaty of Versailles*, London 1972
- Erdmann, K. D., *Adenauer in der Rheinlandpolitik nach dem Ersten Weltkrieg*, Stuttgart 1966
- Erger, J., *Der Kapp-Lüttwitz-Putsch. Ein Beitrag zur deutschen Innenpolitik 1919/20*, Düsseldorf 1967
- Feldman, G. D., *The Great Disorder. Politics, Economics and Society in the German Inflation, 1914-1924*, Oxford 1993
- Fischer, C., *The Ruhr Crisis 1923-1924*, Oxford 2003
- Fischer, W., *Die Weimarer Republik unter den weltwirtschaftlichen Bedingungen der Zwischenkriegszeit*, in: Mommsen, H., Petzina D., Weisbrod, B. (Hrsg.), *Industrielles System und politische Entwicklung in der Weimarer Republik*, Bd. 1, Düsseldorf 1977, s. 26-50
- Fox, J. P., *Britain and the Inter-Allied Military Commission of Control, 1925-1926*, in: *Journal of Contemporary History*, Vol. 4, No. 2, 1969, s. 143-164
- Fraenkel, E., *Military Occupation and the Rule of Law. Occupation Government in the Rhineland, 1918-1923*, London and New York 1944
- Friedrich, O., *Before the Deluge. A Portrait of Berlin in the 1920s*, London 1974
- Gilbert, M., *The Roots of Appeasement*, London 1966
- Gilbert, M., *Winston S. Churchill IV. 1917-1922*, London 1975
- Gilmour, David, *Curzon: Imperial Statesman, 1859-1925*, London 2003
- Girard, J. P., *American Diplomacy and the Ruhr Crisis of 1920*, in: *Military Affairs*, Vol. 39, No. 2, 1975, s. 59-61
- Goldstein, E., *Winning the Peace. British Diplomatic Strategy, Peace Planning, and the Paris Peace Conference, 1916-1920*, Oxford 1991
- Goold, D. J., *Lord Hardinge As Ambassador to France, and the Anglo-French Dilemma over Germany and the Near East, 1920-1922*, in: *The Historical Journal*, Vol. 21, No. 4, 1978, s. 913-937

-Grieves, K., *Sir Eric Geddes. Business and Government in War and Peace*, Manchester 1989

-Hall, H., *Lloyd George, Briand and the Failure of the Anglo-French Entente*, in: *The Journal of Modern History*, Vol. 50, No. 2, 1978, On Demand Supplement, D1121-D1138

-Hall, L. A., *Veneral Diseases and Society in Britain, from the Contagious Diseases Acts to the National Health Service*, in: Davidson, R., Hall, L. A. (eds.), *Sex, Sin and Suffering: Veneral Disease and European Society since 1870*, London 2001, s. 120-136

-Häussermann, E., *Konrad Adenauer und die Presse vor 1933*, in: Stehkämper, H. (Hrsg.), *Konrad Adenauer, Oberbürgermeister von Köln. Festgabe der Stadt Köln zum 100. Geburtstag ihres Ehrenbürgers am 5. Januar 1976*, Köln 1976, s. 216-229.

-Heideking, J., *Oberster Rat – Botschafterkonferenz – Völkerbund*, in: *Historische Zeitschrift*, vol. 231, 1980, s. 589-630

-Howard, T. H., *Tales of E.O.T.A. I. The British Army of the Rhine*, in: *Army Quarterly*, Vol. 47, 1943-44, s. 92-97.

-Hürten, H., *Der Kapp-Putsch als Wende. Über Rahmenbedingungen der Weimarer Republik seit dem Frühjahr 1920*, Opladen 1989

-Ireton, R. E., *The Rhineland Commission at Work*, in: *The American Journal of International Law*, Vol. 17, No. 3, July 1923, s. 460-469

-Jacobson, J., *Locarno Diplomacy. Germany and the West, 1925 – 29*, Princeton 1972

-Jeffery, K., „*Hut ab, „Promenade with Kamerade for Schokolade,“ and the Flying Dutchman: British Soldiers in the Rhineland, 1918-1929*, in: *Diplomacy and Statecraft*, 16, 2005, s. 455-473

-Johnson, G., *Lord Curzon and the Appointment of Lord D'Abernon as Ambassador to Berlin in 1920*, *Journal of Contemporary History*, Vol. 39, No. 1, 2004, s. 57-70

-Jordan, W. M., *Great Britain, France and the German Problem, 1918-39*, London 1971

-Jordan, W. M., *Great Britain, France, and the German Problem 1918-1939*, London 1971

-Kent, B., *The Spoils of War. The Politics of Reparations 1918-1922*, Oxford 1989

-Keylor, W. R., *The Legacy of the Great War. Peacemaking 1919*, Boston 1998

-King, J. C., *Foch versus Clemenceau. France and German Dismemberment, 1918-1919*

-Köhler, H., *Adenauer. Eine politische Biographie*, Berlin 1994

-Köhler, H., *Autonomiebewegung oder Separatismus? Die Politik der Kölnischen Volkszeitung 1918-1919*, Berlin 1974

-Koch, P., *Konrad Adenauer. Die Biographie*, Düsseldorf 2004

-Kovář, M., „Nepokoje“. *Příspěvek k analýze rozhodující fáze bojů Irů za nezávislost na Velké Británii v letech 1916/19-1922*, in: Dvacáté století. Ročenka Semináře nejnovějších dějin Ústavu světových dějin FF UK v Praze, ročník 1, 2004, s. 65-83

-Kovář, M., *The „Small Nation's“ Way to Freedom and Independence: the Case of Ireland (1919-1922)*, in: Prague Papers on the History of International Relations 6, Prague 2003, s. 111-122

-Kroker, E., Ragenfeld, Norma von, *Rheinisch-Westfälisches Kohlensyndikat 1893-1945. Findbuch zum Bestand 33*, Bochum 1980

-Krüger, P., *Das Reparationsproblem der Weimarer Republik in fragwürdiger Sicht. Kritische Überlegungen zur neuesten Forschung*, in: Vierteljahrhefte für Zeitgeschichte 29, 1981, s. 21-47

-Krumeich, G., Fehleemann, S. (Hrsgs.), *Versailles 1919. Ziele, Wirkung, Wahrnehmung*, Essen 2001

-Kubů, E., *Příspěvek k prehistorii Locarna. Obsah a smysl německého návrhu bezpečnostního paktu z r. 1922*, in: Československý časopis historický 1985, ročník XXXIII, č. 6, s. 863-886

- Kvaček, R., *A změněn svět*, Praha 1987
- Lentin, A., *The Versailles Peace Settlement. Peacemaking with Germany*, London 1991
- Lyman, R., *The First Labour Government 1924*, New York 1975
- MacMillanová, M., *Mírotvorci. Pařížská konference 1919*, Praha 2004
- Maier, C. S., *Recasting Bourgeois Europe. Stabilization in France, Germany, and Italy in the Decade After World War I*, Princeton 1975
- Maisel, E., *The Foreign Office and Foreign Policy 1919-1926*, Brighton 1994
- Marks, S., Reparations in 1922, in: Fink, C., Frohn, A., Heideking, J., Genoa, Rapallo, and European Reconstruction in 1922, Washington and Cambridge 1991, s. 65-76.
- McCrum, R., *French Rhineland Policy at the Paris Peace Conference, 1919*, in: *The Historical Journal*, Vol. 21, 1978, No. 3, s. 623-648
- McDougall, W. A., *France's Rhineland Diplomacy, 1914-1924. The Last Bid for a Balance of Power in Europe*, Princeton 1978
- Middlemas. Keith, Barnes, John, *Baldwin*, London 1969
- Moravcová, D., *Hospodářské a politické aspekty německých reparací 1918-1933*, in: *Acta Oeconomica Pragensia. Vědecký časopis Vysoké školy ekonomické v Praze*, č. 3, roč. 13, 2005, s. 48-68
- Moravcová, D., *Výmarská republika. Problémy demokracie v Německu 1918-1932*, Praha 2006
- Morgan, K. O., *Lloyd George and Germany*, in: *The Historical Journal*, Vol. 39, 1996, No. 3, s. 755-766.
- Müller, B., *Passiver Widerstand im Ruhrkampf. Eine Fallstudie zur gewaltlosen zwischenstaatlichen Konfliktaustragung und ihren Erfolgsbedingungen*, Münster 1996
- Nadler, H. E., *The Rhenish Separatist Movements During the Early Weimar Republic 1918-1924*, New York and London 1987

-Nelson, H. I., *Land and Power. British and Allied Policy on Germany's Frontiers 1916-19*, London and Toronto 1963

-Nelson, K. L., *Victors Divided. America and the Allies in Germany, 1918-1923*, London 1975

-Noyes, P. B., *While Europe Waits for Peace. Describing the Progress of Economic and Political Demoralization in Europe During the Years of American Hesitation*, New York 1921

-O'Riordan, E., *British Policy and the Ruhr Crisis 1922-24*, in: *Diplomacy and Statecraft*, 15, 2004, s. 221-251

-O'Riordan, E., *The British Zone of Occupation in the Rhineland*, in: *Diplomacy and Statecraft*, 16, 2005, s. 487-498

-Pawley, M., *The Watch on the Rhine. The Military Occupation of the Rhineland*, London and New York 2007

-Peterson, L., *German Communism, Workers' Protest, and Labour Unions. The Politics of the United Front in Rhineland-Westphalia 1920-1924*, Dordrecht 1993

-Piggott, J., *The Rhineland Republic*, Vol. I, in: *History Today*, Vol. 3, 1953, No. 12, s. 817-822.

-Piggott, J., *The Rhineland Republic II*, in: *History Today*, Vol. 4, No. 1, 1954, s. 11-19.

-Prittie, T., *Konrad Adenauer*, London 1972

-Recker, M-L., *Adenauer und die englische Besatzungsmacht (1918-1926)*, in: Stehkämper, H. (Hrsg.), *Konrad Adenauer, Oberbürgermeister von Köln. Festgabe der Stadt Köln zum 100. Geburtstag ihres Ehrenbürgers am 5. Januar 1976*, Köln 1976, s. 99-121.

-Reichhardt, H. J., *Kapp-Putsch und Generalstreik März 1920 in Berlin. Tage der Torheit, Tage der Not*, Berlin 1990

-Reynolds, B. T., *A Review of the Occupation of the Rhineland*, in: *Journal of the Royal Institute of International Affairs*, Vol. 7, 1928, No. 3, s. 198-211.

-Roddie, S., *Peace Patrol*, London 1932

-Rothwell, V. H., *British War Aims and Peace Diplomacy, 1914-18*, Oxford 1971

-Rupieper, H. J., *The Cuno Government and Reparations 1922-1923. Politics and Economics*, The Hague 1979

-Salewski, M., *Entwaffnung und Militärkontrolle in Deutschland 1919-1927*, München 1966

-Sharp, A., *The Enforcement of the Treaty of Versailles, 1919-1923*, in: *Diplomacy and Statecraft*, 16, 2005, s. 423-438

-Sharp, A., *The Versailles Settlement. Peacemaking in Paris 1919*, Basingstoke 1991

-Shuster, R. J., *German Disarmament After World War I. The Diplomacy of International Inspection 1920-1931*, London and New York 2006

-Schraepler, E., Michaelis, H. (Hrsg.), *Ursachen und Folgen. Vom Deutschen Zusammenbruch 1918 und 1945 bis zur staatlichen Neuordnung Deutschlands in der Gegenwart*. Bd. III, *Der Weg in die Weimarer Republik*, Berlin (n. d.)

-Schuker, S. A., *The End of French Predominance in Europe. The Financial Crisis of 1924 and the Adoption of the Dawes Plan*, Chapel Hill 1976

-Schuker, S. A., *The Rhineland Question: West European Security at the Paris Peace Conference of 1919*, in: Boemeke M. F. – Feldman, G. D. – Glaser, E., *The Treaty of Versailles. A Reassessment After 75 Years*, Cambridge 1998, s. s. 275-312

-Schulze, H., *Freikorps und Republik, 1918-1920*, Boppard am Rhein 1969

-Schulze, H., *Weimar. Deutschland 1917-1933*, Berlin 1989

-Schwabe, Klaus, *Deutsche Revolution und Wilson-Frieden. Die amerikanische und deutsche Friedenstrategie zwischen Ideologie und Machtpolitik 1918/19*, Düsseldorf 1971

-Schwarz, H-P., *Adenauer. Der Aufstieg: 1876-1952*, Stuttgart 1986

-Soukup, J., *Attitude of British Political Elites towards France and Germany during the Ruhr Crisis*, in: Prague Papers on the History of International Relations 10, Prague and Vienna 2007, s. 495-499

-Soukup, J., *Počátky okupace Porýní. Britská okupační zóna v Kolíně nad Rýnem a jeho okolí v letech 1918-1919. (Příspěvek ke studiu britsko-německých vztahů po první světové válce a k příčinám politiky appeasementu)*, in: Dvacáté století. Ročenka Semináře nejnovějších dějin Ústavu světových dějin FF UK v Praze, ročník 2, 2005, s. 114-122

-Soukup, J., *The Entente Powers and the Rhineland Question in the Armistice Period and during the Paris Peace Conference of 1919*, in: Prague Papers on the History of International Relations 10, Prague and Vienna 2007, s. 227-234

-Steinmeyer, G., *Die Grundlagen der französischen Deutschlandpolitik, 1917-1919*, Stuttgart 1979

-Stellner, F., *Poslední německý císař. Z německých dějin v epoše Viléma II.*, Praha 1995

-Stellner, F., *Vilém II. a zánik monarchie v roce 1918*, in: Kovář, M., Nálevka V. (ed.), Dvacáté století. Ročenka Semináře nejnovějších dějin Ústavu světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, ročník 3, Praha 2006, s. 193-224

-Stevenson, D., *French War Aims Against Germany, 1914-1919*, Oxford 1982

-Temperley, H. W. V., *A History of the Peace Conference of Paris*, Vol. I, London 1920

-Terraine, J., *Douglas Haig. The Educated Soldier*, London 1963

-Tillman, Seth P., *Anglo-American Relations at the Paris Peace Conference of 1919*, Princeton 1961

-Trachtenberg, M., *Reparation in World Politics. France and European Economic Diplomacy, 1916-1923*, New York 1980

-Turner, J. A., *The Formation of Lloyd George's 'Garden Suburb': 'Fabian-Like Millnerite Penetration'?*, in: *The Historical Journal*, Vol. 20, No. 1, 1977, s. 165-184

-Watson, D. R., *Georges Clemenceau. A Political Biography*, London 1974

-Wehler, H. U., *Deutsche Gesellschaftsgeschichte. Vom Beginn des Ersten Weltkriegs bis zur Gründung der beiden deutschen Staaten 1914-1949*, München 2003

-Weikardt, Ch. R., *Das Rheinland in den deutsch-britischen Beziehungen 1918-1923. Eine Untersuchung zum Wesen der britischen Gleichgewichtspolitik*, Bonn 1967

-Williams, A., *Sir John Bradbury and the Reparations Commission, 1920-25*, in: *Diplomacy & Statecraft*, Vol. 13, No. 3, 2002, s. 81-102

-Williams, A., *The Genoa Conference of 1922: Lloyd George and the Politics of Recognition*, in: Fink, C., Frohn, A., Heideking, J., *Genoa, Rapallo, and European Reconstruction in 1922*, Washington and Cambridge 1991, s. 29-47

-Williams, C., *Adenauer. Otec nového Německa*, Praha 2002

-Williamson, D. G., *Cologne and the British, 1918-1926*, in: *History Today*, Vol. 27, 1977, č. 11, s. 695-702.

-Williamson, D. G., *The British in Germany, 1918-1930. The Reluctant Occupiers*, New York and Oxford 1991

-Williamson, David G., *Great Britain and the Ruhr Crisis, 1923-1924*, in: *British Journal of International Studies*, 3, 1977, s. 70-91

-Winkler, H. A., *Von der Revolution zur Stabilisierung. Arbeiter und Arbeitsbewegung in der Weimarer Republik 1918 bis 1924*, Berlin und Bonn 1985

-Wright, J., *Gustav Stresemann: Weimar's Greatest Statesman*, in: *History Today*, Vol. 52, Issue 11, 2002, s. 53-59

5) Internetové zdroje

-www.firstworldwar.com/source/rhinelandoccupation_gibbs.htm

-Wright, E., *The Allied March to the Rhine*, in:
www.greatwardifferent.com/Great_War/1919/Rhine_01.htm.

Abstrakt

Britská okupace Porýní v letech 1918-1929/30 je vzhledem k politice, již do té doby Londýn zastával, v řadě ohledů překvapivá. Odpovědí na otázku, proč Britové v této oblasti zůstávali tak dlouho, je skutečnost, že aktivní účastí v různých mezispojeneckých komisích chtěli dosáhnout změny Versailleského mírového systému. V očích Britů to byli především Francouzi, kteří způsobovali Němcům těžkosti tím, že ohrožovali jednotu Německa a bránili jeho hospodářské obnově.

Podoba okupace se v průběhu první poloviny dvacátých let měnila. Od prosince 1918 až do evakuace Kolínské zóny na přelomu let 1925 a 1926 lze vysledovat čtyři důležité etapy. V období od obsazení Kolína nad Rýnem do ratifikace Versailleské mírové smlouvy se Porýní ocitlo pouze pod vojenskou správou. V praxi to znamenalo, že velitelé jednotlivých okupačních armád se ve svých zónách těšili velké míře nezávislosti.

V lednu 1920 se nejvyšším reprezentantem okupačních sil stala civilní Mezispojenecká rýnská vysoká komise (Vysoká komise) se sídlem v Koblenci, jež měla především chránit vojáky, vydávat nařízení pro jejich bezpečí; v obsazených oblastech mohla také vetovat německé zákony. V lednu 1920 ale Kongres Spojených států amerických odmítl ratifikovat Versailleskou mírovou smlouvu, čímž „odsoudil“ americké představitele v různých mezispojeneckých komisích do role pouhých pozorovatelů bez hlasovacího práva. Fakticky se tím také zvýšil vliv Francie, která s pomocí Belgie získala rozhodující vliv v obsazených územích.

Dne 11. ledna 1923 vstoupila francouzská a belgická vojska do rúrské oblasti, aby zajistila opožděné dodávky reparací. Obsazení Porúří mělo obrovský dopad na život v Kolíně nad Rýnem a v jeho okolí. Zóna se potýkala s nedostatkem potravin, po přerušení průmyslových vazeb mezi kolínskou zónou a Porúřím začala stoupat nezaměstnanost. Během léta 1923 se situace ještě zhoršila: rostly reálné ceny potravin, v okupovaných územích propukaly stávky. Během prvních měsíců okupace Porúří omezila

Británie svou aktivitu na politiku „benevolentní pasivity“. Od září 1923 do února 1924 činila pouze průtahy proti francouzským iniciativám připravit ekonomickou síť pro vytvoření nezávislého Porýní.

V posledním analyzovaném období od dubna 1924 do odchodu Britů z Kolínské zóny v lednu 1926 došlo po francouzském „neúspěchu“ v Porúří k poklesu vlivu Paříže, což se projevilo například jejím souhlasem s vytvořením komise expertů, jež měla upravit německé reparační povinnosti. Díky Dawesově plánu a po uzavření Rýnského garančního paktu lze pozorovat růst sebevědomí v obsazeném i neobsazeném Německu. Nově nabytá sebedůvěra Němců se projevovala i v chování některých obyvatel k okupačním úřadům, které si stěžovaly na nárůst kriminálních činů proti jejich zaměstnancům a vojákům Britské rýnské armády. Přesto zůstaly vztahy mezi Brity a Němci v Kolíně nad Rýnem až do odchodu okupační armády poměrně dobré.

Abstract

The British occupation of the Rhineland in the period between 1918 and 1929/30 (Cologne Zone and Wiesbaden area) is in many aspects very surprising in comparison with the “traditional” British policy. The answer to the question why Great Britain stayed so long in this area was an effort to modify the Versailles peace system through a work in various inter-allied commissions. According to an opinion of British politicians and occupation authorities, the most important troubles were caused by the French who endangered the German unity, and obstructed its economic recovery.

The form of the occupation had changed during the 1920s. Since December 1918 until the evacuation of the Cologne Zone at the turn of 1925 and 1926 we can ascertain four phases. In the period from the occupation of Cologne till the ratification of the Treaty of Versailles was the Rhineland placed under military administration. The military governors had in their zones of occupation practically absolute authority.

In January 1920 became the highest representative of occupation forces civil body called Inter-Allied Rhineland Commission (High Commission) with its seat in Coblenz. Its main goals were to protect allied soldiers, issue ordinances for their security but also to veto German laws. However, in January 1920 the Congress of the United States of America refused to ratify the Treaty of Versailles. As a result the American representatives in various inter-allied committees became mere “observers” without a right to vote. This decision also increased impact of France that, with the help of Belgium, gained dominant influence on these committees.

On 11th January 1923 entered the French and Belgian troops the Ruhr to safeguard the late deliveries of reparations. The occupation of the Ruhr had a great impact on the life in the Cologne Zone. Its population “battled” with the shortage of food and rising unemployment. During the summer of 1923 the situation became even worse: the prices rose, and strikes broke in the occupied territory. In the first months of the occupation of the Ruhr

Great Britain exercised a policy of “benevolent passivity”, since September till the adoption of the Dawes Plan tried to stop the French separate Rhineland from Germany.

The last analysed period from April 1924 until the evacuation of the Cologne Zone in January 1926 is characterised by the declining power of France after the failure in the Ruhr. The French agreed to a creation of committees of experts that were to modify German reparation duties. Owing to the Dawes Plan and the signature of Rhine Pact in Locarno it is possible to observe an increase of self-confidence among the German population in both occupied and unoccupied Germany. It showed in rising criminality against allied soldiers and employers of various inter-allied committees. However, the relationship between the British and Germans in Cologne were relatively tolerant until the evacuation of this city.